

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

ŠTEVILKA: 16, LETO: XXVIII

JESENICE, DNE 26. APRILA 1979

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

V PRVEM TROMESEČJU SKUPNA IN GOTOVA PROIZVODNJA POD PLANOM

Izpolnjevanje gospodarskega načrta skupne in gotove proizvodnje je potekalo v celotni Železarni v prvih treh mesecih letošnjega leta takole:

SKUPNA PROIZVODNJA			
Mesec	Gosp. načrt, t	Doseženo ton	%
Januar	131.605	120.978	91,9
Februar	128.675	126.643	98,4
Marec	140.505	139.951	99,6
Skupaj	400.785	387.573	96,7

GOTOVA PROIZVODNJA			
Mesec	Gosp. načrt, t	Doseženo ton	%
Januar	38.330	36.078	94,1
Februar	39.120	36.605	93,5
Marec	41.650	40.817	98,0
Skupaj	119.100	113.500	95,3

Iz razpredelnice vidimo, da je bil pri skupni proizvodnji začetek v januarju slab, da pa se je stanje v februarju in marcu močno popravilo. Pri gotovi proizvodnji je bil januar sicer boljši kot pri skupni, vendar se je stanje v februarju nekoliko poslabšalo medtem, ko se je v marcu zelo izboljšalo. Doseženi rezultat v obdobju januar — marec je pri skupni proizvodnji nekoliko boljši kot pri gotovi. Za to je precejšen vzrok v tem, da nismo dobili vseh, v gospodarskem načrtu

za to obdobje predvidenih polproizvodov iz tujih virov. V posameznih temeljnih organizacijah združenega dela je bilo v prvem tromešlju stanje naslednje:

TOZD PLAVŽ

Vzrok, da je ta temeljna organizacija za 4,2% zaostala za gospodarskim načrtom, so bile težave z železovo rudo v januarju, ki jo zaradi nizkih temperatur ni bilo

(Nadaljevanje na 3. strani)

V MAJU PRIPRAVLJENI NA ODVZEM ZEMELJSKEGA PLINA

Prva faza projekta »plinifikacija v Železarni« se zaključuje, oziroma bo končana po prvem maju. Tako bo Železarna pripravljena na odvzem zemeljskega plina v maju, v obsegu 80% planirane letne količine.

Petrol, kot dobavitelj zemeljskega plina, je imel po planu rok dobave 1. januarja 1979. Ta rok je sedaj že močno prekoračen in še danes ni natančno določen datum priključitve.

oziroma dobave zemeljskega plina. Tudi naš termiski plan v Železarni je bil določen tako, da bi sovpadal s Petrolovo dobavo. Začetne

(Nadaljevanje na 4. strani)

ODSTOPANJE DEJANSKIH STROŠKOV OD PLANIRANIH V PRVEM TROMESEČJU

Železarna Jesenice kot celota je v prvem četrtletju letošnjega leta poslovala s 17,9 milij. dinarjev nižjimi stroški, kot smo jih za to obdobje načrtovali. V povprečju so dejanski mesečni stroški nižji od planiranih za 5,9 milij. dinarjev.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Ob dnevu Osvobodilne fronte slovenskega naroda in 1. maju — mednarodnemu prazniku delavskega razreda

čestitamo

vsem delavcem temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti Železarne in njihovim svojcem ter vsem občanom in jim želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva ter prijetno praznovanje

samoupravni organi, poslovodni organi in družbenopolitične organizacije TOZD in delovnih skupnosti ter Železarne

KAKŠEN SISTEM OBVEŠČANJA V ZDRUŽENEM DELU

V prejšnji številki Železarja smo ob razpravi o sistemu obveščanja v organizacijah združenega dela na komisiji za agitacijo in propagando pri predsedstvu CK ZKS razgrnili problematiko podružbljanja informacijske dejavnosti, povezanosti med sistemom obveščanja v organizacijah združenega dela in »zunanjimi« organizacijami in skupnostmi ter o nivojih organizacije obveščanja v združenem delu, danes pa pogledimo še nekatere vidike, za katerih rešitev se moramo v sklopu družbenega sistema informiranja temeljito pripraviti.

(Nadaljevanje na 2. strani)

OB RAZPRAVI ZAKONA O USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU

V današnji številki nadaljujemo s razpravo o zakonu o usmerjenem izobraževanju, ki smo jo začeli v prejšnji številki dne 19. aprila.

Še enkrat poudarimo, da sta vzgoja in izobraževanje gibalno in pogoj družbenega razvoja. V družbeni produkciji sta pravica in dolžnost vsakega delavca, čeravno se niti pravice niti dolžnosti še prav ne zavedamo in se obakrat še neodgovorno obnašamo, naj gre za uveljavitev pravice ali pa za izpolnitev dolžnosti. V tej smeri moramo družbene odnose aktivneje spreminjati.

Vsebinska vzgoje in izobraževanja, ki bi je morali biti deležni naši učenci — bodoči delavci in naši delavci — bodoči učenci, bi morala formirati take ljudi, ki bodo zmogli: — kritično in ustvarjalno misliti, spoznavati resnico z materialistično-dialektično metodo, — ustvarjalno uporabljati znanstvene dosežke in tehnična odkritja,

(Nadaljevanje na 6. strani)



Prebod na plavž

60 LETNICA KOMUNISTIČNE PARTIJE IN ZVEZE KOMUNISTIČNE MLADINE JUGOSLAVIJE

Na ustanovnem kongresu od 20. do 23. aprila 1919 so v Beogradu ustanovili enotno delavsko stranko za vso državo in jo poimenovali Socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunisti), ki pa so jo že na drugem kongresu, ki je bil od 20. do 24. junija 1920 v Vukovaru, preimenovali v Komunistično partijo Jugoslavije. Istega leta, 10. oktobra 1919, je bila v Zagrebu tudi ustanovna konferenca Saveza komunistične omladine Jugoslavije — SKOJ, oziroma Zveze komunistične mladine Jugoslavije — ZKMJ. Ob teh dveh jubilejih pa letos praznujemo tudi 40-letnico konstituantne seje centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, ki je bila v Godčevi hiši v Bohinjski Bistrici in 43-letnico odkar je na čelu KPJ oziroma ZKJ tovariš Tito.

To so veličastni jubileji, ki zaradi samih jubilejev ne bi pomenili nič posebnega, če z vsem tem ne bi povezovali revolucionarne prelomnice v naši zgodovini, ki so odločale o usodi naših narodov in narodnosti. Če za vsem tem ne bi bil ogromen krvni davek, trpljenje, žrtvovanje, samoodpovedovanje in samopremagovanje, tovarištvo, solidarnost, neizmerna junaštva... Če za vsem tem ne bi bilo velikih revolucionarnih pridobitev, ki jih uživamo danes v socialistični samoupravni družbi.

Sestdesetletnica Komunistične partije Jugoslavije, oziroma Zveze komunistov Jugoslavije je jubilej trdih bojev komunistov kot avantgarde delavskega razreda za uresničitev zgodovinskih ciljev in interesov delavskega razreda — ustvariti komunistično brezrazredno družbo, osvoboditi človeka in njegovo delo vseh oblik izkoriščanja, zlorab in pritiskov, v osvoboditvi od vseh političnih, ekonomskih, kulturnih in nacionalnih monopolov — in trdih bojev za krepitev njene akcijske, organizacijske in politične enotnosti. Dolgoletno notranjo krizo, ki je bila pogojena z nenehnimi frakcijskimi boji v vodstvu, je prelomil tovariš Tito, ko je prišel na čelo partije, ki je dosegla tik pred fašističnim napadom na Jugoslavijo svojo enotnost in trdnost in se neposredno povezala z delavskim razredom in ostalimi ljudskimi množicami, kar je bilo izrednega pomena za mobilizacijo množic tistega viharnega in usodnega leta 1941.

Zmago v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji, uspešno obnovo domovine in izreden razvoj socialistične samoupravne družbe je bilo moč doseči le, ker je bila komunistična partija oziroma zveza komunistov trdno povezana z najširšimi ljudskimi množicami in ker je ustvarjalno uporabljala marksizem — leninizem v konkretnih in specifičnih razmerah socialistične revolucije v naši domovini.

Te jubileje bomo Gorenjci proslavili 1. maja v Bohinjski Bistrici, kjer bo ob tej priliki tudi slavnostna seja centralnega komiteja ZKJ pod vodstvom tovariša Tita. Osrednja občinska proslava pa bo 19. maja na Pristavi. Tem jubilejem pa bo v glavnem posvečena tudi vsebina kulturno-umetniške priloge našega Železarja — LISTI.

POVEČANA AKTIVNOST NOVATORJEV V PRVEM ČETRTLETJU

Z uveljavitvijo nove lestvice za odmero posebnih nadomestil v odvisnosti od letnih koristi, se je znatno izboljšala materialna stimulacija za inventivno delo. Odstotek posebnih nadomestil v odvisnosti od letnih koristi od inovacij se je v prvem četrtletju letos zvišal od 3,6% (ob koncu l. 1978) na 6,3%. S tem smo dosegli načrtovani nivo nagrajevanja inovacij, ki ga je priporočila sindikalna lista v letu 1978.

Spodbudno nagrajevanje se že od razra v številu na novo prijavljenih inovacij. Letos je bilo v prvih štirih mesecih prijavljenih 32 novih tehničnih in tehnoloških izboljšav, ki so bila uvedena v proizvodnjo in so po mnenju strokovnjakov koristne. Vsebinska novih tehničnih izboljšav kaže, da se naši novatorji lotevajo vedno težjih tehnoloških in tehničnih problemov, ki motijo oziroma zavirajo proizvodnjo in kvaliteto naših izdelkov.

(Nadaljevanje na 4. strani)

KAKŠEN SISTEM OBVEŠČANJA V ZDRUŽENEM DELU

(Nadaljevanje s 1. strani)

VSEBINA SAMOUPRAVNIH INFORMACIJ

Čeprav zakon o združenem delu določa temeljna vprašanja, katerih poznavanje je za kvalificirano odločanje delavcev nujno, pa v kolektivnih prepogostih prihaja do situacij, ko delavci po samoupravni poti obravnavajo manj pomembne zadeve, o resnično temeljnih vprašanjih pa odločajo drugi. Tudi v samoupravnih aktih vsebina samoupravnih informacij ni našla ustreznih utemeljitev, čeprav tako zahtevo postavlja pred vse organizacije združenega dela zakon o združenem delu.

Prizadevanja po preprostitih, preglednih in kvalitetnih informacijah, ki so opremljene s povzetki in vsebujejo glavne rešitve, probleme in dileme ob njih, kot je v Smereh razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja zapisal Edvard Kardelj, so ob letošnji »akciji zaključnih računov« marsikje doživela svojo pozitivno preizkušnjo. Dokazali smo namreč, da z ustrezno izdelano metodologijo informiranja lahko dosežemo vidnejši napredek in da samo zagotavljanje, da smo na tem področju napravili že vse, kar je možno, nima utemeljene osnove.

GLASILA V ORGANIZACIJAH ZDRUŽENEGA DELA

Čeprav je bilo o tem sredstvu javnega obveščanja v združenem delu že precej povedanega in napisanega, pa komisija ni mogla mimo nekaterih ugotovitev, ki postajajo vse bolj

zasledimo) izhajajo iz temeljne pravice delavcev, da so informirani o vseh zadevah, ki določajo njihov družbenoekonomski položaj.

Zato centri zbirajo, urejajo in posredujejo informacije tja, kjer se odvijajo procesi odločanja, sporazumevanja, dogovarjanja — torej na samoupravnih delovnih skupinah, samoupravnih organih, delegacijah. Seveda pa je treba zagotoviti in spremljati tudi povratni rok informacij.

Njihovo delo pa ne more temeljiti le na tehnično-dokumentacijskih opravilih, temveč morajo razvijati tudi publicistično in raziskovalno funkcijo za uresničitev osnovnega cilja — kvalitetno in celovito obveščanje delavcev. Zato je potrebno v te službe poleg novinarjev vključiti tudi sociologe, ekonomiste, pravnike, ki bodo lahko strokovno pripravljali predloge za razvoj samoupravnih odnosov.

Člani komisije so spregovorili tudi o načinih neformalnega informiranja, ki se pojavljajo tam, kjer dogovorjene oblike samoupravnega informiranja zatajijo. Posledice so lahko v resno oviranem razvoju samoupravnih odnosov in v nezdravih medsebojnih odnosih v organizaciji združenega dela sploh.

Vendar pa neformalnih poti obveščanja ne smemo obravnavati le kot negativen pojav, ker lahko dokaj dobro dopolnjujejo formalen sistem informiranja, vsekakor pa so dober odraz stopnje razvitosti samoupravnih odnosov in komunikacij v posameznem okolju.

Zato morajo selekcijo informacij in politiko informiranja kot sestavni del samoupravnega odločanja opravljati samoupravni organi. Kjer imajo pristojnosti dobro urejene v samoupravnih aktih, pa lahko ob zaostreni in izpeljani odgovornosti izbirajo opravi tudi služba sama.

NORMATIVNA UREDITEV

Obveščanje v organizacijah združenega dela je kljub ustavi, zakonu o združenem delu, zakonu o javnem obveščanju ter dokumentom družbenopolitičnih organizacij dokaj slabo urejeno v samoupravnih aktih organizacij združenega dela. To še posebno velja za odgovornost vseh, katerih naloga je obveščanje delavcev. Če samo povzamemo, sta za politiko obveščanja odgovorna delavski svet in svet za informiranje. Za pripravo celovitih in pravočasnih informacij z vseh področij, ki so delavcem osnova za boljše delo in kvalitetnejše odločanje, so odgovorni poslovodni organi in strokovne službe. Za dvosmernost obveščanja, usklajeno delovanje sistema obveščanja, ustreznost sredstev obveščanja in primernost gradiv glede na vsebino, obseg in razumljivost, je odgovorna služba za informiranje. Za celovito, pravočasno, resnično in kvalitetno obveščanje je odgovorna neposredno delavcem v temeljnih organizacijah, ki svojo družbenopolitično vlogo uresničujejo v samoupravnih organih, skupščinah družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti ter družbenopolitičnih organizacijah.

Teze o obveščanju v organizacijah združenega dela, ki so služile kot osnova za razpravo na komisiji, so vsebovale tudi elemente za akcijsko usmeritev predvsem sindikatov. Tako bodo v prvi fazi opravili kvantitativni pregled načinov obveščanja v organizacijah združenega dela, sledila pa bo kvalitetna analiza s predlogi za spreminjanje razmer.

Posebno pozornost bodo morale temu področju nameniti komisije za informiranje, ki delujejo v okviru občinskih sindikalnih svetov.

Poleg tega že pripravljajo strokovni posvet o obveščanju v združenem delu — namenjen organizatorjem obveščanja.

Kritično je bilo ocenjeno tudi področje normativne urejenosti informiranja, češ, da so rešitve preveč parcialne, odgovornosti pa skoraj neopredeljene.

Izpostavljen je bil predlog, da se lotimo najprej izdelave modela za oblikovanje sistema obveščanja v velikih organizacijah združenega dela, kjer so problemi tudi najbolj pereči.

Naj zaključim z ugotovitvijo komisije, da bi morala biti za zagotovljen uspeh akcija politična, znanstvena, strokovna, normativna — vendar z vseh vidikov usklajena. Dokler se sindikat ob pomoči zveze komunistov ne bo čutil odgovornega za politiko obveščanja, tako dolgo področje informiranja tudi v združenem delu ne bo sistematično urejeno. Posamezne pozitivne rešitve in priredevanja pa imajo na celoten sistem premalo vpliva. Področje je zapostavljeno tudi pri vseh oblikah izobraževanja, saj celo šola za poslovne delavce v Škofji Loki v programu nima vključenega obveščanja.

Člani komisije so sklenili, da po nekaj mesecih ponovno obravnavajo to problematiko in ocenijo, kaj je bilo v tem obdobju storjenega na področju obveščanja v združenem delu.

Albina TUŠAR

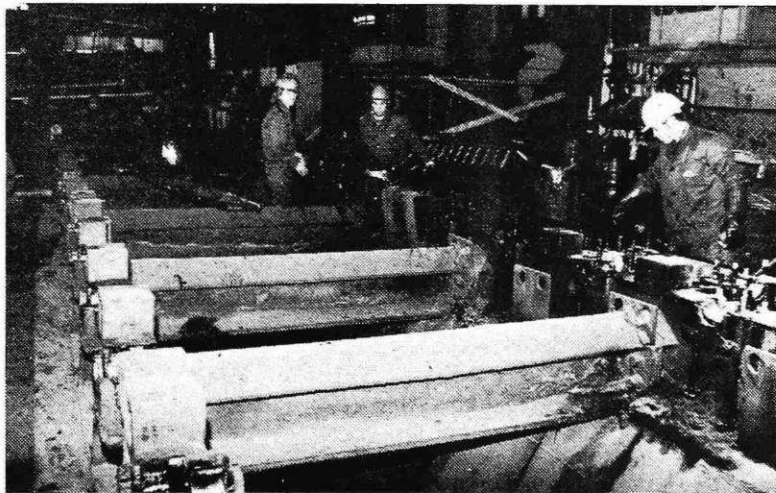
PRIHODNJA ŠTEVILKA BO ZARADI PRAZNIKOV IZŠLA 10. MAJA

ČESTITAMO

Na FNT — oddelek za metalurgijo v Ljubljani je 23. aprila uspešno končal študij III. st. dipl. inž. JANEZ JAMAR iz TOZD Hladna valjarna Bela in si s tem pridobil naziv: MAGISTER METALURGIJE.

Na ekonomski fakulteti v Ljubljani pa je 2. aprila diplomirala ANA KUČINA iz FRS ter s tem dosegla naziv: EKONOMIST.

Obema sodelavcema, ki sta s študijem ob delu dosegla višjo strokovno izobrazbo, iskreno čestitamo in jima želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.



Planirano večje popravilo v valjarni debele pločevine

pereče. Predvsem je mišljena tu zahteva, da se analizira vsa glasila v organizacijah združenega dela z aspekta, koliko sploh opravljajo naloge obveščanja delegatov ali pa so le zapoznele beležke dogodka. Če izhajajo le nekajkrat letno, se taki oceni najbrž ne morejo izogniti.

Po drugi strani pa veliko organizacij združenega dela obravnava glasilo kot osnovno in morda tudi edino obliko informiranja, čeprav podrobna analiza pokaže, da je le ena izmed načinov samoupravnega obveščanja — malo pomembna ali pa te vloge sploh ne opravlja.

Edina sprejemljiva je rešitev, da so glasila vpeta v potrebe rednega, celovitega in razumljivega obveščanja v okviru samoupravnih procesov v organizacijah združenega dela. V preobrazbo glasil in v njihovo resnično podružbljanje pa se morajo intenzivno vključiti tudi družbenopolitične organizacije.

STATUS ORGANIZACIJSKIH ENOT ZA OBVEŠČANJE

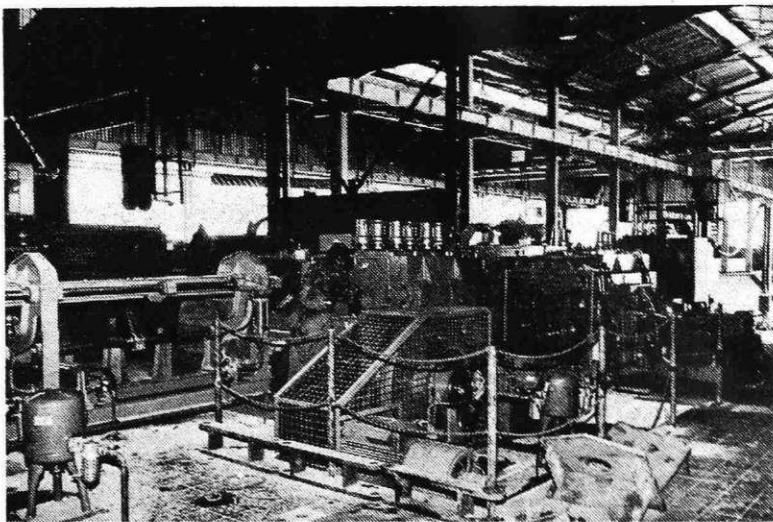
Izhodišče za opredelitev statusa mora biti informiranje kot dejavnost posebnega družbenega pomena. Zato so ustanovitelji služb, ki opravljajo naloge s področja obveščanja, lahko le samoupravni in družbeni organi ter družbenopolitične organizacije, ki jim delavci v takih enotah odgovarjajo za svoje delo.

V praksi so rešitve dokaj raznolike, vendar so omenjene službe najpogostejše sestavni deli delovnih skupnosti. Ob zgornji opredelitvi pa je organizacijska vključenost v delovne skupnosti že vprašljiva, čeprav gre za strokovno službo, ki mora razvijati znanje za odločanje in krepi sistem obveščanja v organizaciji združenega dela.

Ponekod predlagajo, da bi za opravljanje informativne dejavnosti lahko organizirali posebno temeljno organizacijo, da bi tako preprečili njihovo razraščanje v odtujene centre moči in jih še učinkoviteje vpeli v razvoj delegatskega sistema in družbenopolitičnega sistema v celoti.

VLOGA IN NALOGE ORGANIZATORJA OBVEŠČANJA V DELOVNI ORGANIZACIJI

Naloge služb za obveščanje v delovnih organizacijah (na ravni sestavljene organizacije jih praviloma



Del nove linije v jeklovleku

Že mnogo pred tem, ko je bil prvi maj proglašen za mednarodni praznik delavskega razreda vsega sveta (julija 1989 v Parizu), je bil eden osnovnih ciljev razrednega in socialnega boja delavcev — doseči osemurni delavnik. Ta ideja je nastala že v 17. stoletju, ko so nastajali prvi socialni razredi delavcev. O njej je pisal francoski pisatelj Denis Veiras: OSEM UR DELA, OSEM UR ODDIHA, OSEM UR KULTURNEGA RAZVEDRILA. Pozneje so to geslo prevzeli socialisti — utopisti, razredno revolucionarno vsebino začenja dobivati od ustanovitve prve Marksove zveze komunistov konec leta 1847 v Londonu, akcijsko revolucionarno vsebino na ustanovnem kongresu prve internacionale 1864 v Londonu in nadaljno veljavo na kongresu prve internacionale v Ženevi leta 1866.

Zgodovina prvega maja sega v leto 1886, v krvave dogodke, ki so se dogajali 3. in 4. maja v Chicagu. Ta čas, to je v drugi polovici 19. stoletja, je bil najbolj revolucionaren v Združenih državah Amerike, kjer je bilo tudi množično delavsko gibanje. V tem času je zajel Združene države Amerike val velikih stavk, v katerih je sodelovalo tudi do 400.000 delavcev domačinov, priseljencev, belcev in črncev, delavci in delavke. Tistega dne, 4. maja 1886, ko se je v Chicagu zbralo nad 30.000 delavcev v protest zoper nasilje policije, ki je dan preje streljala na delavce, ki so zborovali in ubila šest delavcev, je prišlo do strašnega pokola, ko je policija streljala na množico delavcev. Nihče ne ve koliko delavcev je bilo ubitih, ugotovili so le, da je bilo nad 200 ranjenih.

Dogodki v Chicagu so zelo odjeknili po vsem svetu in večni spomin na te in tudi na druge znane in neznane žrtve v bojih za delavske pravice je ohranjen z rednim praznovanjem prvega maja — dneva borbe in solidarnosti proletariata vsega sveta.

Slovenski delavci so prvič praznovali 1. maj leta 1890. V Ljubljani je bilo tega dne zborovanje, katerega se je udeležilo nad 500 delavcev, v Zagorju ves dan niso delali, delno so ustavili delo tudi v Trstu. Na Hrvaškem je v treh mestih na prvomajskih proslavah sodelovalo nad 3.000 delavcev. Vsako naslednje leto so se prvomajskemu praznovanju priključevala nova delavska središča. Na Hrvaškem so prvomajsko proslavo spremenili v generalno stavko, v Srbiji, zlasti v Kragujevcu (Crveni Barjak, ki ga vsako leto slavimo še danes), Nišu, Beogradu, in drugih mestih so delavci praznovali prvi maj, kljub prepovedi in preganjanju žandarmerije.

90 LET PRVEGA MAJA — MEDNARODNEGA PRAZNIKA DELAVSKEGA RAZREDA VSEGA SVETA

Jesenjski kovinarji so svoj delavski praznik 1. maj prvič praznovali leta 1897, to je v letu, ko je bila prvič na Jesenih ustanovljena Zveza kovinskih delavcev v Avstriji. Ta praznovanja so bila sicer še skromna, ker niso imeli lastnih kulturnih organizacij pa tudi nasprotne meščanske stranke se niso hotele pridružiti kovinarjem ob praznovanju. Prvič pa so jesenjski kovinarji bolj svečano in masovno praznovali 1. maj leta 1908 in v ta namen celo povabili godbo iz Koroške. Kljub temu, da sta jim avstrijska in pozneje stara jugoslovanska oblast praznovanje prepovedovali in pripravljali razna neprijetna presenečenja, so od tega časa dalje jesenjski kovinarji vsako leto bolj svečano praznovali svoj največji praznik — 1. maj.

Prvi maj — mednarodni praznik delavskega razreda so na različne načine praznovali tudi v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji — od okrepljenih napadov na okupatorja in z rušenjem za sovražnika pomembnih objektov do različnih manifestativnih oblik — mitingov, zborovanj in podobno. Najbolj pa je odjeknila prvomajska proslava leta 1943 v Ljubljani. Nad 1000 kg trobojnic je bilo raztrošenih po ulicah Ljubljane, ekipe Skojevcev in mladincev so pisale po zidovih revolucionarna gesla. V istem času so po okoliških hribih zagoreli kresovi, specialne enote pa so prek megafonov na Golovcu in na gradu vzklikale revolucionarna gesla, po Ljubljani so spustili nad 30 meter dolgih, za to priliko narejenih čolnikov, na katerih so bila izpisana gesla. Dva mladinceva sta na franciškanski cerkvi izobčila rdečo zastavo. Tudi v številnih drugih krajih na Slovenskem so s pisanjem gesel in trosenjem listkov z gesli ter kurjenjem kresov, kljub krvavemu terorju okupatorja, praznovali prvi maj.

Prvomajske proslave po zmagoviti socialistični revoluciji so bile odraz povečanih naporov in dela pri obnovi dežele, izpolnjevanju petletnega plana, učenja, udarniških akcij, obrambnih priprav in podobno. Prvega maja leta 1946 je jugoslovanska mladina pričela graditi prvo mladinsko progo Brčko Banoviči. Pri nas je prvi maj po osvoboditvi postal vseljudski praznik — praznik dela, delovnih zmag in uspehov pri krepitvi oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi.

Prvi maj je bil in bo ostal mednarodni praznik dela in borbe delavcev vsega sveta za solidarnost in enotnost. Ob tem pa danes prvi maj vsak narod, oziroma njegov delavski razred praznuje v svojih pogojih življenja in dela in v ospredje postavlja še nedosežene cilje in interese v boju za osvoboditev človeka in njegovega dela.

V tem boju pa so jugoslovanski delavski razred in jugoslovanski narodi in narodnosti prišli najdlje. Naša družbena ureditev sloni na oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi. Delu smo zapisali največjo hvalnico, ko smo v naši ustavi opredelili, da le »delo in rezultati dela določajo na podlagi enakih pravic in odgovornosti materialni in družbeni položaj človeka«. Seveda boj za uresničitev vsega tega še traja, toda ta boj je naša ustavna pravica in dolžnost, da si ustvarimo komunistično brezrazredno družbo in osvobodimo človeka in njegovo delo.

Vsekakor je prav, da včasih naredimo krajši sprehod skozi zgodovino, skozi borbo delavskega razreda v svetu in pri nas, da bi lahko objektivno ocenili velikanske revolucionarne pridobitve jugoslovanskih narodov in narodnosti, da ne bi pozabili, da so bile te pridobitve povezane z nepretrganimi bitkami in velikanskimi žrtvami. V vsakodnevnem našem zelo dinamичnem življenju in delu na to včasih pozabljamo, v svetu imamo še danes številne primere Chicaga, čeprav je od takrat preteklo 93 let, še neizmerno veliko izkoriščanja, brezpravnosti, zlorab in različnih pritiskov. Na vse to ne bi smeli pozabljati, kajti šele potem bomo pravilno cenili veličino naše revolucije in korenite spremembe in preobrazbo naše domovine in družbe.

IZVRŠITEV PROGRAMA SKUPNE IN GOTOVE PROIZVODNJE TER ODPREME V PRVEM ČETRTLETJU

TOZD	SKUPNA PROIZVODNJA			GOTOVA PROIZVODNJA			Odprema za prodajo
	progr.	izvrš.	%	progr.	izvrš.	%	
Plavž	41.400	39.667,2	95,8				
Jeklarna	125.750	120.288,5	95,7				
— SM jekl.	83.800	78.626,3	93,8				
— El jekl.	41.950	41.662,2	99,3				
— ASEA	19.350	19.131	98,9				
— LM	22.100	21.913,2	99,1				
— BBC	500	618,8	123,6				
Livarna	450	509,6	113,2	175	254,1	145,2	82,7
— jeklo	435	500,2	115,0	175	254,1	145,2	82,7
— kovino	15	9,4	62,7				
Valj. bl.	109.970	102.758,9	93,4	20.570	16.478,0	80,1	5.965,5
— bluming	64.070	61.180,1	95,4	2.670	1.830,9	68,6	689,5
— štek. razrez.	45.900	33.775,7	73,6	17.900	7.185,4	39,9	2.578,3
— štek. termična		7.803,1	90,5		7.461,7	81,8	2.697,7
Valj. ž. in prof.	31.680	30.080,3	94,9	8.330	8.907,4	106,9	3.131,4
— valj. žice	28.100	26.026,9	92,6	8.330	8.558,5	102,7	3.004,1
— valj. prof.	3.580	4.053,4	113,2		348,9		127,3
Valj. deb. pl.	25.270	25.027,1	99,0	24.930	24.523,1	98,3	8.771,9
HV Bela	23.700	23.785,7	100,3	23.380	23.444,2	100,2	8.276,8
HV Jesenice	7.560	7.616,9	100,7	6.970	7.009,9	100,6	2.400,3
Žičarna	17.450	17.773,7	101,8	13.090	13.353,5	102,0	4.694,6
Profilarna	5.990	5.831,9	97,3	5.660	5.448,5	96,2	1.871,5
Skladišče 38	475	1,8	0,4	475	1,8	0,4	
Vrat. podb.	190	205,7	108,3	190	205,1	107,9	116,9
Jeklovlek	4.660	4.930,7	105,8	4.650	4.928,3	106,0	1.801,7
Elektrode	6.420	6.086,2	94,8	5.880	5.463,1	92,9	2.060,4
— el. + var. žica	5.000	4.580,2	91,6	4.980	4.561,0	91,6	1.677,2
— var. prašek	140	214,6	153,2	140	212,8	152,0	70,4
— suha el. masa	150	156,0	104,0	150	156,0	104,0	104,4
— ognjevzd. mat.	1.130	1.135,4	100,4	610	533,3	87,4	208,4
Zebljarna	2.990	3.009,0	100,6	2.990	2.997,7	100,2	977,6
Skupaj	403.955	387.573,2	95,9	117.290	113.014,7	96,4	40.151,3
Elektroda Zgb.				600	486,0	81,0	486,0
SKUPAJ	403.955	387.573,2	95,9	117.890	113.500,7	96,2	40.637,3

V PRVEM TROMESEČJU SKUPNA IN GOTOVA PROIZVODNJA POD PLANOM

(Nadaljevanje s 1. strani)

mogoče razkladati z vagonov. V februarju in marcu je bila načrtovana skupna proizvodnja presežena. Tudi poraba vsipnega koksa je bila predvsem zaradi slabe situacije v januarju s 676 kg na tono grodija v prvem četrtletju za 16 kg višja kot je bila načrtovana.

TOZD JEKLARNA

Jeklarna je zaostala za z gospodarskim načrtom predvideno skupno proizvodnjo za 962 ton oziroma 0,8%. Pri tem je martinarna uspela, kljub občasnim težavam pri obratovanju s petimi SM pečmi, zaradi premajhnega števila delavcev, z 99,9% praktično doseči načrtovano skupno proizvodnjo. Elektro jeklarna je z 97,9% dosegla nekoliko slabši rezultat, delno zaradi zastojev, delno pa zaradi občasno premajhne teže posameznih šarž.

TOZD LIVARNA

Ta temeljna organizacija je precej presežila v obdobju januar-marec načrtovano skupno in gotovo proizvodnjo. Tujim kupcem je odpremila 254 ton raznih jeklenih odlitkov.

TOZD VALJARNA BLUMING ŠTEKEL

V TOZD Valjarna bluming-štekla je bil glavni vzrok za nižjo skupno in gotovo proizvodnjo v znatno manjši dobavi polproizvodov iz tujih virov, kot je bilo v tem obdobju načrtovano. Razen tega je bilo izvaljano več blumov za potrebe valjarne žice, kot je predvideval gospodarski načrt, zaradi premajhnih dobav iz železarne Sisak. Ti blumi zahtevajo daljši čas valjanja in je zato dosežena proizvodnja nižja.

Skupnih zastojev na obratovalni čas je bilo 31,17%, kar je za 0,23% manj kot je bilo doseženo v letu 1978. Pri tem je značilno, da so zastoji iz meseca v mesec močno zniževali, saj jih je bilo v januarju 34,87%, februarja 30,54% in marcu

28,18%. Obratovalna kampanja potisne peči je bila dosežena. Skupno je obratovala v celotnem obdobju januar-marec 45 dni in so prek potisne peči prevladali 23.575 ton domačih in tujih slabov.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

Glavni vzrok, da načrtovana skupna proizvodnja ni bila dosežena je v previsokih obratovalnih zastojih. Ti so znašali 44,45%, od tega kar 16,06% mehanskih in elektro zastojev, kar je znatno preveč. V februarju in predvsem v marcu so bile tudi težave z vložkom, zaradi premajhnih dobav blumov iz železarne Sisak, kar je tudi vplivalo na zastoj in nižjo proizvodnjo. Zaradi občasnih težav z vložkom je bilo preveč menjav dimenzij, kar je povzročilo povečanje tehnoloških zastojev in slabše izpolnjevanje predvidenega programa valjanja.

Valjarna profilov je načrtovano skupno proizvodnjo močno presežila. Delno je k temu pripomoglo tudi to, da je v januarju zaradi težav z vložkom za TOZD Jeklovlek, obratovala na dve izmeni, čeprav je bilo v gospodarskem načrtu predvideno obratovanje na eno izmeno.

TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Ta valjarna je samo za odstotek zaostala za v prvem tromesečju načrtovano proizvodnjo, zaradi nekaterih težav v januarju, medtem ko je bil v februarju in marcu načrt presežen oziroma dosežen.

TOZD HLADNA VALJARNA BELA

Z družbenim načrtom predvidena proizvodnja je bila v obdobju januar-marec dosežena, čeprav je bilo v februarju, zaradi premajhnih dobav toplo valjanih trakov iz tujih virov, nekaj težav. Občasno so bili tudi problemi s kvaliteto površine dinamov TVT, dobavljenih iz valjarne štekla. Pri kvalitetnem asortimentu je bilo

pri dinamov jeklih stanje dosti dobro, saj je bilo izvaljanih 6.863 ton ali 96,6% v odnosu na gospodarski načrt. Precej slabše je bilo stanje pri nerjavnih jeklih, ki so jih izvaljali 525 ton, oziroma 52,5% v odnosu na operativni program, ki je bil postavljen za polovico nižje, kot gospodarski načrt.

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

Kljub temu, da je bilo v januarju nekaj težav z dobavo TVT iz tujih virov, je ta temeljna organizacija dosegla v obdobju januar-marec gospodarski načrt skupne in gotove proizvodnje. Tudi z gospodarskim načrtom predvidena količina 1.560 ton dinamov jekel je bila dosežena.

TOZD ŽIČARNA

Žičarna je z gospodarskim načrtom predvideno skupno in gotovo proizvodnjo presežila za 1,9% oziroma 2,4%. Patentirane žice je proizvedla 4.866 ton ali 96,9% gospodarskega načrta, VAC žice 1.330 ton ali 132,3% in EPP žice 340 ton ali 113,3%.

TOZD PROFILARNA

Profilarna je pri skupni proizvodnji nekoliko zaostala za gospodarskim načrtom, medtem ko ga je pri gotovi proizvodnji precej presežila. Bile so občasne težave z vložkom in s pogostimi menjavami oblikovalnega orodja zaradi izpolnjevanja najbolj nujnih naročil.

TOZD VRATNI PODBOJI

Edini vzrok, da ta temeljna organizacija ni dosegla z gospodarskim načrtom predvidene proizvodnje, je bilo pomanjkanje naročil.

TOZD JEKLOVLEK

Kljub občasnim težavam z vložkom je TOZD Jeklovlek uspelo za 1,4% oziroma 1,6% preseči načrtovano skupno oziroma gotovo proizvodnjo.

TOZD ELEKTRODE

Ta temeljna organizacija ni dosegla načrtovane proizvodnje pri dodajnem materialu za varjenje medtem, ko ga je pri varilnem prašku, suhi masi in ognjestalnem materialu presežila. Vzrok je bil v tem, ker zaradi kadrovskih težav in neizkušenosti oplaševalcev nove linije za oplaševanje, v januarju in februarju še ni dosegla predvidenih proizvodnih rezultatov. V marcu pa se je stanje že normaliziralo in je bila dosežena načrtovana proizvodnja.

TOZD ŽEBLJARNA

Z gospodarskim načrtom predvidena skupna in gotova proizvodnja je bila v prvem četrtletju dosežena.

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 30. 4.	KOVAČ JANEZ	KRAPEŽ BERTI
TOREK – 1. 5.	ROJAR VINKO	POGAČAR KAREL
SREDA – 2. 5.	PEZDIRNIK JOŽE	URH MATIJA
ČETRTEK – 3. 5.	DOLINAR SAŠO	DROLČ MARJAN
PETEK – 4. 5.	SEKLOČA PETER	MLAKAR FLORIJA
SOBOTA – 5. 5.	VEHAR JANEZ	ZUPAN MIRKO
NEDELJA – 6. 5.	ZUPAN MIROSLAV	ZIDAR JOŽE
PONEDELJEK – 7. 5.	RAVNIK JOŽE	BENEDIČIĆ MITJA
TOREK – 8. 5.	KOSELJ ANTON	ARNEŽ FRANČ
SREDA – 9. 5.	KAVČIČ EDO	BURJA ANTON, st.
ČETRTEK – 10. 5.	MARKEŽ VALENTIN	RAVNIHAR PETER
PETEK – 11. 5.	NEČIMER FRANČ	CUZAR ALOJZ
SOBOTA – 12. 5.	ZVAB PRIMOŽ	TELALOVIČ AHMED
NEDELJA – 13. 5.	LEBAN IVO	FALETIČ JANEZ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela: od 18.00 do 6.00 ure

dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure

nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslova se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 30. aprila do 5. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.
popoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Sitar.
V soboto, 5. maja, samo dopoldan III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Sitar.
Dispanzer za borce od 30. aprila do 5. maja od 13. do 15. ure – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V zobni ambulanti:
dopoldan: I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražišar, popoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.
V soboto, 5. maja, samo dopoldan I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražišar.
V četrtek, 3. maja, dodatno za Železarno od 7. do 13. ure II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej in od 13. do 19. ure I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražišar.

V dneh od 7. do 12. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Sitar.
popoldan: I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.
V soboto, 12. maja, samo dopoldan I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.
Dispanzer za borce od 7. do 12. maja od 11. do 13. ure – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V zobni ambulanti:
dopoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej, popoldan: I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražišar.
V soboto, 12. maja, samo dopoldan II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.
V torek, 8. maja, in v četrtek, 10. maja, dodatno za Železarno od 7. do 13. ure I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražišar in od 13. do 19. ure II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13. ure, popoldan od 13. do 19.30. V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

PRIJAVE ZA ESKURZIJO V SZ

Elektrotehniško društvo Jesenice organizira v času od 13. do 21. junija ekskurzijo v Sovjetsko zvezo z ogledom največje hidroelektrarne na reki Angari.
Program ekskurzije Moskva – Irkutsk – Bratsk – Moskva in ostale informacije dobite pri tov. Zupanu – tel. 297 in tov. Rekarju – tel. 245.

ZBIRANJE RACIONALIZATORSKIH PREDLOGOV

KOMISIJA ZA INOVACIJE PRI ODBORU
ZA GOSPODARSTVO
TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

RAZPISUJE

javno zbiranje racionalizatorskih predlogov za konstruiranje

- BRUSILNEGA STROJA in
- OBRAČALNE NAPRAVE

OSNOVNI PODATKI:

1. Brusilni stroj za brušenje tehnoloških in mehanskih odlitkov na ploščah: dimenzije plošč: 1000 do 2000 mm širine in 2000 do 12000 mm dolžine; 5 do 40 mm debeline; teža plošče 200 do 2500 kg. Kvaliteta: konstrukcijska jekla, mikrolegirana jekla in jekla za poboljšanje.

Odtisi: od 01 do 1 mm globine, od 1 do 100 mm širine in od 2 do 12 mm dolžine.

Ravnost plošče: 7 mm na 1 m dolžine.

Posluževanje: žerjav 6,5 Mp magnet × 21,65 m.

Zahtevki: Delavec mora opravljati brušenje v normalnem položaju in z optimalnim naporom. Po možnosti naj bo stroj prenosljiv. Širina smirkovega koluta od 60 do 100 mm.

2. Obračalna naprava:

Pri obračanju plošče zagotoviti popolno varnost zaposlenih delavcev. Plošče se lahko obračajo z žerjavom, vendar mora biti zagotovljeno, da ne bo prišlo do mehanskih poškodb žerjava.

Dimenzije plošč: 1000 do 2000 mm širine; 2000 do 6000 m dolžine in 40 do 150 mm debeline. Teža plošče od 500 do 3800 kg. Naprava naj bo po možnosti enostavna izvedba.

Prvi trije predlogi bodo nagrajeni: 1. 500 din; 2. 300 din in 3. 200 din.

Realizirani predlogi se bodo ocenili po samoupravnem sporazumu o inovacijah.



Konti liv – predpriprave za ulivanje gredic

Karba

ODSTOPANJE DEJANSKIH STROŠKOV OD PLANIRANIH V PRVEM TROMESEČJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

Po posameznih temeljnih organizacijah pa doseženi poslovni rezultati niso zadovoljivi, tako zaradi nižje proizvodnje kot tudi zaradi preko-
račitev stroškov poslovanja. Višje stroške od planiranih so imele naslednje temeljne organizacije: Plavž, Valjarna bluming-štek, Valjarna bele pločevine, Hladna valjarna, Elektrole, Željalnica in Energetika.

V temeljni organizaciji Plavž je bila dosežena proizvodnja za 1.733 ton ali za 4,2 % nižja od predvidene. Nižja proizvodnja je vplivala na višje stroške predelave; večja pa je bila tudi poraba koksa, stroški vložka so se povečali zaradi spremenjenega asortimenta proizvodnje. Skupno so dejanski stroški višji od planiranih za 6,4 milij. dinarjev.

Valjarna bluming-štek je preko-
račila načrtovane stroške za 37,7 milij. dinarjev. Zaradi slabšega izple-
na na blumingu in šteklu so bili stro-
ški višji za 24,2 milij. dinarjev. Pre-
delavni stroški pa so presegli plani-
rane zaradi 5.000 ton nižje proizvod-
nje od planirane za prvo četrtletje.

Valjarna bele pločevine izkazu-
je zvišanje stroškov le zaradi razlike
med dohodkovno in plansko ceno
temeljnih organizacij, ki opravljajo
storitve. Proizvodnja te temeljne or-
ganizacije pa je nekoliko presegla
planirano.

V hladni valjarni Bela so imeli za
8,8 milij. dinarjev višje stroške, 2,2
milij. dinarjev povečanje stroškov
odpade na vložni material (slabši iz-
plen in asortiment), 6,6 milij. dinar-
jev pa na predelavne stroške. Preko-
račitev v predelavnih stroških je po-
vzročilo nedoseganje kvalitete asor-
timenta, kakor tudi razlika med do-
hodkovno in planirano ceno temelj-
nih organizacij, ki opravljajo storit-
ve.

Temeljna organizacija Profilarna
je poslovala z 0,8 milij. dinarjev viš-
jimi stroški od planiranih, zlasti za-
radi 22,8 % nižje proizvodnje od pla-
nirane.

Tudi v TOZD Vratni podboji je

odstopanje od planirane proizvodnje
precejšnje (33,9 %), kar je povzročilo
1,7 milij. dinarjev povečanje stro-
škov.

Temeljna organizacija Elektrode
je dosegla 89,1 % planirane proizvo-
dnje za to četrtletje, kar je glavni
vzrok za prekoračitev stroškov v vi-
šini 1,6 milij. dinarjev.

V Željalnici so s planom zastav-
ljeno proizvodnjo presegli, višji stro-
ški od planiranih pa so se pojavili
predvsem zaradi večje porabe emba-
laže in energije.

Od temeljnih organizacij, ki
opravljajo storitve je presegla plani-
rane stroške TOZD Energetika in to
predvsem zaradi višje sezonske cene
nabavljene električne energije.

Uspešno pa so v prvem tromesečju
poslovale temeljne organizacije Jek-
larna, Livarna, Valjarna žice in pro-
filov, Hladna valjarna Jesenice, Ži-
čarna, Jeklovlek in temeljne organi-
zacije, ki opravljajo storitve.

Stroški v Jeklarni so nižji pred-
vsem zaradi večje porabe starega že-
leza namesto surovega, kakor tudi
zaradi manjše porabe kovinskih do-
datkov (spremenil se je kvalitetni
program proizvodnje v el. jeklarni).

V temeljni organizaciji Livarni so
uspešno znižali stroške v obratu jeklo-
livarne in to zaradi boljše izpleta,
nižjih stroškov vložka in predelave.

Valjarna žice in profilov je znižala
stroške z boljšim izplenom tako v
valjarni žice kot valjarni profilov.
Stroški so nižji od planiranih pred-
vsem v valjarni profilov, ki je preseg-
la s planom postavljeno proizvodnjo
za 900 ton.

Tudi temeljne organizacije hladna
valjarna Jesenice, Jeklovlek in Ži-
čarna so dosegle, oziroma presegle
planirano proizvodnjo in znižale
stroške.

Storitvene temeljne organizacije
so poslovale z nižjimi stroški pred-
vsem zaradi večjega števila opravlj-
enih izdelavnih ur in porasta nedovr-
šene proizvodnje. Na večje stanje
nedovršene proizvodnje pa so vpli-
vali neobračunani delovni nalogi za
popravlila, remonte in investicijsko
vzdrževanje.

ZVIŠANJE - ZNIŽANJE STROŠKOV JANUAR - MAREC

TOZD	januar - marec	povprečno
Plavž	6.440.990	2.146.996
Jeklarna	- 26.044.246	- 8.681.415
Razlika v c. kvalitet	2.547.383	849.128
	- 23.496.863	- 7.832.287
Livarna	- 1.262.186	- 420.728
Valj. bluming-štek	37.722.631	12.574.210
Valj. žice in profilov	- 13.150.842	- 4.383.614
Valj. bele pločevine	2.053.795	684.598
HV Bela	8.785.282	2.928.427
HV Jesenice	- 12.539.606	- 4.179.868
Žičarna	- 4.881.466	- 1.627.156
Profilarna	842.812	280.937
Vratni podboji	1.691.722	563.907
Jeklovlek	- 18.531.254	- 6.177.084
Elektrole	1.568.326	522.775
Željalnica	427.556	142.519
Kovinoservis	- 866.870	- 288.956
Strojne delavnice	- 2.917.144	- 972.381
Remontne delavnice	- 1.767.314	- 589.105
Vzdrževanje	- 675.291	- 225.097
Energetika	8.427.982	2.809.327
Transport	- 5.791.851	- 1.930.617
ŽELEZARNA	- 17.919.591	- 5.973.197

Tokrat prvič objavljamo tabelo, ki
prikazuje reklamacije za prodane
proizvode. Te reklamacije vplivajo
na poslovni uspeh prvega četrtletja
letošnjega leta, pretežni del le-teh
pa se nanaša na prodane proizvode
koncem leta 1978 in januarja 1979.

Samoupravni sporazum o skup-
nem prihodku določa, da stroški sla-
be kvalitete izdelka ali storitve bre-
menijo temeljno organizacijo po-
vzročiteljico. V tabeli smo prikazali
temeljne organizacije, ki nosijo stro-
ške reklamiranih proizvodov v prvem
tromesečju 1979. Skupno znašajo
stroški reklamacij 10.398.197 milij.
dinarjev, kar vpliva na slabši rezul-
tat temeljnih organizacij v prvem
kvartalu.

Ti stroški so visoki predvsem v
temeljnih organizacijah Hladna va-
ljarna Bela, Jeklovlek in Žičarna.
Moramo težiti k zmanjšanju teh
stroškov, sicer bodo do konca leta
porasli do približno 40 milij. dinar-
jev, kar pa že bistveno vpliva na po-

slovni uspeh TOZD kot Železarne
kot celote.

REKLAMACIJE JANUAR - MAREC

TOZD	din
Livarna	491.478
Valj. blum.-štek.	303.752
Valj. žice in prof.	377.810
Valj. deb. ploč.	41.951
HL. valj. Bela	2.166.005
HL. valj. Jesenice	738.956
Žičarna	1.375.415
Profilarna	202.535
Vratni podboji	65.043
Jeklovlek	3.446.048
Elektrole	467.594
Željalnica	380.394
Energetika	19.401
Transport	20
DSSS	301.795
Skupaj	10.398.197

Nada Pesjak

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu maju bodo praznovali petdeset let življenja na-
slednji sodelavci: Stanko KOSELJ, TOZD Žičarna - 1. maja,
Ivan LAZAR, TOZD Strojne delavnice - 3. maja, Ivan JESIĆ,
TOZD Valjarna bluming-štek - 5. maja, Jakov SOLDAN,
TOZD Jeklarna - 18. maja, Alojz KOCJAN, TOZD Jeklarna
- 22. maja, Avgust SKUBIC, TOZD Žičarna - 24. maja,
Angela MUROVEC, TOZD Valjarna bluming-štek -
29. maja in Antonija MULIĆ, TOZD Družbena prehrana -
29. maja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

SKUPNI SEMINAR DELAVCEV TOZD STROJNE DELAVNICE IN UČENCEV ŽIC

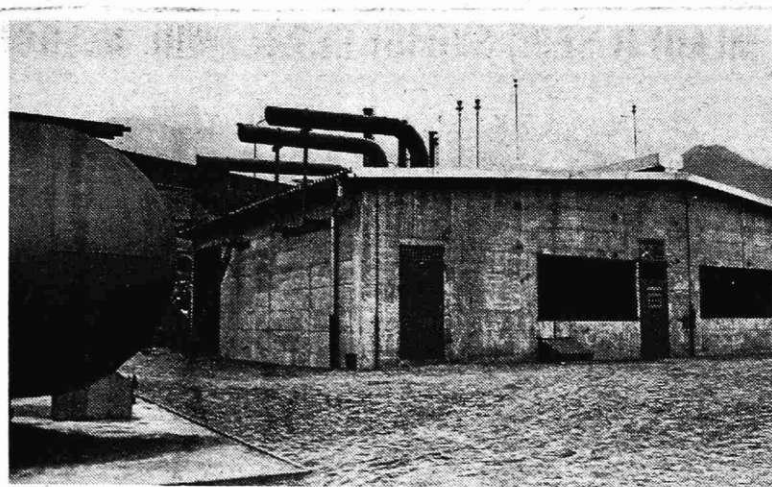
V četrtek, 19. aprila, je
bil v železarskem izobraže-
valnem centru v sodelo-
vanju s sodelavci TOZD
Strojne delavnice organi-
ziran zanimiv strokovni se-
minar, ki je obsegal:

- predstavitev firme
Universal in Sandvik
- film o Sandviku
- film s predavanjem
o uporabi rezilnega orodja
Sandvik coromat.

Naslednji dan v petek pa
je bil praktičen prikaz upo-
rabe rezilnega orodja, ki je
dal zelo dobre rezultate.

Seminar in praktičen pri-
kaz so vodili predstavniki
obeh firm. To je že druga
skupna izobraževalna akci-
ja delavcev TOZD Strojne
delavnice in učencev ŽIC v
tem letu. Tako sodelovanje
je zelo pomembno, ker po-
vezuje šolo z neposredno
praksjo. To je tudi ena od
osnovnih prvin novega
osnutka zakona o usmerje-
nem izobraževanju.

Za to pristno sodelovanje
gre zahvala vodji TOZD
Strojne delavnice Janez
Malenšku, ki skupno s pre-
davateljem poklicne tehnolo-
gije v ŽIC skrbita, da se
tako delavci kot učenci se-
znajo z novostmi v novi
tehnologiji obdelave rezil-
nega orodja in NC obdelo-
valnih strojev. I. B. ŽIC



Razdelilnica plina

V MAJU PRIPRAVLJENI NA ODVZEM ZEMELJSKEGA PLINA

(Nadaljevanje s 1. strani)

težave in zakasnitve rokov pri pod-
pisu pogodb z dobavitelji opreme, so
bile kasneje kompenzirane s pospe-
šenim in dobrim delom izvajalcev
sektorja novogradenj, ki delajo na
plinifikaciji.

Tako lahko rečemo, da za prede-
lavo peči še vedno sledimo termin-
skemu planu in je v glavnem vezan
na redne letne remonte.

Večje težave pri delu smo imeli za-
radi izdelave projektov povezav in-
stalacij na pečeh. Projekte je težko
tako izdelati, da bi bilo možno prej
pripraviti opremo instalacije in jih
na terenu le montirati. Tako smo
morali predvsem po obratih delati
skice sproti od detajla do detajla in
tako izvajati tudi montažo. Prav
tako je nastal večkrat tudi problem
opreme, ki ni bila zajeta v glavnem
projektu.

Najbolj homogeno in zato uspeš-
no delo je bilo pri montaži reducirne
postaje zemeljskega plina, ki pred-
stavlja prvi večji objekt za možnost
priklučitve plina. To delo je bilo
končano v roku in s 15. januarjem je

bilo tudi pridobljeno obratovno
dovoljenje. Od reducirne postaje da-
lje je bil istočasno tudi položen lo-
čen cevovod proti valjarni na Beli,
hladni valjarni ter proti obratom na
Javorniku do valjarne bele ploče-
vine. Na vseh pečeh, ki so predvide-
ne, da bodo kurjene s plinom, je bilo
organizirano delo predelave isto-
časno. To delo zajema predvsem
montažo reducirnih podpostaj 1,5
bar na 500 mm V.S. z armaturami
do gorilcev, ki pa jih je možno mon-
tirati le pri mirovanju oziroma hlad-
ni peči.

Zato je bil dogovor s posameznimi
TOZD, da postopoma preidejo na re-
monte in se takrat izvrši dokončna
zamenjava in priključitev.

Do sedaj je že končano delo na eni
od globinskih peči v valjarni Beli, za
ostali dve čakamo na remont, in do
gorilcev na potisni peči na Beli in
Custodis peči v valjarni žice. Dokon-
čna montaža oziroma možnost pri-
ključka na plinsko gorivo je predvi-
den do 10. maja na obeh pečeh. Ker
se do 1. maja izvaja redni letni re-
mont v valjarni bele pločevine, je
organizirano delo tudi na krožni, po-
tisni peči in normalizirni peči tako,
da bo možno na njih kuriti po re-
montu s plinskim gorivom. Pri tem
je kot plinsko gorivo mišljen zemeljski
plin, oziroma nadomestno gorivo:
mešanca butan-propan-zrak. Ta
plin se meša v mešalno uparjevalni
postaji in se vodi po istem plinskem
razvodu. Objekt mešalno uparjeval-
na postaja je nameščen poleg glavne
reducirne postaje na Beli. Ta objekt
je bil končan v sredini meseca aprila
in tudi tehnično pregledan ter lahko
obratuje.

Mešalno uparjevalna postaja je
bila v testnem obratovanju in smo
že kurili s tem plinom globinsko peč
na Beli. Ta del preizkusa je bil uspe-
šen. Ugotavljamo pa, da je potrebno
nekaj časa, da se instrumenti in re-
ducirna podpostaja na pečeh umeri-
jo in uravnajo. Ta del zastoja je pač
treba pri odjemalcih že prej predvi-
diti in upoštevati.

Mešalno uparjevalna postaja ima
nalogo, da avtomatsko tekoči butan-
propan vplini in meša z zrakom v ta-
kem razmerju, da ima mešanica ena-
ko kalorično vrednost kot zemeljski
plin. V primeru, da pade tlak zemeljskega
plina, to se pravi, da ga bo pri-
manjkovalo, se avtomatsko vključi
mešalno uparjevalna postaja, ki v
isti cevovod dodaja mešanico plina
butan-propan-zrak.

S tem je doseženo to, da imajo vse
peči rezervo. Osnovno gorivo naj bi
bil zemeljski plin in rezerva mešani-
ca butan-propan-zrak. Istočasno
imajo vse peči, razen v hladni valjar-
ni, vzgajene kombinirane gorilce,
na katerih je tudi priključek za do-
vod mazuta in je tako dana mož-
nost, da se ogreva oz. kuri tudi z ma-
zutom.

Glede na navedeno stanje izgrad-
nje plinifikacije Železarne lahko
ugotovimo, da smo kljub objektiv-
nim zamudam v preteklem letu, v le-
tošnjem letu pripravljeni prevzema-
ti zemeljski plin v količinah in dina-
miki, določenih s planom. Kaže pa,
da zaradi določenih težav, ki jih ima
dobavitelj zemeljskega plina Petrol,
tega plina še nekaj časa v Železarni
ne bomo uporabljali. M. Podrekar

Železarski globus

ŠVEDSKA

Švedska rudarska družba LKAB
se podobno kot drugi dobavitelji
železove rude ukvarja z idejo
oplenitvenja in s tem tudi mož-
nosti za večji dobiček pri prodaji te
železarske surovine. Pri tem gre za
proizvodnjo železove gobe iz visoko
koncentrirane železove rude (70 -
71 % Fe) za uporabo v obločnih elek-
tričnih pečeh (95-98 % Fe) in v
plavžih (75-85 % Fe). Lokacija je
predvidena v norveškem pristanišču
Narvik preko katerega izvažajo
švedsko železovo rudo in kot reduc-
cent zemeljski plin iz norveških
nahajališč v Severnem morju.

POVEČANA AKTIVNOST NOVATORJEV V PRVEM ČETRTLETJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

Čeprav so rezultati množične in-
ventivne dejavnosti spodbudni, še ne
smemo biti zadovoljni. Vedno bolj
smo prepričani kateri elementi v
inovacijskem procesu nam zavirajo
nadaljnji napredek in razvoj. Stro-
kovna služba in društvo izumiteljev
in avtorjev tehničnih izboljšav sta
analizirala vzroke in jih v grobih ob-
risih definirala takole:

a) Nimamo povezave med proiz-
vodnimi programi, plani razvoja in
odprtimi tehničnimi in tehnološkimi
problemi.

b) Ni sistema akcij za pridobiva-
nje delavcev k reševanju odprtih
problemov in organiziranemu inven-
tivnemu delu.

c) Ni še povsod razmejeno pod-
ročje delovnih dolžnosti in dodat-
nega ustvarjalnega dela, kar velja
posebej za kadre, ki imajo največ
znanja in največ sposobnosti za
ustvarjanje inovacij.

č) Avtorji pomembnejših inovacij
si dostikrat ne upajo postavljati od-

škodninskih zahtev, čeprav se njihove
stvaritve že več let izkoriščajo in
prinašajo velike koristi.

d) Pri pomembnejših inovacijah
pogosto nastopa vprašanje dejanskih
izplačil, čeprav so s samoupravnim
sporazumom in zakonom o
združenem delu določena.

e) Vodilni delavci v Železarni le v
redkih primerih dejansko podpirajo
množično inventivno dejavnost,
kajti največkrat ostaja le pri obljubah.

Cas je že, da tudi pri nas sleherni
spozna, da množična inventivna
dejavnost kot kvaliteten faktor poslo-
vanja, brez velikih vlaganj, lahko
mnogo prispeva k poslovnemu uspe-
hu. Dokaz za to je, da zahodno-
evropsko kapitalistično podjetni-
štvo, poleg obsežnih vlaganj v orga-
nizirano profesionalno raziskovalno
delo, na široko odpira vrata množič-
ni iniciativnosti, ker le tako uspeva
odkriti čim več intuitivnih in krea-
tivnih moči.

Tone Strajnar



Sodelavka pri peči za modrenje žičnikov

ZADNJA LOKALNA MDA PRISTAVA 79

V soboto, 21. aprila, se je v Javorniškem rovtu končala lokalna mladinska delovna akcija PRISTAVA 79, katero sta uspešno organizirala in izvedla komisija za MDA ter klub jeseniških brigadirjev pri OK ZSMS Jesenice.

Mladi iz Železarne, gimnazije, ekonomske šole, centra srednjih šol in ŽIC so delali na pet kilometrov dolgem cestišču, ki vodi na Pristavo, kjer bo 19. maja kot nam je že znano osrednja občinska proslava ob 60-letnici KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov ter dneva mladosti. Namen te lokalne MDA je bil cestišče popraviti in urediti, kar jim je tudi uspelo. Na vseh treh akcijah je vladalo pravo brigadirsko vzdušje (delo na trasi, kulturni program itd.).

O sami delovni akciji pa nekateri udeleženci menijo naslednje:

Asmir Grudić: Na prvi akciji smo brigadirji navdušili s svojim delom, pesmijo in kulturnim programom ostale mladince, ki so bili prvič na mladinski delovni akciji. Komunalno podjetje Jesenice, ki je tudi strokovno vodilo akcijo, je svoje delo tudi dobro opravilo, vendar na prvi akciji ni zagotovilo dosti orodja, kot da nam ne bi zaupali. Vendar smo prijeli za delo in naredili nad pričakovani na naslednjih dveh akcijah je bil ta problem rešen. Takih in podobnih akcij si mladi še želimo, saj se zavedamo, da delamo za dobro nas vseh.

Nedeljko Radšenović: Sam sem sodeloval na vseh treh akcijah in veseli me, da smo sprejeto nalogo tudi dobro izvedli. Kljub pravočas-

nemu obvestilu o tej akciji mislim, da bi moralo priti še več mladih. Tudi jaz si želim še več takih in podobnih akcij, kajti vidim, da so mladi pripravljeni in navdušeni zanje.

Fideme Katarina - gimnazija: PRISTAVA 79 in vse druge lokalne mladinske delovne akcije so dobra priprava za zveze in republiške MDA, kajti na take akcije se mora oditi pripravljen in seznanjen z brigadirskim delom in življenjem. Tu se spoznavamo, utrjujemo prijateljstvo, kolektivno življenje in podobno. Organizacija, kakor tudi udeležba sta bila zadovoljiva in

upam da bo na naslednjih akcijah, katerih se bom z veseljem udeleževala, tudi tako.

Jože Svetina, tajnik samoupravne komunalne skupnosti Jesenice: Mladi so dobro delali na urejanju cestišča, izkopov jarkov, čiščenja okolja ipd. Potrebno bo tesnejše sodelovanje med klubom jeseniških brigadirjev in samoupravno komunalno skupnostjo Jesenice, kajti velikokrat je in bo potrebna tudi strojna pomoč, s katero bomo z veseljem priskočili na pomoč. Za vsako akcijo se je treba skrbno dogovoriti, da se zagotovi vse potrebno.

V. Hribar

SESTANEK MLADIH IZ JUGOSLOVANSKIH ŽELEZARN

Prejšnji teden je bil v Smederevu sestanek predstavnikov mladih iz jugoslovanskih železarn, katerega se je udeležil tudi sekretar koordinacijskega sveta ZSMS Železarne. Na sestanku so se dogovarjali o sodelovanju mladih iz jugoslovanskih železarn na kulturnem in športnem področju.

Tako srečanje bo v mesecu septembru in ga bodo organizirali mladi iz železarne Ravnice, ki so tudi že izdelali program tega srečanja. Nadalje so se dogovarjali o organizaciji mladinske delovne brigade Norbert Veber, katero bodo sestavljali mladi iz jugoslovanskih železarn. Organizator te brigade je letos železarna Zenica, katera pa se vede dokaj nedogovorno, kajti do tega trenutka se ne ve ali bo brigada organizirana in kje bo delala. Po razgovoru vseh predstavnikov jugoslovanskih žele-

zarn (razen predstavnikov železarne Zenice, katerih ni bilo) je bilo dogovorjeno, če železarna Zenica do 10. maja ne obvesti ostale železarne o organizaciji brigade, bo pokroviteljstvo in organizacijo prevzela železarna Nikšić, brigada pa bo delala na odstranjevanju posledic potresa v Crnogorskem Primorju.

Dogovarjali so se tudi o možnosti sodelovanja železarn na lokalni mladinski delovni akciji »Metalurški kombinat Smederevo 79«, oz. da bi iz predstavnikov vseh železarn formirali še eno brigado, ki naj bi sodelovala na tej akciji.

Naslednji sestanek predstavnikov mladih vseh jugoslovanskih železarn bo v mesecu maju v Nikšiću, kjer se bodo poleg drugega natančno dogovorili o srečanju na Ravnah.

V. Hribar

O ŽIVLJENJU IN DELU MLADIH NA TAVČARJEVI 9

V najnovejšem stanovanjskem bloku na Plavžu se je mladina kmalu po vselitvi organizirala v mladinski hišni aktiv. Hišni svet nam je odstopil prostor v kleti in mizo za namizni tenis. S pomočjo odraslih smo organizirali že več odličnih akcij in preteklo soboto, 21. aprila, kviz v počastitev 27. aprila in 1. maja.

Za kviz se je prijavilo pet ekip po tri tekmovalce. Vprašanja so se nanašala na zgodovino NOB. Vse ekipe so bile enako močne. Zmagala je tretja ekipa, ki je dosegla 21 točk. Sestavljali so jo: Mujakić, Begović, Noć. Drugo mesto so dosegli: Blagojević, Mihajlović, Midžan F. in sicer z 20 točkami. Posebej pa je treba pohvaliti četrto ekipo, ki so jo sestavljali najmlajši udeleženci: Čurić, Svetina, Stefanciosa in je s 17 točkami dosegla tretje mesto. Po kvizu so mladinci poskrbeli za kratek toda bogat kulturni program s šaljivimi skeči.

V prihodnjih mesecih nameravamo organizirati tudi turnirje v namiznem tenisu in sicer v konkurenci sosednjih stanovanjskih blokov. Dometi smo se tudi, da bomo organizirali piknike, ki naj bi zbližali mladino.

Naši načrti za prihodnost so veliki in upam, da jih bomo vsaj nekaj tudi uspeli uresničiti.

Elizabeta Stefanciosa

KOMISIJA ZA SLO IN DRUŽBENO SAMOZAŠČITO PRI KS ZSMS ŽELEZARNE

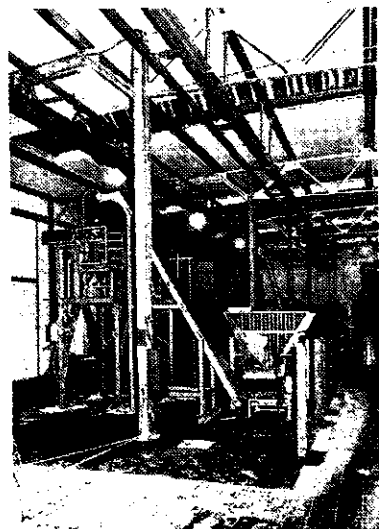
Na seji so najprej predlagali člane, ki bodo sodelovali v komisiji in sicer: predsednik komisije Zvone Kovačević, člani Jure Tadić, Bojan Dolinar, Jože Krumpić ter Otmar Odmarr. Seznanili so se tudi s programom dela na katerega prisotni niso imeli pripomb in z neposrednimi akcijami: razširjanje glasila Front in Naše obrambe, aktiviranje vseh mladih, ki so vključeni v odbore, sodelovanje s pripadniki JLA itd.

V. Hribar

Železarski globus

LR KOREJA

Ta azijska država načrtuje, da bo leta 1986 proizvedla 7,4 do 8 milij. ton surovega jekla, kar bo nekaj manj kot podvojena sedanja proizvodnja. Leta 1977 so proizvedle severnokorejske železarne 4,2 in leta 1978 4,7 milij. ton surovega jekla. Vzporedno s tem bo modernizirala in povečala proizvodne zmogljivosti rudnikov železove rude.



Montaža novih strojev v žebliarni

SEJA KOMISIJE ZA ŠPORT PRI KS ZSMS ŽELEZARNE

Na zadnji seji komisije za šport pri KS ZSMS Železarne so se dogovarjali o športnem četverboju, ki bo v prvi polovici maja na Jesenicah. Na tem četverboju naj bi sodelovale ekipe: vojne pošte Radovljica, Plamena Kropa, Verige Lesce ter Železarne, pomerili pa se bodo v malem nogometu, šahu, streljanju z zračno puško ter kegljanju na asfaltu.

Formirali so tudi organizacijski odbor in sprejeli konkretne zadolžitve. Do konca meseca mora komisija vsem udeležencem četverboja poslati bilten s propagacijami in o poteku četverboja.

Četverboj bo organiziran v počastitev 9. maja - dneva zmage in 60-letnice SKOJ in KPJ.

SEJA PREDSEDSTVA OO ZSMS TOZD PLAVŽ

Na zadnji seji predsedstva so se dogovarjali o nadaljnjem delu OO ZSMS TOZD Plavž in ustanovili iniciativni odbor, ki naj bi do 7. maja evidentirali mlade za novo vodstvo OO ZSMS. Ta odbor šteje sedem članov in ima nalogo, da vodi OO ZSMS TOZD Plavž do ustanovitve novega vodstva.

V. Hribar

OO ZSMS PLANINA POD GOLICO VABI

na proslavo ob praznovanju dneva OF in praznika dela - 1. maja v petek, dne 27. aprila, ob 19.30 v prostorih doma pod Golico.

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

JEKLO IZ RDEČEGA BLATA

Aluminij je najbolj razširjen kovinski element v zemeljski skorji. Proizvajajo ga iz rude imenovane boksit s postopkom, ki zahteva veliko porabo električne energije. Kot stranski proizvod nastanejo velike količine tako imenovanega rdečega blata, ki vsebuje 30 do 60 % železovih oksidov. Na eno tono proizvedenega aluminija dobijo približno eno tono rdečega blata, ki so ga doslej odlagali na posebna odlagališča, kjer se je trdni del odsedal in odstranjevala ter čistila voda.

Rdeče blato je v bistvu železova ruda z nizko vsebnostjo železa. Zato bi bila ekonomsko predelava zelo koristna, ker bi omogočila koristno porabo velikih količin sicer nekoristnega materiala in preprečila precejšnje onesčiščenje zraka in vode.

Pred kratkim je družba iz ZDA Mc Dowell-Wellmann Co., ki se ukvarja z razvojem in gradnjo naprav za predelavo kovin, mineralov in goriv, razvila nov postopek za predelavo rdečega blata v surovo jeklo. S postopkom, imenovanim M-W, predelajo rdeče blato v jeklo in žlindro. Pri tem je postopek ekonomsko zanimiv in sprejemljiv glede na čistost okolja.

Osnovne surovine za ta postopek so rdeče blato, reducent (premog ali koks) in apnenec. Njegove osnovne faze so: sušenje,

peletiziranje, taljenje in rafinacija v obločni peči. Tehnično je bil preizkušen v desetstranski poskusni napravi.

Rdeče blato najprej osušijo v posebni napravi, ki se vrti v krogu in je podobna stroju za sintranje. Za sušenje uporabljajo dimne pline, ki nastanejo pri kasnejšem postopku peletizacije. Po osušenju zmešajo rdeče blato z drobnim premogom ali koksom in ga potem na peletiziranjem bobnu preoblikujejo v surove pelete s premerom 3,5 mm. Te surove pelete ponovno spustijo v napravo za predredukcijo, vendar predhodno pokrijejo dno naprave s plastjo finega apnenca, ki ga dodajo skozi obok. Ogrevanje tega dela naprave izvajajo z izgoritvijo plina.

Temperatura v tej coni naraste na okoli 1260 stop. C in reducent v peletih omogoča redukcijo jeklenih oksidov in tako nastanejo predreducirani peleti. V tej fazi postopka izgubi rdeče blato 60 do 70 % svojega kisika. Ko pridejo predreducirani peleti s temperaturo okoli 980 stop. C iz te naprave, jih takoj založijo v obločno električno peč, ki je postavljena pred to napravo. Tam pelete raztalijo in izpleni železa je med 98 in 99 %. Končno fazo proizvodnje surovega jekla izvedejo v kisikovem konvertorju, kamor prenesejo talino iz električne peči. Pri tem proizvodnem postopku potrebujejo na tono proizvedenega jekla 400 do 600 kg premoga, 500 do 700 kg apnenca in 1000 do 1400 kWh električne energije.

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

NEVTRONSKA BOMBA IN ZAŠČITA PRED NEVTRONI

Prispevek doze nevtronov, t. i. totalni dozi začetnega sevanja (gama žarkov - nevtronov) tega orožja narašča hkrati z zmanjševanjem moči izstrelka, in sicer tako, kot nam kaže tabela 1.

Koliko prispeva doza nevtronov k celotni dozi začetnega sevanja za izstrelke različne moči (tabela 1):

Moč izstrelka /kt	V celotni dozi začetnega sevanja	
	doza gama sevanja (%)	doza nevtronov (%)
100	80	20
20	50	50
10	40	60
1	22	78
0,1	13	87
0,01	10	90

Za izstrelke z močjo 1 kt in manj je prispevek doze nevtronov k celotni dozi začetnega sevanja 80 do 90 odstotkov. Tako je eksplozija takšnih izstrelkov v glavnem vir nevtronov. Eksplozija oddaja poleg tega toplotno sevanje in povzroči z udarnim valom nadnormalni zračni pritisk.

Ljudje, ki jih jedrska eksplozija zajame na odkritem prostoru, so lahko poškodovani z mehaničnim udarom, opeklinami in sevanjem.

Merilo, ki se ponavadi uporablja za definiranje 50-odstotnih izgub (onesposobljenosti) žive sile zaradi navedenih poškodb, je takole:

- zračni udarni val z močjo 0,35 kg/kv. cm,
- opekline II. stopnje (toplotni val z močjo 3,3 cal/kv. cm) in
- totalna doza nevtronov + gama žarkov z močjo 200 remov.

Za izstrelke z močjo 0,01 do 10 kt so te vrednosti prikazane v funkciji oddaljenosti od ničelne točke eksplozije.

Površine okrog ničelne točke eksplozije so:

- 0,9 - 2,9 kv. km mehanske poškodbe zaradi nadpritiska z močjo 0,35 kg/kv. cm in več,
- 1,9 - 3,8 kv. km opekline II. in III. stopnje in
- 2,9 - 4,5 kv. km obsevanost z ekvivalentom doze 200 remov in z večjimi dozami.

Tako se lahko zgodi, da so ponekod ljudje na odkritem prostoru obsevani le z začetnim sevanjem, in sicer večinoma z nevtroni, ne da bi pri tem dobili opekline in mehanske poškodbe. Bili bi torej poškodovani samo radiacijsko, t. j. od sevanja.

Pri eksploziji takih izstrelkov nastaja razmeroma malo radioaktivnih padavin. Sestavljajo jih fisijski produkti in ostanki jedrskega eksploziva. Z drugimi besedami, v teh izstrelkih je lahko najmanj toliko jedrskega eksploziva, kolikor znaša kritična masa za veržno reakcijo eksplozije. Za stoo odstotni uran - 235 je kritična masa približno 15 kg, za stoo odstotni plutonij - 239 približno 4,4 kg, za čisti uran - 235 pa približno 5,8 kg. Glede na to, da ti jedrski eksplozivi povzročajo določeno radioaktivno kontaminiranost zemljišča, štejejo, da tako orožje ni »čisto«.

Fuzijsko orožje. Eksplozijo tega orožja povzroči termonuklearna reakcija fuzije (spajanje) jader izotopov vodika - devterija in tricija. Reakcija fuzije ni odvisna od tega, kolikšna je kritična masa termonuklearnega eksploziva, kot je veržna reakcija fisije. Za iniciranje eksplozije je potreben »vžigalnik«, ki povzroči v hipu temperaturo približno milijon stopinj Kelvina.

Za velike termonuklearne ali za t. i. vodikove bombe je »vžigalnik« fizijska bomba. S takšnim »vžigalnikom«, ki ne more biti manjši kot poprej navedene kritične mase, pa ni mogoče izdelati majhnih termonuklearnih projektilev.

Da bi lahko izdelali majhne termonuklearne projekte, pravzaprav prave nevtronske projekte, je bilo treba poprej najti nov fisijski eksploziv z zelo majhno kritično maso ali pa vžigalnik, ki bi deloval po drugačnem načelu.

Tehnična konstrukcija nevtronske bombe, ki je sedaj v središču pozornosti svetovne javnosti, še ni znana.

Na podlagi objavljenih informacij in logičnega sklepanja o tem, kako je verjetno teklo raziskovanje in razvoj majhnega jedrskega orožja, bi lahko sklepali, da je nevtronska bomba, termonuklearni izstrelak z »vžigalnikom« - kakšnim sintetičnim izotopom izmed tako imenovanih transuranov, ki imajo majhno kritično maso, potrebno za veržno reakcijo fisije s hitrimi nevtroni.

Po podatkih iz tuje literature bi utegnili biti to kakšni izotopi americija ali kalifornija, katerih kritična masa eksploziva je le nekaj sto gramov.

(se nadaljuje)

INVALIDI NAŠA OBVEZA IN NAŠA SKRB

Pod geslom Preprečujemo invalidnost, invalidske organizacije letos praznujejo svetovni praznik invalidov. Praznični dan je sicer določen na prvo pomladno nedeljo, proslave, svečanosti in razna srečanja invalidov pa se vrše še naslednje dni.

Z besedo invalidi imenujemo tiste občane, ki se zaradi povzročenih okvar ob rojstvu ali v kasnejših otroških letih niso mogli razviti v psihofizično zdravega človeka — niso sposobni, da bi se normalno vključili v delovni proces, pod normalnimi pogoji.

Kot delovne invalide štejemo vse tiste, ki so v času ko jim teče delovno razmerje zaradi posledic bolezni, nesreč pri delu ali izven dela izgubili sposobnost za opravljanje svojega dela pod normalnimi pogoji.

Poleg teh imamo tudi vojaške vojne in vojaške mirnodobne invalide in civilne žrtve vojne.

V naši jugoslovanski skupnosti narodov in narodnosti v socialistični federativni republiki Jugoslaviji so invalidi sicer povsem izenačeni z ostalimi člani skupnosti, vendar pa jim naš najvišji pravni zakonik ustava SFRJ in ustave republik ter pokrajin opredeljuje posebno skrb in pravice.

Po 236. členu ustave SR Slovenije imajo invalidni otroci in drugi težje prizadeti občani pravico do usposobitve za življenje in za delo, družbeno skupnost pa ustvarja pogoje za usposobitev ter ustrezno zaposlitev občanov, ki niso popolnoma zmožni za delo.

V 238. členu je zapisano, da uživajo invalidi ter nekatere druge skupine občanov posebno družbeno varstvo.

Tudi delovnim invalidom so po 237. členu zagotovljene invalidske pravice in druge oblike invalidskega varstva ter usposobitev za delo, ki ustreza njihovim delovnim zmožnostim.

Določilom ustave sledijo še drugi konkretniji zakonski predpisi, naj jih navajam:

- zakon o združenem delu,
- zvezni in republiški zakon o medsebojnih razmerjih v združenem delu in zakon o delovnih razmerjih,
- zakon o usposabljanju invalidnih oseb,
- zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.

Omenjeni zakoni določajo nekatere nove ali pa vsaj natančnejše določbe o dolžnostih in obveznostih organizacij in delodajalcev, pa tudi skupnosti za zaposlovanje pri usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb. Prav ti zakoni so tudi narekovali nekatere spremembe v statutu skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. (Spremembe in dopolnitve statuta SPIZ so v Uradnem listu SRS št. 11-78.)

V tem našem delavskem glasilu in zlasti še ob delavskem prazniku si po bližje ogledimo kaj smo delovni ljudje Jugoslavije zapisali v svoje zakonike. Zakon o združenem delu v svojem 189. členu navaja:

«delavci v temeljni organizaciji imajo pravico in dolžnost, da v skladu s samoupravnim sporazumom o združevanju dela delavcev v temeljni organizaciji, z zakonom, z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi zagotovijo varstvo delovnih invalidov in drugih invalidnih oseb, s tem da jim zagotovijo prekalifikacijo oziroma dokvalifikacijo ter dela oziroma naloge, na katerih bodo lahko delali po prekalifikaciji oziroma dokvalifikaciji.»

Ta določila zakona o združenem delu so povzeta tudi v členih 141 do 145 zakona o delovnih razmerjih.

Da bi delavcu, ki je postal invalid omogočili uspešno opravljanje ustreznega dela in mu omogočili dosegati delovne uspehe v skladu z njegovo delovno zmožnostjo, mu je po 143. členu dolžna temeljna organizacija z ustreznimi sredstvi in pripomočki ustrezno prirediti delovne naprave in priprave ter delovno okolje, kjer naj bi delavec opravljal svoje delo, in to še preden je dokončno razporejen na to delo.

Organizacije združenega dela in nosilci samostojnega osebnega dela, statut skupnosti jih imenuje zasebni delodajalci, so po 144. členu dolžni v skladu z zakonom zagotavljati možnosti za zaposlitev invalidnih oseb po njegovih sposobnostih, zato morajo, ko imajo na voljo ustrezno delo pri izbiri delavcev dajati prednost nezaposlenim invalidnim osebam, če le ustrezajo njihove strokovne in druge zmožnosti zahtevam tega dela.

Zaradi popolnosti naj navedem še določilo 142. člena, po katerem ima delavec, pri katerem nastopi invalidnost pravico opravljanja svoje oziroma drugo ustrezno delo, če ga lahko opravlja glede na preostalo delovno zmožnost brez prekalifikacije oziroma dokvalifikacije. Za delavca, ki mu je zmanjšana zdravstvena ali delovna zmožnost in je z reha-

bilitacijo usposobljen za določeno delo se šteje, da je zmožen za delo za katero je usposobljen z rehabilitacijo.

Morda se bo kdo vprašal, zakaj sedaj toliko novih zakonskih predpisov o varstvu invalidov. Res je, da smo po določilih dosedanjih predpisov — pri nas — znali kar lepo reševati ta vprašanja in zaposlovati invalide. Tako stanje pa ni bilo povsod, še huje pa je, da smo tako pri nas, kot drugod predvsem skrbeli za lastne invalide, le redko pa smo se potrudili pri zaposlitvi tistih invalidnih oseb, ki so čakali na prvo zaposlitev.

Zahvaljujoč razumevanju vodstva takratnega (1961) okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Kranju, sedaj skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, in njenih odgovornih služb, smo invalide reševali — ocenjevali vedno v okviru Zvezne, kjer obstoja možnost, da komisija koristi vse medicinsko in delovno dokumentacijo, in si po potrebi tudi ogleda delovno mesto, smo uspeli večino v oceno predlaganih zavarovancev zadovoljivo rešiti in tudi ustrezno zaposliti.

V 18. letih, to je v času od leta 1961 do 1978 je bilo predstavljenih v oceno invalidnosti 2.920 zavarovancev, od tega je bilo

— 814 ali 27,88 % zavarovancev ocenjenih z invalidnostjo I. kategorije, ali predlaganih za invalidsko upokojeitev,

— 120 ali 4,4 % zavarovancev ocenjenih z invalidnostjo II. kategorije, določeno delo s skrajšanim delovnim časom,

— 1160 ali 39,73 % je bilo ocenjenih z invalidnostjo III. kategorije, določeno je bilo drugo ustrezno delo,

— v 438 primerih ali 15 % ni obstojala invalidnost,

— ostali so bili ocenjeni le s telesno okvaro, ali zdravljenje ni bilo končano ali so bili odloženi.

2.920 ocenjenih zavarovancev v osemnajstih letih predstavlja okrog 45,25 % povprečnega enoletnega števila vseh zaposlenih v železarni Jesenice. Veliko je tudi število 1160 ali 39,73 % ocenjenih invalidov III. kategorije, saj je bilo vsem tem potrebnosti najti drugo ustrezno delo. Našli smo delo, 116 invalidov smo usposobili s poklicno rehabilitacijo, 11 invalidov je sedaj na rehabilitaciji, vse ostale smo zaposlili brez predhodne rehabilitacije.

Zdravko Pogačnik

OB RAZPRAVI ZAKONA O USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

— spoznavati bistvo samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, — odprto komunicirati in pri tem izhajati s širšega družbenega okvira, ki je samoupravljalcem nujno potreben,

— živeti od lastnega dela (vsako izkoriščanje jim bo tuje),

— vzgojiti etično in kulturno-estetske bogate osebnosti (imele naj bi smisel za lepoto in kulturo, s pravo mero za pošteno življenje),

— vzpostaviti humane medosebne odnose,

— razviti zdrave, vsestransko razvite osebnosti in

— formirati človeka, ki mu bo delo pomembna vrednota.

KAJ ŽELIMO S PREOBRAZBO DOSEČI?

1. Zmanjšati osip: Naše šolstvo je preveč razvejano in v pogledu ka-

zlasti zanimivo je, da smo od 2.920 vseh ocenjenih zavarovancev le v 814 primerih, kar predstavlja 27,88 %, ugotovili invalidnost I. kategorije, predlagali invalidsko upokojeitev, ob upoštevanju, da smo le delovna organizacija, ki spada v težko industrijo.

Ta podatek pa je še bolj zanimiv, če povem, da smo v istem času upokojeili 1.800 delavcev starostno. Povprečno letno torej v Železarni upokojeimo:

— invalidsko 45 delavcev ali 0,70 % vseh zaposlenih,

— starostno 100 delavcev ali 1,55 % vseh zaposlenih,

— skupaj 145 delavcev ali 2,24 % vseh zaposlenih.

Ti podatki predstavljajo v jugoslovanski črni metalurgiji edinstven primer, pretežno povsod drugod beležijo večje število invalidskih kot starostnih upokojeitev.

Vendar se ne kaže posebej hvaliti s tem, ker naš cilj mora še vedno biti v tem, da bo čimveč naših delavcev zdravih dočakalo starostno upokojeitev. Kajti niti invalidska upokojeitev, niti upokojeitev z vštevanjem beneficirane dobe, ne sme biti pravilo. **Pravilo je in ostane, dosledno urejanje delovnih pogojev, ob katerih bo možno ohraniti zdravje.** To pa je možno s še večjim poudarkom na izboljševanju tehnoloških postopkov, in še nadaljnji razvoj naše zdravstvene službe — medicinske dela, ki naj ob doslednem opazovanju zdravstvenega stanja delavcev, pravočasno oskrbe kvalitetno zdravljenje, oziroma s preventivnimi ukrepi preprečijo razna obolenja.

Kljub vsej uporabi preventivnih ukrepov, pa se bomo vseeno še soočali z invalidnimi osebami in temu bomo morali v skladu s spredaj naštetimi zakonskimi obvezami, še bolj pa v skladu z našo humanostjo v TOZD posvečati večjo pozornost (kot je to v sedanjem času) pri zagotavljanju ustreznih del in opravil. Mnoge probleme bi morda tudi lahko rešili predhodno, brez ocene invalidnosti ob pravilnem razporejanju delavcev, ob doslednejšem spoštovanju načela »pravega človeka, na pravo mesto«.

Geslu letošnjega praznika Preprečujemo invalidnost dodajmo še enega, ki izhaja iz naše moralne obveze: Ne pozabimo na invalide, saj niti ne moremo in ne smemo, skupno število sedaj registriranih invalidnih oseb 485 nam predstavlja četrto TOZD po številu zaposlenih v okviru DO železarna Jesenice, od tolikšnega števila delavcev in njihovega odnosa do dela pa je prav gotovo močno odvisen naš skupni uspeh.

Proti našemu skupnemu uspehu pa verjetno ni nihče, zato naj končam s prvomajskimi željami naj se še nadalje krepi naša samoupravljal-ska solidarnost.

Zdravko Pogačnik



Nasmejani plavzarji

Pri tem gre za več problemov. Kazalo bi usmerjati strokovnjake iz gospodarstva, ki so že dokazali svojo vrednost v šoli in obratno, učitelje v gospodarstvo, da bi teorijo lahko oprelinili s prakso.

Sedanje usmerjanje mladine v šole ne sledi potrebam združenega dela in še zelo daleč smo od cilja, ki se kaže s tem, da morajo ljudje določenega kraja, krajevne skupnosti, živeti s tem krajem. Prevzemati moramo naloge, ki nam jih recimo ponuja industrija našega območja. Ob tem pa moramo, razume se, aktivno posagati vanjo in jo spreminjati.

Sedanja šola premalo sledi družbenim potrebam in vzgojnemu smotru. Naš delavec je akter te družbe — samoupravljalec, zato bi moral biti bolj oborožen z znanjem, pa ne le z upravljaliskim, ampak predvsem z znanjem, ki je potrebno za dobro delo.

Naša tovarna mora postati učilnica z laboratorijem za naše bodoče kadre in naši strokovnjaki morajo biti tudi njihovi učitelji. Politehnične vzgoje ne bomo mogli realizirati brez večje pomoči združenega dela (kadrovske in materialne).

3. Učimo se vse življenje. Spon-tano se res učimo vse življenje, težiti pa moramo za tem, da bomo v ta proces vnesli načrtnost.

Z načrtnim delom bomo dosegli veliko več, zato moramo učence navaditi, da se bodo učili tudi po končanem šolanju. Če sprejmemo spoznanje, da znanje v petih letih zastari, je načelo permanentnosti učenja nujno potrebno uresničiti.

4. Izboljšati moramo učno tehnologijo. Kako pomembna je pot, ki jo uberemo, da si pridobimo znanje, kaže poskus Katona. Dve izenačeni skupini otrok sta se učili isto snov. Ena z razumevanjem gradiva, druga pa po dril metodi (šlo je zgolj za mehanično zapornitve). Po tridesetih minutah je zmeril učinek učenja in ugotovil, da se je prva skupina zapomnila 38 % gradiva, druga pa 33 % gradiva. Po treh tednih je merjenje ponovil. Prva skupina je ohranila 23 % gradiva, druga pa je vse pozabila.

Tudi v naših šolah je še preveč prisotno mehanično in faktografsko učenje. Bolj moramo poudarjati, kako pridemo do podatkov, kot učiti se podatkov na pamet.

5. Gospodarstvo potrebuje dobro usposobljene kadre. Spričo velikega osipa učencev, veliko jih nikoli ne dokonča šolanja, delovne organizacije ne dobivajo ustreznega kadra, zato tudi naloge niso v redu opravljene. Ta slabost podpira še drugo. Neustrezen kader v delovnih organizacijah krčevito drži pozicije in pretirano poudarja prakso, neustrezno usposobljena mlada generacija pa ne more zmagati.

6. Racionalizirati je treba mrežo šol. Sedanje razvejano šolstvo je predrago za ustvarjeni družbeni produkt. Z večanjem prispevne stopnje pomanjkanja denarja za vzgojo in izobraževanje ne moremo preprečiti. Če zbrani denar bomo morali racionalneje trošiti.

Doseči moramo tudi to, da se bomo delavci — uporabniki znanja zavedali, da z učitelji — izvajalci vzgojno izobraževalne dejavnosti izmenjujemo delo in da v bistvu skupaj investiramo za gospodarski napredek, ki je v veliki meri odvisen od kadrov. Investicija v kadre je triin-pokrat boljše kot ostale investicije v gospodarstvo.

7. Modernizirati moramo učne programe. Zaradi preobrnih in zastarelih programov dobivamo neustrezen in prestar kader (povprečen čas študija na visokih šolah je 6,7 leta), ki se ni sposoben hitro prilagajati novostim. Po drugi strani se preveč zavleče neposredno uvajanje v delo in »tehnološka revolucija« izostane.

8. Še nekatere novosti prinaša preobrazba. Usmerjeno izobraževanje bo imelo skupno programsko osnovo (koliko semestrov, o tem bi na tem mestu ne kazalo govoriti) in finalne programske usmeritve, ki bodo oblikovale kadre različnih profilov in poklicev.

Sistem bo bolj prožen in možni bodo vertikalni in horizontalni prehodi. Zda učenci prezgodaj zgubijo možnost preusmeritve.

Bo linearen in ne koncentričen, kot je bil stari sistem, kar pomeni, da bodo učenci učno snov nadgrajevali.

Sistem bo enoten za vse in vsakogar mora pripeljati do poklica.

Odpravili bomo dualizem poklicnih in elitnih šol, kakor tudi dualizem »rednega« in »izrednega« izobraževanja.

Za realizacijo sistema usmerjenega izobraževanja bomo morali zgraditi centra usmerjenega izobraževanja, uresničiti načrt gradnje dijaških in študentskih domov, izboljšati študentsko politiko, začeti z realnejšim planiranjem kadrov in ne nazadnje spreminjati bomo morali naš odnos do vzgoje in izobraževanja.

Čaka nas torej veliko delo, ki ga bomo zmogli le, če si bomo vzeli čas. Gre za preobrazbo družbe.

J. T.

Železarski globus

SOVJETSKA ZVEZA

Zaloge premoga v tej državi so izredno velike in obsegajo preko 50 % svetovnih rezerv. Nahajališča do globine 1800 m v glavnem izkoriščajo, medtem ko so še večja v globini do 5000 m. Letno nakopljejo v Sovjetski zvezi 700 do 800 milij. ton tega goriva in to vseh kvalitet od lignita do črnega premoga za koksiranje in antracita.

JAPONSKA

Letos januarja je pričela v železarni Wakayama, ki pripada japonski železarski družbi Sunitomo obratovati nova naprava za kontinuirno vlivanje blumov dimenzij 600 x 300—400 mm. Pri tem je zanimivo, da so v obdobju od 11. do 21. februarja odšli brez prekinitev zapored 246 livnih ponvic raztaljenega jekla. Predstavniki železarne smatrajo, da so s tem dosegli na področju zaporednega vlivanja brez prekinitev nov svetovni rekord.

obiti
ni v
re
razp
gran
regi
Po
o zbr
pris
pora
trti
usme
V le
1.668
po s
Imol
Prisj
in pr
Skuj
Za
ga v
razu
na c
krite
1. N
di
2. C
3. S
4. S
k.
Skuj
Iz
mar
osno
dina
dod
P
mov
jih
daje
njaj
1.
na
osel
127
197.
2.
zač
nih
splc
nih
ma
že
stro
por
vser
Jese
stor
osk.
Jese
4.
sme
org.
var
bol
kon
RE
Cel.
Nov
Koj
Kra
Lju
Ma
Mu
Nov
Rav
SRJ
I:
da
mes
srec
akt
smc
var
ved
smc
bolj
Ob
Jes
Kr.
Ra
Sk.
Tr
I
kaj
vai
kol
zav
Jes
Kr
Ra
Sk.
Tr
V
se
v t
vai
šte
zdi
Ti
gij

VPRAŠLJIVA REALIZACIJA FINANČNEGA NAČRTA

Na deveti redni seji obeh zborov skupščine zdravstvenega varstva občine Jesenice smo med drugim obravnavali dve popolnoma drugačni vprašanji, čeprav se obe nanašata na finančna sredstva, s katerimi je razpolagala zdravstvena skupnost v letu 1978 in s katerimi bo razpolagala v letu 1979 ter sredstva, ki so potrebna za realizacijo programov, katera so ponudile zdravstvene organizacije v okviru občine, regije in izven regije.

Pod tretjo točko je tekla razprava o zbranih višjih v letu 1978 in o novi prispevni stopnji, ki naj bi veljala po poročanju ostvarjenih viškov. V četrti točki pa je bila obravnavana usmerjena v leto 1979, in sicer o

predvideni porabi in o predvidenih sredstvih, ki bodo zbrana na osnovi veljavnih, oziroma potrjenih prispevnih stopenj iz bruto osebnega dohodka delavcev in dohodka delovnih organizacij.

V letu 1979 je predvidena osnova osebnega dohodka v občini v višini 1.668.493.000 din, na osnovi česar bomo po sedanjih stopnjah zbrali

Imobilizirana sredstva v letu 1978 v višini	137.752.000 din
Prispevek za zdravstveno varstvo upokojencev	12.645.000 din
Prispevek zavarovancev zasebnega sektorja, kmetijske dejavnosti in prispevek za zdravstveno varstvo učencev v gospodarstvu	20.197.000 din
Skupaj zbrana sredstva iz vseh možnih naslovov	1.200.000 din
	171.797.000 din

Za ponujeni program zdravstvenega varstva, ki je bil napravljen s sporazumom o svobodni menjavi dela, na osnovi vnaprej sprejetih stališč in kriterijev, pa v letu 1979 rabimo

samo za osnovni program, brez dodatnega programa, imenovanega B program, naslednja sredstva, razdeljena na posamezne pozicije (indeks v odnosu na leto 1978):

1. Nadomestila OD v času bolezni in druga denarna izplačila, posmrtnine in pogrebne, predvideno	27.770.000 din
indeks 130,6	
2. Celokupno zdravstveno varstvo	129.697.000 din
indeks 122,9	
3. Solidarnost v regiji in skupni program v SR Sloveniji	5.458.000 din
4. Skupni program v regiji (investicije, strokovne službe, kadrovska vprašanja, SLO)	15.166.000 din
Skupno predvidevani izdatki	178.091.000 din

Iz prikaza je razvidno, da nam primanjkuje za realizacijo ponujenega osnovnega programa kar 6.294.000 dinarjev, pri čemer pa ni upoštevan dodatni B program.

Poglejmo nekaj glavnih problemov, ki povzročajo zahtevo po večjih denarnih sredstvih, kot pa jih dajejo možnosti po sprejetih stopnjah:

1. Valorizacija sredstev za denarna nadomestila, glede na porast osebnih dohodkov, kar z indeksom 127 v odnosu na realizacijo v letu 1978.

2. V drugem polletju računamo z začetkom obratovanja specializiranih ambulant v novem prizidku splošne bolnice Jesenice. Konkretni števili o porastu stroškov še nimamo, toda velik dodatni strošek bo že samo amortizacija in materialni stroški. Nadalje se predvideva visok porast bolnišničnih stroškov, predvsem v kliničnem centru. V občini Jesenice pa računamo tudi s porastom stroškov glede na število oseb, ki bodo v splošni bolnici Jesenice, kakor tudi izven nje.

4. V letu 1979 mora realizirati vse smernice in stališča republiških organizacij v pogledu zdravstvenega varstva borcev NOB ter VVI. To je, bolj organizirano varstvo s poudarkom na kvaliteti in na novo uvedena

zobozdravstvena skrb za te kategorije. Vse to bo zahtevalo dodatna sredstva, ki pa nam jih še itak razmeroma visoko preseženi finančni program v celoti ne zagotavlja.

Na osnovi navedenih dejstev sta oba zbora skupščine zdravstvene skupnosti občine sprejela naslednja stališča:

1. Zboru združenega dela skupščine občine Jesenice se predloži zahteva, da se nam dogovorjena sredstva za leto 1979 povečajo.

2. Dogovorjena prispevna stopnja se zaenkrat ne poveča.

3. Občinska zdravstvena skupnost Jesenice v letu 1979 razpolaga s celotno zbranim prispevkom, ki se bo zbiral na osnovi skupne prispevne stopnje v višini 8,19 %, in sicer od 1. januarja do 31. marca 1979 po stopnji 9,04 % in od 1. aprila do 31. decembra 1979 po stopnji 8,02 %.

Pri vsem tem pa je potrebno poudariti, da se morajo osebni dohodki v občini Jesenice povečati kar za več kot 20 % v odnosu na leto 1978. Če bomo dosegli milijardo 780 milijonov dinarjev, potem bo realiziran predložen finančni plan.

Da bo bolj potrjena upravičenost naše zahteve, bom navedel gibanje oziroma porast dogovorjene vsote za leto 1979 v odnosu na leto 1978 po posameznih regijah:

REGIJA	Dogovorjena sredstva skupaj	% na 78	Štev. aktivnih zavarovancev	Sredstva na akt. zavarovanca
Celje	1.014.881.000	128	89.060	11.395,47
Nova Gorica	499.587.000	138	41.590	12.012,19
Koper	652.990.000	133	55.826	11.968,87
Kranj	804.370.000	119	82.796	9.715,08
Ljubljana	2.987.373.000	125	279.710	10.680,25
Maribor	1.280.302.000	122	130.304	9.825,50
Murska Sobota	388.349.000	143	36.320	10.692,42
Novo mesto	534.391.000	125	50.030	10.681,41
Ravne	600.931.000	130	55.022	10.921,64
SRS - skupno	8.763.174.000	127	820.658	10.678,28

Iz gornjih podatkov je razvidno, da je gorenjska regija na zadnjem mestu tako po odstotku povišanja sredstev, kakor tudi po sredstvih na aktivnega zavarovanca. V letu 1978 smo bili s sredstvi na aktivnega zavarovanca še na sedmem mestu. Seveda moramo pri tem pripomniti, da smo tudi z višino prispevnih stopenj bolj proti koncu lestvice. Jesenice so

med 60 občinami na 57. mestu. Prav gotovo v občini nimamo tako visokih osebnih dohodkov pa tudi potrebe po zdravstvenih storitvah niso toliko manjše kot v ostalih občinah.

V regijskem merilu pa je delitveno razmerje dogovorjenih vsot naslednje:

Občina	Dogovorjena sredstva skupaj	% na 78	Štev. aktiv. zavar.	Sredstva na akt. zav.
Jesenice	150.724.000	118	15.545	9.659,97
Kranj	345.863.000	120	32.971	10.489,91
Radovljica	114.867.000	116	13.033	8.207,50
Škofja Loka	140.833.000	118	14.969	9.408,31
Trzin	52.283.000	120	6.278	8.327,97

Poglejmo še en podatek, ki nam kaže porabo na aktivnega zavarovanca za bolnišnično zdravljenje in koristnika tega zdravljenja na 1000 zavarovancev:

Jesenice	259,23 (30)
Kranj	215,88 (23)
Radovljica	209,26 (19)
Škofja Loka	168,84 (21)
Trzin	239,03 (29)
V regiji	218,90 (24)

To so podatki strokovne službe, ki se nanašajo na obračunane vsote v treh mesecih, računano na zavarovanca, številke v oklepaju pa povedo število koristnikov bolnišničnega zdravljenja na 1000 zavarovancev. Ti podatki nam kažejo, da smo v regiji po višini sredstev na aktivnega

zavarovanca na drugem mestu. Po višini porabljenih sredstev za bolnišnično zdravljenje in število koristnikov bolnišničnega zdravljenja na 1000 zavarovancev pa smo v regiji na prvem mestu.

Vse to nam kaže, da je v občini v zadnjih letih zdravstveno varstvo potisnjeno malo nazaj, delno na račun manjših prispevkov iz bruto osebnih dohodkov, delno pa na račun ostalih interesnih skupnosti. Preveliko je znižanje prispevne stopnje z 9,41 % na 8,19 % v letu 1979. Ob tem naj omenim, da je najvišja prispevna stopnja v Sloveniji 11,16 % v Ajdovščini, najnižja 7,78 % pa v Trzinu.

Predsednik skupščine ZV Stane Torkar

NOVOSTI IZ TOVARNIŠKIH GLASIL

Veriga

TEHNIČNE IZBOLJŠAVE V LETU 1978

Področje tehničnih izboljšav imajo v delovni organizaciji tovarne Verig Lesce urejeno s pravilnikom že od leta 1962. Omenjeno področje imajo sedaj urejeno tudi z enotnim sporazumom o inovacijah v SOZD Slovenske železarnice. Strokovno obdelavo predlogov opravlja referent za racionalizacijo in petčlanska strokovna komisija. V letu 1978 je strokovna komisija obravnavala tehnične izboljšave na petih rednih sejah. Komisije v TOZD so imele prav tako več sej, služba za tehnične izboljšave pa je sprejela v lanskem letu enaindvajset predlogov.

Izplačana so bila enkratna posamezna nadomestila za predloge v TOZD, in sicer skupaj za 23 predlogov 77.500 dinarjev. Izplačana so bila tudi posebna nadomestila za predloge, katerim gre izplačilo nadomestila za dobo pet let. Za te predloge je izračunan prihranek, ker vplivajo na plansko lastno ceno določenih delovnih operacij ali izdelkov. Tako je v delovni organizaciji tovarne Verig Lesce bilo nagradnih 28 predlogov in v ta namen izplačanih 96.137,30 din.

NOV KALIBRIRNI STROJ V TOVARNI VERIG LESCE

Uredništvo časopisa Veriga objavlja v tretji letošnji številki informacijo o montaži novega kalibrirnega stroja v tovarni Verig. Iz informacije povzemamo, da kalibrirni stroj Wafios KKM 200 omogoča avtomatsko delo za kalibriranje vseh vrst verig do Ø 45 mm. Stroj je opremljen s posebnim hidravličnim aparatom, ki daje vlečni (kalibrirni) napravi podajanje in vlek verige na ustrezno dimenzijo. Upravljanje stroja je izvedeno prek elektrokrmilne naprave z registrirnim instrumentom. Na traku je grafično prikazan diagram obremenitve, kar je hkrati za prevzemalce raznih registrov zahtevan dokument.

Avtomatsko delovanje stroja predstavlja fizično razbremenitev strežnega osebja, kar je velikega pomena predvsem za zaposlene delavke, ki so na tem mestu še prisotne. Od nove strojne naprave pričakujejo ob manjšem fizičnem naporu hitrejši potek kalibriranja in zmanjšanje stroškov v fazi pregleda in kalibriranja verig.

Štórski ŽELEZAR

PLAKETA GREGORJU KLANČNIKU

Delavski svet delovne organizacije železarn Štore je na osmi redni seji v marcu sprejel sklep o podelitvi plakete Gregorju Klančniku kot priznanje za skoraj polstoletno predano delo slovenskemu železarstvu.



Sodelavec pri vltvanju gredic na konti livu

Ob podelitvi plakete je predsednik KPO Dušan Burnik posebej opisal delo Gregorja Klančnika pri nastajanju združenega podjetja SZ. Letos mineva ravno deset let združitve, kjer je tov. Klančnik z nesebičnim delom, s sodelavci in samoupravnimi organi ter družbenopolitičnimi organizacijami v SOZD in v DO združenega podjetja dosegel tako stopnjo organiziranosti, ki je ponos slovenskim železarjem in celotni družbeni skupnosti. Emil Kranc, predsednik delavskega sveta, je na osnovi sprejetega sklepa izročil Gregorju Klančniku plaketo železarn Štore.

INFORMATIVNI Fužinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

NOVA TOVARNA PNEVMATIČNEGA ORODJA

Iz informacije, ki jo je objavilo uredništvo informativnega Fužinarja v sedmi letošnji številki, povzemamo, da se že dolgo dogovarjajo o sodelovanju železarn Ravne in Švedske firme ATLAS Copco. Končno je bila 27. marca na Bledu podpisana pogodba o gradnji tovarne pnevmatičnega orodja na Ravnah. Pogodbo so podpisali predstavniki SOZD Slovenske železarnice, beograjskega Univerzala in Atlasa Copco. Za železarno Ravne bo ta tovarna pomenila osvojitve najnovejših tehničnih in tehnoloških dosežkov svetovno znane firme. To bo tudi nov prispevek k razvoju jugoslovanskega gospodarstva, odpirajo pa se tudi nove možnosti za nastop na svetovnem trgu, posebej v deželah v razvoju.

Tovarna pnevmatičnega orodja bo zgrajena na osnovi združevanja sredstev partnerjev iz Slovenije in Srbije, kar je tudi zgled medrepubliškega sodelovanja in tujega partnerja. Navadne kupoprodajne odnose tako nadomešča združevanje interesov v proizvodnji in prodaji. V novo zgrajeni tovarni pnevmatičnega orodja bo predvidoma zaposlenih okrog 230 delavcev, od tega 190 delavcev pri obdelavi materiala, to je pnevmatičnega orodja do 30 kg in gosničarjev za mehanizirano vrtnenje za potrebe rudarstva in gradbeništva. Upajo, da bo gradnja razmeroma hitro potekala in bi morala do konca letošnjega leta zgraditi vsaj objekt, medtem ko naj bi tovarno odprli prihodnje leto za dan republike.

OGLED JEDRSKE ELEKTRARNE

Zadnjo soboto v marcu si nas je okrog dvestopetdeset delavcev, po večini iz železarn, članov DIT, elektrotehniškega društva in drugih, ki smo se prijavili na objavo v železarju, ogledalo gradnjo naše prve atomske centrale v Krškem. Zanimanja za ogled je bilo veliko – to se vidi že iz številca prijavljenih. Svet atomov, urana, elektronov, nevtronov, protonov, je za nas še vedno več ali manj skrivnosten svet in energija in moči, ki jih skrivajo, vzbujajo občudovanje in tudi strah.

Tam na sredi krškega polja, prav malo od zadnjih hiš, ki še stojijo pod bregom, med sadnimi nasadi, ob kolenu Save, ki so ga morali še malo bolj upogniti in potisniti strugo začasno stran, da so lahko v njenem normalnem koritu zgradili jez in črpalne naprave za vodo, ki bo poleg urana igrala eno glavnih vlog v novi centrali, gradijo to veliko napravo.

Pa počakajmo malo z ogledom in pogledimo najprej malo nazaj za koreninami in izviri te nove jedrske – nuklearne energije: nemškimi fiziki kom se je leta 1938 posrečilo, da so z bombardiranjem atomskega jedra urana z nevtroni, razbili atome v približno enake dele, ki so se razleteli z veliko energijo. V slutnji, kaj vse tiči za vsem tem, so poskušali in tavalni naprej po takrat še neznanem in praktično še neuporabnem polju nove, za praktično rabo uporabljive močnejše energije. V Nemčiji je takrat vladal Hitler in se pripravljaj, da ji pripravi veliko kariero. V glavah raziskovalcev in znanstvenikov se je počasi oblikovala podoba nove močnejše energije, ki bi lahko odigrala odločilno vlogo pri zmagi oziroma uničenju nemških nasprotnikov. Začela se je vojna – in dobri obveščevalni službi, energičnim poslom zaveznikov, združenim z velikimi žrtvami in tudi sreči se imajo zavezniki in tudi mi zahvaliti, da se tisto novo orodje, ki ga je vseskozi napovedoval in z njim

bodril svoje ljudi in jih s tem gnal v še večjo propast, čez vse mere nesramni, nori Hitler – ni pojavilo v njegovih rokah. V to novo, vsenadkriljajočo orodje je verjel tudi še takrat, ko niti njegovi najbližji generali niso verjeli več – in so tudi njega z navadno bombo hoteli spraviti s poti.

Zaveznikom, ki so tudi sami poizkušali in, ki so prišli tudi do nasprotikovih tajnosti in izsledkov, se je kmalu po koncu vojne v Evropi, posrečila izdelava atomske bombe. Njihovo veliko rušilno moč sta prvi občutili japonski mesti Hirošima in Nagasaki. Japoncem sta bili dve bombi zadosti, da so spoznali, da je vojna izgubljena in so se predali.

Od takrat naprej so zavezniki še kar naprej pridno delali in izpopolnjevali svoje atomske bombe in druge izstrelke. Naučili so se jih delati tudi drugi in se še oni založili z njimi. In se še zalagajo. Tako so se založili, da lahko z njimi opustošijo in razrušijo precej takih planetov, kakor je naš!

Potem se je izkazalo, da se da ta velika atomska moč uporabljati tudi v druge namene, ne samo za bombe. Na atomski pogon so začeli poganjati tudi podmornice in to prav uspešno in ugotovili, da se z njimi lahko zelo daleč pride. Nazadnje so z atomsko energijo začeli poganjati tudi agregate za proizvodnjo električne energije. To se pravi, jo uporabljajo tako, da ljudem koristi, ne da bi škodovala drugim. Sestav goriv se je sicer nekoliko menjaval, glavni princip pa je ostal isti. Najbolj nadležna stvar pri tem pogonu je radioaktivnost in nevarno žarčenje. Ta bo prejkone ostala trajna nadloga in grožnja vsem, ki jo uporabljajo. Nam in tudi bodočim rodovom.

Tako so nam razkazali prvo našo atomsko centralo. Velike zgradbe in proizvodni prostori so že povečini gotovi. Zdaj zaključujejo z montažo opreme. Čevovodi, velike črpalke, srce naprave: skrivnostni prostor z reaktorjem, parni generatorji, kjer bo voda, ki se bo grela v reaktorju, ki bo potem grela tisto, iz katere bo nastajala para, ki bo poganjala turbino – eno samo – z močjo 630 tisoč kilowatov. Generator, ki je sklopljen z isto osjo je velik – izgleda pa majhen za tako veliko moč. To zato, ker ima nameščeno zelo učinkovito umetno hlajenje. Tako se počasi izteka naše ogledovanje v notranjstvi. Velike razdelilne in stikalne naprave so montirane na prostem. Transformatorji so od naše firme Rade Končar. Zbiralnice in stikala. In dolge verige izolatorjev.

Onstran ograje pa že čakata dva popolnoma opremljena daljnovoda z močnimi končnimi drogovi. Samo žice je treba še napeti med njima in razdelilno postajo, dokončati, preizkusiti, napolniti z gorivom in pogonati naprave v notranjstvi železobetonskih zgradb in potem se bo atomska – nuklearna elektrarna Krško vključila v naš elektro preiskovalni sistem. Vsem porabnikom na razpolago. Tudi slovenskim železarjem!

Kocjančič

TRETJE LETO DELOVANJA DRUŽBENEGA PRAVOBRANILCA SAMOUPRAVLJANJA V OBČINI

V začetku tega tedna so vsi trije zbori skupščine občine Jesenice poleg drugega obravnavali tudi letno poročilo o delovanju družbenega pravobranilca samoupravljanja v občini Jesenice za leto 1978, to je tretje leto njegovega delovanja. Iz njegovega poročila povzemamo naslednje:

»Družbeni pravobranilec samoupravljanja kot samostojni organ družbene skupnosti ukrepa in vlaga pravna sredstva ter izvršuje druge z zakonom določene pravice in dolžnosti, da se uresničuje družbeno varstvo samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine.« Tako opredeljuje vlogo in naloge družbenega pravobranilca samoupravljanja v ustavi SR Slovenije. Družbeno varstvo samoupravnih pravic in družbene lastnine pa ni v izključni pristojnosti le družbenega pravobranilca samoupravljanja, temveč imajo pri tem pomembno vlogo tudi drugi organi kot: skupščina občine, sodišča zdrženega dela, javno tožilstvo in javno pravobranilstvo ter drugi organi v okviru svojih nalog in pooblastil, kadar ukrepajo in odločajo za zagotavljanje varstva samoupravnih pravic in družbene lastnine.

Zato poročilo ne daje popolnega pregleda nad vsebino in problematiko samoupravnih odnosov v zdrženem delu. Dinamičnost družbeno-ekonomskega in političnega razvoja pa nalaga družbenemu pravobranilcu poleg nadzora in varovanja zakonitosti tudi veliko političnega delovanja, vzgoje in usposabljanja samoupravljalcev, da sami neposredno spoznajo in uresničujejo svoje obveznosti in pravice.

Poročilo iz vseh teh vidikov ne more podati celovitega pregleda in ocene razmer, razen tega pa obravnava zadeve o varstvu samoupravnih pravic in družbenega premoženja bolj z vidika negativnih pojavov in problemov, manj pa z vidika pozitivnih rešitev in doseženih spodbudnih premikov ter splošnega napredka samoupravljanja.

Seveda je obseg nalog in opravil družbenega pravobranilca predvsem odvisen od števila organizacij zdrženega dela, števila zaposlenih ter od splošnih razmer in gospodarstva in družbenih dejavnosti. V ilustracijo navajamo, da imamo v občini 55 temeljnih organizacij zdrženega dela, od teh je 32 združenih v pet delovnih organizacij v občini, 23 pa je združenih v 18 delovnih organizacij izven občine, nadalje sedem delovnih skupnosti v delovnih organizacijah, devet enovitih delovnih organizacij in 40 enot, obratov, poslovalnic gospodarske dejavnosti ter štiri enote bančništva in zavarovalništva. Na področju družbenih dejavnosti imamo 13 temeljnih organizacij zdrženega dela, od teh je deset združenih v eno delovno organizacijo v občini, tri pa so združene v delovne organizacije izven občine, nadalje devet enovitih delovnih organizacij, deset delovnih skupnosti upravnih, pravosodnih in drugih organov ter več malostevilnih delovnih skupnosti organizacij in samoupravnih interesnih skupnosti.

V občini je v gospodarstvu zaposlenih 11.770 delavcev, v družbenih dejavnostih 1710 in v drugih enotah ter poslovalnicah 1370, skupaj torej 14.850 delavcev.

Razumljivo, da se pri tolikšnem številu organizacij zdrženega dela in številu zaposlenih neogibno pojavljajo problemi in sporna vprašanja in razmerja, ki jih ni moč vedno rešiti v okolju, kjer so nastala, zato je tudi pomembno delovanje družbenih, političnih in pravnih faktorjev izven organizacij zdrženega dela.

OCENA RAZMER V LETU 1978

- okrepila se je vloga družbenega pravobranilca samoupravljanja kot organa,
- povečalo se je število obravnavanih primerov in zadev,
- še naprej se povečuje število vprašanj in problemov, naslovljenih na ta organ, ki pa niso v njegovi neposredni pristojnosti in v okviru njegovega delovanja,
- povezanost in sodelovanje z drugimi organi in organizacijami je okrepjeno,
- delovanje organa je bolj sistematično in načrtno, reševanje zadev pa bolj učinkovito,
- usmeritev za preventivno delovanje prevladuje nad uporabo zakonskih ukrepov,
- še naprej ugotavljajo enake in podobne kršitve samoupravnih pravic kot v prejšnjem obdobju,
- še vedno se pojavljajo posamezne konkretne odločitve samoupravnih organov, ki niso v skladu z internimi samoupravnimi akti, ker ob pripravljanju in sprejemanju od-

ločitev nimajo »pri roki« potrebni splošni samoupravnih aktov.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja občine je v lanskem letu obravnaval 163 zadev ali 39 več kot leto poprej. Med predlagatelji so še vedno na prvem mestu posamezni delavci — 86 primerov (1977 — 60), sledijo: družbeni pravobranilec sam — 33 primerov (1977 — 18), organi organizacij zdrženega dela — 23 primerov (1977 — 29), organi družbenopolitičnih skupnosti in SIS — 9 primerov (1977 — 11), družbenopolitične organizacije — 5 primerov (1977 — 3), skupine delavcev — 7 (1977 — nič) in organi samoupravne delavske kontrole — 2 primera (1977 — 3). Med temi primeri je bilo 67 takih (1977 — 44), ki imajo splošen, skupen pomen in 96 takih (1977 — 80), ki imajo pomen za posameznega delavca oziroma občana.

Iz podatkov je razvidno, da organi samoupravne delavske kontrole še premalo aktivno in odločno nastopajo pri odkrivanju in odpravljanju nepravilnosti, kar je razvidno tudi iz majhnega števila predlogov in pobud, ki jih dajo za družbeno intervencijo. V poročilu je navedeno, da imamo celo pojave popustljivosti in nedoslednosti pri izvajanju funkcij samoupravne delavske kontrole.

Delavci sprožajo postopke in vprašanja v večini le glede svojih — osebnih — individualnih pravic in obveznosti, manj pa glede splošnih zadev samoupravne ureditve, o družbenoekonomskih odnosih med temeljnimi organizacijami in delovnimi organizacijami, o dohodkovnih odnosih ter o osnovah in merilih za razporejanje dohodka in čistega dohodka. Delavci so tako bolj usmerjeni na uveljavljanje svojih posamičnih zadev, manj pa na reševanje posameznih skupnih zadev.

Tudi družbenopolitične organizacije, predvsem osnovne organizacije zveze sindikatov, zveze komunistov in zveze socialistične mladine se redko pojavljajo kot pobudniki ali predlagatelji razreševanja neurejenih ali spornih odnosov na podlagi pooblastil, ki jih imajo po ustavi oziroma zakonskih predpisih.

Družbeni pravobranilec je v lanskem letu imel v obravnavi zadeve, ki so se nanašale na različne odškodnine in druge zadeve — 59, na delovna razmerja — 39, na samoupravno organiziranje in samoupravno sporazumevanje — 28, delitev osebnih dohodkov — 18, stanovanjska razmerja — 8, pridobivanje in delitev dohodka — 5, kršitev družbene lastnine — 3, svobodne menjave dela — 2 in uporaba in delitev sredstev skupne porabe — en primer.

Vsa sporna vprašanja, je poudarjeno v poročilu, še ne pomenijo kršitev samoupravljanja, da bi bila zato potrebna intervencija za zagotovitev družbenega varstva samoupravnih pravic. Zato je tudi manj zakonskih ukrepov in več drugih oblik razreševanja in uravnavanja razmerij med delavci. Pri razreševanju sporov in uravnavanju odnosov še vedno prevladuje mišljenje, da gre za spor ali razmerje posameznega delavca do organizacije zdrženega dela kot konstitutivne tvorbe, ne pa za razmerje enega delavca do vseh drugih delavcev in obratno — vseh delavcev do enega. Zato tudi ni prav, da se pri razreševanju zadev pri sodišču zdrženega dela za TOZD, delovno organizacijo ali delovno skupnost pojavi le pooblaščen pravni zastopnik ali celo najeti odvornik, namesto resničnih predstavnikov delavcev iz organizacije zdrženega dela, ki je udeležena v sporu.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja se je pri opravljanju svojih nalog za reševanje spornih razmerij in ob ugotovitvah kršitev samoupravljanja v lanskem letu posluževal naslednjih oblik delovanja: v 85 primerih je izrekel opozorila, predloge in pobude (1977 — 59), razgovore in obravnave je opravil v organizacijah zdrženega dela v 54 primerih (1977 — 44), udeležil se je obravnave pri sodišču zdrženega dela v 17 primerih (1977 — 16), v enajstih primerih je zahteval sklic zborov ali organov, v štirih primerih je bil uveden postopek pred sodiščem zdrženega dela in pred drugimi sodišči in organi (1977 — 2), v enem primeru pa je zadevo odstopil drugim organom.

Poleg teh formalnih oblik delovanja (po zakonu) je družbeni pravobranilec samoupravljanja obremenjen tudi z vprašanji in dejavnostjo, ki ne predstavljajo sporna razmerja ali kršitev samoupravljanja. Vprašanja postavljajo posamezni delavci, organizacije, organi in po-

samezni odgovorni delavci v organizacijah zdrženega dela. V to kategorijo sodijo informacije, napotki, pravna pojasnila in podobne oblike delovanja, pri katerih družbeni pravobranilec samoupravljanja ne uvede postopka in ne ukrepa s predpisanimi oblikami delovanja. Največkrat gre za vprašanja o zadevah, ki so ali ki bi morale biti urejene v internih samoupravnih aktih TOZD in delovnih organizacij ter delovnih skupnosti. Takih primerov je pravobranilec zabeležil 85 in se nanašajo na samoupravno organiziranje, statusne spremembe in pravilnost določb samoupravnih aktov (16 primerov), sklenitev in razvezo delovnega razmerja ter izbire kandidata (11), pravice in obveznosti iz delovnega razmerja, premetitve, delovni čas in podobno (12), obračun in izplačevanje osebnega dohodka, vrednotenje dela in nalog (16), razporejanje in pravice iz sredstev skladov skupne porabe (8), disciplinske zadeve (5), stanovanjske zadeve (8), pravice iz zdravstvenega zavarovanja ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter nesreče pri delu (6) in druge zadeve (5 primerov).

Precejšnje obremenitev za družbenega pravobranilca samoupravljanja predstavlja pregledovanje samoupravnih splošnih aktov in primeri, ko TOZD in delovne organizacije od njega želijo zvedeti ali je z njihovimi samoupravnimi akti vse v redu, torej dobiti nekakšno verifikacijo zanje, kar pa seveda ni mogoče, niti dopustno. Težave pri delu pa mu povzročajo nedorečenosti in neopoplnosti v samoupravnih aktih v nekaterih OZD, kar mu povzroča težave pri konkretnem odločanju, zaradi česar nastajajo spori.

V pobudah in zahtevah družbenega pravobranilca za odpravo nepravilnosti in nezakonitih odločitev v OZD so tudi zahteve, da se uvede postopek za ugotavljanje odgovornosti posameznikov, služb in organov, kako in zakaj je prišlo do nepravilnosti. Ravnanje samoupravnih organov, poslovalnic in organov samoupravne delavske kontrole je bilo namreč v mnogih takih primerih nedosledno in popustljivo.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja je pri svojem delu uspešno sodeloval s komisijo za spremljanje in uresničevanje zakona o združenem delu, z upravnimi organi skupščine občine, z občinskimi vodstvi družbenopolitičnih organizacij ter z drugimi organi. Zasluge tudi razpisje za individualne poslovodne organe in se po potrebi vključuje v oceno pravilnosti ter skladnosti razpisov z določbami statutov OZD.

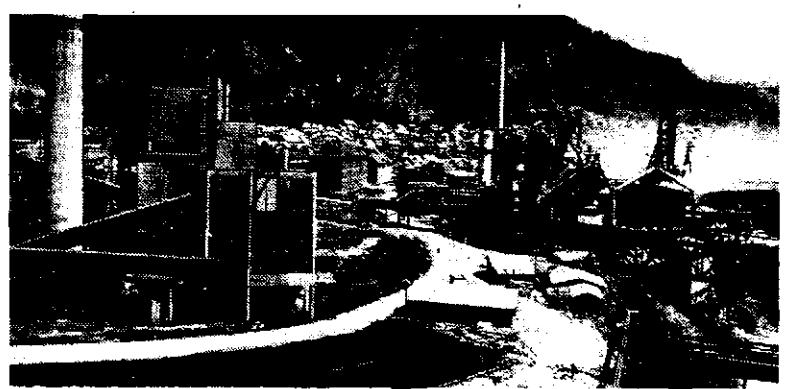
V poročilu je navedeno, da se slabosti kažejo v tem, da je še premalo stikov družbenega pravobranilca samoupravljanja s samoupravnimi organi v OZD in se preveč zadev rešuje le v razmerju s poslovalnimi organi.

Pregled odškodninskih zahtevkov glede na pristojnost družbenega pravobranilca samoupravljanja pri varstvu družbenega premoženja nam pokaže, da so bili zahtevki naslednji: zahtevkov delavcev za odškodnine zaradi nesreč pri delu je bilo 20 (1977 — 12), zahtevkov OZD za vrnitev stroškov šolanja 16 (1977 — 9), zahtevkov OZD za vrnitev stanovanjskih posojil eden (1977 — 4), zahtevkov OZD v primerih škod, primanjkljajev in kaznivih dejanj 9 (1977 — 5), zahtevkov delavcev za priznanje pravic od SPZ pred sodiščem zdrženega dela SPZ devet in drugih zahtevkov šest (1977 — 9).

Zahtevki delavcev zaradi nesreč pri delu so razmeroma visoki in zaradi tega tudi hudo obremenjena družbena sredstva. Izdatkov za zavarovalne premije in za neposredna izplačila odškodnin v mnogih OZD ne obravnavajo dovolj strogo in dosledno. Pri tem seveda ne gre za to, da bi poškodovanim delavcem odrekli primerne odškodnine, pač pa ho- treba več storiti za varnost pri delu in zmanjševanje števila nezgod. Težava je v tem, da ni enotnih meril in skupnih stališč za priznanje tovrstnih odškodnin in tudi sodna praksa še ne daje enotnih meril in kriterijev.

Se bolj pestra in zamotana je problematika internih samoupravnih aktov OZD, pri čemer je bilo lani narejenega mnogo, vendar še ne dovolj. Prepogoste so ugotovitve, da so delavci nekatere samoupravne akte sprejeli v časovnih stiskah, brez zadostne predhodne obravnave in brez zadostnega vpliva na opredelitve in določbe. Tudi spreminjanje in dopolnjevanje samoupravnih aktov ne teče skladno s potrebami in novimi spoznanji in kritičnimi ugotovitvami o dosedanjih slabostih in pomanjkljivosti.

V poročilu je tudi ugotovitev, da za boljše in primernejšo organiziranost zdrženega dela v občini nismo storili dovolj in da spodbujeni integracijski procesi na področju kovinske predelave in na nekaterih drugih področjih niso stekli. Obstoj OZD z majhnim številom delavcev je vedno bolj problematičen, saj v takih OZD delavci s težavo uresničujejo samoupravne pravice in obveznosti ter delegatske odnose in s-



težavo oblikujejo interne samoupravne akte. Dohodkovni odnosi in razmerja v celoti niso še obdelana in ustrezno proučena.

Družbeni pravobranilec samoupravljanja zaključuje svoje letno poročilo z ugotovitvijo, da je pri sa-

moupravljanju udeleženo premajhno število delavcev in da so »samoupravne« odločitve prepogosto sprejete v ožjih krogih. Tudi izidi referendumov in drugih oblik osebnega izjavljanja so v mnogih primerih nezadovoljivi.

PROIZVODNJA SLOVENSKEH ŽELEZARN V MARCU IN PRVEM ČETRTLETJU

Vsa poročila zadnjih dveh let sem obrnil, vendar boljše podatka o mesečni realizaciji proizvodnje predelovalcev žice, kot je dosežek v mesecu marcu, nisem našel. Skupno so izdelali 16 % več, kot je po prečni mesečni načrt, najnižja prekoščitev je v Verigi Lesce, pa še tam je devet odstotkov. Pravzaprav so že februarški rezultati nakazovali, da so se v vseh delovnih organizacijah zavzeto vključili in izvrševanje akcijskih programov za čim uspešnejše izvrševanje nalog letošnjega gospodarskega načrta.

Podatki o proizvodnih dosežkih v mesecu marcu so samo dokaz, da v nemi ni popustila. Pri tem moramo tudi upoštevati, da so bili tudi lani v marcu doseženi dobri rezultati. Letos je znašala proizvodnja surovega železa okoli 1000 ton več kot v lanskem mesecu marcu, proizvodnja surovega jekla pa je bila lani kar za 5538 ton večja, blagovna proizvodnja je letos v železarnah za 2852 ton večja, pri predelovalcih žice pa 380 ton večja, izvoz pa je bil letos po vrednosti za okoli milijon dolarjev višji kot marca lani.

Vso proizvodnjo surovega železa so opravili v plavžih jesijske železarn, ker je bila elektrodrežnijska peč železarne Store ves mesec v velikem načrtovanem popravilu. Na Jesenicah so izvršili mesečni načrt 106 %, skupni mesečni načrt pa je bil izvršen le 87 %. V letošnjem prvem četrtletju je bilo proizvedeno 5 % surovega železa manj kot v enakem obdobju lani. Sredi aprila je pričel ponovno z obratovanjem elektroplavž v Storah. Do konca leta ne bo prevelikih težav, da ne bi mogli ujeti zaostanek v izvrševanju zbirnega načrta, ki je ob koncu marca izvršen 81 %.

Proizvodnja surovega jekla je bila dobra, doseženi so bili pa že tudi precej boljši rezultati. Mesečni načrt je bil izvršen 99 % in v tem načrt proizvodnje SM jekla 106 %, mesečni načrt proizvodnje elektro jekla pa 95 %. Elektrojeklarne so v vseh treh železarnah delale dobro in izvršile svoje mesečne operativne načrte. Linearni mesečni načrt so dosegli na Jesenicah 100 %, na Ravnah 107 %, v Storah pa še štiri do pet mesecev ne bo proizvodnje, ki naj bi rešila letni načrt. Nova električna obložna peč je v montaži, v gradnji je tudi daljnovod in začeta je gradnja transformatorske postaje, ki bo napajala novo peč z električno energijo. Res izredni naporji bodo morali biti vloženi, da bodo dogradili peč in vse potrebne naprave za pričetek obratovanja pravočasno, da bi vsaj letošnje leto v slovenskih jeklarnah proizvedli več kot 800.000 ton jekla.

V prvem četrtletju je bilo proizvedeno 3 % manj jekla kot v istem obdobju lani. V zbirnem načrtu znaša zaostanek po prvih treh mesecih 6 %. V štorski jeklarni, ki je izvršila linearni načrt v marcu le s 64 %, izvršujejo v treh mesecih 66 % načrtovane proizvodnje za to obdobje.

Rezultati izvrševanja blagovne proizvodnje so bili, kot že v uvodu rečeno, zelo dobri. Železarne so izvršile mesečni načrt 102 % in v tem: železarna Jesenice 104 %, železarna Ravne 109 % in železarna Store, kjer imajo težave z zagotovitvijo vložka za valjarne — 90 %. Proizvodnja po prvih treh mesecih je dva odstotka večja kot v istem obdobju lani, ravno toliko pa znaša zaostanek za zbirnim načrtom.

Z odpremo ni težav, saj je praktično izravnana s proizvedeno količino.

Predelovalci žice skupno še nikoli niso dosegli tolikšne proizvodnje kot letos. V marcu in v letošnjem prvem četrtletju so proizvedli kar 11 % več kot do konca meseca marca v lanskem letu. Mesečni načrt so izvršili: Plamen Kropa — 121 %, Veriga Lesce — 109 %, Tovil Ljubljana — 123 % in Žična Celje — 119 %. Razen v Verigi, kjer za seštevkom načrta prvih treh mesecev zaostajajo za okoli 70 ton ali nekaj več kot odstotek, ostali trije tudi v izvrševanju letnega načrta zaenkrat nimajo skrbi.

V letošnjem letu je tudi živahna investicijska dejavnost. V teku je nekaj, za bodočo proizvodnjo in delo tudi že za letošnje izvrševanje go-

spodarskega načrta zelo pomembnih naložb. Na Jesenicah je že pričela poskusno obratovati nova naprava za neprekinjeno vlivanje. Zelo uspešni so bili tudi preizkusi delovanja velikih škarij — za razrez starega železa, kot rezultat uspešnega sodelovanja pri izdelavi med železarno Ravne, Metalno Maribor in licenčno firmo Lindemann iz Zahodne Nemčije.

V železarni Ravne so v gradnji temelji za kovaško linijo. Naprava sama bo že v maju preizkušena pri dobavitelju, predno jo bodo odpremili in pričeli z dokončno montažo. Gradbena dela za livarno posebne litine so v teku. Pričakujemo, da bodo stekla tudi dela za nove naprave in rekonstrukcijo v jeklarni.

V železarni Store, kot že omenjeno, je v montaži druga električna obložna peč in v kratkem bodo lahko pričeli z montažo nove peči v žarilnici. Več novih strojev v obdelovalnici valjev železa, tekom letošnjega leta pa bodo realizirana še druga dela v livarni in obdelovalnici valjev.

V Verigi bodo do konca aprila zaključena glavna gradbena dela za novo orodjarno in preselitev TOZD TIO.

V Plamenu je že v letošnjem letu pričelo z delom več strojev za proizvodnjo posebnih veznih elementov in odprekov za hladno predelavo.

Letos bo torej že realizirano več investicij, ki bodo omogočile višjo proizvodnjo jekla in več gotovih izdelkov. Za naprave, ki so še v uvajanju, pa lahko upravičeno pričakujemo, da bodo dale več kot lani, kar se že tudi uresničuje. To velja za valjarne žice na Jesenicah, za proizvodnjo jeklovcev, kjer delajo novi stroji, za hladno valjarno na Jesenicah, za proizvodnjo vzmeti na Ravnah, za proizvodnjo traktorjev v Storah in še bi lahko naštevali področja, kjer dosegamo boljše rezultate kot v preteklosti. Sedaj je treba stremeti za tem, da bodo vse investicije dajale tudi toliko, kot od njih pričakujemo.

Letošnja realizacija prodaje je kar 32 % višja, kot je bila dosežena po lanskem prvem četrtletju. V marcu je bila dobra in je bila izvršena 103 %. Poprečni mesečni načrt niso realizirali v Storah, kjer je bil zaostanek za planom 4 % ter v Verigi, kjer je znašala izvršitev 98 %. Rezultat izvrševanja četrtletnega načrta je slabši. Vse tri železarne zaostajajo za planskimi nalogami in znaša skupna izvršitev 95 %. Pri predelovalcih žice je stanje boljše in je izvršitev 102 %, med njimi pa zaostaja le Veriga za 14 % za zbirnim načrtom.

Načeli smo že drugo četrtletje. Potrebe domačega trga so velike in le malo je proizvodov, za katere bi se morali posebej potruditi, da bi jih lahko prodali. Po rezultatih dela v februarju in marcu so obeti za naprej dobri, čeprav se tu in tam kažejo težave z zagotovitvijo ustreznega vložka za načrtovani program proizvodnje. Marsikje nastopajo težave zaradi pomanjkanja delovne sile in prekomerne fluktuacije.

Na seji delavskega sveta SOZD SZ v Žični Celje, ki je bila 18. aprila, je predsednik mladinske organizacije dejal, da se moramo ob tem vprašanju obrniti najprej k sebi in pogledati, kaj vse manjka, da bi bilo manj fluktuacije in kaj vse moramo ukreiniti, da bi imeli večjo prisotnost zaposlenih na delu. Strinjam se z njim, tudi to je zelo pomemben dejavnik za realizacijo letnega gospodarskega načrta in pomembna aktivnost, kateri je treba nameniti več pozornosti.

Milan Marolt

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

VZDRŽEVANJE

V sredo, 28. marca je bila 15. seja izvršnega odbora OO sindikata. Prva točka dnevnega reda je vsebovala priprave na izvedbo volitev novih samoupravnih organov v TOZD in na ravni delovne organizacije Železarnice.

V naslednji točki dnevnega reda je predsednik OO sindikata Franci Pogajnik navzočim seznanil s tem, da je delavski svet TOZD Vzdrževanje že razpravljalo o delitvi sklada skupne porabe in sprejel ugotovitveni sklep, da se le-ta deli v predlaganem razmerju. Delitev sklada skupne porabe so obravnavale tudi samoupravne delovne skupine in imele pripombo, da v delovni organizaciji premalo vlagamo sredstev za razširitev proizvodnih zmogljivosti in bo zato treba v prihodnjih letih nameniti del sredstev tudi za to. Iz zapisnikov je razvidno da delavci niso zadovoljni s kvaliteto, kakor tudi ne z načinom delitve-hrane. Izvršni odbor OO sindikata pripominja, da so sredstva 0,36 % namenjena sindikalni organizaciji prenamena in naj bi jih povečali na 0,50 %.

V nadaljevanju se je predsednik OO sindikata izvršni odbor seznanil z letošnjim načinom podeljevanja jubilejnih nagrad. Priznanja bodo podeljena v TOZD in delovnih skupnostih.

Izvršni odbor je razpravljalo še o pravilniku financiranja in finančnim poslovanjem ZSS. S pravilnikom so se strinjali, toda imeli so pripombo, da sredstev osnovnim organizacijam sindikata ne bi ukinili, prav tako tudi s predlogom, da do uveljavitve novega pravilnika obdržimo dosežane financiranja. Na seji je bilo zastavljeno vprašanje, kdaj bodo znani podatki za prvo četrtletje letošnjega leta. Kritično so ocenili delo komisije za šport in rekreacijo pri izvršnem odboru sindikata Železarnice, tov. Sapek pa je navzočim seznanil s tem da so na razpolago še tri prosta mesta za letovanje v Biogradu na moru. Odobrili so še nakup treh pokalov. Prejmejo jih prve tri ekipe, ki so tekmovali v kegljanju na asfaltu.

PROFILARNA

V soboto, 31. marca je bila letna delovna konferenca OO sindikata. Letne konference se je udeležil tudi predsednik konference OO sindikata Železarnice Stefan Ščerbic.

V poročilu tov. Legata je bila posredovana navzočim celotna dejavnost sindikalne organizacije. Pohvalil je akcije, ki so uspeli in ob tem opozoril na napake in neaktivnosti, ki jo bo treba v prihodnje odpraviti. Poročilo poudarja, da se slehernemu članu sindikata nudi možnost izobraževanja. Aktivnost članov sindikata na športnem področju se kaže v nogometu, kegljanju, šahiranju in smučanju.

Poročilo omenja tudi to da je sindikalna organizacija skladno z zakonskimi določili dolžna, da daje mnenja o delavcih, ki kršijo delovno disciplino. Pri tem je potrebna predvsem objektivnost, ker ni namen sindikalne organizacije, da bi delavcem z neobjektivnimi mnenji škodovali. Ostala dejavnost je bila usmerjena k izboljšanju in pocenitvi toplega obroka, zavzemali pa so se tudi za bolj kulturnen prevoz delavcev na delo in z dela.

Poročilo je prebral tudi referent za športno dejavnost tov. Mujčič in navzočim seznanil z dosežki na športnem področju. Povedal je, da mladinci iz TOZD Profilarna premalo učinkovito sodelujejo pri sestavi ekip in da se sploh premalo zanimajo za športno dejavnost.

Iz poročila tov. Dornika je razvidno, da so si med letom ogledali nekaj gledaliških predstav, pevskih koncertov ter folklornih nastopov. Ogledali so si tudi samostan kartuzijanskega reda v Pleterjih.

V odsotnosti sodelavke Kosove je bilo prebrano poročilo o dodeljevanju denarne pomoči sodelavcem. Denarno pomoč so prejeli sodelavci, ki so bili zaradi boleznih odsotni z dela več mesecev.

Iz poročila tajnika OO sindikata tov. Ovsenika povzemamo, da so med letom imeli 17 sej izvršnega odbora OO sindikata. Poročilo ugotavlja, da so bile seje izvršnega odbora obiskane 70 %. Na sejah so vedno izoblikovali tudi sklepe in zadolžili posamezne člane odbora za določene aktivnosti.

Izbrpno in obširno poročilo je prebral tudi vodja TOZD in povedal, da so v prvem polletju načrt presegli za 2,2 %. V drugem polletju lanskega leta so delali slabše in dosegli skupno proizvodnjo v višini iz leta 1977 in zaostali za planom za 1016 ton ali za 4 %. Blagovna proizvodnja je bila v primerjavi s proizvodnjo iz leta 1977 nekoliko višja, vendar za 725 ton, odnosno za 3 % manjša kot so planirali. Z naročili so bili preobremenjeni tako, da so imeli ob koncu leta 3000 ton zaostanka. Vzroke je

treba iskati v pomanjkanju vložka in preobremenjenosti z naročili tudi zaradi dodatnih zahtev kupcev, ki so posegali z naročili v že osvojeni program. Pomanjkanje vložka je bilo predvsem v tem ker niso prejeli toplo valjanih travkov iz železarnice Sisk, saj so od predvidene količine 7200 ton prejeli le dobro polovico travkov. Po asortimentu so presegli planirano proizvodnjo diskov. Proizvodnja je bila povečana zaradi naknadnega naročila. Probleme imajo tudi z luženjem profilov v lužilnici Jeklovleka, ki je dotrajana ter z barvanjem v lakiirnici.

Vodja TOZD je dodal še nekaj podatkov o proizvodnji prvega tromesečja letošnjega leta in ugotovil da v skupni proizvodnji zastajajo za planirano. Za 5 % so presegli le v januarju, medtem ko je v februarju niso dosegli.

Sodelavca Mehmedoviča zanima, kaj vzroki za tako nizko proizvodnjo in meni da je treba iskati tudi vzroke v vse preopogostih menjavah na oblikovalnih strojih. Na vprašanje je odgovoril vodja TOZD. Med drugim je v razpravi sodeloval tudi Stefan Ščerbic in opozoril na premajhno obveščeno delavcev. Vse probleme je treba obravnavati na sestankih samoupravnih delovnih skupin kjer jih je treba tudi reševati. Tudi delegati premalo posredujejo zahteve delavcev, naloga sindikalne organizacije in delovodij pa je da delavcem sprotno posredujejo vse informacije. Samoupravne delovne skupine ne delajo dobro, medtem ko je naloga vodilnih delavcev v tem, da zagotovijo nemoten potek dela, ki mora biti tako da delavcem zagotavlja dobro delo.

DRUŽBENA PREHRANA

Druga seja izvršnega odbora OO sindikata je bila 19. aprila. Izvršnemu odboru je bil posredovan predlog za izvolitev predsednika in namestnika delavskega sveta ter članov izvršilnih organov. Po krajši razpravi so soglašali s predlogom, da bo novi predsednik delavskega sveta TOZD Družbena prehrana Alojz Zajc, njegov namestnik pa Marija Logar. Imenovani so bili tudi odbori pri de-

lavskem svetu. Odbor za gospodarstvo bo vodil predsednik Ivan Dakšofer, njegov namestnik pa bo Janez Koren. Odboru za delovna razmerja bo predsedoval Bojan Klinar, Marija Posušen pa bo njegova namestnica. Poleg tega so predlagali še Janeza Korena za predsednika odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Predsednica osnovne organizacije sindikata je navzočim obvestila, da bo prvomajsko zborovanje v Bohinju. V zvezi s tem so določili nekatere podrobnosti. Sklenjeno je bilo tudi, da bodo jubilejna priznanja v TOZD Družbena prehrana podelili 24. in 25. aprila.

V nadaljevanju seje so dodelili denarno pomoč sodelavcu Alojzu Zemva, ki je zaradi boleznih odsoten z dela več kot tri mesece.

V peti točki dnevnega reda so analizirali volitve samoupravnih organov in ob tem ugotovili 89 % volilno udeležbo. Podatki tudi kažejo na neresno obnašanje nekaterih članov kolektiva, saj je bilo med 18 sodelavci precej takih, ki bi se lahko udeležili volitev.

Izvršni odbor OO sindikata je bil seznanjen s potekom akcije »Nič nas ne sme presenetiti«. V zvezi s to akcijo je predsednica Valentina Kerne še posebej opozorila na to, da moramo biti vedno pripravljeni in se vedno obnašati tako, kot da bo stalno mir ali pa jutri vojna. V sklepnem delu seje je bila navzočim posredovana informacija o obisku seminarjev. Predsednica je seznanila navzoče da so bili seminarji v jesenskem delu bolj obiskani kot v spomladanskih mesecih. Prebrali so še okrožnico, ki obravnava oddihe ter regrese za leto 1979.

PROFILARNA

Dnevni red druge seje izvršnega odbora OO sindikata, ki je bila 20. aprila je obsegal pet točk. Najprej so obravnavali informacijo o velikih materialnih škodi ob potresu v Črnogorskem Primorju. Iz informacije je razvidno, da so sicer prebivalci potresnega območja oskrbljeni z najnujnejšimi potrebščinami. Akcija za obnovo naselij bo stekla kakor



V jutranjih urah na Jesenicah

ŠTUDIJ OB DELU — RAZPIS

ŽELEZARSKI IZOBRAŽEVALNI CENTER JESENICE

RAZPISUJE

sprejem delavcev za študij ob delu za šolsko leto 1979/80

a) ŠOLA ZA METALURŠKE DELAVCE

Pogoji za sprejem:

- uspešno dokončanih najmanj šest razredov osnovne šole
- zaposlenost v metalurški stroki

Šolanje traja dve leti.

a) POKLICNA KOVINARSKA METALURŠKA IN ELEKTRO ŠOLA

Pogoji za sprejem:

- uspešno dokončana osnovna šola (pozitiven uspeh iz tujega jezika ni pogoj)
- zaposlenost v kovinarski stroki

Šolanje traja tri leta.

b) DELOVODSKA ŠOLA METALURŠKE IN STROJNE SMERI

Pogoji za sprejem:

- uspešno dokončana poklicna šola ustrezne smeri
- ustrezna zaposlitev v stroki

Šolanje traja dve leti.

c) TEHNIŠKA METALURŠKA IN STROJNA ŠOLA

Pogoji za sprejem:

- uspešno dokončana osnovna šola za metalurge — uspešno dokončana osnovna in dokončana poklicna šola kovinarske smeri
- zaposlenost v metalurški oz. kovinarski stroki.

Šolanje traja za metalurge štiri leta, za strojnike pa tri leta.

Kandidati za vpis študija ob delu morajo biti stari najmanj 18 let.

Za sprejem je potrebno vložiti na tajništvo strokovnih šol:

- prošnjo, kolkovano z državnim kolekom za 4. —
- zadnje šolsko spričevalo
- rojstni list
- potrdilo o zaposlitvi
- izjavo oz. potrdilo podjetja o plačevanju šolnine.

Oddelki na posameznih šolah bodo odprti, če bo zadostno število kandidatov.

hitro se bodo tla umirila. Sodelavce v TOZD Profilarna bodo prek obvestil na oglasnih deskah obveščali o oblikah organizirane pomoči prizadetemu prebivalstvu ob potresu.

Za novega predsednika delavskega sveta predlagajo tov. Lavtižarja, namestnik pa bo Sandi Bertoncelj.

V naslednjem tednu bodo v TOZD Profilarna ob pomoči in sodelovanju uvodničarjev organizirali javno razpravo o usmerjenem izobraževanju.

Ob sklepu seje so se podrobneje dogovorili o obisku prvomajskega praznovanja v Bohinjski Bistrici. Šestim sodelavcem so odobrili denarno pomoč.

ŠTUDIJSKE UGODNOSTI ZA IZOBRAŽEVANJE OB DELU

SŽ — Železarna Jesenice, z o. sol. o., Cesta železarjev 8 — 64270 JESENICE

za šolsko leto 1979/80 razpisuje študijske ugodnosti za izobraževanje ob delu:

II. STOPNJA

metalurška smer	2
strojna smer	2
elektro smer	2
ekonomska smer (računovodstvo)	2
VŠOD	2

I. STOPNJA

strojna smer	2
elektro smer	2
gradbena smer	1
višja upravna šola — smer organizator obveščanja delovodska šola — metalurški oddelek	20
šola za metalurške delavce	30
šola za nadzorne varnostnike (izobraževanje iz dela)	2

Prošnji mora biti priloženo priporočilo oz. mnenje vodstva TOZD. Poleg imena in priimka mora vsebovati še naslednje podatke:

- rojstne podatke
- TOZD in oddelek
- delovne naloge, ki jih delavec opravlja
- delovno dobo v Železarni Jesenice.

Prošnje je treba poslati na kadroviski sektor — oddelek za izobraževanje DO 10. MAJA 1979.

SINDIKAT MORA BITI PRISOTEN POVŠOD

Z Igorjem Logarjem, predsednikom osnovne organizacije sindikata TOZD Remontne delavnice, sva se pogovarjala o delu sindikata, o problemih delavcev, o osebnih dohodkih, o izobraževanju ob delu, o razstavi TOZD, ki postaja že tradicionalna in še o marsičem, kar bo potrebno storiti.

Poznam ga že vrsto let. Pri svojem delu je vesten, natančen. V naši temeljni organizaciji je upravičil in še upravičuje delo predsednika osnovne organizacije sindikata. Sestanke izvršnega odbora vodi temeljito in zavzeto. Zavestno si prizadeva, da bi se vsi sklepi dosledno izvrševali.

Ko sem mu v razgovoru zastavil vprašanje, kako gleda na našega delavca kot proizvajalca in samoupravljalca v združenem delu, je odgovoril takole:

»Če bo delavec imel urejeno delovno okolje, dobro organizacijo dela in seveda prijetno delovno vzdušje, potem bo tudi delal dobro. Le tako bo čutil, da je sestavni del kolektiva in pomemben člen v delovni verigi.

Če bo imel vsak delavec konkretne, natančno opisane naloge, potem jih bo tudi v redu izpolnil. Če pa to ni storjeno, potem je pa delavec prepuščen zgolj svoji iniciativi oziroma neinicijativni.

V 42-urnem delovnem tednu bi moral kvalificiran delavec doseči poprečni osebnih dohodek TOZD. Vendar tu še zdaleč nismo vsega storili. Z ureditvijo dohodkovnih odnosov bi morali dati možnost vsem tistim delavcem, ki zaradi objektivnih razlogov ne morejo napredovati, da se z rezultati dela lahko izenačijo, glede na svoje delovne izkušnje in minulo delo, z vsemi tistimi, ki zasedajo boljša delovna mesta po šolski formalni izobrazbi, oziroma, ki imajo zaradi le-te boljšo plačilno kategorijo.

In kakšne naloge ima pri tem sindikat?

»Sindikat se mora aktivno vključevati v planiranje. Plan mora biti realen, sicer se izkazuje nelikvidnost, inflacija. Sindikat mora nenehno spremljati uresničevanje planskih nalog, sodelovati pri ustvarjanju in delitvi sklada skupne porabe, oziroma sploh dohodkov temeljne organizacije in delitvi osebnih dohodkov, pri čemer bi morali bolj poudariti minulo delo, ki se sedaj rešuje le z nekimi odstotki za delovno dobo in kot že rečeno nagajevanje po delu in rezultatih dela.

Dohodkovne odnose moramo čim prej urediti, kajti potem bo tudi odpadlo lenarjenje, pijančevanje, neso-glasja, prepiri... skratka, slabi, nezdravi odnosi.

Vsako delo se da izmeriti, če se ga pa ne da, to ni delo! Važen je rezultat dela in ne diploma, s katero nekateri tako radi mahajo.

Sindikat še ni dobil v pogled metodologije opisa delovnih nalog, opravil in ugotavljanje delovnega prispevka. Opis delovnih nalog in opravil se izvaja kabinetsko, ne pa iz delovnih skupin.

Kaj menite o samoupravljanju?

»To je ustavna pravica in dolžnost vseh delavcev. Vendar samoupravljalci ne postaneš čez noč. Samoupravna praksa se pridobi samo z delom in ob delu. Samoupravljanje se ne da naučiti le iz knjig. Mlade ljudi je potrebno v delo vključevati na vseh področjih. Tu ima sindikat pomembno mentorsko nalogo. Zato mora biti prisoten povšod.

Tudi mi, starejši, ki že dolga leta delamo v samoupravnih organih, ne moremo reči, da smo dobri in da je že vse storjeno. To nam pokažejo šele rezultati dela. In to je bistvo samoupravljanja. Proces izgradnje samoupravnega socializma še traja in zato mora biti sindikat v prvih vrstah boja za samoupravne družbeno-ekonomske odnose.

Kaj pa kultura, izobraževanje?

»V kulturni in športni dejavnosti smo v naši temeljni organizaciji precej aktivni. Zdaj že drugo leto pripravljamo razstavo pod geslom: Clovek — delo — kultura. Razstava bo zajela slehernega ustvarjalca v naši delovni organizaciji. Vsakemu bo na voljo, da se izkaže s svojimi izdelki v javnosti (slikarska dela, umetniška fotografija, inovacije). Namen razstave je večkratno: zainteresirati nove člane, poglobiti aktivnost in pokazati javnosti, da clovek ne živi le od kruha. Seveda pa bi v tej smeri, to je v smeri pospeševanja kulturnega življenja delavcev in njihovega stalnega izpopolnjevanja ob delu in za delo, morali še mnogo narediti.

Tomaž Iskra



V skladišču elektrod

**EVROPSKE GOSPODARSKE
SKUPNOSTI (EGS)**

energetski vir	naftni ek.	odstotek	naftni ek.	odst.
premog	203,9	21,8	207,3	21,5
nafta	505,5	53,9	515,0	53,4
zemeljski plin	164,3	17,5	175,4	18,2
električna energija	63,6	6,8	67,1	6,9
skupaj	937,3	100,0	964,8	100,0

država	proizvodnja ton	uvoz ton	zmoǒljivost rafinerij ton	izkorišćenost rafinerij v odstotkih
Velika Britanija	53,4	69,0	133,0	71
Francija	1,1	113,5	169,0	69
ZR Nemčija	5,1	91,2	159,4	64
Italija	1,5	112,7	214,5	51
Nizozemska	1,5	52,0	85,6	62
Belgija/Luksemburg	—	32,6	55,5	60
Danska	0,4	5,1	11,0	78
Irska	—	2,2	2,8	79
EGS SKUPAJ	63,0	478,3	830,8	63

država	proizvodnja črnega premoga		proizvodnja koksa	
	1977	1978	1977	1978
Velika Britanija	120,7	121,7	14,2	12,2
Francija	21,3	19,5	10,8	10,3
ZR Nemčija	91,3	90,1	27,5	25,4
Italija	—	—	7,7	7,2
Nizozemska	—	—	2,5	2,9
Belgija	7,1	6,6	5,6	5,7
EGS skupaj	240,4	238,1	68,2	63,7

10 ŽELEZAR

vrsta agregata	proizvodnja el. energije		poraba el. ener.	
	1977	1978	1977	1978
Vodne elektrarne	152,9	140,8		
Zemeljska toplota	2,4	2,4		
Jedrske elektrar.	103,8	115,1		
Kalorične elektrar.	813,9	864,4		
Velika Britanija	263,8	269,0	262,2	267,5
Francija	202,5	216,9	206,8	220,5
ZR Nemčija	315,4	331,9	319,6	333,0
Italija	159,6	167,3	160,1	166,7
EGS skupaj	1.973,0	1.122,7	1.081,7	1.127,7

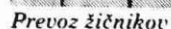
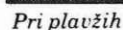
država	proizvodnja		uvoz	
	1977	1978	1977	1978
Velika Britanija	1585	1515	70	200
Francija	299	294	124	186
ZR Nemčija	673	735	233	499
Italija	526	511	355	409
Nizozemska	3407	3111	10	62
Belgija	1	2	10	54
EGS skupaj	6491	6167	812	1411

energetski vir	lastna	uvoz	lastna	uvoz
	proizvodnja		proizvodnja	
	1978		1979	
premog	173,5	26,3	174,7	31,6
nafta	63,0	472,0	95,0	450,0
zemeljski plin	135,2	30,6	137,9	38,6
elektr. energija	60,3	3,3	64,4	2,7
EGS skupaj	432,0	532,2	472,0	522,9

država	ocenjena dnevna proizvodna zmogljivost	ocenjena proizvodnja v prvem četrtletju 1979
Saudska Arabija	10,7	9,8
Iran	6,5	1,0
Irak	3,0	1,0
Kuvait	2,9	2,6
Venezuela	2,6	2,3
Libija	2,3	2,1
Nigerija	2,3	2,4
Združeni arabski emirati	2,3	1,8
Indonezija	1,7	1,6
Alžirija	1,3	1,2
Katar	0,6	0,5
Ekvador	0,2	0,2
Gabon	0,2	0,2

Hand-drawn map showing the distribution of 100 million people across the world:

- Kanada: 2 %
- ZDA: 5 %
- Mehika: 2.5 %
- Ostale južnoameriške države: 0.5 %
- Zahodna Evropa: 2 %
- Sovjetska zveza in vzhodnoevropske socialistične države: 15 %
- Afrika: 16 %
- Srednji vzhod: 53 %
- Indonezija: 2 %



TAJNOST V SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI

Čeprav tajnost dolgo obstaja v odnosih med ljudmi in državami, kot pojem in kategorija se ni dovolj pojasnjena. V zvezi s tem so in bodo polemike, nasprotujoča si mnenja in različni pogledi tako glede narave tajnosti kot tudi glede njene opredelitve, upravičenosti, uporabe in podobno.

Vse to pa ni čudno, kadar gre za tajnost, ker gre za problematiko, ki je sama po sebi polna neznank. Sicer pa, če bi bilo o tajnosti vse jasno, te kategorije ne bi niti bilo.

Glede na takšno stanje je mnogim spodletelo pri poskusih, da bi opredelili tajnost. Tako je tudi prišlo do trditve, da ljudje nikoli ne bodo do kraja vedeli, kaj je tajnost in kaj ne. V zvezi s tem bi lahko rekli, da ljudje zares ne bodo nikoli do kraja poznali konkretne tajnosti, kajti kakšne tajnosti bi bile, če bi zanje vsi vedeli. Tisto, kar je splošno znano, ni tajnost.

Dejstvo je, da imamo danes v svetu različne tajnosti in da jih bomo še dolgo imeli. Imamo jih v vseh družbah oz. državah. To je zelo stara kategorija. Pojavila se je v zgodnjem obdobju razvoja človeške družbe, že ko je človek skrival hrano pred drugimi, da bi lahko preživel. Z nastankom države so se pojavile tudi državne tajnosti, ki še vedno obstajajo, ne da bi izgubile na svojem pomenu.

Vse, kar se šteje za tajnost, bi lahko pogojno razvrstili v tri skupine družbene ali državne (tajnost splošnega, širšega pomena), zasebne tajnosti (osebne, poklicne itd.) in skrivnosti v naravi (tisto, česar človekov razum še ne more domisliti). Slednje se čedalje bolj odkrivajo in jih je čedalje manj zaradi napredka znanosti, to pa ne velja za tajnosti iz prve in druge skupine, zlasti ne za tiste iz prve, ker se znanstveni in tehnični dosežki pogosto razglasio za tajnost, da jih drugi ne bi mogli uporabljati. Res je, da se znanstveni in tehnični dosežki uporabljajo za odkrivanje tajnosti (spreminjajo se celo v volnostvo), toda ti dosežki se uporabljajo tudi za učinkovitejšo varovanje tajnosti. Glede na to obstaja v zvezi s temi vprašanji stalen boj med tistimi, ki vedo za tajnost in tistimi, ki si prizadevajo, da bi jo zvedeli.

Toliko o samem pojmu, sicer pa je obravnava namenjena tajnosti s področja obrambe, ki spadajo v kategorijo družbenih oz. državnih tajnosti.

Tajnosti torej objektivno obstajajo. Druga stvar pa je vprašanje realnosti in upravičenosti razglasjanja posameznih dejstev za tajnost. To je odvisno od številnih elementov – razumevanja, tajnosti politike, ki jo vodi tisti, ki lahko določa, kaj je tajnost, cilja, ki se želi doseči, pozicije glede na druge družbene ureditve itd.

Kar je tajnost pri enem, ni nujno da je tajnost tudi pri drugem. Tisto, kar obstaja pri vseh, so tako imenovane vojaške tajnosti, toda tudi tu so velike razlike. Včasih se odkrivajo posamezne tajnosti, da bi izvajali pritisk na drugega, da bi demonstrirali moč itd. Največkrat delajo tako velike sile. Hkrati se tajnosti odkrivajo tudi zaradi slepote in dezinformiranja. Zato tudi ugotovitev, da nikoli ne bomo povsem zanesljivo vedeli kaj je v resnici tajnost.

V svojem bistvu je tajnost obrambna kategorija ne glede na cilj, ki se želi doseči z razlastitvijo nečesa za tajnost.

Razglasitev nečesa za tajnost pogosto ni odvisna od subjektivne volje in osebnega hotenja nekoga, temveč izhaja iz objektivne stvarnosti, na katero tisti, ki ve za tajnost, včasih ne more vplivati. To velja zlasti za posamezne majhne države, ki jih ogrožajo drugi.

Tajnost ni statična, je spremenljive narave. Povezana je s časom in prostorom. Kar je danes tajnost, ni nujno, da je tudi jutri.

Lahko se zastavi vprašanje pravice do tajnosti. O tem bi lahko precej govorili. Dejstvo pa je, da je pravica do tajnosti ena izmed subjektivnih pravic fizičnih in pravnih oseb, s katerimi varujejo svojo integriteto. Toda to se lahko zlorabi, odvisno od položaja, politične in druge opredelitve.

Odkar obstajajo tajnosti, obstajajo tudi prizadevanja druge strani, da bi jih odkrila in si tako zagotovila določene ugodnosti. Bilo je veliko takih primerov v bližnji in daljni preteklosti. Sicer bi bilo nesmiselno nekaj razglasiati za tajnost, če za takšne podatke ni zanimanja, če niso posebnega pomena, razen če ne gre za dezinformacijo.

Zelo veliki dogodki so bili posledica odkritja ali neodkritja tajnosti ali pa posledica preslepitev ali dezinformacij v zvezi s tajnostmi. Izgubljene so bile bitke, pa tudi vojne, ker nekaterim ni uspelo ohraniti lastnih tajnosti. Izgubili so svobodo, spet drugi so prihajali v slabši politični in ekonomski položaj.

Po drugi strani pa so bili doseženi veliki uspehi na političnem, vojaškem, ekonomskem in drugih področjih zaradi poznavanja tujih tajnosti.

Zato obstaja stalen boj, da bi odkrili in izkoristili tuje tajnosti, po drugi strani pa, da bi ohranili v tajnosti vse, kar bi druga stran lahko izkoristila v škodo tistemu, ki ima tajnost v svojih rokah. Vse to povzroča ozračje nezaupanja, kar je značilno tudi za današnje odnose med državami.

POJEM TAJNOSTI V NAŠI DRUŽBI

V naši samoupravni socialistični družbi imamo prav tako tajnosti. To je za nas nujnost in objektivna potreba, ki ne izhaja iz naše volje in hotenja in ki ni pogojena s sistemom, temveč nam je vsiljena zaradi stanja, gibanj in odnosov v sodobnem svetu.

Bistveno pa je to, da je odnos te problematike pri nas povsem drugačen kot v drugih državah, v katerih se rešuje na precej enostaven način, ker je v rokah državnih organov in ni puščenega niti najmanj prostora za vpliv drugih družbenih subjektov in za njihovo ustvarjalno vlogo.

Pri nas se o vprašanih tajnosti ne more govoriti ločeno od delovnega človeka in občana, oziroma ločeno od celotne zaščitne funkcije samoupravne družbe, pri kateri imajo delovni ljudje in občani primarno vlogo. To je bolj kompleksna, zato pa učinkovitejša in edino pravilna pot v naših razmerah.

Podružbljanje funkcij države na področju obrambe in varnosti pripravlja vse družbene subjekte do tega, da najbolj neposredno razpravljajo in odločajo med drugim tudi o vprašanih varnosti, vključno vprašanja tajnosti. Tu so v aktivnem odnosu kot nosilci in ustvarjalci in ne le kot izvrševalci tistega, kar je nekdo drug odredil.

Glede na to mora biti problematika tajnosti znana in domača delovnim ljudem in občanom, ker so v samoupravnem sistemu odgovorni za celotno varnost družbe, s temi problemi pa se ukvarjajo v okviru uresničevanja funkcije družbene samozasčite, katere neposredni nosilci so. Ena izmed glavnih nalog družbene samozasčite je premišljen in organiziran boj raznovrstnim politično-propagandnim, psihološkim in drugim pritiskom na našo državo, postavljanje po robu obveščevalni in subverzivni aktivnosti in vsem drugim oblikam protisocialističnega in protisamoupravnega delovanja. V vsakem okolju mora vsebovati obdelavo sistem ukrepov in postopkov pri zaščiti državne, uradne, poslovne tajnosti in tajnosti ljudske obrambe. Sprejemanje ukrepov za zaščito tajnosti vsebuje organizirano postavljanje po robu aktivnostim tujih obveščevalnih služb.

Osvetlitev vprašanja tajnosti je nujna družbena potreba, tako zaradi odpravljanja različnih pojmovanj, tujih našemu sistemu in ustvarjanja pogojev za čim realnejši pristop k celotnemu področju družbene samozasčite kot tudi stališča konkretne družbene akcije v vseh okoliščinah in strukturah.

Zelo pomembno je osvetliti vprašanja tajnosti in onemogočiti kakršnakoli kriva pota, kar še vedno obstaja kot ostanek preteklosti. To pa ni tako lahko. Nujno se je boriti proti skrajnim pojmovanjem o tajnosti, ki so v bistvu škodljiva za družbo.

Še vedno se slišijo mnenja in trditve, da je razglasitev nečesa za tajnost v naši državi v nasprotju s samoupravljanjem. Nekateri trdijo, da ti dve stvari pri nas ne morata soobstojati, ker v socializmu baje velja absolutno načelo javnosti, po katerih morajo vsi vedeti vse. Zaradi takšnih pojmovanj posamezniki izražajo stališče, da je določanje tajnosti in sprejemanje ukrepov za njihovo zaščito napad na demokracijo in samoupravljanje.

Po drugi strani pa gre za trditve, da je objektivno nemogoče zavarovati tajnosti v samoupravnem sistemu, kjer vsi vse vedo. To je bodisi posledica nerazumevanja ali pa zagovarjanja vrnitve k zastarelim odnosom. V zvezi s tem se zagovarja potreba po večjem zapiranju posameznih zadev, zlasti zadev ljudske obrambe, kjer je največ tajnih podatkov, in se predlaga ohranjanje obrambnih, pa tudi nekaterih drugih zadev v okvirih državnih organov in poklicnih služb.

Imamo tudi malodušna pojmovanja, ki poudarjajo superiornost in velike možnosti sodobnih sredstev

za ugotavljanje in zbiranje podatkov, zato trdijo, da je v sodobnih razmerah nemogoče karkoli ohraniti v tajnosti in zato baje ni potrebe, da bi določali tajnosti in da bi si v tem smilu prizadevali, ker jih baje ne moremo ohraniti.

Ni treba zanemariti niti ravno dušnosti posameznikov do te problematike, ki je prav tako škodljiva.

Navedena in podobna pojmovanja so napačna, ne glede na to, od kod izhajajo. So v nasprotju z določenimi idejnopolitičnimi stališči zveze komunistov in s pozitivnimi pravnimi predpisi.

Takšna pojmovanja povzročajo v nekaterih okoliščinah in pri nekaterih posameznikih neodgovorno vedenje, kar povzroča škodo, bodisi da gre zato, da se ne sprejemajo zaščitni ukrepi, da se odkrivajo tajni podatki ali pa da se po nepotrebnem in neupravičeno zapirajo v ozke okvire, mistifikacijo in podobno.

Lahko bi navedli precej takih primerov. Predvsem je treba poudariti, da obstoj tajnosti ni v nasprotju s samoupravljanjem, če so seveda družbeno nujne in upravičene. Tu mislimo edinole na takšne tajnosti.

Samoupravna družba bi si naredila slabo uslugo, če ne bi sprejemala ukrepov za svojo zaščito pred napadi in pritiski. Zagovarjanje popolne odprtosti in mnenja, da ni treba sprejemati ukrepov za lastno obrambo in zaščito, pogosto premišljeno vsiljujejo tisti, ki ne želijo dobro našo družbo, da bi jo lahko laže spodkopavali. Samoupravljanje ne pomeni neorganiziranosti, temveč nasprotno, k organiziranosti pa spada tudi lastna zaščita kot primerni interes samoupravljalcev.

To pomeni, da je razglasitev nečesa za tajnost upravičena, toda samo, če je to koristno in nujno za samoupravno družbo. Tajnosti se ne uvajajo zaradi nezaupanja do delovnih ljudi in občanov in tudi ne proti njim, čeprav se utegne zgoditi, da jih včasih v praksi tudi prizadevajo, temveč so element zaščite samoupravne družbe kot celote in vsakega njenega člana posebej pred vsemi, ki si prizadevajo, da bi ji povzročili škodo.

Vse to niso fraze, temveč objektivna dejstva, ki jih je nujno z organizirano družbeno akcijo, v kateri ima zveza komunistov nezamenljivo vodilno vlogo, preleti v vsakdanjo prakso in vodenje vseh družbenih subjektov.

V zvezi s tem bo treba še precej storiti, ker je še vedno precej neznanja, nediscipline, neodgovornega vedenja pa tudi zavestnega odpora glede nalog in akcij, ki so pomembne za zaščito družbe. Ponekod obstaja tudi nedisciplina v zvezi s sprejemanjem zaščitnih ukrepov. Obstajajo primeri, ko se javno objavljajo podatki in dejstva, ki pomenijo določeno tajnost.

Imeli smo in še vedno imamo primere, da se nepremišljeno dajejo raz-

ni pomembni podatki tujcem. Doga-ja se, da se tujcem dajejo vsi podatki, ki jih zahtevajo, in tudi tisti, ki jih ne zahtevajo. Takšni primeri so najpogostejši pri znanstvenem sodelovanju in poslovnih dogovorih.

Po drugi strani imamo primere, da se razglasa kot tajnost tudi tisto, kar po predpisih ni tajnost. Posamezne zadeve se mistificirajo in zapirajo v ozke kroge. S tem se neupravičeno oddaljujejo od delovnih ljudi, kar je nedopustno in v nasprotju z našim sistemom. Posamezniki so največkrat zato, ker ne poznajo bistva našega sistema in njegovih idejnopolitičnih osnov, ker se držijo linije prakticizma in manjšega odpora, pripravljeni kar tako razglasiti za tajnost tudi nekatere stvari, ki to niso in ne morejo biti.

Razglasitev nečesa za tajnost je včasih samo izgovor za skivanje birokratske samovolje in protisamoupravnega vedenja posameznikov. Ponekod se s tem varujejo razni tehnomenožerski in drugi ozki interesi, skrivajo poslovne izgube, opravičujejo lastno nedelo in podobno.

Glede trditve o možnostih sodobne tehnike za zbiranje podatkov praksa kaže, da le ni vsemogoča. Dobro varovane in zavarovane podatke in sredstva je s sodobno tehniko težko odkriti. Proti človekovi volji ni mogoče odkriti znanj, ki jih ima. Vse to kaže, da je potrebna široka družbena akcija za razjasnjevanje vprašanj tajnosti v naši družbi. To je mogoče le z zavestnim prizadevanjem vseh družbenih dejavnikov v družbenosamozasčitnih aktivnostih. Glavno je razjasniti vprašanja, ki se v samoupravni socialistični družbi nanašajo na javnost dela in na probleme tajnosti.

Javnost in tajnost sta med seboj tesno povezani družbeni kategoriji. V naši družbi morata biti v funkciji uresničevanja, razvijanja in krepitev samoupravnega socializma, nikakor pa ne nekaj izven tega. Javnost je pomembno načelo našega družbenopolitičnega sistema, kar lahko samo na podlagi javnosti dela vse strukture družbe uspešno opravljajo zadeve, s katerimi se ukvarjajo. Praviloma javnost delovanja pomaga pri ugotavljanju in odpravljanju nepravilnosti, nezakonitih dejanj in postopkov, delovnim ljudem pa omogoča dobro obveščenost, da bi lahko vplivali in uspešneje opravljali svoje delo. Bistvo javnosti je v pravici delovnih ljudi in občanov, da so obveščeni o dejavnostih državnih organov, delegatskih skupščin, organov samoupravljanja v organizacijah združenega dela in drugih družbenih subjektov. V naši družbi je torej javnost dela pravilo tajnost pa izjema, nujnost, in sicer izjema, ki je jasno določena v zakonu ali samoupravnem aktu. Ta izjema se nanaša na izjemne družbene interese in na skupne potrebe.

Glede na to se tajnost ne more prosto določati. Tajnost se ne more določati po subjektivističnih in protih merilih, temveč mora biti objektivizirana. Tega ni mogoče doseči tako enostavno, zlasti ne brez družbenopolitične akcije, predvsem akcije zveze komunistov, pa tudi ne brez pomoči državno-pravne regulative, ki jo določa tudi ustava SFRJ. V 97.

členu ustave je zapisano, da državnih organov in organov ljanja organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organov in skupnosti ter organov družbenopolitičnih organizacij in združenj javno in da se način zagotavljanja javnosti uredi z zakonom in samoupravnimi akti. V istem členu dalje piše: »Zakon in samoupravni akti določajo zadeve in podatke, ki pomenijo tajnost ali se ne smejo objavljati. Načelo javnosti se ne sme uresničevati v nasprotju z interesi varnosti in obrambe države in z drugimi družbenimi interesi, ki jih določa zakon.« Istovetno določilo imamo tudi v ustavah vseh socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin. Obstoj in zagotavljanje tajnosti v naši družbi je bilo torej postavljeno na raven ustavnega določila, kar jasno kaže usklajenost samoupravljanja in varovanja tajnosti kot ustavnega interesa naše družbe. Toda problematika, ki se nanaša na tajnosti, v naši državi še vedno ni celovito zakonsko urejena in ni dovolj razjasnjena v vseh posameznostih. Glede na to so nekateri mnenja, da bi bilo dobro razmisliti o sprejetju posebnega enotnega zakona o tajnostih, za kar obstaja tudi ustavna podlaga. S tem bi odpravili nekatere nejasnosti, ko gre za druge družbene interese, ker je problematika s področja obrambe in varnosti v glavnem urejena.

V naši družbi imamo državno, uradno, vojaško in poslovno tajnost. Glede na njihov pomen je predpisana tudi odgovornost, vstevši tudi kazensko za odkrivanje teh tajnosti. Čeprav je glavni namen tega zapisa obravnavati tajnost v splošni ljudski obrambi, je bilo treba spregovoriti v najnujnejšem obsegu o problematiki tajnosti v naši družbi kot celoti, ker je ljudska obramba, s tem pa tudi tajnosti v njej, del te družbe in služi njenim potrebam.

TAJNOSTI V SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI

V splošni ljudski obrambi imamo tajnosti, kot jih imamo tudi v drugih družbenih dejavnostih. Njihov izključni namen je krepitev obrambne sposobnosti, sicer ne bi bile upravičene. Gre za vlogo splošne ljudske obrambe pri zaščiti samoupravne družbe bi lahko rekli, da je v njej tudi relativno več tajnosti kot v drugih družbenih dejavnostih, toda ne toliko, kot pogosto mislimo. Drugače kot na nekaterih drugih področjih so v splošni ljudski obrambi tajnosti precizno urejene. Definiranje so s predpisi kot tajni podatki ljudske obrambe, zato bomo ta izraz uporabljali tudi v tem zapisu.

KAJ JE MIŠLJENO S TAJNIMI PODATKI LJUDSKE OBRAMBE

Po zakonu o ljudski obrambi (195. člen) so s tajnimi podatki ljudske obrambe mišljena bojna in druga sredstva, objekti, ukrepi ter druga dejstva, ki bi utegnili škodovati ljudski obrambi in varnosti države, če bi bili odkriti. To pomeni, da niso vsi podatki s področja ljudske obrambe tajni, temveč da so tajni samo tisti podatki, katerih odkrivanje bi utegnulo povzročiti škodo ljudski obrambi in varnosti države. Glede na to nimajo prav tisti, ki razglasio za tajnost vse, kar se nanaša na splošno ljudsko obrambo. Prav tako niso vsi tajni podatki enakega pomena za obrambo države. Tisti tajni podatki, ki bi njihovim odkritjem utegnile nastopiti hujše škodljive posledice za varnost in obrambo dežele, se morajo bolje varovati oziroma njihova stopnja je večja.

Ko govorimo o odkrivanju podatkov, mislimo s tem to, da na kakršenkoli način pridejo v roke tistim dejavnikom, predvsem tujim, ki bi jih utegnili izkoristiti za ogrožanje naše obrambe in varnosti. Da bi jo onemogočili, je v praksi dostop do takšnih podatkov onemogočen vsem, ki jih niso dolžni poznati. To so vsi tisti, ki v zvezi s konkretnim vprašanjem s področja obrambe nimajo konkretne obveznosti in jim to tudi ni potrebno za opravljanje dela, s katerimi se ukvarjajo. To so tako imenovane nepooblaščen osebe ali nepoklicane osebe.

KJE VSE SO LAHKO TAJNOSTI LJUDSKE OBRAMBE

Ker vse družbene strukture opravljajo obrambne priprave in ker bi vse sodelovale pri obrambi države ob oboroženem napadu, so ustrezni tajni podatki ljudske obrambe v vseh organih in organizacijah v državi in tudi v oboroženih silah ali pa utegnijo tam biti. Zaradi določenih specifičnosti so obrambne tajnosti v civilnih strukturah družbe in v oboroženih silah ločeno urejene. To pa ne pomeni, da tajnih vojaških podatkov ni tudi v civilnih strukturah družbe. To se nanaša predvsem na podatke

(Nadaljevanje na 16. strani)



Na volišču

Kurirske in ostale zveze kokrškega odreda so bile razporejene po vsem operativnem sektorju: od Kamniških planin na vzhodu, do Jesenic in še dalje na zahodu. Ta teren pa je bil razsekan, obsežen in poleg tega še nevaren. Na severni strani je segal tudi na Koroško, na južni pa do Save in prek nje.

Tudi za zveze je v odredu skrbel štab odreda, ki je za te potrebe organiziral sekcijo za zveze. Vodja, oziroma referent te sekcije je postal Anton Cuelbar-Tomika, ki ga je sredi marca 1945 zamenjal Viktor Smolej. Anton Cuelbar je bil tedaj imenovan za referenta radio-sekcije v odredu.

Takoj spetletka je bil vodji sekcije dodan v pomoč linijski kontrolor Janko Lotrič-Falenko. Zaradi vse širšega delovanja in boljšega poslovanja je bil 18. decembra 1944 za dodatnega linijskega kontrolorja zvez imenovan tudi Jože Roblek. Dotedanji komandir kurirske postaje »Z«.

V politično pomoč, ki so jo potrebovali na vsem operativnem sektorju odreda različne ustanove in tako tudi kurirske postaje, je bil sprva dodeljen Ignac Stucin-Iztoč. V decembru 1944 sta bila za linijskega politkomisarja postavljena Franc Prešeren-Julek, ki je deloval na sektorju Stola, ter Nande Rakar, ki je bil odrejen za delo na območju Storičica in Kruvaca.

V januarju 1945 je bil za linijskega politkomisarja, ki je obiskoval predstave kurirske postaje, imenovan Ferdinand Hribar, kar je bil tudi do konca vojne.

Po neprestanem dopolnjevanju kurirskih zvez in njihovih postaj, je na tem območju ob prelomnici 1944/45 delovalo sedem kurirskih postaj, ki so večkrat menjavale svoja skrita taborišča, včasih pa so se tudi delile na več krajev. Te postaje so se imenovala s črkami, in sicer:

»A« kurirska postaja vojaške štafetne linije. Ta je taborila nad Gozdom pod Krško goro. Njen komandir je bil Ignac Legat-Lojze;

»B« je bila pod Zabrsko planino pod Stolum. Njen komandir je bil najprej Viktor Drling, nato pa Viktor Muhovec;

»C« — se je zadrževala pod Dobro in v Dragi. Komandir je bil najprej Mihael Lukanc, nato pa Jože Jeruc;

»D« — je bila na desnem bregu Save blizu Kroke. Njen komandir je bil Filip Praprotnik;

»V« — postaja je taborila okoli Počivalnika nad Tržičem. Najprej jo je vodil Pavel Vodnik, nato pa Viktor Smolej;

»Z« — postaja je taborila nad Bašljem pod Storičcem, a tudi pod Dobro. Najprej je bil njen komandir Jože Roblek, nato pa Anton Renko;

»H« — postaja se je zadrževala v Lomu nad Tržičem in potem čim bližje Koroški ter štabu 4. operativne cone. Njen komandir je bil Viktor Dornik.

Slednji dve postaji — »Z« in »H« sta vzdrževali tudi zvezo s kokrškim

odredom ter štabom 4. operativne cone, in sicer s kurirskimi postajami 1-53, 1-52 ter 1-16, ki je bila v Kortah na Koroškem. Od tam je zveza vodila tudi v Solčavo in v štab 4. operativne cone.

Na teh postajah so bili poleg komandirjev tudi politdelegati, postaje pa so štele od pet do osem mož. To so bili predvsem zanesljivi, pogumni in vzdržljivi ljudje, ki so se običajno že poprej izkazali na terenu. V glavnem so bili to domačini, poznavalci terena. V sistem zvez sta sodili tudi dve radio-ekipi: »Storžič 33«, ki je delovala pri štabu odreda in »Stol 33«. Steli sta od pet do šest ljudi, ki so bili delno hkrati tudi strokovnjaki s področja radiotehnike.

Prvo je najprej vodil Hinko Ločnikar, nato pa Franc Celestina. Drugo, ki je bila pod Stolum, zlasti pomembna potem, ko se je štab odreda preselil nad Tržič, je vodil Ivan Zupan.

Pogosto so kurirji padali oz. bili ranjeni, zadeti od sovražnikovih zased, zato se je moralo menjavati in izpolnjevati. Prav tako so nastajale razne spremembe na liniji med štabom 4. operativne cone in štabom odreda. To se zlasti v okolici Kruvaca. V tej sekciji je z radijsko ekipo ured delovalo od 65 do 72 borcev.

Sekcija za zveze je začela skrbeti tudi za telefonske zveze. Štасoma ji je uspelo, da so jo napeljali v dolžini petih km, kjer so bili priključeni štirje telefonski aparati. Ti so bili postavljeni na liniji med sedežem štaba odreda in OK KPS Kranj, ki je bil v neposredni bližini. Taka zveza je olajšala tesnejše stike med obema sedežema. To je bilo za nezaščiteno vodilno telo krajskega okrožja v tem času tudi najugodnejše. Ostale telefonske zveze so vodile do obveščevalcev nad Tržičem, občasno pa so jih imeli tudi v »Titovi vasi« pod Stolum.

Znano je, kako nevarne so bile kurirske poti v tako nadzorovanih krajih, kakršno je bilo ozemlje kokrškega odreda. Zato so se kurirji morali podrežati najstrožjim navodilom, ki jih je s pomočjo izkušenj narekoval boj sam. Ni bilo vseeno, kje so tekli kurirske poti in kje so bile kurirske javke;

— ali na osvobojenem, ali na napol osvobojenem ozemlju, ali pa v takih krajih kot so bile Karavanke in Kamniške planine z železniškimi programi ter s Savo, Bisticami in Kokro. Zato je bilo odrejeno — in tako je bila tudi praksa — da so bile kurirske linije in prav tako kurirske postaje vzpostavljene v največji tajnosti. Taborišča postaj so bila samo v gozdovih. Javke, kjer so se sestajali kurirji in njihovi spremljevalci, pa so morale biti najmanj pol ure haje od postaj ali karavil, kot je bil tedaj zanje udomačen izraz.

Kadar je pretila nevarnost, je moral kurir pošto skriti na varen kraj, kadar pa tega ni bilo mogoče storiti, jo je moral uničiti. O tem je določena postaja morala takoj poročati vodstvu sekcije za zveze. To navodilo je veljalo za vso pošto,

tudi za taka pisma, ki so bila označena z EX. Ta oznaka je pomenila, da taka pošta mora dalje in brez odlašanja. Kadar so bili ti kraji blokirani ali če je sovražnik hajkal in je bilo približevanje javki onemogočeno, so kurirji morali poiskati nove smeri. To pa je bilo spet tvegano in naporno, kajti če je bilo le mogoče, pošta ni smela ostati na postajah. In čeprav so bile te zasilne karavle skrite v gozdovih ter je bilo vse skupaj videti zelo primitivno, je vsaka postaja vodila dnevnik, kamor so upisovali prejeto in oddano pošto.

Zaradi varnosti so v kurirsko postajo smele priti le redke osebe: kontrolor, člani vodstva odseka za zveze, ter najožji člani odrednega štaba. Če pa je bila kurirska postaja, javka ali linija izdana, so na moč naglo vse skupaj morali premestiti drugam, kar se je zgodilo večkrat. Iz varnostnih razlogov tudi zadrževanje kurirjev po hišah — razen v najnujnejših primerih, kot je zaradi hrane ali obveščanja — ni bilo dovoljeno. Dovoljeno in celo naročeno pa jim je bilo mobilizirati tudi posamezne ljudi, ki so jih morali takoj odpotovati v kako odredno enoto. Tudi ostala navodila so bila za kurirje zelo stroga, kar je bilo nujno. Sovražnik jim je neprestano nastavljal zasede, jih lovil, a tudi nekaj dezertirjev jim je naredilo težave.

Kurirska zveza je tudi po priključitvi odreda k 4. operativni coni še naprej potekala tudi proti štabu 9. korpusa. V normalnih pogojih je bila vzdrževana vsak drugi dan, in sicer po natanko določenem urniku. Poleg tega pa se po potrebah, to zlasti znotraj odrednih enot.

Osrednja kurirska postaja je delovala pri ekspeditu odreda, omrežje pa je obsegalo štiri magistralne smeri. Prva je potekala na relaciji Dobroča—Sava—Kropa—Prtoč—Martinj vrh—Cerkno; druga: Dobroča—St. Ana (Podlublje)—Lom—Pod Storičcem—Kokra in priključitvi k 4. operativni coni še Gornji grad; tretja: Podlublje—Medvedje—Jezerko—Železna Kapla, in četrta: Dobroča—Smokuska planina — smer Jesenice.

Seveda so bile te relacije prilagojene sedežu odreda, ki se je nekajkrat preselil, ter drugim občasnim potrebam.

Kurirsko omrežje je služilo predvsem za prenašanje nujne zaupne pošte, medtem ko so paketi potovali prek drugih zvez.

Najtežavnejša in tudi najbolj nevarna je bila smer proti Kroki, kajti na tej poti je bilo treba prečkati več cestišč, železniško progo in kar je bilo najtežje — Savo. Včasih so se kurirji morali sleči in reko pregraziti, kar je bilo težavno predvsem pozimi. Kadar pa je bilo najhujše in če so bile za to dane možnosti, so kurirjem pomagali ljudje iz Podgore, iz Begunj, iz Vrbenj ali Mošenj. Tam blizu je bil zelo koristen možak, invalid brez roke, ki je stanoval pri Savi tik ob mostu.

Prek Save so jo drzne mladinke ali drugi aktivisti prenašali tudi v posodi za mleko z dvojnim dnom, ali pa so jo dekleta prethotapljale skrito v spodnem perilu. Kake večje pošiljke pa je prevažal predvsem kmet Pangerc iz Vrbenj tako, da jih je skrival v razne dela voza ali zakopane v gnoju in podobno.

Poravnava še ne pomeni skupnega življenja, zgolj za normalne, človeške odnose nam gre,« odide proti vratom.

»Vi trije popazite na Otrina... Zaključujem izredni sestanek terapevtske... Čez petnajst minut nadaljujem!« se dvigne tudi Majer.

Ali je kmet štel denar, ko je sejal žito? Če se trudimo lahko rešujemo najtežje križanke, namenjene fakultetnim slojem. Če se trudimo, lahko napišemo dobro pesem, lahko spoznamo, da so otroci največje upanje, največja sreča: oživljajo mrtvo, če jih je volja... Toda, ubožci odrasli, štejejo-preračunljivci, ob vseh večjih odločitvah nimajo v mislih otrok.

»Ne bomo ga pripravili do očetovstva,« že nekaj časa tešijo Otrina.

»Kako si ti klical očeta?«
»Ljudje so govorili o sebi, da bi odmevalo v vas.«
»Ne muči sebe in nas!«
»Ne upoštevaš doktorjevo dobro voljo,« prosi oče.

Otrin se prime za glavo:
»Če bi vedel, bi...«

DOKTORJEVA METODA 13 PLANTAN

»Misli, da je naša žrtev, pa je obratno.«
»Dosti sem premišljal, prišel sem do zaključka...«
»Zanimivo je to vaše premišljanje,« ga ustavlja Cof: »Vi ste človek brez primere! Žrli ste zrezke, otroci pa krompir! Iz te luknje

ne uideite!«
»Ne odteguj si pomoči. Upoštevaj kar ti rečejo...«
»Oči, ne zmrduj se tukaj,« se oglasi Mojca, »vsi ti hočemo pomagati. Čudili se ti bojo, ne misli, da boš junak, če ne boš klonil. Kako bi bilo, če bi imel doktor z vsakim toliko težav?«

»Vaša notranjost ne bo imela več miru.«
Zopet se oglasi Mojca. Užaljena je, ker je Otrin ni pogledal.
»Mnogokrat nas nisi pustil v šolo... Strašil si me. Ne vem, kaj si mislil, ko si nam govoril, da je mami NEKAM šla? Po gostilnah si se delal velikega umetnika, ko si... mamico sramotil. Tepel si nas! Povej!, če ni tako! Zakaj si ravno ti takšen? Nekoč si mi rekel, naj te udarim s palico, da bom potem dobila bonbone. Nisem te udarila, nisem razumela. Ti pa si me tepel. Jokala sem vso noč,« se skriva v dlani.

Nenadoma se Otrin spaci od bolečine.
»Ne joči, ljubica, lepo te prosim, ne...«
»Kaj pa mami? Ni te skrbelo! Pobil si jo z likalnikom! Ni te skrbelo! Pit si šel! Nič te ni skrbelo, nič, nič, nič! Vsak lahko vidi, kako se trudi. Kaj bi bilo z nami, če bi vsi popivali? Kdo bi potem delal? Kako ljudje trpijo na vzhodu, pa ne pijejo...«

Molk.
»Oči, potem si lagal potem nam je danes stric Emil lagal? Oči, potem vsi lažejo? Potem je svet grd!«
Zopet molk.
»Prav vsi se bomo spominjali tega dne, nam bo pomagalo, a ti tega ne boš vedel,« izdahne Repinc.
»Dosti sveta sem videl, ampak takšnega osla, ki noče ne peljat, ne nosit, se nisem srečal,« se oglasi najstarejši pacient.
»Spametuj se.«
»Pomislite, koliko ur smo vsi skupaj zabili z njim,« računa Majer.

»Ti sodiš v bolnišnico zaprtega tipa!«
»Pri njem ni iskre rešitve. S svojim početjem je pobil še mene!«
Pozno popoldne je že.
Pritisk na želodec dosega višek.
Posamezni pacienti se dvigajo, grozijo s pestmi. (se nadaljuje)

SPOMINI NA PRVO SVETOVNO VOJNO IN KOROŠKO OFENZIVO

Pojasnila sva, da smo šele spomladi prišli iz Niša, kje smo živeli v neurejenih razmerah, in da bova jeseni jaz in sestra, ki je tudi postala šoloobvezna, prišla v šolo. Zahteval pa sem, da pridem tedaj v četrti razred, skupaj z mojimi sošolci iz let 1912 in 1914.

Poleti sem pomagal doma in bil za čuvaja v vinogradih, ko tam ni bilo nobenega dela. Užival sem v tem, da sem si tam sam kuhal kosilo. Iz najbližjih prijateljev in tovaršev sem osnoval zaupno bralno društvo. Vsak je moral prisesti, da ne bo nikjer črnil besedice o tem! Potem smo skupno požirali moj zaklad knjig, posebno ljubzenske romane.

Učevce knjige Viteške igre i sportovi se še posebno spominjam. Izdana je bila leta 1911, lepa velika knjiga z številnimi slikami in skicami. V njej so bili opisani in razloženi, s pravili igre, vsi športi: nogomet, boks, atletika, mečevanje in drugi. V daljše seve dežele pa me je prenesel opis smučanja. Z začudenjem sem gledal slike čudnih »dile« z velikimi zavijaniki kljunov, z veliko dolgo palico, okoli katere smučar dela neki zapleteni lik »telemark«. Tudi smučarski skoki so bili opisani. Spominjam se: na posebno pripravljeni skakalnici je bil dosežen rekordni skok: 42 m!

Tolikšna daljava po zraku na teh čudnih dilah! Nisem mogel verjeti.

Ko sem v jeseni začel hoditi v šolo, mi bolgarščina ni delala težav. Pripravljen sem bil na srborite spopade z učitelji, če bi kaj izzivali, toda ni bilo prilike. Naša učiteljica v 4. razredu, Mara Caprašikova, je bila lepo dekle. Visoka, vitka, zlato-kostanjevih las in modrih oči, nam je bila vsem všeč. Bila je samozvestna, toda imela je miren, fin nastop. Kot nekaj samoumevnega je rekla, da se bom tukaj imenoval Nikolov ali Stojanov (po očetovem imenu) in nič več.

Tudi ostali razredi so imeli večinoma učiteljice. Med moškimi je bilo nekaj starejših učiteljev in direktor šole. Vse učiteljice so bile mlade, elegantne (za te čase), kulturne in agilne. Šele pozneje smo si bili na jasnem, da so Bolgari načrtno poslali v šole v okupirani Srbiji izbrano elito svojega učnega kadra. Knjige, ki smo jih dobili, so bile lepe in brezhibne, nobenih učnih pripomočkov ni manjkalo.

Skoraj nobenega popoldneva nismo bili prosti. Kulturno udejstvovanje in priprava šolskih nastopov in prireditev je bilo obvezno (petje, recitacije, male igre — enodejanke, folklorni plesi itd.). Temu so posvečali zelo veliko pozornosti, kot tudi organizaciji naših prireditev v svečani šolski dvorani, ki je bila tedaj najlepša v Negotinu. Imela je precej velik oder in stranske prostore za garderobo gostov, bife in drugo. Stari in ugledni meščani Negotina so bili vladno vabljeni, Bolgari pa so vodili evidenco kdo ne prihaja.

Vse to bi bilo lepo, čeprav smo vse izvajali v bolgarščini, če ne bi bil skoraj vedno na začetku svečan nagovor, krajši ali daljši. Pogosto so bili govorniki zelo resni gospodje iz Sofije, Bolgarije, ki so nam na znanstveni podlagi razlagali, kako je bilo zgrešeno, da so bile te v bistvu bolgarske pokrajine po bojih s Turki, pred stotimi leti, pod Karadjordjem in Milošem priključene srbski državi. Da je bil bolgarskega rodu ne samo kraljevič Marko v Prilepu, temveč tudi negotinski junak in Karadjordjev vojvoda za Krajino — hajduk Veljko Petrovič.

Bilo je precej inšpekcij šolskega pouka. Inšpektorji so prihajali iz Bolgarije, največkrat iz same Sofije. Zjezili pa smo se, ko smo koncem junija 1917 dobili šolsko spričevalo o končani ljudski ali osnovni šoli. Spričevala ni podpisala naša razredničarka, temveč tričlanska komisija in ravnatelj šole. Še sedaj ga hranim! V njem piše: Miroslav Stojanov, podani: **bolgarski**, po narodnosti: **Bolgarin**, je izdelal šolo s prav dobrim uspehom itd. Torej bil sem med boljšimi učenci v razredu, ki jih je razredničarka Caprašikova imela rada. Razkašen sem šel k njej. »Kako more tukaj stati, da sem »bolgarin«, ko sami veste, da je moj oče višji oficir srbske vojske, ki se na Solunski fronti skupaj z zavezniškimi borci za osvoboditev Srbije? Ali so moji sošolci Bolgari? Vrnili bomo spričevala! Mirno me je pogledala in potrpečljivo odgovorila: »Miroslav, v spričevalu je napisano to, kar mora biti. Če boste spričevala vrnili, se v jeseni ne boste mogli vpisati na gimnazijo!«

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 46. seji, 16. aprila potrdil predlog družbenega dogovora o sanaciji blejskega jezera in sprejel sklep o javni razgrnitvi urbanističnega načrta Radovljica - Lesce - Begunje, ki vsebuje predvideno gradnjo cestne obvoznice v Radovljici. Na seji so obravnavali poročilo o nadaljevanju pripravljanih del izgradnje republiškega izobraževalnega centra za ljudsko obrambo v Poljčah. Potrdili so tudi predlog sklepa o potrditvi zaključnega računa davkov občanov za leto 1978, ki ga bodo posredovali v potrditev vsem zborom občinske skupščine.

Na posvetovanju predsednikov vseh 20 krajevnih konferenc SZDL in predsednikov krajevnih odborov za ljudsko obrambo, ki ga je sklicalo predsedstvo OK SZDL Radovljica 18. aprila v Radovljici so se dogovorili o nalogah SZDL in drugih DPO v krajevnih skupnostih v pripravi in izvedbi akcije Nič nas ne sme presenetiti. Na posvetu so sprejeli tudi rokovnik in program javnih razprav o osnutku zakona o svobodni menjavi dela, o gradivu o samoupravnih družbeno ekonomskih odnosih v stanovanskem gospodarstvu in o izhodiščih za družbenopolitično akcijo v pripravi za oblikovanje srednjeročnega programa 1981-1985 in dolgoročnega programa do leta 2000.

Občinska konferenca ZK Radovljica je na 8. seji 16. aprila ocenila gospodarska gibanja in potek razprav v OZD o zaključnih računih za leto 1978. Posebno pozornost so na seji posvetili problematiki razvoja in povezovanja gostinstva in turizma in sprejeli vrsto pomembnih izhodišč za vključevanje komunistov v tej akciji. Na zasedanju so delegati potrdili statutarni sklep in nov poslovnik občinske konference ZK Radovljica ter imenovali svoje delegate v delovna telesa občinske konference SZDL Radovljica.

12. aprila si je ogledal potek gradbenih del na domu Joža Ažmana in muzeja Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici predsednik CK ZKS France Popit, 13. aprila pa tudi sekretar predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc. Oba visoka gosta sta se pohvalno izrazila o prizadevanjih graditeljev.

Komisija za politični sistem pri komiteju OK ZK Radovljica je na razširjeni seji, 18. aprila sprejela program nalog oblikovanja družbenih svetov pri občinski skupščini in upravnih organih. Na seji so bili navzoči razen članov komisije tudi predsedniki vseh občinskih družbenopolitičnih organizacij, predsednik skupščine in predsedniki vseh treh zborov občinske skupščine.

Koordinacijski odbor za proslave pri predsedstvu OK SZDL Radovljica je na seji prejšnji teden sklenil, da bo letošnja osrednja občinska proslava dneva OF v četrtek, 26. aprila ob 19. uri v dvorani kulturnega doma v Podnartu. Kulturni program bodo opravili člani gledališke skupine in moškega zbora DPD Svoboda Podnart. Na proslavi bodo podelili zaslužnim članom letošnja občinska in krajevna priznanja OF, večjemu številu delavcev pa bodo podelili značke Zveze sindikatov Slovenije. Proslave OF bodo v vseh krajih pripravile KK SZDL in osnovne šole.

Izvršni svet je na seji 9. aprila ponovno obravnaval predlog zvišanja cen komunalnih storitev v občini Radovljica, ki ga je na predhodni seji zavrnili. Po dolgotrajni razpravi je sprejel sklep o soglasju, da se povšajo cene za vodarino in kanalsčino za 18, za pogrebne storitve pa za 10 %.

Žirija za podeljevanje priznanj OF pri predsedstvu OK SZDL Radovljica je na seji prejšnji teden obravnavala 18 predlogov krajevnih organizacij SZDL za letošnje dobitnike občinskih priznanj OF. Ta priznanja bodo podelili na osrednji občinski proslavi dneva OF 26. aprila.

Od 11. aprila do 14. maja po programu občinske konference ZRVS Radovljica potekajo strokovna predavanja za rezervne

starešine iz vseh 20 osnovnih organizacij v občini. Tokrat je na programu tema Protidesantna obramba v splošni obrambni vojni.

Predsednik skupščine občinske zdravstvene skupnosti Radovljica Rajko Rozman je prejšnji teden sklical posvetovanje v zvezi s predlogom za spremembo višine dogovorjenih sredstev in prispevnih stopenj za zdravstvo v letu 1979 in 1980. Na posvetu so razen delegatov zbora uporabnikov in izvajalcev zdravstvene skupnosti sodelovali tudi predstavniki občinskih DPO, skupščine, izvršnega sveta, regionalne zdravstvene skupnosti, nadzornega odbora in komisije za spremljanje in izvajanje samoupravnega sporazuma o svobodni menjavi dela zdravstvene skupnosti.

Krajevna skupnost, družbenopolitične in kulturne organizacije Bohinjske Bistrice bodo za praznik OF 27. aprila pripravile dopoldne ob 10. uri svečanosti na katerih bodo odkrili spominski plošči posvečeni organizatorjem vstaje 1941. leta na Šturmovi hiši in Sirarni v Bohinjski Bistrici. Ob 11. uri bodo izročili namenu tudi novo restavracijo Bistrice, ki jo je zgradil Alpetour hoteli Bohinj. Na predvečer velikega prvomajskega slavlja ob jubileju ZKJ bodo 30. aprila ob 18. uri pred domom Joža Ažmana svečano odkrili spomenik revolucije, ki so ga po zamisli akademskega kiparja Slavka Tiheca izdelali delavci LIP TOZD Tomaž Godec. Taborniki in druga mladina pa bo po vseh okoliških hribih zakurila kresove.

V KS Ribno, ki je bila edina v občini brez svoje mladinske organizacije, so po daljšem odlašanju 13. aprila ustanovili osnovno organizacijo ZSMS in izvolili vodstvo. V vseh naseljih te krajevnne skupnosti je 190 mladih, ki se večidel dejavno vključujejo v kulturno, telesnokulturno in druga interesna področja, vendar pa precej manj uspešno v družbenopolitično delo. Upati je, da bodo ob večjem razumevanju sveta KS in družbenopolitičnih organizacij mladi pokazali več interesa za organizirano delo novoustanovljene osnovne organizacije ZSMS. Po dokaj širokem programu dela, ki so ga sprejeli na ustanovni konferenci, se da sklepati, da ne bodo v ničemer zaostajali za drugimi v občini.

Na prvi seji novoizvoljenega sveta KS Radovljica so posvetili največ pozornosti izvajanju letošnjega programa komunalnih del na območju vseh naselij skupnosti, ki ga je sprejela skupščina KS na prvem zasedanju konec februarja. Glede izgradnje prizidka oddelka občinskih zaporov niso izrekli soglasja, ker so menili, da bi morali takšen objekt predstaviti iz središča na primernejšo lokacijo na obrobju mesta tako kot v drugih občinskih središčih. Pri obravnavi koriščenja sredstev iz turistične takse so sklenili, da bodo odslej namenili 70 % zbranih taks Turističnemu društvu, 30 % pa ostane na razpolaganju sveta KS.

Svet KS Bohinjska Bela je v začetku aprila v sodelovanju z vsemi krajevnimi organizacijami in društvu organiziral široko delovno akcijo čiščenja in urejanja dvorišč, poti, odstranjevanju razpadajočih kozolcev, plotov in popraviljanje poti. V ta namen je svet imenoval posebno delovno skupino, ki je ocenjevala opravljeno delo ter najprizadenejšim izrekla priznanje. Akcijo čiščenja so izvedli v pripravi na krajevni praznik in bližnje prvomajsko slavlje ob jubileju ZKJ in SKOJ v Bohinju.

V razpravi o gospodarskih gibanjih 1978. leta v radovljiški občini so spriču ugotovitev, da je osnovno žarišče izgub predvsem gostinstvo, člani izvršnega sveta OS opozorili na najbolj zgočeno vprašanje razvoja gostinsko turističnih delovnih organizacij, ki jih tarejo predvsem visoka odplačila anuitet in obresti za kredite. Sprejeli so sklep, da vse TOZD, ki so poslovno leto 1978 zaključile z izgubo do konca meseca aprila predložijo v obravnavo svoje sanacijske programe.

Delovni kolektiv vzgojnovarstvenega zavoda Radovljica je v sodelovanju z občinskimi DPO pripravil v počastitev mednarodnega leta otroka 25. aprila ob 17. uri v festivalni dvorani na Bledu prireditve pod geslom MIR-SVOBODA-SREČNO OTROŠTVO. Staršem in drugim obiskovalcem so malčki pod vodstvom svojih vzgojiteljic iz vseh otroških vrtcev v občini prikazali vso raznolikost svoje dejavnosti. Predstavili so se s pesmi, recitacijami, rajanjem in drugimi igrkami, ki so se jih naučili v vrtcih.

Dvomesečni plan so industrijska podjetja radovljiške občine izpolnila 95,4 %. Plan v januarju in februarju so presegli v elektro industriji za 19,7 %, v kemični za 25,6 % in v Elanu za

4,3 %. Za 25,2 % pod planom je bila tekstilna industrija, slabih 10 % živilska in lesna ter za 8,9 % kovinska industrija.

Po statističnih podatkih, ki jih je pripravila analitična služba oddelka za gospodarstvo občinske skupščine Radovljica, je bil v januarju in februarju 1979 porast gostov dokaj spodbuden saj je znašal v primerjavi z enakim obdobjem lani pri tujih gostih kar 33, pri domačih pa 7 %. Prenočevalo je 60 % več tujih in 10 % več domačih gostov.

Turistično društvo Radovljica si je ob jubilejnim 70. letu obstoja za 1979. leto zadalo obsežen program dela. V sezonskih mesecih bodo ponovno pripravili razstavo dokumentov o ustanovitvi društva, dve večji kulturni prireditvi za domačine in goste, obdarovali bodo nekatere goste, ki že več kot 10 let redno obiskujejo Radovljico. Organizirali bodo delovno akcijo čiščenja in urejanja ulic, zelenic in parkov, popravili in prepletkali bodo 55 klopi, založili bodo 10 vrst novih razglednic po 5000 izvodov, natiskali 6000 izvodov vlozkov k proskpektom v tujih jezikih in 4000 izvodov vsakoletnih obvestil in cenikov v srbohrvaškem in tujih jezikih. Razen tega bodo skušali pridobiti čimveč novih članov.

Izvršni odbor kulturne skupnosti Radovljica je na 9. seji, 12. aprila potrdil operativni program nalog za uresničevanje občinske resolucije za 1979. leto, sprejel oceno prostorskega planiranja na področju kulture za naslednje srednjeročno obdobje, obravnaval stališča SZDL o javni rabi slovenščine ter potrdil prednostni vrstni red financiranja nujnih vzdrževalnih in obnovitvenih del na kulturnih domovih za 1979. leto za kar je letos predvideno 240.000 din. Na seji so spregovorili o nalogah strokovne službe pri pripravi srednjeročnega načrta, izdelavi periodičnega obračuna in podpisovanju pogodb z izvajalci kulturnega programa.

Ob 61 načrtovanih prireditvah v letošnjem programu kulturne akcije za delovne kolektive v radovljiški občini je bilo od 1. januarja do 10. aprila izvedenih 21 ali tretjina vseh prireditev. V tem času so pripravili 15 gledaliških predstav, od teh 4 poklicnih in 11 amaterskih izvajalcev, 3 glasbene koncerte, 2 folklorni prireditve in 1 likovno razstavo. Do junija bodo po programu organizirali še 4 gledališke predstave poklicnih gledališč, 4 predstave amaterskih skupin, 9 koncertov, 5 razstav gorenjskih likovnikov v delovnih organizacijah in 1 kulturno zabavno prireditev za delavce iz drugih republik.

V počastitev jubilejnih proslav 40-letnice konstituantne seje CK KPJ v Bohinju ter 60-letnice ustanovitve KPJ in SKOJ je muzejsko galerijsko odbor pri kulturni skupnosti Radovljica pripravil razstavo likovnih del na temo iz NOB v avli osnovne šole dr. Janez Mencinger v Bohinjski Bistrici. Svoja dela bodo razstavljali Bani Čeh, Miha Dalla Valle, Anton Plemelj, Albin Polajnar in Janez Ravnik. Svečana otvoritev razstave bo 30. aprila ob 18. uri, ogled pa bo do 13. maja.

Moto klub pri AMD Radovljica je pred prvomajskimi prazniki od 27. do 29. aprila pripravil v festivalni dvorani na Bledu zanimivo razstavo motornih koles in opremo za vozače. Razstava bo na ogled vsak dan od 9. do 18. ure.

Turistično društvo Lesce bo odprlo svoje TURISTIČNO ŠATORIŠČE na Šobcu za praznik OF 27. aprila. V teh dneh ves prostor za taborjenje, poti in igrišča ter stavbe spravljajo v red, popravljajo obrežje Save, ki ga je poškodovala januarska poplava, čistijo pa tudi jezero. Do julija bo trgovsko podjetje Murka Lesce zgradilo manjšo samopostrežno prodajalno, za kar je že dobilo potrebna dovoljenja upravnih organov občinske skupščine.

Občinski odbor Rdečega križa Radovljica je takoj po potrebu v Črni gori preko svojih krajevnih organizacij organiziral široko akcijo zbiranja denarne pomoči prizadetemu prebivalstvu. V vseh 20 KS so aktivisti Rdečega križa zbirali denarne prispevke in obveznice posojila za ceste ter občane seznanjali z možnostmi nudenja drugih oblik pomoči, predvsem v šotorih, odejah in oblačilih, ki jih zbira občinski štab civilne zaštite. Akcijo pomoči Črni gori vodi poseben koordinacijski odbor pri OK SZDL Radovljica.

Gledališka skupina DPD Svoboda Podnart je v okviru kulturne akcije v nedeljo, 22. aprila zvečer nastopila z Jaro meščanko srbskega avtorja Jovana Sterije Popovića v režiji Alenke Bole-Vrabčeve v Zasiplu.

RADIOKLUB YU3DNA PRIČEL Z DELOM

Tudi danes, ob številni mreži telefonskih in telegrafskih zvez se zgodi, da lep kos dežele ostane odrezan od sveta. To se je zgodilo pred nedavnim ob katastrofalnem potresu v Črni gori. Vse PTT zveze so bile v trenutku pretrgane. Sicer dobro izolirani kablji so se globoko v zemlji pretrgali. Povezati kabl, ki ima v sebi kakšnih sto žil, ni malenkost, seveda pa je najprej treba še ugotoviti, kje je pretrgan!

In ravno radioamaterji so bili ti, ki so prvi vzpostavili zvezo in poslali v svet vest o strašnem dogodku v Črnogorskem Primorju. Še istega dne je začela prihajati pomoč reševalnih ekip z opremo iz vseh krajev.

Kako pomembna je danes hitrost vesti ob elementarnih nesrečah, povodnih, potresu, izrednem stanju, vojni nevarnosti in podobno, nam

dokazuje nešteto primerov doma in v svetu.

Vse to še kako opravičuje organiziranost radioamaterjev. Radioamater se ukvarja z zvezami po lastni iniciativi in po potrebi organizirano. Za to porabi veliko prostega časa in strpnosti. Radioamater na svoji ali klubski postaji v glavnem išče zveze ponoči. Takrat so pogoji najboljše, v atmosferi je najmanj motenj. Radioamaterji si med seboj izmenjujejo tako imenovane QSL kartice, kot potrditev zveze.

V jeseniški občini doslej ni delal že šest let noben radioklub. Pred osmimi leti (1971 leta) je še deloval radioklub YU 3 JGH, vendar so ga morali zaradi neprimernih prostorov ukiniti. Prav tako so tudi ukinili radioklub YU 3 DNA na Jesenicah (prostori gledališča) zaradi istih raz-

logov (1973 leta). Zakaj je zazevala šestletna praznina, v tem zapisu ne bomo razglabljali!

Zdaj imamo končno novega, sicer s staro oznako YU 3 DNA, vendar z lepimi svetlimi prostori v kulturnem domu Julke in Albina Pibernik na Javorniku. Odprt bo vsako sredo od 18. do 20. ure.

Poglejmo, kakšne so naloge radiokluba. Radioklub ima predvsem namen usposabljanje svoje člane za operaterje, ki so zmožni v vsakem trenutku vzpostaviti zvezo s katerokoli točko sveta. Zato organizira tečaje iz radiotelefije, radiotehnike, osnovne elektrotehnike in prometa radiove. Radioklub nudi pomoč šolam pri delu radiokrožkov, organizira tekmovanja in sodeluje v akcijah, ki jih organizirajo družbenopolitične organizacije v občini. Seveda morajo biti za uspešno delovanje radiokluba zainteresirane vse družbene ustanove, kajti ta dejavnost je izredno pomembna v našem konceptu splošnega ljudskega odpora in družbene samozastite.

Radioklub ŽELEZAR YU 3 DNA bo deloval na novi KV (kratkovalovni) oddajni postaji FT - 101 E. Radioklub je bil po svoji ustanovni skupščini, 21. marca 1979, sprejet v Zvezo radioamaterjev Slovenije. Ima svoj statut, registracijo in s tem potrditev svojega delovanja.

Upravni odbor je na svoji seji 18. aprila letos sprejel sklep, da uvede redno dežurstvo, da začneja s tečajem za operaterje (vojaške obveznike - veziste) in v jeseni za začetnike, poskrbi za strokovno literaturo in postavi oddajnik z anteno ter inventar v nove prostore. Vse dosedanje člane vabi k sodelovanju.

Tomaž Iskra

TITO - REVOLUCIJA - MIR

Pretekli torek je bilo v osnovni šoli v Cerkljah regijsko tekmovanje Tito-revolucija-mir, na katerem so sodelovale tudi po štiri ekipe iz jeseniške in radovljiške občine.

Na tekmovanju se je pomerilo približno 150 mladih iz osnovnih in srednjih šol ter organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti. Na slavnosti je spregovoril tudi sekretar medobčinskega sveta zveze komunistov za Gorenjsko Zdravko Krivina.

Na regijskem tekmovanju so se najboljše odrezali mladi iz jeseniške občine, saj je bilo v desetčlanski ekipi, ki je v soboto sodelovala na republiškem tekmovanju v Trbovljah, kar devet mladih iz jeseniške občine. Gorenjsko ekipo osnovnošolcev so sestavljali: Mirjam Biček, Simona Berce, Tomaž Beg in Miranda Mur-nik, vsi učenci osnovne šole Karavanških kurirjev NOB s Koroške Bele ter Marija Zupančič iz osnovne šole Fran Saleški Finžgar v Lescah.

Gorenjsko ekipo mladih iz osnovnih organizacij zveze socialistične mladine iz srednjih šol, krajevnih skupnosti in temeljnih organizacij združenega dela pa so sestavljali samo mladi iz jeseniške občine: Tončka Božič, Snežana Čeranič, Maja Vaupotič, Marija Markež in Selman Huse.

Kot že rečeno, republiško tekmovanje je bilo v soboto, 21. aprila, v pobratenih Trbovljah. Prijazni domačini so dobro poskrbeli za mlade iz vse Slovenije, ki so se pomerili v znanju na temo Od SKOJA do Zveze socialistične mladine Jugoslavije.

Iz naše republike se bo zveznega tekmovanja, ki bo 19. maja v bližini

Zagreba, udeležilo deset mladih. Pet mladih bo iz osnovnih šol, pet pa iz srednjih šol, združenega dela in krajevnih skupnosti.

Na republiškem tekmovanju se je med najboljših pet iz TO, KS in srednjih šol uvrstila Maja Vaupotič z jeseniške gimnazije, ki se bo tako udeležila tudi zveznega tekmovanja.

Dva učenca z osnovne šole Karavanških kurirjev NOB ter učenka z osnovne šole v Lescah pa so se uvrstili med najboljših deset od 6. do 10. mesta in le za las zgrešili sodelovanje na zveznem tekmovanju.

Vsem mladim tekmovalcem velja jo tudi naše čestitke, Maji pa želimo tudi veliko uspeha na zveznem tekmovanju.

Tekmovalci so si v Trbovljah ogledali tudi trboveljski muzej, mladi iz jeseniške občine pa so se tudi pogovarjali z vrstniki iz Trbovelj o nadaljnjem sodelovanju.

Tako bodo mladi iz Strojne tovarne v Trbovljah in trboveljski gimnaziji sodelovali 19. maja na pohodu po partizanskih poteh na Pristavo v pohodnih enotah z mladimi železariji in jeseniškimi gimnazijci. Poleg tega bo na Jesenicah gostovala tudi kulturna skupina trboveljskih gimnazijcev.

Rk.

DOPIŠUJTE
V ŽELEZARJA

ŽELEZAR

13



»Nevarne igre«

IZ KRAJEVNE SKUPNOSTI DOVJE-MOJSTRANA

NAMESTO UVODA

V krajevni skupnosti Dovje-Mojstrana v zadnjih mesecih očitno več pozornosti namenjamo informiranju in obveščanju krajanov kot v preteklosti. Novoustanovljena sekcija za informiranje pri krajevni konferenci SZDL je sprejela obetajoč akcijski program, nekaj nalog pa je že uspešno uresničila. Že na prvem sestanku je bilo poudarjeno, da je tudi tovarniško glasilo Železar izredno pomembno sredstvo javnega obveščanja za področje jeseniške občine. Glasilo je že pred leti preseglo okvire tovarniškega glasila, saj v njem resnično vsak občan jeseniške občine najde nekaj zase. To pa je bilo tudi vodilo na sestanku predstavnikov sekcije z uredništvom Železara, kjer je bil sprejet dogovor, da bo sekcija enkrat ali dvakrat v mesecu preko Železara informirala krajeve krajevne skupnosti Dovje-Mojstrana o družbenopolitičnih dogodkih, o komunalnih zadevah, delu društev; skratka želeli bi, da se na ta način izboljša informiranje, ki je pomemben in nepogrešljiv člen v verigi delegatskega odločanja delovnih ljudi in občanov. Danes je torej pred vami prvi poskus »delegatske rubrike«, pričakujemo pa seveda, da bodo krajanji dali tudi nove predloge in pobude. Zapišimo še to, da se vse informacije zbirajo na tajništvu KS Dovje-Mojstrana, kjer jih potem člani sekcije uredijo in pripravijo za objavo.

VSO POZORNOST DALJNOROČ- NEMU RAZVOJU KS

Med informacijami, ki smo jih danes pripravili, na prvem mestu posredujemo nekaj misli s sestanka komisije za planiranje in razvoj pri svetu KS. Navzoči so bili tudi predstavniki krajevnih družbenopolitičnih organizacij. Člani komisije so podali prvo informacijo o pripravah na izdelavo srednjeročnega plana KS za obdobje 1980-1985. Pri tem bo treba vso pozornost nameniti vprašanju, v katero smer bo šel razvoj celotne krajevne skupnosti. Člani so se okvirno opredelili, da se bo potrebno izjasniti o turističnih perspektivah, o drobnem gospodarstvu, o zdraviliškem turizmu, o številnih komunalnih zadevah, o gradnji stanovanj, o gradnji mrliških vežic in še o številnih drugih zadevah. Člani komisije so se dogovorili, da bodo najprej izdelali analizo izvajanja dosedanjega srednjeročnega plana razvoja do leta 1980, na osnovi tega pa bodo že v mesecu juniju pripravili prvi osnutek novega plana. Na sestanku so tudi poudarili, da mora razprava o planu razvoja do leta 1985 zajeti kar najširši krog vseh prebivalcev v Mojstrani, na Dovjem, na Belci in v Radovljici. Nosilec javnih razprav bo krajeva konferenca SZDL, ki se bo prek svojih organov zavzemala, da bo resnično vsak krajan seznanjen z novim planom.

O DELU SVETA POTROŠNIKOV

Pred nedavnim se je na prvi seji sestel svet potrošnikov pri svetu krajevne skupnosti. Uvodoma je predsednik sveta potrošnikov Janez Kramar navzoče seznanil z vlogo in namenom sveta, zatem pa so razpravljali o bodočih nalogah. Kot so se dogovorili, bodo izvedli anketo, s katero bodo ugotovili želje krajanov glede trgovine, gostinskih uslug in drugih storitev. Na eno naslednjih sej bodo povabili predstavnike trgovine in gostinskih podjetij, ki so na območju krajevne skupnosti, na njej pa se bodo dogovorili o konkretnih oblikah sodelovanja. Razen tega bodo organizirali javno tribuno potrošnikov. Naj pri tem še povemo, da se v mojstranski trgovini, to je TPO Golica, TOZD Delikatesa že sedaj prizadevajo, da potrošnikom nudijo kar najboljše blago. Tako so tudi že organizirali obisk pri dobaviteljih, ki trgovino zalagajo z različnimi živili. Na obisk so povabili tudi predstavnike sveta potrošnikov in krajevne skupnosti. Obiskali so Kranj, Kamnik in Ljubljano z dobavitelji pa so se predvsem pogovarjali o rednejši in kvalitetnejši preskrbi z blagom.

SESTANKI DELEGACIJ

V prejšnjem tednu je bilo pestro tudi delo delegacij. Iz meseca v mesec se kaže, da se delegati vedno bolj zavedajo svojih nalog, ki so jim jo poverili krajanji. Posebno uspešno dela delegacija za zbor krajevnih skupnosti v skupščini občine, pa tudi druge povečujejo aktivnost. Delegacija KS je tudi na zadnjem sestanku pripravila delegatsko vprašanje. Prejšnji teden pa se je med drugim sestala tudi delegacija za socialno skrbstvo.

O DELU DRUŠTEV

Društvo upokojencev Dovje-Mojstrana šteje 247 članov, med njimi je največ nekdanih delavcev Železarne. Na letni konferenci v nedeljo, 22. aprila, so pregledali delo in aktivnosti v zadnjem obdobju, izpostavili so nekaj perečih problemov, ob koncu pa tudi sprejeli nov delovni program. Že v uvodnem poročilu je predsednik društva Janez

Eržen poudaril, da je največji problem upokojencev v tej krajevni skupnosti primeren prostor, kjer bi se upokojenci zbirali. Navzoči so pričakovali, da bodo morda od odgovornih v krajevni skupnosti dobili odgovor na vprašanje kdaj se bo tudi zanje našel kotiček, vendar se njihovemu vabilu na občni zbor ni odzval nobeden predstavnik krajevne skupnosti in družbenopolitičnih organizacij.

Člani društva upokojencev so v lanskem letu organizirali izlet v Logarsko dolino, posamezni člani pa so se udeleževali tudi raznih športnih tekmovanj. Izvršni odbor društva je imel lani devet sej. Na letni konferenci so se seznanili tudi s stanovanjsko problematiko za upokojence, z gradnjo domov in tudi s pokojnino. Navzočim je vsa ta vprašanja obširno tolmačil predsednik Društva upokojencev Jesenice Hanzi Verdnik. Navzoči so tudi izrazili javno

hvalo sindikatu železarne Jesenice, ki vsako leto za upokojence priredi lep kulturni večer s pihalnim orkestrom Jeseniških železarjev. Letos je ta večer še popestril nastop ženskega pevskega zbora Jesenice.

Kot zaključke na letni konferenci so sprejeli, da se bodo še naprej prizadevali za ustrezen prostor, v letošnjem letu bodo izvedli dva izleta, popestrili bodo športno-rekreativno dejavnost, ob novem letu in 8. marcu pa bodo obdarili starejše člane in članice.

Sekcija za informiranje pri KK SZDL Dovje-Mojstrana



Slavostni sprejem kurirčkove pošte v osnovni šoli Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli. (Foto J. Rabič)

LETOS BI MORALI DOKONČATI DELA V PARKU TALCEV NA KOROŠKI BELI

V prihodnjih dneh bo gradbeni odbor za izgradnjo parka talcev na Koroški Beli sprejel plan izvedbe zaključnih del. Predvidoma naj bi bila vsa dela izvedena do krajevnega praznika 4. septembra.

Sprejet je predlog, da se ohranja spomin na vse pokopane na bivšem pokopališču, na ustreljene talce in na vse padle ter na tem mestu pokopane borce NOB, s posvetili, ki jih je zložil pesnik in pisatelj MIHA KLINAR.

Na trati na zgornjem delu parka bi spominjal napis:
Od davnih dob
je romal
v grob
za rodno
železarski rod -
Grobov več ni:
iz te prsti
kot večno živi
tok krvi
v življenje vaše
kaže pot:
vsak živi rod
je naša kri.

Pred zidom, kjer so bili ustreljeni in so pokopani talci bi opominjal napis:

Na kraju tem
za rdečo brst
s krujo
najzlahtnejšo
je posvečena
prst.

Na grobišču pokopanih borcev pa bi pisalo:
Iz grobov
v osrčju
gozdov
domov
so prinesli
naše kosti
in
naše želje
za svet
ki bo nov
in vreden
naše krvi

Umetniško in arhitektonsko obliko napisov in spominskih plošč bosta oblikovala slikar JAKA TORKAR in arhitekt GREGOR VELEPEC.

S postavitvijo plošč s predlaganimi posvetili, z bogatejšo obrobo grobišča borcev ter izvedbo indirektno osvetlitve bo celoten program ureditve parka talcev zaključen.

Odbor tudi vnaprej računa na tvorno sodelovanje krajanov. NM



Proizvodnja hale in trgovina tovarne športne opreme Elan iz Begunj v Brnci v Ziljski dolini na avstrijskem Koroškem. (Tekst in foto B. Blenkuš)



1. MAJA GORENJSKO DELAJSKO SLAVJE »PRVOMAJSKI TABOR« V BOHINJU

Delovni ljudje Gorenjske bomo letos slavili mednarodni praznik delavskega razreda v Bohinjski Bistrici na skupnem srečanju PRVOMAJSKI TABOR. Ta največja slavnostna manifestacija v zadnjih letih na Gorenjskem, ki jo pripravljajo sindikalne organizacije vseh gorenjskih občin, bo združena z osrednjo slovensko proslavo 60-letnice ustanovitve KPJ in 40-letnice konstituantne seje CK KPJ, ki je bila med 15. in 18. marcem 1939 v rojstni hiši komunista Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici.

Jubilejne slovesnosti se bodo pričele že ob 9. uri dopoldne z otvoritvijo muzeja Tomaža Godca, sledila bo slavnostna seja CK ZKJ pod vodstvom predsednika Tita in otvoritev doma Joža Ažmana. Udeleženci PRVOMAJSKEGA TABORA bodo lahko posredno spremljali potek teh slovesnosti na prireditvenem prostoru pri gostišču Danica ob Savi Bohinjski, kjer bodo razmeščeni televizijski sprejemniki.

Organizatorji so poskrbeli tudi za zadostno število stojnic za okrepčilo, prodajo značk in razglednic.

Za udeležence iz jeseniške občine so organizirani posebni avtobusi in vlak in sicer:

AVTOBUSNI PREVOZI:

- za krajevno skupnost Rateče in naselje Podkoren, odhod z Rateč ob 7. uri s postankom v Podkorenu,
- za krajevno skupnost Rateče in naselje Gozd Martuljek, odhod iz Kranjske gore ob 7. uri s postankom v Gozd Martuljku,
- za osnovne organizacije zveze sindikatov s področja Kranjske gore in Gozd Martuljka, odhod iz Kranjske gore ob 7. uri s postankom v Gozd Martuljku,
- za občane KS Dovje-Mojstrana in osnovne organizacije zveze sindikatov iz tega območja, odhod iz Mojstrane ob 7. uri s postankom na avtobusni postaji Dovje,
- za občane naselja Smokuč - Rodine, odhod s Smokuča ob 7.30 s postankom v Rodinah.

VLAKOVNI PREVOZI:

- redni motorni vlak z odhodom z Jesenic ob 6.20 za udeležence določenih osnovnih organizacij zveze sindikatov,
- motorni vlak z odhodom z Jesenic ob 6.50 za udeležence določenih osnovnih organizacij,
- poseben vlak z odhodom z Jesenic ob 7.15 za vse ostale udeležence, med katerimi so tudi delavci Železarnice. Ta vlak bo vozil brez postankov medtem, ko bosta predhodna dva ustavljala na vseh postajah.
- udeleženci iz Žirovnice in Javornika - Koroška Bela se bodo prepeljali s posebnim vlakom, ki ima odhod iz Žirovnice ob 7.07, Javornika 7.14 in Jesenic ob 7.34.
- Z Jesenic je možen še prevoz s posebnima vlakoma, ki bosta vozila udeležence iz Kranja, Škofje Loke in Radovljice in imata odhod z Jesenic ob 8.05 in 8.30.
- Odhodi iz Bohinja bodo ob 15.40, 15.57, 15.15, 16.35, 16.55, 17.15.

Prevoz je brezplačen, udeleženci pa naj se prijavijo v svojih osnovnih organizacijah zveze sindikatov in v krajevnih skupnostih.

NASVIDENJE 1. MAJA V BOHINJU!

PROSLAVA DRUŠTVA INVALIDOV JESENICE



S proslave ob dnevu invalidov (Foto J. Rabič)

V soboto, 21. aprila, je društvo invalidov Jesenice pripravilo proslavo ob letošnjem mednarodnem dnevu invalidov, ki poteka pod geslom PREPRECUJMO INVALIDNOST. V dvorani delavskega doma Julke in Albina Pibernik na Javorniku se je zbralo več sto invalidov iz vseh krajev jeseniške občine. Da je praznovanje jeseniških invalidov letos še slovesnejše, praznujejo tudi 10-letnico delovanja društva, kajti leta 1969 je bila ustanovljena podružnica medobčinskega društva invalidov Jesenice.

Na sobotni proslavi, ki je bila popestrjena z bogatim kulturnim programom, je najprej spregovorila predsednica društva invalidov Jesenice Marica Potočnik, ki je orisala delo društva in akcije, ki jih izvaja. Praznovanje invalidov je tudi povežala z letošnjimi pomembnimi obletnicami 60-letnico Komunistič-

ne partije Jugoslavije, 60-letnico SKOJ, 40-letnico konstituiranja centralnega komiteja KPJ in z rojstnim dnevom tovariša Tita in delavskim praznikom ter dnevom OF. Na proslavi so za tem prebrali pozdravno pismo, ki so ga poslali tovarišu Titu za njegov 87. rojstni dan. Bogat kulturni program so izvajali ženski pevski zbor Jesenice, folklorna skupina KUD Podkoren, učenci osnovne šole Polde Stražišar z Jesenic, recitatorji osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela in učenci glasbene šole Jesenice.

Poleg tega so na proslavi podelili tudi knjižno nagrado učencem, ki so napisali najboljše spise na temo Kako pomagati invalidu. Najboljše spise so napisali Matjaž Surc in Saša Vesek iz osnovne šole Tone Čufar in Valerija Grah iz osnovne šole Prežihov Voranc Jesenice.

J. Rabič

AKTIVISTI OF JESENIŠKEGA OKROŽJA DANES

Od leta 1973 deluje v okviru občinske konference SZDL okrožni odbor medvojnih aktivistov Osvobodilne fronte za Jesenice. Predsednik odbora je že vsa leta Aleš Jelenc (medvojni sekretar okrožnega komiteja KPS za Jesenice v letih 1944 in 1945), člani odbora pa so člani jeseniškega okrožja, ki je obsegal jeseniško in radovljiško občino.

Pobudo za ponovno ustanavljanje medvojnih pokrajinskih in okrožnih odborov v Sloveniji so dali republiška konferenca SZDL, republiški odbor ZZB NOV in zgodovinska komisija pri CK ZKS. Osrednje naloge teh odborov so razvijanje in negovanje tradicij revolucionarnega narodnoosvobodilnega boja ter načrtno zbiranje zgodovinskega gradiva o razvoju NOB na posameznih območjih (v takratnih okrožjih) in skrb za pisanje monografij, ki bodo izšle v okviru knjižnice OF. Osrednji uredniški odbor (pri republiškem odboru ZZB NOV) Knjižnice OF (pri Knjižnici NOV in POS, pri kateri je izšlo že več kot štirideset del o narodnoosvobodilnih enotah v Sloveniji) skrbi za ustrezno strokovno raven del. Medtem ko je Knjižnica NOV in POS že zajela skoraj vse pomembnejše enote v Sloveniji (čeprav Gorenjci še nismo dobili knjige o gorenjskem odredu pa tudi o koprškem odredu še ni izšla), pa književna dela v Knjižnici OF izhajajo počasneje. Doslej je izšlo le šest knjig s to tematiko, čeprav se

1942: Jesenice, Gorje-Bohinj, Kranjska gora, Radovljica, spomladi in poleti 1943.

2. Prva reorganizacija okrožja jeseni 1943. Od jeseni 1943 do spomladi 1944 stari in novi kadri dokončno izoblikujejo okrožje z naslednjimi rajonskimi komiteji in odbori OF: Jesenice (s štirimi sektorji), Gorje-Bled, Žirovnica, Kranjska gora, Radovljica ter Bohinj.

3. Druga reorganizacija poleti 1944 poteka v znamenju doseženih uspehov in se nadaljuje z bojem za širino, postavitev in utrditev vseh frontnih političnih organizacij ter bojem za preraščanje odborov OF v NOO in terja ustanovitve okraja Ribno.

4. Tretja reorganizacija poleti 1944 z okraji Jesenice, Kranjska gora, Radovljica, Bled-Bohinj.

5. Četrta reorganizacija v decembru 1944 z okraji Jesenice, Radovljica in Bled.

Ostale vsebinske naloge pri raziskovanju narodnoosvobodilnega boja v jeseniškem okrožju so še:



Ignac Strlekar — prvi sekretar okrožnega odbora OF na Jesenicah leta 1941

V mesecu aprilu so se zvrstila posvetovanja vseh okrajnih zgodovinskih komisij (Bohinj, Ribno, Gorje-Bled, Radovljica, Žirovnica, Jesenice, Kranjska gora) z zbiranjem in urejevalcem zgodovinskega gradiva pri okrožnem odboru (bivših) aktivistov OF za Jesenice ter Alojzom Kosom in sodelavcem oddelka za delavsko gibanje in NOB pri tehničnem muzeju železarne Jesenice, na katerih so bile načrtane nadaljnje metode dela na terenu ter določene komisije za posamezne manjše odbore (vaške).

Poleg osnovne naloge o zbiranju zgodovinskega gradiva in spominov za monografijo pa deluje okrožni odbor vsako leto tudi z vrsto organizacijskih pobud: sodeluje pri organizaciji vsakoletnega zbora aktivistov in borcev NOV na Gorenjskem; v pripravah je tudi srečanje okrožnega odbora jeseniškega okrožja OF (leta 1975 je bil zbor na Koprivniku), v letošnjem letu pa naj bi se v mesecu maju zvrstila srečanja okrajnih aktivistov OF skupaj s kurirji in obveščevalci.

Okrožni odbor tudi aktivno sodeluje pri uresničevanju ideje o ustanovitvi osrednjega pokrajinskega muzeja revolucije za Gorenjsko v Begunjah. Begunjska kaznilnica, ki je bila med vojno spremenjena v gestapovske zapore, je postala med drugo svetovno vojno simbol za krvave nacistične zločine nad Slovenci. Skozi begunjske zapore je v času okupacije šlo preko dvanajst tisoč ljudi, več kot štiri tisoč sto otrok, na različnih krajih Gorenjske pa je bilo ustreljenih osemstodevintirideset, ki so bili pripeljani iz

- vodenje in organiziranje posebnih akcij,
- prodiranje in širjenje fronte v mestnih naseljih,
- politične organizacije v okrožju,
- vodstveni organi v okrožni organizaciji in okrajnih organizacijah KPS, SKOJ, OF, SPZZ — slovenska protifašistična ženska zveza, ZSM, DE — delavski enotnosti, SNP — Slovenski narodni pomoči, pionirski organizaciji, gospodarskih komisij, ter posebnih formacij VOS — varnostno-obveščevalne službe, NZ — narodne zaščite, OZNA — oddelka za zaščito naroda itd.

Pri tem je treba obdelati vsako posamezno obdobje posebej, stanje, razvoj, sestavo in delovanje organizacij osvobodilnega gibanja na terenu, ugotoviti sedeže vodstev teh organizacij, oblike njihovega dela (organizacijski, študijski in drugi sestanki, konference itd.). Predvsem med prebivalstvom (osebni stiki, širši sestanki in konference, shodi, zborovanja, mitingi itd.), načini pridobivanja širših plasti prebivalstva za vključevanje v aktivni odpor: pomanjkljivosti, ovire in težave v delu itd.

Pri razčlenjevanju in raziskovanju jeseniškega okrožnega odbora OF v času narodnoosvobodilne borbe se bodo zastavljala in odpirala še mnoga vsebinska vprašanja, ki pa jih bo moč rešiti le z načrtnim študijem vse že znane literature, objavljenih virov, arhivskih virov, spominov in dodatno zbrane zgodovinskega gradiva na terenu.

Vsebinsko je bilo potrebno naloge za zbiranje in urejanje zgodovinskega gradiva ter rekonstrukcije odborov OF razdeliti na več faz. V prvem delu je bilo potrebno vključiti v okrožni odbor (in okrajne odbore) kar največ še živih medvojnih aktivistov jeseniškega okrožja in formirati okrožno ter okrajne zgodovinske komisije. Te komisije so skrbale za evidentiranje vseh takratnih aktivistov, za rekonstrukcijo vodstvenih kadrov ter za zbiranje in evidentiranje zgodovinskega gradiva in spominov na terenu (saj je pri posameznikih še vedno nekaj dragocene dokumentacije, fotografij in spominov, ki lahko veliko pomagajo pri pravilnem vrednotenju narodnoosvobodilne borbe v jeseniškem okrožju).

Vsebinsko je pri rekonstrukciji posameznih obdobij in reorganizacij naloge razčlenjena na naslednje dele in obdobja od 1941 do 1945:

»Postaviti vodstvene organe fronte od leta 1941 do zadnje seje OOOF 15. 5. 1945 na Bledu in dokončno izoblikovati časovni in prostorski okvir vseh političnih organizacij in teritorialnih enot.

1. Obnavljanje organizacij spomladi in poleti 1942 s prvimi obrisi rajonske organiziranosti v jeseni



Člani okrožnega odbora OF in okrožnega komiteja KPS za jeseniško okrožje leta 1944

okrožni (in pokrajinski) odbori že nekaj let trudijo in zbirajo zgodovinsko gradivo in spomine, na osnovi katerih lahko avtor (pisec) na zgodovinsko dokumentaren in prepričljiv način napiše knjižno delo.

Jeseniški okrožni odbor (bivših) aktivistov OF je uspel s pomočjo osrednjega zbiralca in urejevalca zgodovinskega gradiva in spominov pregledati in evidentirati zgodovinsko gradivo, ki ga hranijo muzeji (Gorenjski muzej v Kranju, tehniški muzej železarne Jesenice), Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in posamezniki, predvsem aktivisti, ki so hranili gradivo s terena doma. Veliko gradiva pa je še nepregledanega in neevidentiranega, predvsem po arhivih družbenopolitičnih organizacij (ZZB NOV, SZDL, ZKS in ZSMS) in pri posameznikih, ki imajo še vedno veliko izredno dragocenega in včasih edinega gradiva shranjenega in neevidentiranega doma. Do leta 1978 je naloge zbiralca in urejevalca zgodovinskega gradiva opravljal Branko Bric, ki je tudi že napravil delno rekonstrukcijo okrožnega odbora pa tudi okrajnih odborov OF, v letu 1978 pa je naloge prevzel Alojz Kos, dolgoletni sekretar občinskega odbora ZZB NOV Radovljica.

Vsebinsko je bilo potrebno naloge za zbiranje in urejanje zgodovinskega gradiva ter rekonstrukcije odborov OF razdeliti na več faz. V prvem delu je bilo potrebno vključiti v okrožni odbor (in okrajne odbore) kar največ še živih medvojnih aktivistov jeseniškega okrožja in formirati okrožno ter okrajne zgodovinske komisije. Te komisije so skrbale za evidentiranje vseh takratnih aktivistov, za rekonstrukcijo vodstvenih kadrov ter za zbiranje in evidentiranje zgodovinskega gradiva in spominov na terenu (saj je pri posameznikih še vedno nekaj dragocene dokumentacije, fotografij in spominov, ki lahko veliko pomagajo pri pravilnem vrednotenju narodnoosvobodilne borbe v jeseniškem okrožju).

Vsebinsko je pri rekonstrukciji posameznih obdobij in reorganizacij naloge razčlenjena na naslednje dele in obdobja od 1941 do 1945:

»Postaviti vodstvene organe fronte od leta 1941 do zadnje seje OOOF 15. 5. 1945 na Bledu in dokončno izoblikovati časovni in prostorski okvir vseh političnih organizacij in teritorialnih enot.

1. Obnavljanje organizacij spomladi in poleti 1942 s prvimi obrisi rajonske organiziranosti v jeseni

DANES OSREDNJA OBČINSKA PROSLAVA OB DNEVU OF IN 1. MAJU

Nocoj, 26. aprila bo ob 19. uri v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah osrednja proslava ob dnevu Osvobodilne fronte in 1. maju, mednarodnem prazniku delavcev. Na proslavi bodo razglasili letošnje prejemnike priznanj Osvobodilne fronte in srebrnih značk zveze sindikatov.

V kulturnem programu bodo sodelovali: pihalni orkester Jeseniških železarjev, ženski pevski zbor Jesenice, mešani pevski zbor Blaž Arnič Jesenice in recitatorji amaterskega gledališča Tone Čufar.

Občinska konferenca SZDL Jesenice poziva vse občane, oziroma hišne svete, lastnike poslovnih stavb in privatnih stanovanjskih zgradb, da ob prazničnih dneh izobesijo zastave, da bi kar najbolj slovesno počastili praznike — dan Osvobodilne fronte in 1. maj — mednarodni praznik delavstva.

leta po vojni, vendar pa je bila potem, ko je bila zgradba preurejena v holnišnico, le težko uresničljiva. Zadnja leta pa je zaradi razdrobljenosti muzejskih ustanov na Gorenjskem ta ideja vedno bolj prisotna.

Osrednji muzej revolucije bi lahko zajel vsa tri obdobja najnovejše zgodovine na Gorenjskem (zgodovino delavskega gibanja 1918–1941, obdobje narodnoosvobodilne borbe in povojne socialistične izgradnje), vsi že obstoječi objekti v Kranju (sedanji Gorenjski muzej), na Jesenicah, v Skofji Loki, Kamniku, Radovljici in Trzinu pa bi se dejavno vključili v osrednjo ustanovo. Na Jesenicah se vzporedno s tem že adaptirajo prostori v Kosovi graščini, kjer bi bila predstavljen predvsem zgodovina delavskega gibanja na Gorenjskem med obema vojnama. Veliko

razumevanja je dosedaj prav za to dejavnost v občini pokazala jeseniška železarna, z oddelkom za delavsko gibanje in NOB pri tehničnem muzeju.

Okrožni odbor aktivistov OF za Jesenice skuša z vsemi svojimi akcijami in dejavnostjo vključevati kar največ bivših aktivistov, saj bodo le tako akcije, ki si jih je odbor zastavil, uspešno rešil.

Ta članek je bil napisan na pobudo članov okrožnega odbora bivših aktivistov OF za Jesenice, da bi s tem opozorili na odprta vprašanja, ki so vezana na razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja kot na proučevanje narodnoosvobodilne borbe ter problematike zgodovinskega Gorenjskega nasploha.

Tone Konobelj

STARŠEM V PREMISLEK

ZAPISNIK

o srečanju s starši, katero naj bi bilo 19. aprila ob 16.30 za starše otrok srednjih in starejših skupin vzgojno varstvenih organizacij Jesenice.

Povabljenih 200 staršev (upoštevajoč, da bo nekaj opravičenih) v sejo dvorano Sob Jesenice, katera sprejme lahko do 140 obiskovalcev.

Za dnevni red predlagana vsebina — predavanje PREDŠOLSKI OTROK V PROMETU.

Ker predavanja ni bilo naj navedem vsaj vsebino motivacije — napisano na vabilu:

SPOŠTOVANI STARŠI!

V našem skupnem interesu je, da vzgajamo in usposabljammo naše otroke za samostojno vključevanje v promet — kot pešci. Tako starši kot vzgojitelji in celotna družba želimo otrokom — vse najlepše. V okviru celotne vzgoje je »prometna vzgoja« vsak dan bolj pomembna, saj so prav od nje velikokrat odvisna naša življenja.

V želji, da uskladimo vzgojna prizadevanja vzgojiteljev in staršev VABIMO itd.

Ugotovitev: navzoči trije in sicer:

— mamica Petre Rebolj iz enote J. Pibernik

— očka Primoža Hočevar iz enote J. Pibernik

— mamica Uroša Dragojeviča iz enote J. Pibernik

Trije torej, ki jim ni žal urice časa za dobro svojega otroka.

V prosti debati o aktualni problematiki smo sprejeli SKLEP: »Javno bomo povedali, kako zelo so starši zavzeti za sodelovanje z družbenimi prizadevanji, za dobrobit naših oz. svojih lastnih otrok«!

Leto otroka — vse za otroka?!

Razočarani smo se razšli ob 16.50.



Aleš Jelenc

begunjskih zaporov. V Begunjah so preživljali najtežje trenutke znani revolucionarji Miha Marinko, Vida Tomšič, Tone Dolinšek, Pepca Kardelj, Lovro Kuhar (Prežihov Voranc), Tomaž Godec, Vencelj Perko in drugi. V Begunjah so preverjali svoje znanje o mučenju tudi mnogi znani nacistični zločinci, med katerimi pa je Clement Druschke še vedno na svobodi.

Ideja o ustanovitvi muzeja revolucije v Begunjah je prisotna že vsa



Zbor aktivistov OF jeseniškega okrožja v Radovini leta 1944

PRED NOVO PREMIERO V AMATERSKEM GLEDALIŠČU TONE ČUFAR

V amaterskem gledališču Tone Čufar na Jesenicah pripravljajo kljub hudim težavam, ki jih v zadnjem času tarejo zaradi mnogih bolezni v ansamblu in zaradi smrti upravnika Naceta Smoleja, novo premiero.

Gre za nekoliko erotično obarvano komedijo ameriškega pisca Leslieja Stevensa ZAKONSKI VRTILJAK — izredno bistro napisan tekst z imenitno dramaturško zgradbo na staro temo o zakonskem trikotniku. Zakonca srednjih let predavata vsak svojemu občinstvu o erotičnih problemih v zakonu in sta vneta zagovornika idealnega zakona — monogamije. Pa se primeri, da pride na obisk mlada lepotica hčerka njenega prijatelja, ki s svojo nenavadno željo postavi odnose v umirjenem zakonu na glavo.

Igra je polna bistrih domislic in je po žanru bližja angleškemu, se pravi evropskemu, kot pa ameriškemu humorju. Predvsem pa v njej skorajda ni ameriške sladkosti, ki nam je včasih kar odveč. Zato so izvajalci prepričani, da bodo občinstvu lahko pripravili prijetno razvedrilo.

Režija komedije je v rokah BRANKE NIKL, mlade absolventke AGRFT, medtem, ko bodo v posameznih vlogah nastopili: Slava Marošević, Bernarda Gasperšič, Miran Kenda in Franci Černe, ki je vskočil namesto umrlega Naceta Smoleja. Premiera bo v soboto, 12. maja 1979.

DOPISUJTE

V ŽELEZARJA

TAJNOST V SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI

enot in štabov za teritorialno obrambo, ki jih ustanavljajo družbenopolitične skupnosti in organizacije združenega dela, pa tudi na tajne vojaške podatke, ki jih oborožene sile iz raznih razlogov odstopajo družbenopolitičnim skupnostim in posameznim organizacijam združenega dela.

MERILA ZA UGOTAVLJANJE TAJNOSTI LJUDSKE OBRAMBE

V tolikšni meri kot z državno regulativno urejena vprašanja ljudske obrambe na sploh so urejene tudi tajnosti ljudske obrambe. Hkrati vsi drugi družbeni subjekti, torej vsi subjekti ljudske obrambe, rešujejo vprašanja tajnosti ljudske obrambe v tolikšni meri, kot rešujejo vsa druga vprašanja obrambe s svojega področja. To je del njihove obrambne funkcije, njihova pravica in obveznost. To problematiko rešujejo na podlagi meril in obveznih ukrepov zaščite, ki jih je predpisala federacija v skladu z določbami zakona o ljudski obrambi. Merila za ugotavljanje podatkov, pomembnih za ljudsko obrambo, z delovnega področja državnih organov, organizacij združenega dela in drugih organizacij, ki se morajo varovati kot državna ali uradna tajnost, in obvezne ukrepe za njihovo zavarovanje je predpisal zvezni izvršni svet, merila za ugotavljanje podatkov, pomembnih za obrambo ali uradna tajnost, in obvezne ukrepe za njihovo zavarovanje je predpisal zvezni sekretariat za ljudsko obrambo.

Vrste tajnosti, s katerimi se varujejo interesi ljudske obrambe. Od starih uradno določenih vrst tajnosti v naši družbi, so v treh vsebovane tajnosti s področja ljudske obrambe — državna, vojaška in uradna tajnost. Pri nas je udomačen izraz »vojaška tajnost« za vse tajnosti s področja ljudske obrambe, kar pa, kot vidimo, ne ustreza današnji stvarnosti. V sedanjem trenutku je najprimernejši splošni naziv »tajnosti ljudske obrambe«. Od navedenih vrst tajnosti se le vojaška tajnost nanaša v celoti in izključno na obrambno področje, in sicer samo na en del, na eno sestavino obrambe — na oborožene sile kot specifičen, namensko opredeljen del družbe.

Toda dobro je znano, da ima naša obramba najširši značaj in da zajema vse družbene subjekte, ne samo oboroženih sil. Vsi ti družbeni subjekti opravljajo obrambne priprave. V teh pripravah so tudi tajnosti. To niso vojaške tajnosti, so pa tajnosti ljudske obrambe. Ker so obrambne priprave samo del aktivnosti teh družbenih subjektov, imamo tajnosti s področja ljudske obrambe v njihovih dejavnostih tudi druge tajnosti. Glede na pomen in občutljivost ljudske obrambe se tajnosti s tega področja posebej označujejo. Zato imamo upravičene razloge. Tako imajo, na primer, podatki s področja državne tajnosti in podatki s področja uradne tajnosti, ki se nanašajo na ljudsko obrambo, dodatno označbo ljudske obrambe. Obstajajo dvomi in ugovori, zakaj se ta dodatna označba daje samo na tisto, kar se nanaša na ljudsko obrambo, ko pa se podrobneje ne označujejo tajnosti iz drugih področij delovanja. Čeprav to ni stvar te obravnave, naj omenimo, da bi bilo podobno označevanje verjetno koristno tudi za druga področja delovanja. Za zdaj je to precizirano samo za ljudsko obrambo, in sicer iz praktičnih razlogov. Na primer, »državna tajnost« obsega najpomembnejše tajnosti s področja politike, gospodarstva, obrambe itd. Podobno je tudi z »uradno tajnostjo«. Dodatna označba »ljudska obramba« natančneje opredeljuje konkretne podatke in olajšuje varovanje.

Kot vidimo, med navedenimi vrstami tajnosti le v poslovnih tajnostih ljudske obrambe. Toda tega ne bi smeli razumeti dobesedno, kot ne bi bilo treba razumeti, da so v organizaciji združenega dela le poslovne tajnosti. V praksi so poslovne tajnosti pogosto hkrati tudi tajnosti ljudske obrambe. Zato je v 10. členu omenjene uredbe zveznega izvršnega sveta zapisano: »Poslovna tajnost, ki vsebuje podatek, pomemben za ljudsko obrambo, se šteje za tajni podatek ljudske obrambe in se varuje po določbah te uredbe«.

Z zakonom o združenem delu (440. člen) je definirano, kaj se šteje za poslovno tajnost, in so navedene listine in podatki, ki pomenijo proizvodno tajnost, izsledka raziskovalnega in konstruktorskega dela itd. V številnih primerih, zlasti ko gre za

proizvode za obrambo dežele, so takšne poslovne tajnosti hkrati tudi tajnosti ljudske obrambe.

STOPNJE TAJNOSTI IN NJIHOV POMEN

Kot vsi obrambni podatki, tudi vsi tajni podatki ljudske obrambe niso enako pomembni in zato tudi nimajo iste stopnje tajnosti. Zato je treba razlikovati vrste in stopnje tajnosti. To je pomembno imeti pred očmi, ker obstajajo v praksi primeri takšnega poenostavljanja, da se varovanje tajnosti vseh stopenj jemlje na enak način. Takšno napačno ravnanje ne le da ni koristno, temveč je včasih celo škodljivo. Tajni podatki ljudske obrambe, ko bi z njihovim odkritjem utegnile nastopiti hude posledice za varnost in obrambo države, se označujejo kot državna tajnost. To pomeni, da imajo samo največja pomena s področja obrambe, bodisi da gre za oborožene sile ali pa civilne strukture družbe, takšno označbo tajnosti (lahko bi jo pogojno imenovali prva stopnja). Državna tajnost ima le eno stopnjo tajnosti. Nanaša se na najpomembnejše podatke, ki so pomembni za vso državo, na vse dejavnosti ali del dejavnosti. Kadar o čem pravimo, da je državna tajnost, potem moramo vedeti, da je to tisto najpomembnejše in je napačno temu dodajati označbo strogo zaupno ali podobno označbo. Takšne primere pa še vedno imamo. V 12. členu uredbe je precizirano, kateri podatki ljudske obrambe pomenijo državno tajnost, toda v praksi se precej pogosto dogaja, da se za to vrsto tajnosti razlagajo tudi podatki, ki ne pomenijo državne tajnosti. Načeloma državno tajnost določijo ustrezni organi širših družbenopolitičnih skupnosti. Na ravni ožjih družbenopolitičnih skupnosti in organizacij združenega dela, razen tistih, ki so posebnega pomena za obrambo dežele, se načeloma ne določajo državne tajnosti, ker v njih tudi ni podatkov takšnega pomena. Toda na teh ravneh se lahko razpolaga z državnimi tajnostmi, če jim jih pošljejo organi širših družbenopolitičnih skupnosti. Ne glede na to, ali so jih sami določili ali pa so jim bile poslani, morajo vsi tisti, ki z njimi razpolagajo sprejeti poleg splošnih tudi posebne ukrepe za njihovo varovanje v skladu z 19. členom uredbe.

Drugače kot državna tajnost imajo podatki, uvrščeni med uradno tajnost več stopenj tajnosti. V to vrsto tajnosti se uvrščajo vsi tisti podatki ljudske obrambe delovnega področja civilnih struktur družbe, ki so tajnega značaja, toda niso takšnega pomena, da bi pomenili državno tajnost. Tu so zelo različni podatki, tako po dejavnosti kot tudi po pomenu. Najpomembnejši podatki iz te vrste tajnosti se označujejo s stopnjo »strogo zaupno«. To je najvišja stopnja tajnosti v okviru uradne tajnosti (glejano v celoti bi jo lahko pogojno imenovali druga stopnja, ker smo že dejali, da je državna tajnost prva stopnja). To so takšni podatki, ki bi z njihovim odkritjem utegnile nastopiti hujše škodljive posledice za varnost in obrambo države. Po svojem pomenu so podobni podatkom, označenim kot državna tajnost. Glede na to se poleg splošnih ukrepov za njihovo zavarovanje sprejemajo tudi posebni ukrepi za varovanje, predpisani v 19. členu uredbe. To vrsto oziroma stopnjo tajnosti določajo vsi organi in organizacije, ki opravljajo obrambne priprave.

Na drugem mestu v okviru uradne tajnosti so podatki s stopnjo »zaupno«. Za kakšne podatke gre, vidimo iz 15. člena uredbe (lahko jih pogojno uvrstimo v tretjo stopnjo tajnosti). Na tretjem mestu v okviru uradne tajnosti so vsi drugi podatki manjšega pomena in imajo stopnjo »interno«. O njih govori 16. člen uredbe (lahko jih imenujemo kot četrta stopnja tajnosti). Drugi podatki s področja ljudske obrambe niso tajnega značaja in so popolnoma dostopni najširši javnosti. Podatki z označbo vojaška tajnost imajo enake stopnje tajnosti. Nemogoče je, bilo pa tudi napačno, s predpisom vnaprej določati številni razmerje podatkov v posameznih stopnjah tajnosti, ker je to odvisno od številnih elementov.

NAČIN UGOTAVLJANJA TAJNOSTI LJUDSKE OBRAMBE

Tajnost ljudske obrambe kot sestavni del obrambnih priprav določajo vsi subjekti ljudske obrambe — od federacije do organizacije združenega dela, in sicer vsak iz svoje pristojnosti. Pristojnost za ugotavljanje teh tajnosti se ujema s pristojnostmi in obveznostmi v zvezi z vprašanjem obrambnih priprav v celoti. Tu ni nobenih razlik glede pravi-

vic in obveznosti. To praktično pomeni, da tisti, ki je po Zakonu o ljudski obrambi in drugih predpisih in stališčih pristojen in odgovoren za organiziranje in pripravljanje obrambe na ustrezni ravni, odgovarja tudi za določitev tajnosti obrambe in za njihovo varovanje. Napačna so pojmovanja, da se vprašanja tajnosti rešujejo ločeno, da jih rešuje nekdo drug, da je to nekaj izven tistih ali nad tistimi, ki opravljajo obrambne priprave. S tajnimi podatki so mišljeni konkretni, dejanski, objektivno potrebni tajni podatki, ne pa umetno skonstruirani in šablonsko določeni podatki, po katerih ni objektivne družbene potrebe. Takšne dejanske tajne podatke je mogoče ugotoviti realno po vrsti in stopnji tajnosti le s temeljito ocenitvijo. Tam, kjer so ti podatki določeni s takšno ocenitvijo, praktično tudi ni problemov, dvomov in odklonov. In obratno, tam, kjer so tajni podatki določeni površno, šablonsko, kopirajoč druge, kjer so jih določile strokovno premalo poučene osebe itn., prihaja do številnih problemov, do ugovorov o zapiranju obrambnih zadev v ozke okvire in podobno. Do problemov prihaja tudi, če podatki sploh niso določeni.

Sodeč po reagiranjih, lahko domnevamo, da je precej okoliš, v katerih tajni podatki ljudske obrambe niso realno določeni. Zato je nujno, da tisti organ, ki je odgovoren za obrambne priprave, določi sposobne in pristojne ljudi, ki bodo izvedli oceno in predlagali podatke, ki so tajne narave. Definitivni sklep o tem, kaj se šteje za tajne podatke v konkretnem okolju in kakšna je njihova stopnja, sprejme organ, ki je v celoti odgovor-

ren za obrambne priprave. Ta problematika se uredi z ustreznim splošnim aktom. To je največkrat pravilnik o ugotavljanju in varovanju tajnih podatkov.

NOSILCI TAJNOSTI LJUDSKE OBRAMBE

Iz vsega, kar je že navedeno, lahko sklepamo, kdo so v naši družbi nosilci (poznalci) tajnosti ljudske obrambe. Jasno je, da so to vodilna telesa v vseh organih in organizacijah, ki organizirajo obrambne priprave. Kar pa se tiče posameznikov, so lahko vsi Jugoslovani, ki sodelujejo pri pripravah za obrambo, nosilci tajnosti ljudske obrambe vseh stopenj. Se pravi, da ni res, da je to samo privilegij posameznikov, in sicer predvsem vodilnih delavcev. Pri tem je treba ponoviti znano načelo, da mora vsak udeleženec v obrambnih pripravah vedeti vse, kar mu je potrebno, da bi lahko uspešno opravil svojo nalogo. Če je ta naloga hkrati tudi najvišja tajnost, se z njo seznanijo, toda kot takšno jo mora varovati. Z ustreznimi političnimi akcijami bi bilo treba gojiti takšen odnos do tajnosti ljudske obrambe in pobijati pojmovanje o nekakšni totalni odprtosti, kadar gre za konkretne obrambne naloge, ker to lahko samo oslabi obrambne sposobnosti, kot jo lahko oslabi totalna zaprtost.

VAROVANJE TAJNOSTI LJUDSKE OBRAMBE

Kot je ugotavljanje tajnosti ljudske obrambe obveznost in sestavni del obrambnih priprav, tako je tudi varovanje teh tajnosti sestveni del obrambnih priprav in zakonske obveznosti. Delovni ljudje in občani, organizacije združenega dela in druge organizacije in organi družbenopolitičnih skupnosti so dolžni varovati in z ustreznimi ukrepi zavarovati tajne podatke ljudske obrambe ter izvrševati predpisane in odrejene

ukrepe za njihovo zavarovanje. Z zakonom o ljudski obrambi in drugih predpisi so predvidene tudi sankcije proti tistim, ki ne izpolnjujejo svojih obveznosti. Sankcije so seveda skrajni ukrep in na njih naša družba ne želi graditi odnosa do tako pomembnega in občutljivega vprašanja, kot je varovanje tajnosti ljudske obrambe. Namesto vztrajanja pri sankcijah, čeprav tudi sankcij ne moremo in ne smemo zanemariti, je pri nas težišče na oblikovanju zavesti in aktivnega odnosa, ki temelji na prepričanju vseh nosilcev obrambnih priprav, da je varovanje tajnosti obrambe nujnost, kot je nujnost močna splošna ljudska obramba.

Takšen odnos se razvija s krepitvijo in izpopolnjevanjem družbene samozastite v vsej družbi, varnost ljudske obrambe pa se uresničuje prav na temeljih družbene samozastite. Nosilci takšne aktivnosti so organizirane socialistične sile, ki so z zvezo komunistov na čelu odgovorne za politično usmerjanje in enotno idejno in akcijsko usposabljanje delovnih ljudi in občanov za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozastito. Biti morajo pobudniki, morajo ustvarjalno vplivati in skupaj z drugimi pristojnimi dejavniki odgovarjajo za politiko programiranja, organiziranja, za vodenje in izvajanje raznih oblik akcijskega usposabljanja vseh dejavnikov na tem področju.

Vse to se nanaša v celoti tudi na vprašanja varnosti ljudske obrambe v širšem smislu in tajnosti ljudske obrambe v ožjem smislu, kar velja zlasti za oblikovanje pravilnega pristopa k temu vprašanju in k razvijanju varnostne kulture kot pogoja za boljši in ustvarjalnejši odnos vseh subjektov ljudske obrambe do celotne zaščite obrambnih priprav.

Povzeto iz revije
Obramba in zaščita
pripravil Jože Urh

KONCERT PIHALNEGA ORKESTRA JESENIŠKIH ŽELEZARJEV IN ŽENSKEGA PEVSKEGA ZBORA ZA UPOKOJENCE ŽELEZARNE

V organizaciji odbora za kulturo pri izvršnem odboru konference osnovnih organizacij sindikata Železarne sta v četrtek, 19. aprila, v dvorani delavskega doma Julke in Albina Pibernik na Javorniku, za bive člane kolektiva Železarne — upokojujence in njihove sorce — pihalni orkester Jeseniških železarjev pod vodstvom dirigenta Ivana Knifca in ženski pevski zbor Jesenice pod vodstvom profesorja Milka Škobrneta, priredila tradicionalni celovečerni koncert.

Koncert »za upokojujence« kakor mu pravijo na Jesenicah, je postal tradicionalen. To je bilo že tretje srečanje pihalnega orkestra z upokojujenci in njihovimi svojci, letos pa se jim je pridružil še ženski pevski zbor Jesenice.

Za uvod se je pihalni orkester predstavil s koračnico skladatelja Bojana Adamiča: TRA-TA-TA. Pristotne upokojujence in njihove sorce, ki so zasedli dvorano do zadnjega sedišča, je v imenu sindikata železarne Jesenice pozdravil Jože Ulčar.

Navajeni smo, da se na tem tradicionalnem srečanju seznanimo z novimi dosežki pihalnega orkestra, tega zavzetega glasbenega kolektiva. Tako smo se tokrat seznanili z novimi skladbami, s katerimi so popestrili in obogatili svoj umetniški program. S tem so godbeniki potrdili, kako prizadevno so izkoristili čas, ko niso nastopali koncertno. Program koncerta je bil sestavljen zelo pestro in kvalitetno. Da bi bil večer z godbeniki in pevskami tako prijeten, kot je prijetno in lepo živeti v naši lepi deželi z bogato zakladnico ljudskih šeg, navad in melodij, je orkester za začetek koncerta zaigral venček gorjenjskih narodnih pesmi in plesov, z naslovom ZA SAVCO, katero je za pihalni orkester pripravil Gvido Učkar. Vse, kar smo pričakovali, je bilo izpolnjeno. Vedre melodije, precizno izvajanje vseh tehničnih partov, izenačene instrumentalne skupine, bogat, oplemenen, mehak zvok orkestra. Posamični solistični vstopi (bilo jih je nekoliko) precizni, harmonsko čisti in homogeni. Izvajanje te skladbe pod vodstvom dirigenta Ivana Knifca zasluži izjemno pozornost.

Sledila je uvertura KOSOVKA Rudolfa Košiča. To je skladba, s katero je pihalni orkester v lanskem letu zelo uspešno nastopal na številnih koncertih doma in drugod. Skladba pripada bogatemu melosu ljudstva Kosova. To je glasbeno delo z zelo rezgibanimi, prepletenimi in bogatimi ritmi, ki so za nas malo neznani in težje razumljivi. Toda orkester je tudi te melodije iz bratskega Kosova interpretiral tako dobro, da so predstavljale logično celoto naših jugoslovanskih melodij iz programa pihalnega orkestra na tem koncertu. Za dobro izvedbo so zaslužne vse sekcije orkestra, posebno pa je bila »razpoložena« sekcija pihalcev v zvoku in tehniki.

Petar Iljič Čajkovski sodi v sam vrh ruske in svetovne skladateljske ustvarjalnosti. Vse njegove skladbe so zelo zahtevne. Težko jih je prilagajati za manjše ali pihalne orkestre, da ne bi bile zajete vse značilnosti in karakteristike tega velikega skladatelja. Tako je tudi s prireditvijo za pihalni orkester fantazije iz opere Evgenij Onegin. Prireditelj (aranzma) je zahteval v tolikšni meri, da jo godbeniki tonsko in tehnično niso obvladali. Ker je bila prvič izvedena, na naslednjih nastopih pričakujemo boljšo izvedbo.

V drugem delu koncerta je nastopil ženski pevski zbor Jesenice, pod vodstvom profesorja Milka Škobrneta. To je bil njihov prvi nastop »za upokojujence«, zato so pevke že pri prihodu na oder pristrčno pozdravili z dolgotrajnim ploskanjem. Za razliko od pihalnega orkestra pevke vso zimo in pomlad koncertno veliko nastopajo. Njihova enajstletna umetniška dejavnost je pod vodstvom profesorja Milka Škobrneta resnično bogata. Jeseniške pevke nastopajo na raznih tekmovanjih, prslavah, revijah, razstavah... Za službo so za popularizacijo ženskega zborovskega petja v Sloveniji, same pa dosegajo zavidljivo kvaliteto. Na koncertu so zapele več partizanskih, narodnih in umetnih pesmi, kot so: Hej tovariši, Gondolirjevo pesem, Tiho je legel mrak, Hej brigade, Furmanko, Ko mi na Ojstrh pridemo, Mara v jezeru, Uspavanko in Pesmi iz Prespe in Ohrida. Kot vedno, njihovo prepevanje je bilo tenkočutno, prepričljivo, z zvočnim ravnotežjem. Velja omeniti tudi sijajno dinamiko in ritmičnost. Lepota zvoka je narušena le v pesmi Mara v jezeru, ker so soprani zanemarili našete elemente dobrega petja in celo ritmične zahteve dirigenta. Z odličnimi solistkami v pesmih, Ko mi na Ojstrh pridemo, Uspavanki in Pesmi iz Prespe in Ohrida je ženski pevski zbor pod vodstvom svojega mentorja prikazal izredno glasovno izenačenost, katera izhaja iz zadovoljive in disciplinirane glasovne kulture vseh pevk, kar kršno srečujemo praktično le pri najboljših zborih. Redno je pa potrebno razmisлити o prepogostih nastopih zbora, ker njihova grla niso »stroja«. O tem zato, da ne bo prepozno! Partizanski pesmi Hej tovariši in Hej brigade je na harmoniki spremljala Mojca Legat, učenka glasbene šole Jesenice.

Zaključni del programa, ki so ga izvedli godbeniki, je bil sestavljen iz zabavnih in popularnih skladb lažjega zavra, ritmično zelo razgibanih in prijetnih za uho. Za uvod tega zabavnega dela sporeda je orkester izvedel nekaj melodij madžarskega skladatelja Imre Kalmana iz opere Knežinja čaršda. Sledil je W. Lotflierjev Venček zabavnih in popularnih melodij. To so melodije iz raznih znanih filmov, zabavnih glasbenih revij, katere so prijetne za poslušanje in razvedrilo. Za konec so godbeniki zaigrali moderno uverturo skladatelja Ruella HALIFAX. To je skladba, v kateri se prepletajo tri osnovne različne melodije, ki se na koncu skladbe združijo v mogočino finale, zato skladba zahteva zbranost in pozornost poslušalcev. Kroga dobro izvedenih skladb tega zabavnega dela programa je bila dober režija dirigenta Ivana Knifca, pri izvajanju Halifaxa, katera je poslela po dodatnih zunanjih učinkih, ki so se izkazali v »koreografiji« nastopa z vstajanjem solistov ali posamičnih sekcij in vsega orkestra. Vstopanje in razni gibi solistov in sekcij med izvajanjem skladbe nas spominja na »SHOW« kot ga poznamo pri najbolj poznanih in atraktivnih ansamblih. S tako izvedenimi »showom« so se tokrat godbeniki predstavili kot »stapri estradni umetniki« in navdušili in zabavali polno dvorano zadovoljnih poslušalcev, ki so s ploskanjem »vzsilili« še dodatno kompozicijo Lexa Abela, RIMBALZELLO, ki je bila izvedena v podobni režiji kot prejšnja skladba.

Tako je potekel ta že tradicionalni koncert, katerega se bodo vsi navzoči dolgo spominjali. Tako je izjavila predstavnica društva upokojujencev, ko je dirigentoma Škobrneta in Knifca izročila šopke cvetja, v svojem zahvalnem govoru pa je to tudi potrdil predsednik koordinacijskega odbora društva upokojujencev občine Hanzi Verdnic.

Za prijeten umetniški večer je predvsem zaslužen dirigent Ivan Knific, ki vestno in strokovno vodi pihalni orkester. Dirigentovo delo je dalo pečat kvaliteti in priljubljenosti orkestra pri vseh ljubiteljih glasbe. Knific je z orkestrom dosegel izredno homogeno muziciranje. Njegova očitno dobro premišljena delovna zasnova in prizadevanost godbenikov sta skupaj prispevala k visoki kvaliteti orkestra, kar so vsi skupaj potrdili na tem koncertu.

Program koncerta je povezoval Borut Verovšek, član amaterskega gledališča Tone Cufar Jesenice.

Franjo Ropret

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Milan KUNDERA: Življenje je drugje. Državna založba Slovenije 1979.

Za prejšnja Kunderova dela je značilen nekakšen jeked cinizem. Ta avtor rad govori o čustvih, vendar jih obravnava od zunaj, intelektualno, obvladujoče: ta distanca sama po sebi vnaša ironičen podton. Pri tem je enako brezobzirno do kimavev kot do upornikov, čeprav se zdi, da simpatija velja slednjim. Pisatelj očitno ne more verjeti, da bi v okoliščinah današnjega sveta posameznik mogel ostati čist, »dober«, pošten — razen, če merila za doseg teh naslovov prilagodimo okoliščinam. To velja za vse njegove knjige, kar jih je doslej izšlo v slovenskem prevodu (naslovi se glasijo: **Sala, Smešne ljubezni, Valček za slovo**). Pri tem gre mogoče za tipično držo češkega intelektualca po letu 1968. Ni mi znano, kje živi avtor zadnja leta. Nekateri strani v pričujočem romanu potrjujejo domnevo, da nekje na Zahodu.

Tudi pri tem romanu je očitno, da tiči pisatelj globoko v kosteh nepopravljivo razočaranje nad sočlovekom. Na zunaj pa ta tekst ni tako jeked, kot so prejšnji. Čeprav začnemo s prav sternovsko ironijo (razgablja o tem, kako se je junak spopad, pa dejansko teži k resnosti in umirjenosti Thomasa Manna. Če sem že omenil tega nemškega pisatelja: roman **Življenje je drugje** razvija osnovno temo Mannovega **Dr. Faustusa**. Adrian Leverkühn je glasbenik in hkrati nekakšen izrodek. Junak romana **Življenje je drugje**, mladi pesnik Jaromil je tudi nekakšen moralni izrodek, to je jasno, čeprav se pisatelj ne izraža tako uničujoče.

Sploh pa — kaj pomeni, biti moralni izrodek, ko pa tudi iz tega romana izhaja, da ljudje v danih okoliščinah ne morejo biti posebno lepi? Vendar ta hip ne gre le za to. Teza tega blestečega romana je jasna: pesniki so lahko pokvarljivo blago. Če jim ni dano živeti v oblakih, se kaj kmalu sprijdi. V čem? Tako, da postanejo orodje neke objektivne sile (v našem primeru policijskega sistema). V naslovu **Življenje je drugje** se skriva ironija. Namreč, ko se pesnik odvrne od zagledanosti v svoje lastne vizije in začne pisati v duhu socialističnega realizma, vrže to krilatko in obraz svojim nekdanjim kolegom; v resnici pa čutimo, da velja ta izrek posebej njemu: take vrste pesniki, ki so, kot Jaromil, dorasli v nekakšnem moralnem inkubatorju, so dejansko zelo daleč od »življenja«.

Pesnik Jaromil živi sprva morda za nekakšno večno lepoto, potem za zvišene ideje in za ljudstvo. Ta nežna in lepa duša se ne pomišlja niti za hip, ko nanese, da bi »moral« izdati svojo ljubico policiji. Pri tem sploh ni pomembno, da se je te punce — preprostega dekleta — naveličal in

da mu je na poti; tudi ni pomembno to, da sploh ni bila kriva tega, zaradi česar jo bojo podvržili specialnemu zasliševanju. Dejanje samo po sebi je dovolj monstruozno. Vendar nam pisatelj ne dovoli, da bi se nad njim zgražali — :

Pesnik je pač pesnik: razvajenec, sanjač in slabič. Mamin sinček. Tega se sramuje in iz tega si želi pobegniti. Če bo šel na policijo, bo storil možko dejanje. Stopil bo na področje pravega in resničnega življenja, iz katerega je bil dotlej izobčen. Jaromil je tako zapreden v svoje komplekse, da se objektivnih razsežnosti svoje ovadbe (objektivnih: to je človeških, ne političnih) sploh ne zaveda. Je krivda v njem samem ali v okoliščinah, ki so ga napravile takšnega? Kdo je iz Jaromila napravil brezčutnega ovaduha? Njegova mamič, meščanska gospa, ki ga je zasušnjevala z »ljubeznijo« in lastnimi neuresničenimi ambicijami? Tovariši v šoli, ki ga niso sprejeli medse kot enakega med enakimi? Politični sistem, ki od posameznika pričakuje predvsem to, da bo vdan podložnik?

Skoraj ves roman je napisan z Jaromilovega oziroma mamičinega gledišča. Dokler je Jaromil pesnik starega tipa, vzemo o zgodovinskih okoliščinah bore malo. Vojna, okupacija, osvoboditev, uvožena revolucija — vsi ti dogodki se najavijo plakatno in mimogrede. Pozneje, ko postane Jaromil študent politologije in

režimski pesnik, nam postane politika na videz bolj prezentna. Jaromil se angažira, piše pesmi o tovarnah in o funkcionarjih. Avtor tega ne obravnava satirično. Niti mu ni treba poudarjati, da je pesnikova povezanost z družbo zgolj verbalna (že v naslovu je, kot vemo, povedal, »da je življenje drugje«).

Kje je potemtakem »pravo« življenje? Tega ni lahko dognati. Kundera zares ni podoben tistim učiteljem, ki posadijo svoje ljubljence v prvo klopi in jih razkazujejo šolskim inšpektorjem. Nasprotno, včasih se zdi, da hoče svoje prave junake umazati. Je avtorjeva skrita simpatija slikar, mamičin nesojeni ljubimec in Jaromilov mentor? Ali pa je njegova junakinja prav tista rečna in neizobražena punca, ki je pesniku odprla pot v spolno življenje in ga rešila najhujših kompleksov — pa je za zahvalo morala osedeti leta v političnem zaporu? Najbrž ne, saj o njej konec koncev le malo vemo.

Navezadnje velja avtorjevo zanimanje le pesniku samem. Biti pesnik — pomeni to biti nekje, kjer ni življenja? Kundera jemlje ta pojav kljub vsemu krvavo resno, Jaromilu ob bok postavlja Lermontova, Rimbauda, Majakovskega. Na nasprotni strani je pisec proze. Ta dva si stojita nasproti kot (čisti) teoretik in človek prakse. Zdi se, da Kundera v danih okoliščinah glasuje za tega drugega.

GLASBA NAS DRUŽI

PO KONČANIH MLADINSKIH GLASBENIH SREČANJH

Tri lepe koncerte so pripravili mladi pevci ter instrumentalisti radovljske občine. Zdjaj so zbrani vtisi celotne prireditve, katere splošni smotri so isti kot v drugih občinah. Zaradi njih so se za revijo odločili pobudniki in organizatorji (izobraževalna skupnost in ZKO), o njih so govorili v pozdravnih besedah predstavnikov šol in pokroviteljev, potrdil pa jih je tudi sklepni strokovni posvet. Prav kratka ponovitve nam pove, da gre za razvijanje množičnega prepevanja, osnove torej, iz katere bomo šele lahko gojili tudi kakovost. V mladih naj bi s podobnimi akcijami krepili težnje po lepšem in boljšem. In izvedeno srečanje, oziroma soočanje različnih dosežkov, je prav gotovo ena najboljših možnosti za to. Hkrati so organizatorji z revijo poskrbeli za kulturno počastitev 60-letnice ustanovitve Zveze komunistične mladine Jugoslavije.

Šolski zbori zlepa nimajo prilžnosti nastopiti na koncertu, zato so Mladinski glasbeni dnevi zanje pravi praznik! Vedno ponavljamo, da ne gre za tekmovalstvo. Res ni žirije in ocenjevanja in razvrščanja v uradno zaporedje. Nastopajoči pa se zavedajo, da sleherni med poslušalci po svoje vendarle ocenjuje, tiho ali tudi glasno pohvali, prav tako pa je lahko njegovo mnenje zelo odklonilno. Zato se zbori po več mesecev pripravljajo za svoj nastop. Bolj skrbno in zavzeto delajo, saj pred poslušalci vsakdo hoče pokazati kar največ. Rezultat večjega prizadevanja je boljše petje, kar pa ni v prid le sami prireditvi, pač pa ima ugoden vpliv na rast siceršnjega kulturnega dogajanja. Zanj vemo, da se bori z različnimi težavami. Hudo pomanjkanje glasbenikov v šolah in v amaterskem ter poklicnem glasbenem življenju kaže, da je bilo v slovenskem povojnem izobraževanju glasbenikov marsikaj zgrešenega. Posebno malo se je storilo za pripravo glasbenih učiteljev za delo z zbori. Več je bilo prepuščeno njihovim naravnim sposobnostim in iznajdljivosti. Razen tega vsak učitelj glasbenega pouka nima v sebi pravega nagnjenja in veselja za težko delo z zborom. (Le malokje se zavedajo, da gre za zahtevno delo — psihično in fizično.) Kjer sta ti dve možnosti združeni, se kaj rado zgodi, da je zbor le nezaželena obveza. Najbrž ni treba poudarjati, da se moramo tega bati. Med težavami, na katere naležijo dirigenti slovenskih šolskih zborov, je razmeroma pičla bera primernih skladb. Skladatelji zanje niso stimulirani in se odločajo za drugo delo. Šolam primanjkuje časa in prostora za izvajanje nepregledne dejavnosti, razen tega je na vseh šolah tudi polno vozačev. Kako in kdaj potem organizirati zadostno število pevskih vaj za zbor? Brez vaj pa ni rezultata, brez rezultata ni napredka in prave volje za iskanje boljših možnosti.

Dober zbor je šoli lahko samo v ponos. Zato bi povsod morali — seveda v okviru možnosti — poskrbeti za urejeno delo zbora in nuditi uč-

telju pomoč v zavesti, da se ukvarja z zahtevnim vzgojnim procesom, ki tvori pomembno osnovo v oblikovanju mlade osebnosti. Dosedanje izkušnje so dokazovale, da se marsikje v šolskih kolektivih tega ne zavedajo.

Pevsko življenje je v občini lepo razvito in nastopov s sodelovanjem pevskih skupin je precej. Kljub temu so mladi šolski pevci s koncerti, o katerih govori ta opis, zares popestrili in obogatili kulturno življenje, saj običajno sodelujejo le na šolskih prireditvah, prav redko pa jih srečamo v drugih krajih občine.

Niso uhojena niti enostavna pota, po katerih bi primeren del te pojoče in muzicirajoče mladine z leti pripekljali v godbe in odrasle zore, kjer naj bi s pridobljenim znanjem in novimi zamislimi dala razvoju družbene kulture novih pobud.

Na prvem koncertu so prepevali najmlajši. Poslušalci, ki jih je bilo v avli radovljske šole polno, so pozorno sledili poteku prireditve. Vsak zbor jih je po svoje zadovoljil — predšolski zborček glasbene šole dr. M. Kolar s **prisrčnostjo**, pionirski zbor OŠ Lesce in Lipnica (dir. J. Humerca) s **sporedom zanimivih pesmi**, pionirski zbor in tamburaši OŠ Boh. Bistrica (dir. E. Miheleč) s **sproščenim petjem**, podobno pionirski zbor OŠ Radovljica (dir. J. Pristavec), pionirski zbor OŠ Gorje (dir. Z. Čuden) s **prizadevnostjo**, z muzikalnim in doživljajnim petjem pa otroški zbor OŠ Radovljica (dir. F. Prešiček). Posebej se je odlikoval blejski pionirski zbor, ki je lepo izpejal **premišljeno pripravljeno interpretacijo** manj poznanih, a privlačnih skladb.

Stalnejših instrumentalnih skupin na osnovnih šolah večinoma nimajo. Praviloma le tam, kjer se za to zvrst glasbene vzgoje zavzema učitelj na lastno željo in pobudo, imajo učenci in z njimi šola srečo ter možnost za koristno, privlačno in učinkovito dejavnost; le smotrno jo je treba oblikovati in uporabljati.

V radovljski občini imata instrumentalno glasbeno vzgojo šoli na Bledu in v Boh. Bistrici. Bohinjski tamburaši, ki so kot skupina vključeni tudi v ZKO Radovljica, so povsod prijazno sprejeti izvajalci priljubljenih skladb. Zvok take skupine, ki je med redkimi v Sloveniji, morda ni ravno sodoben, je pa učinkovit in prodoren, zato pomeni hvalno poživitev sporeda, kjerkoli tamburaši sodelujejo. Upajmo, da bo vodja E. Miheleč še dolgo vztrajal in uvajal svojo glasbo v svet poustvarjalne aktivnosti. Škoda bi tudi bilo, če bi ta brenkala prešla iz rabe, posebno še v tistih redkih krajih, kjer se sploh še ukvarjajo z njimi. Morda bo v bohinijski skupini kdo sledil sedanjemu dirigentu, njegovega znanja in predanosti delu z mladimi.

Bolj je neopazno delovanje instrumentalne skupine z blejske šole. Tam je Alenka Špenkova tista, ki jo glasbeni čut in vzgojiteljska za-

vest ženeča k neutrudnemu posvečanju glasbenemu izobraževanju in izražanju šolske mladine. Kaj rado se dogaja, da tako delo ni kaj prida poznano in priznано, ko pa gledamo in poslušamo te učence v Orfovem orkestrčku, se veselimo zavzetosti kolektivnega muziciranja. Bi se njegovega pomena res zavedli šole v primeru, ko bi ga ne bilo več?

Na tem koncertu, ki ga je v Kropi poslušalo precej domačih poslušalcev in gostov od drugod, so večji del programa izvedli učenci glasbene šole Radovljica. Tam je seveda dosti več možnosti za skupinsko instrumentalno muziciranje in sicer v stalnih ali pa občasnih manjših in večjih skupinah. To je **ena najpomembnejših oblik vzgajanja kolektivne zavesti**. Zato na šoli v take skupine vključujejo tudi učence tistih glasbil, ki jih sicer ni možno združevati (npr. pianiste). Na kroparskem nastopu je imela glasbena šola pet različnih skupin. Dve manjši sta nastopili sami, ostale pa so vodili M. Kolar, R. Iskra in J. Ažman. Prva dva sta pripravila skupini različnih glasbil. Njun uspešen nastop, poln prijetnih glasbenih domislic, je pokazal možnosti za nadaljno prepotrebno uporabo te vzgojne oblike.

Nastop harmonikarskega orkestra glasbene šole je potrdil tisto, kar je dosegel v dolgih letih vztrajnih vaj in številnih nastopov, ki so skupini sicer vzele mnogo časa, dale pa so ji zanesljiv nastop in orkestrsko prakso, kakršno je v šolskih razmerah le težko doseči. Zasluge zanjo je treba pripisati predvsem dirigentu J. Ažmanu.

Koncert v Kropi je izzvenel v potrditvi o možnem in nujnem povezovanju generacij, o povezovanju kulturne dejavnosti v šolah in amaterske v šolskih okolišjih. Kot že večkrat doslej sta s skupnim nastopom sklenila koncert harmonikarski orkester ter domači moški zbor KUD Stane Žagar.

Največ nastopajočih je bilo na tretjem koncertu, ki je bil v Festivalni dvorani na Bledu. Z mladinskimi zbori so se predstavile vse osnovne šole, šolski center je sodeloval z dekliškim zborom, priključila pa sta se pomutacijska mešana zboru Veriga iz Lesce in mladinski zbor Ljubno. Ponovno smo videli nekaj dirigentov s prvih koncertov. Večinoma so potrdili ugotovitve prejšnjih prirediteljev. **A. Špenko** je z blejskim zborom, ki je v lepih novih krajih lepo učinkoval, ponovno dokazala, da dobro pozna številne skrivnosti večglasnega prepevanja in se uspešno loteva tudi intonacijsko zahtevnih pesmi. Radovljski zbor sta skupno pripravila **S. Vremsak** in **B. Pirih**. Njegovo petje je spet potrdilo, da zborovsko petje na šoli napreduje. **J. Humerca** je združil zbor iz Lipnice in Lesce. Najbrž je bilo v tem nekaj vzroka, da zvok ni bil dovolj čist. V takih težavah je bil tudi gorjanski zbor, ki pa ga bo **Z. Čuden**, sicer dobro seznanjen z instrumentalno izvajalsko prakso, lahko še precej popravil. Za vse nas mora biti posebno razveseljivo, da je tudi šolskemu centru uspelo organizirati zbor. V kratkem času je **M. Kolar** pripravila dekliški zbor, ki je z nastopom presenetil, a tako še bolj opozoril, da je ta kulturna zvrst v občinskem sre-

dišču prešibka. **M. Eržen** je vodil zbor iz Ljubnega. Ta je pa vedno v kadrovskih težavah, ki mladi skupini onemogočajo, da bi njeno petje postalo bolj polno in sproščeno. Zavzemati se je treba za povečanje zbora — morda tudi iz drugih sosednjih krajev. Takemu dopolnjevanju pevskega kadra smo priča tudi drugod, tudi v zboru iz Lesce, ki ga vodi **K. Boštjančič**. Njegovo petje je bilo posebno privlačno v mirnih in tihih delih posameznih pesmi, ki so v Festivalni dvorani — ne preveč primerni za prepevanje — lepše zveneli od hitrih ter glasnih. Precej je navdušil številni bohinijski zbor pod vodstvom **C. Novoselec**.

Sledi naj še nekaj skupnih končnih ugotovitev. Spored izbranih skladb je bil dovolj sodoben, brez pretiranega ponavljanja pesmi, ki ponekod kar predolgo ostajajo v rabi. Prevladovala so pesmi domačih ustvarjalcev, večinoma še živih. Tako so se zvrstili R. Simoniti, P. Lipar, M. Tomc, R. Gobec, U. Vrabec, J. Jež, pa tudi E. Adamič, L. Kramolc, M. Kogoj, R. Hrovatin itd. Tudi zahtevnost pesmi je bila precejšnja, v nekaterih primerih celo prehuda. Prav pri teh je bilo petje neizrazito, bilo je nedoživeto in zgubilo je pravi smisel. Nekaj pesmi pa ali po vsebini ali po glasbeni zgradbi ni bilo posrečeno odbranih za nastop v veliki blejski dvorani, saj bi lepše zvenele v manjši dvorani, kje je stik med pevci in poslušalci trdnjši. Brez tega stika je zbor na odru kot zgubljen, občinstvo ne dobi, kar bi lahko. Na srečo so bili Mladinski glasbeni dnevi skoraj brez takih primerov.

To so potrdili na sklepnem posvetu tudi prisotni strokovnjaki, med katerimi sta bila skladatelj Uroš Krek in Peter Lipar. Pogovor pa ni zajemal le revije, njenega poteka, sporedov in izvedbe, temveč splošno problematiko glasbene vzgoje v našem sedanjem šolstvu, dotaknil pa se je tudi načrtov o mestu umetnostne vzgoje v usmerjenem izobraževanju.

Ob koncu naj ne bo odveč še nekaj dodatnih besed o tistih, ki so največ pripomogli k uresničitvi dobro organizirane ter prav tako izpeljane revije. Na prvem mestu so sami zbori in instrumentalne skupine s svojimi dirigenti, potem izobraževalna skupnost s tov. K. Bemovo in ZKO s tov. J. Smolejem, organizacijski odbor s tov. A. Špenkovo, blejska in radovljska osnovna šola: pohvaliti je treba delovne organizacije Almir, Plamen in Vezin oziroma njihove OO ZSMS kot pokrovitelje. Precejšen je bil delež glasbene šole, ki je poskrbela tudi za del notnega materiala, pripravila in izvedbo klavirskih spremljav itd.

Celotna prireditev prav gotovo zasluži lepo oceno. Res ni bilo vse po željah. Pač pa je bilo po možnosti in te zaostajajo za željami. Šopki, ki so jih dobili dirigenti, so že ovelneli, ostali pa so spomini, nova spoznanja in izkušnje, ki rojevajo novo željo po lepšem in boljšem. Prižnjanja, ki jih je skupinam podelila ZKO, bodo na šolah in v obeh odraslih kulturnih društvih spominjala na sodelovanje na letošnjem srečanju Glasba nas druži. EG

KONCERT GLASBENE MLADINE

V preteklem tednu smo učenci nižjih razredov obiskali gledališče. Za nas je glasbena mladina Slovenije pripravila koncert. Poslušali smo dve glasbeni pravljici: **Slonček Barbar** in **Bikec Ferdinand**. Vsebinsko pravljico nam je pripovedovala gledališka igralka **Lenča Ferencak**, glasbeno pa jih je predstavil pianist **Ací Bertonec**.

Najprej sta nam povedala nekaj o svojem življenju in delu. Veliko potujeta in nastopata po raznih krajih v Jugoslaviji in v tujini.

Pravljici sta namenjeni otrokom. Junaki pravljice so bili mnogokrat v težavah, toda igralka **Lenča** in pianist **Ací** sta vse srečno izvlekla iz nevarnosti.

Pripovedovanje gledališke igralka **Lenče** je bilo tako imenitno, da smo njeim besedam popolnoma verjeli. Pianist **Ací** pa je igral zdaj glasno, zdaj tiho, veselo in žalostno, tako da smo resnično težko zapustili dvorano.

Skušala sta nam prikazati glasbo, da bi jo začeli razumevati in ji z veseljem prisluhnili tudi na radiu in televiziji.

Irina Vauhnik
4. c OŠ Prežihov Voranc

USPELE VAJE TERITORIALNE OBRAMBE

Prejšnji teden so imeli pripadniki teritorialne obrambe in protiletalske obrambe jeseniške občine redne letne vaje. Namen vaj je bil predvsem v tem, da se je ugotovilo, v kakšnem času se enote zberejo in so pripravljene za obrambo,

kakšna je udeležba glede na bolezen in odsotnost in kakšno je znanje vojaških veščin.

Razumljivo, da so bile vaje namenjene tudi dopolnilnemu pouku in seznanjanju z novostmi v tehniki, taktiki in podobno. Vaje enot so si ogledali predstavniki občine in republike ter po ogledu dali udeležencem vse priznanje za udeležbo, hiter nastop in tudi znanje. B.



Teritorialci med počitkom (Foto B. Blenkuš)

JEZIK NAŠ VSAKDANJI

Vstopim v lokalca, plačam voznino, kot se spodobi, se položim na sedež, potem pa zastrmim v napis:

Obnašanje v avtobusu je odraz tvoje kulture!

Že res, da se z enim od Viatorjevih voznikov avtobusov tikam. Domačin je, povrh pa sva v sorodstvu. Toda:

Dva od voznikov, ki sempatja nanju naletim, sem svoj čas učil. Štirje so taki, ki sem bil njihovim sinovom in hčeram razrednik. S kakšno pravico me tih šest ljudi nenadoma zdaj tika?

Ne mislim na tih šest voznikov.

Krivi so ljudje pri Viatorju, ko so dali tiskati takšno opozorilo. Ko bi se s tem nehali! Pa se ni.

Prosim, izstopite na zadnjih vratih!

Ozrl sem se k zadnjim vratom. Hvalabogur:

Stala so pokonci.

Torej mi ne bo treba na njih in po njih izstopati. Z malo sreče bom lahko izstopil skóznje.

Navdušen pa sem bil, ko sem prebral tretji stavek.

Mladi, odstopite prostor starejšim!

Tu pa ne gre več za jezik. Za obnašanje v avtobusih, na vlakih. Tudi v trgovinah. V dvoranah. Na javnih prireditvah.

Če je lepak z napisom *obnašanje v avtobusu je odraz tvoje kulture* namenjen mladim, potem naj kar tak ostane! Kajti v večni gneči na avtobusnih postajah se mi še nikoli ni posrečilo, da bi ne prišel kot zadnji potnik v avtobus.

Najprej se zgnete vanj mladina, ki je je toliko, da je preštetih ne moreš. Poba s centimetri, kot bi bil rojen za košarkarja, stegnjena gimnazijska pubertetnica, kakšen maharadžamahadramujaja iz posebne šole, domišljava sulka, ki prebija učne ure na šoli za zdravstvene delavce, fant, ki se v poklicni metalurški šoli uči za valjavca, rosnomlada gospodična, ki prodaja v trgovini sir in mleko, mulec, ki se vozi vsak dan kaj vem kam — vsi se tako drenjajo v avtobus, kot bi nikoli ne slišali, da se starejši ljudi spodobijo spustiti naprej.

Komolčarstva ne spoštujem, zatorej ostajam zadaj. Kar nas je že v letih, vstopamo zadnji v avtobus. Mi smo še toliko kavalirji, da ženske spuščamo naprej.

Pa ne, da bi mladih v šoli ne učili, kako se je treba obnašati. Dom je odgovodal. Starši. Družina. Tudi družba. Bolj natančno: mladinska organizacija. Bi ne bilo dobro in za vse koristno, ko bi kak sestanek namenili lepemu vedenju?

Na to področje se bom vrnil kdaj drugič, kajti dvoje ertevejevskih in radijskih flancanji me priganjata, da se moram od avtobusarjev in mladine posloviti.

31. marec 1979. Ura: 17.48. Premor med košarkarsko tekmo Crvena zvezda : Zadar. Z zaslona dežujejo jezikovne cvetke. Najbolj pri srcu mi je ostala tale:

Izvajanje del s področja nizkih gradenj...

Tako je znil človek z visokošolsko izobrazbo.

Kako naj si natehnični Slovenec razloži nizke in visoke gradnje, če se izvajanju in področju sploh izognem?

Gradimo novo cesto. To bo menda nizka gradnja. Potem moramo pa zgraditi most nad Peračico. Ali je to še vedno nizka gradnja? In zakaj je gradnja, če je pa most? V prospektu so ga primerjali celo z *Europa-Brücke* pred Innsbruckom. Kdor se je čez tega peljal, se je ob naivni primerjavi pač smejal, naši cestarji so se pa avstrijskim čisto resno postavili ob bok.

Najbrž se bodo morali tudi tehnički klub svojemu znamenitemu slovarju spoprijeti s *slovenščino v javni rabi*.

3. aprila 1979. Ura: 05.40. Radio Ljubljana:

Občinske vodstvene strukture...

Kadri, strukture... Kje so pa ljudje? Kako strašno je politika razčlovečila človeka! Postal je kader, struktura, družbeno politični dejavnik, pozitivna sila, organiziran pozitiven politični činitelj, pomemben faktor — da ne naštevam dalje.

Kaj ni mogel poročevalec zapisati, da bo govor o ljudeh, ki vodijo življenje v občini?

DODATEK

Radio Ljubljana, 4. aprila 1979. Ura: od 07.05 do 07.09.

Sovjetske in ameriške letalske družbe se sporazumevajo o cenah za prevoze.

To ameriško telo je sporočilo...

Iranski šah je zaprosil brazilsko vladu za dovoljenje, da bi smel ostanek življenja prebiti v Braziliji. Niso mu ugodili kajti

...državi v zadnjih letih nista dosegli nobenega resnejšega izboljšanja odnosov.

Janez Svoltjšak

TELOVADKE SO SE POMERILE NA OBČINSKEM PRVENSTVU

V telovadnici ŽIC so se jeseniške telovadke pomerile za naslove občinskega prvenstva. Nastopilo je samo deset telovadk Partizana Jesenice, iz šolskih športnih društev pa ni bilo odziva. Verjetno zaradi preobremenjenosti z drugimi šolskimi dejavnostmi, za gimnastiko ne ostane dovolj časa. Prav gotovo pa je, da smo na Jesenicah preslabo organizirani za vidnejši napredek v množičnosti te športne zvrsti. Menim, da ni treba posebej pojasnjevati koliko je gimnastika koristna in potrebna dorasčajoči mladini. Vsak otrok, ko prestopi šolski prag, bi se moral v rednem šolskem programu več ukvarjati tudi s sistematsko vadbo gimnastike, ki ne sme biti kakršnakoli svobodna dejavnost, ampak načrtno vodena po starostnih grupah otrok. Pravilna vadba gimnastike skladno razvija anatomsko rast otrokovega telesa, razvija moč in gibčnost, orientacijo in skladnost gibanja, pa tudi druge sposobnosti kot so vztrajnost, voljo do dela in disciplino. Pri tem pa vsaka nova spretnost ali telovadni element, ki se ga otrok nauči, močno stimulira njegov trud.

Skratka, gimnastika ima toliko življenjsko važnih posebnosti, da tega ne bi smeli pozabiti posebno tisti, ki se delamo pri gimnastiki in tudi tisti, ki nič več ne delajo na tem področju, pa imajo za tako delo sposobnosti. Društva za telesno vzgojo Partizan bi morala več narediti, da bi se zanimali za gimnastiko spet vzbudili. Jeseničke so bile že pred mnogimi leti zagrete za ta šport, prav bi bilo, da na to ne pozabimo.

Že nekaj let usmerjamo športno gimnastiko v Sloveniji po principu selekcioniranja, podobno kot v smučarskem športu. Telovadke in telovadke razvrščamo v pet starostnih in obremenjenostnih skupin. V vseh športih uporabljamo za te skupine izraz selekcija. Osebnostno menim, da selekcijo uporabljamo v praksi preveč grobo. Za napredek športa in vrhunske dosežke je to do neke mere potrebno, ne bi pa to smelo prizadeti otrok pri razvrščanju v posamezne selekcije.

V športni gimnastiki razvrščamo dekleta in fante v pet razredov po starosti, ki predstavljajo hkrati kvaliteten razred. Prva selekcija ima starostno mejo devet let

druga enajst let. V teh dveh skupinah naj bi vabili otroci do devetega, oziroma enajstega leta starosti. Tudi tekmujejo lahko samo za šolska športna društva. Želja je, da bi se prav v teh dveh starostnih skupinah otroci kar najbolj množično ukvarjali z gimnastiko, kar bi bila prav gotovo odlična osnova za usmeritev otroka v katerikoli šport, kar mu bo narekoval v veliki meri njegov telesni razvoj.

Na Jesenicah imamo usmeritev gimnastike po selekcijah samo v Partizanu in še to samo pri dekletih. Ker pa se dve polni sezoni telovadnica v domu Partizana ni v uporabnem stanju, zaradi rekonstrukcije, tudi že dve leti ni bilo možno vaditi gimnastike z otroki prve starostne skupine in smo tako po nekajletnem načrtnem delu spet ostali brez podmladka. Na občinskem prvenstvu so zato nastopila samo dekleta druge, tretje in četrte selekcije. Upajmo, da bo prihodnje leto že bolje in, da športna gimnastika na Jesenicah ne bo domena samo desetih deklet, ki pa se s svojo kvaliteto uvrščajo med najboljše v Sloveniji in tudi v Jugoslaviji.

Med pionirkami druge selekcije je tekmovala samo pet deklet. Vse so stare enajst let in bodo prihodnje leto morale tekmovali v tretji selekciji. V skupni razvrstitvi mnogobojja je bila najuspešnejša Mateja Kelih, ki je zbrala 34,3 točke. Na posameznih orodjih pa so zmagovalke: na preskoku Katarina Bregant (8,8 točk), na bradlji z 9,3 točke in na parterju z 9,1 točke pa Mateja Kelih, na gredi je bila najboljša Brigita Ferbežar z 8,0 točkami.

V tretji selekciji so bile vse tri tekmovalke izredno izenačene, ki je zmagovalko oddločila šele zadnja disciplina. Metka Močnik in Željka Kuretič sta zbrali enako številno točko, prvo mesto pa je osvojila Kuretičeva, ker je imela na posameznem orodju najvišjo oceno.

V četrth selekciji sta nastopili Lea Mesarič in Karmen Gasar, ki je premagala Mesaričevno na preskoku z lepo izvedenim premetom.

REZULTATI: — pionirke II. sel.: 1. Mateja Kelih 34,3, 2. Brigita Ferbežar 34,1, 3. Vesna Georgijev 33,5, 4. Katarina Bregant 33,1, 5. Mateja Klinar 31,5.

— ml. mladinke III. sel.: 1. Željka Kuretič 34,9, 2. Metka Močnik 34,9, 3. Stanka Pogačnik 34,3.

— mladinke IV. sel.: 1. Lea Mesarič 36,2, 2. Karmen Gasar 29,2.

Mesarič

DOBIMO SE NA OLTARJU

Pomlad se ni budila samo v prisojeh, kjer je toplo sonce vabilo iz umazanih zaplat snega rože sneženke in ključavnice, temveč tudi visoko v gorah, kjer so se lo-milce grebeni snežne strehe in opasti, ki so v plazovih merile višine in globine sten.

Na zadnjem, rednem vsakotredenskem sestanku alpinističnega odseka je med mladimi pripravniki, plezalci in alpinisti kar završalo, ko je izkušeni načelnik izrazil željo in priporočil, da obiščemo sedaj, ko se po zasneženih in v led vkovanih gorah v vsem razkošju sprejema bogata sončna luč, OLTAR (2621 m).

Oltar je gora sredi našega edinstvenega lep-ega in mogočnega planinskega sveta. S svojo višino, 2621 m, kraljuje nad tremi našimi najbolj mogočnimi in samotnimi dinami, okrašljivi in kriticami, zatrepi. Oltar je s svojim markantnim in nazočnim vrhom, z robmi, grebeni in razliki mnogih plezalcev, ki pristopajo nanj skozi Krnico in Veliko Dnino pod stenami Roglice (2582 m), Rakove Spice (2530 m) in Škratice (2738 m) mimo Matežvega (Freljhevega) bivalca ali bivalca št. 1 (2180 m), ki je pripet v najnižji skalni ostrogi Velike martuljske Ponce (2592 m). Pot ali smer poti je namenjena le samotni ljubiteljem in obiskovalcem naših najmočnejših gora nad Krnico, Martuljkom in dolino Vrat. Brez markacij se vije iz Krnice skozi tokavo Gruntovnico v Veliko Dnino in dalje vedno višje in višje v prodnate in zasnežene tesni med Rokavi in Veliko martuljsko Ponco na škribino, od koder ni več daleč in težko do enkratnega vrha Oltarja, kjer se osrednji greben martuljskih gora od Kukove Spice do Škratice in dalje odcepi proti severu prek Martuljskih Ponc do Špika in dalje preko Frdamanih polje do Rusa peči, Rigljice in Rušice. Pot iz Krnice skozi Gruntovnico in Veliko Dnino na Oltar je vabeča in mikavna, z edinstvenimi razgledi in doživetji, toda namenjena res le in samo izkušnim gornikom.

Na Oltar vodijo poti, stečine in plezalne smeri tudi s severa skozi Martuljek iz Rut, mimo Jasenov in prvega, spodnjega in drugega, zgornjega slapa v za Ak, kjer stoji in vabi bivač št. 111 (1340 m). Ob vstopu v krnico za Ak se nam zdi, da vstopamo v mogočno gorsko katedralo, kjer se človek nikako ne more načuditi veličastnim skalnim vršcem, ki se čredijo od Vanežvega roba preko Kukove Spice (2417 m), Gule in Škratice (Mize 2448 m) in se počene v stene in grebene Široke peči (2487 m), ki vabi in vzbuja spoštovanje tudi najbolj zagriženim in navdušenim plezalci-alpinističnim asom in ekstremistom. To je že poleti, kaj šele pozimi, v ledenem mrazu svet ekstremnega, vrhunskega alpinizma, ki se meri samo s VI. ali VII. težavnostno stopnjo ali superiore. Preko Dovškega križa (2531 m) se osrednji martuljski greben (vzhod-zahod) spusti na preval Grlo (2390 m), da se takoj nato počene v strmali Oltarja.

Pri bivalcu št. 111 v za Aku lahko izbiramo dve smeri, ki vodita strmo proti Oltarju. Mimo številnih spominskih plošč smrtno ponesrečenih gornikov, plezalcev in alpinistov se iz za Aka vzpenjamo proti trem macesnom, ki samevajo pod stebri in stenami Široke peči, tu se smeri cepita. Desno pod Malim Oltarjem vodi stečina v strmali proti Katjemu jeziku, ki se je pred leti v neurju porušil, škribini, ki tod preko vodi v Veliko Dnino. Navzgor pod stenami Široke peči pa vodi smer pod Jugovo grapo in dalje na preval Grlo, od koder ni več daleč do vrha Oltarja. Z Grla pa lahko sestopi tudi na Jezera in mimo bivalca št. 11 (2140 m) med Spelko in Kalištem skozi Rdeči potok v dolino Vrat.

Iz za Aka je lepa, toda zahtevna tura, vzpon tudi skozi Amfiteater ali Jugovo grapo na Dovški križ s sestopom mimo zavetišča št. 11 v Vrata.

To je edinstveno mogočen in čudovit gorski svet, ki mora zadovoljiti in navdušiti še tako razvajenega in zahtevnega hribovca, plezalca in alpinista, ki je željan gledati in občudovati prepadne in prevese stene in grebene, ki jih preplezamo, lahko jih opazujemo in občudujemo in se navdušujemo nad njimi z varnih in razglednih počival na cvetočih preprogih in vrtovih edinstvenega dišečega planinskega sveta. Ob bučni pesmi šumetega slapa, pod zlatimi macesni, ob pogrnjeni mizi mora biti v za Aku vsakomur prijetno in lepo. Tu so doma v vsem razkošju lepota, blagodejni mir in veličina gora, ki ne navdušuje samo naših prišlekov, temveč tudi številne druge, ki so bolj zahtevni in vajeni gledati in občudovati lepote, zanimivosti in znamenitosti sveta.

Pridite v za Ak vsaj enkrat tudi vi, prijalo vam bo v svetu naših najlepših in največičastnejših gora, v vrtovih izbranih planinskih rož, v miru in tišini, ob poznoopletni smuki, s seboj povabite tudi svoje najboljše prijatelje in znanke, ki jih želite navdušiti za lepoto, mir, čistočo in veličino gora. Toda vsi morate znati visoko ceniti to edinstveno lepoto, mir, čistočo in veličino, znanamci in gore same vam bodo hvaležne.

Oltar je lahko in najlažje dostopen tudi z juga iz doline Vrat. Prah, avtomobilsko cesto Mojstrana — Vrata in vse druge vsakdanje motorizacije in civilizacije zapustimo na Poldovem rovtu. Lepa in zlozna lovka pot nas pelje nad rovtom v Rdeči potok, med Brinjevo glavo in Kalištem in v eni uri in pol pridemo do Praga, pod njim je prijetno razgledišče pri spominski plošči smrtno ponesrečenega gornika. Enkratni razgled v stene in tokave Cmira nad bogato, stotero poplača znoj in trud vzpona po tokavi Rdečega potoka. Nad Pragom, pod Špleto nas okrepta in osveži zaborščil izvir. Med osamljenimi macesni suhi in viharini si najdemo stečino proti Skali, kjer najdemo naravno zavetišče na Oltarju smrtno ponesrečenega Cmrastvenika, geografa. Nad Kalištem nas vabijo grebeni Slavit in Rokavom, ki se poganjajo v nebo od Spodnjega preko Srednjega na Visoki Rokav (2646 m), ki je največičastnejši in najmanj obiskani vrh ne samo martuljskih, temveč vseh naših gora. Pod zavetiščem na Grunth in Jezerih št. 11 (2140), so bogati pašniki drobne in divjadi, ki se sprejema od Gule prek Škratice, Dovškega križa, Kopic in Špleta preko Grantov in Jezer v robe Rokavov in dalje preko Kotla v Zadnji in Srednji Dolek do Križa in dalje. V modrinu neba pogostokrat zakroži orel sledeč tropom z zvoni in brez njih.

Z Jezer in Gruntov, od zavetišča št. 11, vodijo stečine in popotne, plezalne smeri skozi ozebnik med Srednjim in Visokim Rokavom proti Škratici. Lovci, pastirji in plezalci so našli dva prehoda na preval

ti to edinstveno lepoto, mir, čistočo in veličino, znanamci in gore same vam bodo hvaležne.

Oltar je lahko in najlažje dostopen tudi z juga iz doline Vrat. Prah, avtomobilsko cesto Mojstrana — Vrata in vse druge vsakdanje motorizacije in civilizacije zapustimo na Poldovem rovtu. Lepa in zlozna lovka pot nas pelje nad rovtom v Rdeči potok, med Brinjevo glavo in Kalištem in v eni uri in pol pridemo do Praga, pod njim je prijetno razgledišče pri spominski plošči smrtno ponesrečenega gornika. Enkratni razgled v stene in tokave Cmira nad bogato, stotero poplača znoj in trud vzpona po tokavi Rdečega potoka. Nad Pragom, pod Špleto nas okrepta in osveži zaborščil izvir. Med osamljenimi macesni suhi in viharini si najdemo stečino proti Skali, kjer najdemo naravno zavetišče na Oltarju smrtno ponesrečenega Cmrastvenika, geografa. Nad Kalištem nas vabijo grebeni Slavit in Rokavom, ki se poganjajo v nebo od Spodnjega preko Srednjega na Visoki Rokav (2646 m), ki je največičastnejši in najmanj obiskani vrh ne samo martuljskih, temveč vseh naših gora. Pod zavetiščem na Grunth in Jezerih št. 11 (2140), so bogati pašniki drobne in divjadi, ki se sprejema od Gule prek Škratice, Dovškega križa, Kopic in Špleta preko Grantov in Jezer v robe Rokavov in dalje preko Kotla v Zadnji in Srednji Dolek do Križa in dalje. V modrinu neba pogostokrat zakroži orel sledeč tropom z zvoni in brez njih.

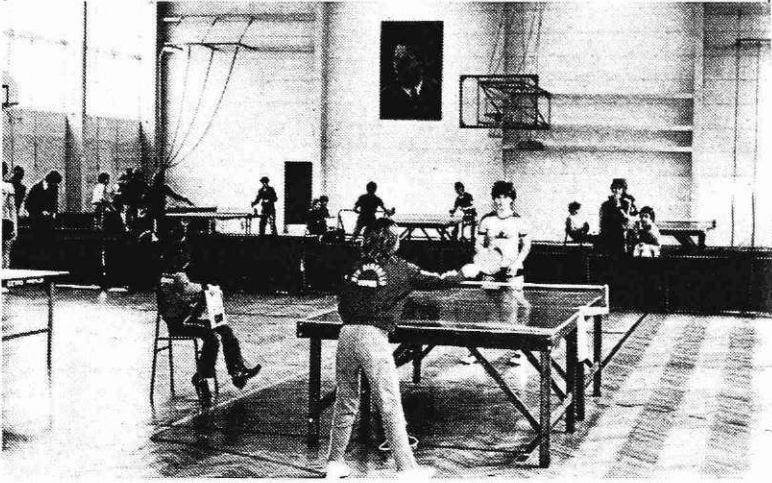
Z Jezer in Gruntov, od zavetišča št. 11, vodijo stečine in popotne, plezalne smeri skozi ozebnik med Srednjim in Visokim Rokavom proti Škratici. Lovci, pastirji in plezalci so našli dva prehoda na preval

3. MEMORIAL JUDITE PAVLIČ-NOVAK

V spomin na pokojno Judito Pavlič-Novak — večkratno prvakinja Slovenije v namiznem tenisu — je bil preteklo soboto, 21. aprila, izveden v dvorani ŽIC na Jesenicah že tretjič memorialni turnir v namiznem tenisu za člane, članice, mladince in mladinke. V vseh štirih disciplinah je nastopilo 150 igralcev iz 14 klubov iz Slovenije. Tekmovanje je bilo kot vedno dobesedno organizirano zelo dobro. Pokrovitelj prireditve je bila tudi tokrat TPO GOLICA-TOZD ZARJA, ker je bila pokojna Judita članica tega kolektiva. Med tekmovalcem je bila kratka komemoracija, nato pa je delegacija članov NTK in Juditinih bivcev ponesla cvetje na njen prerani grob.

Lep uspeh je dosegel mladinec Podbregar, ki se je uvrstil na 3.—4. mesto, enako pa tudi Milana Strumbi pri članicah medtem, ko so dosegli mladince R. Babič in J. Vebler ter član S. Legat 5.—8. mesto. Zmagovalci pri članih je bil Urh (Kemičar) pred Savnikom (Maribor), pri članicah Mesec (Sava) pred Tomšičevo (Ljub.), pri mladincih Ginter (Fuzinar) pred Gorinkom (Ljublj.), pri mladinkah pa Tomšičeva (Ljub.) pred Udovičevno (Ptuj).

L.



ŠSD TONE ČUFAR JE IMELO OBČNI ZBOR

V četrtek, 19. aprila, smo na naši šoli izvedli občni zbor šolskega športnega društva. Udeležili so se ga učenci, mentorji, ravnateljica šole, in kot gost Viktor Krevselj. Namen tega občnega zbora je bil ugotoviti pot mlajšim učencem v novi šoli na Plavžu.

Najprej smo se pogovorili o delu društva v preteklih letih, se zlasti v zadnji sezoni. Zaradi velike prostorske in časovne stiske ni moglo delovati veliko sekcij, a še člani niso imeli dovolj možnosti za trening. Najbolj uspešna sta bila šahovski in planinski krožek. Planinci redno obiskujejo vrhove naših gora, organizirajo zimsko in letne taborje, markirajo in popravljajo poti, organizirajo turne smuke in se udeležujejo vseh spominskih pohodov po poteh narodnoosvobodilne borbe.

Pod drugo točko smo pregledali skrajšan pravilnik ŠSD. Ugotovili smo, da zanemar-

jamo dolžnosti, ki nam jih nalaga. Učenci so malomarni. Veljajo se v več krožkov, a nobenega ne obiskujejo redno. Pravilnik je bil soglasno sprejet in sklenili smo, da ga bomo kar najbolj upoštevali.

Najpomembnejša točka našega občnega zbora so bile volitve. Predsednica delovnega predsedstva je prebrala listo kandidatur. Javno smo izglasovali upravni in nadzorni odbor. Novi predsednik ŠSD je Tomaž Krevselj. Ker se vsi člani odbora zaradi poka niso mogli udeležiti občnega zbora, se bo po predlogu ravnateljice šole novi upravni odbor čimprej sestel.

Nazadnje smo razpravljali o programu dela za šolsko leto 1979/80. V novi šoli na Plavžu bodo z voditvijo na 'oljo naslednji prostori: velika in mala 'slovadnica, plavalni bazen, galerija, tenis igrišče in trim kabinet. Na osnovi tega in ob dejstvu, da bodo navedene površine v popoldanskem času proste, v naslednjem šolskem letu načrtujemo še nekaj novih sekcij. Zagotovo bo zanimanje zanje veliko, zato bomo med učence razdelili ankete liste in na podlagi teh ugotovili zainteresiranost za posamezne sekcije. Poskušali bomo uskladiti urnik krožkov tako, da bodo učenci lahko obiskovali tudi po več krožkov.

Občni zbor je v celoti uspel in upamo, da ne bo ostalo samo pri besedah, temveč da bodo zadane naloge tudi izvedene.

M. L.

S. S.

JESENIČANKE DRUGE NA TRUGARJEVEMU MEMORIALU V TRBOVLJAH

V soboto je bila zadnja tekma pionirk za pridobitev kvalifikacijskih točk za uvrstitev na republiško prvenstvo, ki bo v Mariboru prihodnje soboto. Na tem tekmovalju sta si morali pridobiti kvalifikacijo samo še dve Jeseničanki, kar jima je tudi uspelo. Nastopilo je devet ekip z 51 posameznicami.

Zaradi velikega števila tekmovalk so dekleta tekmovala v dveh turnusih, tekma pa se je zaradi tega močno zavlekla. Jeseničanke so nastopile v drugem turnusu. Tekmovalce so lepo, brez večjih spodrslijajev in na koncu osvojile kot ekipa odlično drugo mesto. To je tudi prijetno presenečenje, saj je pred njimi samo vrsta pionirk ljubljanske selekcije.

Tudi kot posameznice so se solidno uvrstile. Najboljša je bila Mateja Kelih, ki bi se lahko uvrstila celo na tretje mesto, da ji je skok čez konja bolje uspel. Bila je odlična tudi na bradlji in prešla drugo najvišjo oceno 9,3 točke. Med boljšimi je bila na bradlji tudi Bregantova z oceno 9,1, ki se je izkazala tudi na preskoku s tretjo oceno 8,8 točk. Ferbežarjeva je lepo izvedla vaji na gredi in na parterju, Georgijeva pa je imela smolo in je padla z gredi. Klinarjeva ima še premalo moči in preveč strahu, da bi izvajala vaje bolj dovršeno, najmlajša jeseniška tekmovalka Azmanova pa je kljub skromni vadbi izvedla svoje ne pretežke vaje lepo in na parterju izredno ritmično.

REZULTATI — VRSTE: 1. Ljubljanska gimnastična zveza 143,30, 2. Partizan Jesenice 138,85, 3. Partizan Tabor Lj. 133,95, 4. Zelena jama Lj. 132,35, 3. Parizan Tabor II 125,45, 6. Novo mesto I 123,60, 7. Maribor 119,80, 8. Novo mesto II 117,00, 9. Brežice 114,65.

POSAMEZNO (51): 1. Diteček 36,35, 2. Melak 35,80, 3. Alenka Jerom 35,60, 4. Jas-

na Jerom 35,55, 5. Potokar 35,45, 6. Miklič 35,40 (vse LGZ), 7. Mateja Kelih 35,15, 8. Brigita Ferbežar 34,70, 12. Vesna Georgijev 34,30, 13. Katarina Bregant 34,25, 18. Mateja Klinar 32,60, 34. Katarina Azman 29,40 (vse Jesenice) itd.

M. L.

S. S.

OBČINSKO TEKMOVANJE V PROMETU

V sredo, 11. aprila, popoldne so se zbrali pred osnovno šolo Žirovnica tekmovalci iz prometa na temo Kaj veš o prometu? Tega tekmovalja so se udeležile ekipe učencev vseh osnovnih šol občine Jesenice, ki so jih sestavljali štirje učenci.

Na programu so bili testi iz prometne vzgoje in vožnje po spretnostnem in ocenjevalnem poligonu. Najprej so tekmovalci reševali teste. Posebna komisija je pregledala, če so bila kolesa tehnično pravilno opremljena. Vodje skupin so tudi žrebali startne številke. V imenu sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu občine Jesenice je mlade kole-sarje pozdravil tovariš Jaka Klinar.

Moram priznati, da je vsak tekmovalce pred vožnjo imel malo trene. Njegovo vožnjo po obeh poligonih so ocenjevale posebne strokovne komisije. Prva je startala ekipa sed-

mega razreda OŠ Žirovnica. Na tekmovalje smo prijaviili še ekipo osmega razreda, ki pa je spet morala tekmovali izven konkurence.

Obe naši ekipi je pripravila in vodila tov. Cvetka Hubjer. Rezultati tekmovalja:

1. mesto — ekipa COŠ Žirovnica
2. mesto — ekipa OŠ Tone Čufar
3. mesto — ekipa OŠ Prežihov Voranc

Med posamezniki je zlato medaljo osvojil Grega Peljhan, srebro sta si priborila Blaž Kokalj in Marko Jemec, bronasto pa Matjaž Ravnik, vsi iz osnovne šole Žirovnica.

Vsi tekmovalci so se borili športno, najboljši se bodo pomerili na republiškem tekmovalju v Slovenj Gradcu. Želimo jim čim boljše uvrstitve.

Tomaž Dolžan,
7. a COŠ Žirovnica

Zara
na rel
—Jesei
Vozni
1
6,03
6,05
6,06
6,07
6,08
6,10
6,11
6,14
6,17
6,18
6,20
6,23
6,28
6,31
6,33
6,35
6,36
6,38
6,41
6,43
Opon
J
o
D
2
J
o
S
T
D
o
n
b
le
P
m
ja
tu
KAZA
ZAIM
BISK
REV.
DEL
TELE
RIBJ
JUH
POGO
V
SAWA
RAČU
(okra
no)
SOGI
NIK
ZDRA
NA
RAST
IGRA
ALIA
IVAN
JALE

OBVESTILO SODELAVCEM VOZAČEM

Zaradi prezasedenosti avtobusa na relaciji Spodnje Gorje-Kočna-Jesenice bo avtobus s 3. majem

1979 odpeljal delavce na delo izpred Fortune in bo vozil po novem voznom redu.

DO SAP LJUBLJANA
TOZD potniškipromet in delavnice
JESENICE

Vozni red za linijo : JESENICE - KOČNA - KRNIKA

1	2	3	4	Km	POSTAJE	5	6	7	8
6,03	9,05	14,05	22,03	0	JESENICE, bolnica	5,52	7,51	13,52	21,57
6,05	9,07	14,07	22,05	1	Jesenice, zdr. dom	5,50	7,49	13,50	21,55
6,06	9,08	14,08	22,06	—	Pod Mirco	5,49	7,48	13,49	21,54
6,07	9,09	14,09	22,07	2	Jesenice, žel. post.	5,48	7,47	13,48	21,53
6,08	9,10	14,10	22,08	—	Gimnazija	5,47	7,46	13,47	21,52
6,10	9,12	14,12	22,10	3	Železarna	5,45	7,44	13,45	21,50
6,11	9,13	—	22,11	4	Senožeti	5,44	7,43	13,44	21,49
—	—	—	—	5	Javornik, pod klancem	5,42	—	13,42	21,47
6,14	—	14,16	22,14	6	Koroška Bela »K«	5,39	—	13,39	21,44
6,17	9,15	14,19	22,17	7	Javornik, »Elita«	5,36	7,41	13,36	21,41
6,18	9,16	—	22,18	8	Podkočna	—	7,40	—	21,40
6,20	9,18	—	22,20	9	Lipce	—	7,38	—	21,38
6,23	9,21	—	22,23	10	Blejska Dobrava, a. p.	—	7,35	—	21,35
6,28	9,26	14,25	22,28	13	Kočna	5,30	7,30	13,30	21,30
6,31	9,29	14,28	22,31	16	Poljane	5,27	7,27	13,27	21,27
6,33	9,31	14,30	22,33	17	Laze »K«	5,25	7,25	13,25	21,25
6,35	9,33	14,32	22,35	18	Fortuna	5,23	7,23	13,23	21,23
6,36	9,34	—	—	—	Sp. Gorje, trgovina	—	7,22	—	—
6,38	9,36	—	—	—	Spodnje Gorje	—	7,20	—	—
6,41	9,39	—	—	—	Zgornje Gorje	—	7,17	—	—
6,43	9,41	—	—	—	KRNICA	—	7,15	—	—

Opomba: Vozi od ponedeljka do petka in v delovnih sobotah Železarne

DEŽURNI TRGOVINI

V soboto, 28. aprila, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta trgovina DELIKATESA - KAŠTA 2 na Trznici.

V soboto, 5. maja, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta trgovina ŠPECERIJA BLED - SUPERMARKET UNION, Titova 22.

RADIOAMATERJEM

Radioklub Železar YU3 DNA bo odprt vsako sredo od 18. do 20. ure.
V sredo, 9. maja, bo sestanek vseh članov kluba.

ZAMENJANI KLOBUK

V torek, 17. maja, mi je bil v obratni ambulanti Železarne zamenjan klobuk. Prosim tistega, ki je to pomotoma storil, da klobuk prinese do glavnega vratarja Železarne, kjer bo dobil tudi svojega.

ZAHVALA

Društvo invalidov Jesenice se iskreno zahvaljuje vsem izvajalcem kulturnega programa na slavnostni akademiji, ki je bila v počastitev mednarodnega dneva invalidov in ga praznujemo pod geslom PREPREČUJMO INVALIDNOST in desetletnice ustanovitve društva invalidov Jesenice in letošnjih jubilejev v soboto, 21. aprila.

Predvsem se zahvaljuje mo DPD Svoboda Javornik-Koroška Bela, ki so nam že peto leto gostoljubno pripravili dvorano za naš praznik.

Posebna zahvala prof. Mariji Malenškovi za skrbno pripravljeni scenarij in napovedovalcu Janezu Kežarju za prijetno in nemoteno vodenje proslave.

VSEM ISKRENA HVALA!

Izvršni odbor DI Jesenice

**DOPISUJTE
V ŽELEZARJA**

IZ PISARNE ŠD JESENICE

Obiskovalce in uporabnike štiristeznega avtomatskega kegljišča v športnem parku v Podmežakliju obveščamo, da bo kegljišče v času praznikov v petek, 27. aprila, torek, 1. in sredo, 2. maja, zaprto.

V času prvomajskih praznikov, to je 1. in 2. maja, bo zaprto tudi gostišče na kegljišču športnega parka.

Športne prireditve:

— 29. aprila ob 9. uri v športni dvorani v Podmežakliju košarka GKL mladinke KK Jesenice : KK Kladivar Žiri.

Delovna skupnost ŠD Jesenice želi ob tej priložnosti vsem obiskovalcem ter uporabnikom igrišče in objektov v športnem parku v Podmežakliju, letnem kopališču Ukova in balinišču v logu Ivana Krivca, zadovoljne in prijetne prvomajske praznike ter mnogo delovnih uspehov.

ČESTITKA

Vsem delavkam in delavcem železarne Jesenice, predvsem pa sodelavkam in sodelavcem TOZD Elektrode iskreno čestitamo k prazniku dela 1. maju.

Sodelavec
vojak Niko Kešina
Dom JNA
16000 LESKOVAC

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

28. aprila amer. barvni mlad. film PUSTOLOVŠČINE HAKELBERI FINA, ob 15. uri.

28. in 29. aprila amer. barvni kriminalni film VLOMILEC NA PROSTOSTI, režija Ulu Grosband, gl. vloga Dustin Hofman, ob 17. in 19. uri.

30. aprila in 1. maja italij. rom. barvni film GNEZDO SALAMANDRE, režija Mircea Dragan, v gl. vlogi Stuart Whitman, ob 17. in 19. uri.

2. maja italij. barvni zgod. film POSLEDNJI DNEVI POMPEJEV, režija Mario Bonnard, v gl. vlogi Steve Reeves, ob 17. in 19. uri.

4. maja amer. barvni pust. film NA SLEDI ŽLOČINA, režija Richard T. Heffran, v gl. vlogi Jim Mitchum, ob 17. in 19. uri.

5. maja amer. barvni mlad. film LESI SE VRAČA DOMOV, ob 15. uri.

5. in 6. maja amer. barvni pust. film CARSTVO MRVELJ, režija Bert I. Gordon, v gl. vlogi Joan Collins, ob 17. in 19. uri.

7. in 8. maja amer. barvni kavb. film UPORNIK JASEY WALES, režija Clint Eastwood, v gl. vlogi Chief Den George, ob 17. in 19. uri.

9. maja amer. barvni film MAŠČEVANJE ZELENEGA ZMAJA, režija William Beaudine, v gl. vlogi Bruce Lee, ob 17. in 19. uri.

10. maja ni predstav.

11. maja amer. akcijski komed. film C. A. S. H. PREDPLAČILO V GO TOVINI, režija Ted Post, v gl. vlogi Elliott Gould, ob 17. in 19. uri.

12. maja amer. barvni risani film SNEGULJČICA IN SEDEM PALČKOV, režija in proizvodnja Walt Disney, ob 15. uri.

12. in 13. maja amer. barvni film — drama (CARRIE) KERI, režija Brian de Palma, v gl. vlogi John Travolta, ob 17. in 19. uri.

Kino PLAVŽ

28. in 29. aprila italij. rom. barvni pust. film GNEZDO SALAMANDRE, ob 18. in 20. uri.

29. aprila amer. barvni mlad. film PUSTOLOVŠČINE HEKELBERI FINA, ob 10. uri.

30. aprila in 1. maja amer. barvni krim. film VLOMILEC NA PROSTOSTI, ob 18. in 20. uri.

2. maja ni predstav.

3. maja amer. barvni pol. drama ZADNJI ŽAREK PRED ZATONOM, ob 18. in 20. uri.

4. maja italij. barvni zgod. film POSLEDNJI DNEVI POMPEJEV, ob 18. in 20. uri.

5. in 6. maja amer. barvni kavbojski film UPORNIK JASEY WALES, ob 18. in 20. uri.

6. maja amer. barvni mlad. film LESI SE VRAČA DOMOV, ob 10. uri.

7. in 8. maja amer. barvni pustolovski film CARSTVO MRVELJ, ob 18. in 20. uri.

9. maja ni predstav.

10. maja amer. barvni pustolovski film NA SLEDI ŽLOČINA, ob 18. in 20. uri.

11. maja amer. barvni kar. film MAŠČEVANJE ZELENEGA ZMAJA, ob 18. in 20. uri.

12. in 13. maja hongkong. barvni kar. film CHENG, ob 18. in 20. uri.

13. maja amer. barvni risani film SNEGULJČICA IN SEDEM PALČKOV, ob 10. uri.

Kino KRANJSKA GORA

28. aprila amer. barvni glasb. film BRILJANTINA, ob 20. uri.

2. maja italij. rom. barvni pust. film GNEZDO SALAMANDRE, ob 20. uri.

5. maja amer. barvni krim. film VLOMILEC NA PROSTOSTI, ob 20. uri.

9. maja amer. barvni kavb. film UPORNIK JASEY WALES, ob 20. uri.

12. maja amer. barvni pust. film CARSTVO MRVELJ, ob 20. uri.

Kino DOVJE - MOJSTRANA

28. aprila amer. CS barvni komed. film DA-DA ZA ZDAJ, ob 19. uri.

29. aprila amer. barvni glasbeni film BRILJANTINA, ob 19. uri.

5. maja italij. rom. bar. pust. film GNEZDO SALAMANDRE, ob 19. uri.

6. maja amer. barvni kriminalni film VLOMILEC NA PROSTOSTI, ob 19. uri.

12. maja amer. barvni kavb. film UPORNIK JASEY WALES, ob 19. uri.

13. maja amer. barvni pust. film CARSTVO MRVELJ, ob 19. uri.

ZAHVALA

OO zveze sindikatov TOZD Jeklovlek se iskreno zahvaljuje za prejeto denarno pomoč, ki mi je med boleznijo zelo dobrodošla.

Fatima Hribar

ZAHVALA

Vsem sodelavcem na pripravi vložka v TOZD Jeklarne, ki so prispevali denarno pomoč meni in moji družini ob boleči — tragični izgubi naših sorodnikov, se najlepše zahvaljujem.

Hubert Hrovat

ZAHVALA

OO sindikata gradbeno vzdrževanje se iskreno zahvaljuje za prejeto denarno pomoč, ki mi je bila med boleznijo zelo dobrodošla.

Bojan Volontar

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata temeljne organizacije Livarna se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je bila v času boleznijo zelo dobrodošla.

Drago Smolej

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Želblarna se iskreno zahvaljujem za darilo, ki sem ga prejel za dolgoletno in vestno delo v TOZD Želblarna

Janez Kalan

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru elektro delavnice se najlepše zahvaljujem za pozornost in denarno pomoč.

Rudi Vidmar

ZAHVALA

Organizaciji sindikata RTA se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je med boleznijo zelo dobrodošla.

Avguština Dornik

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s praviimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade:

ena nagrada 150 din, dve nagradi 100 din, tri nagrade 75 din in štiri nagrade po 50 din.

Vsak lahko sodeluje pri zrebanju le z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v kuverti, na katero poleg naslova Uredništvo Železarja napiše še »nagrada križanka«.

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 8. maja 1979 do 12. ure.

NAGRADNA KRIŽANKA

15.79	IZDELO- VALEC TORB	GLINASTA PIŠČALKA	SEST. DIMC	VEZNIK	KEM. ZNAK ZA RALCIJ	IZBRANA DRUŽBA	INDONE- ZIJSKI SAHIST	DEL ULOMKA	RIBA SEVER. MORIJ	AVTOM. OŽN. ŠPANIJE	ELAHT- NI PLIN	15.79	PRISTA- NIŠČE V IZRAELU	AVTOM. OZNAKA LUKSEM- BURGA	DARILLO, DAR.	SAMO- GLASNIK	15.79	SLOVES	MESTO OB DONAVI	KEM. ZNAK ZA ČEŠIJ	ENAKA SAMO- GLASNIK
KAZALNI ZAMEK			INDUSTR. PLIN RUMSKI BOG									NASE GODSTVO STENA Z IKONAMI					PEKNATA ZIVAL VSIPIAN- JE				
RUSKA REKA				ZNAN WESTERN LATINSKI VEZNIK					MESTO V SOMALIJI					SAMO- GLASNIK		OKUŽBA NE PRIDEN					
DEL TELESA					TUJE Z. IME EP				ORIENT. UTEŽ. MEDA					DEL NOZA					SESTAV, ALIKO - HOLA	VMESNA POKRA- JINA	
RIBJA JUHA						MEDMET RUSKO Z.IME			NOVAK OLGA			GODA V TURČIJI	LEP FANT TEBE								
POGORJE V SAHARI				ZANOS POET					GODA V ŠVICI	TNALO OCET							TREFALT GODB, MOSTA				
RAČUN (okrajša- no)			REKA V ITALIJI MADRIDSKO NOGOMET. MOSTVO			MEDMET BOLEČI- NE	NERODEN ZOLAJEV ROMAN										VOJNA OKL. REVOLUCIJE OSEBNI ZAJEMEL				
15.1979	GRSKI BOG VOJNE VSTILNI STEVNIK					DEL LO- GARITMA SIREK							PAPIGE	AVT.OZN. TORINA MLADIN. PIŠATELJ				ŽENSKO IME	SOLNIČAR. ZLOČ. PREVOZNO SREDSTVO		
SOGLAS- NIK		IME EDVE POMLAD. MESEC			VELIKA DYORANA			ŠKILTENJE GL.MESTO GANE												PRITOK DONA	POD
ŽDRAVIL- NA RASTLINA					IME PEVKE KOHONT				REKA V ŠVICI							AALST PEŠČE- NEC					
IGRALNA ALIDA					SAMEC RACE KISIK				ŽIGON NE ŠIROKA								ITALEC NERODEN CLOVEK				
IVAN TALEN			OBLASTA BAJTE- RIJA				OPAŽNA PLOŠČA	GRSKA ERKA DOLOČENE BARVE		NAVITJE	SLIKAR- KA KOBILICA	PODSTA- VEK AVT.OZN. ZA KARLO- VAC									
				ANTON JANEŽIČ																DEL STAVBE	SLOVEN. REKA
									OKREPE. PIJACA OTOK V JADRANU									NEVARNA BOLEZEN	KONTJSKA SILA RUSKA REKA		
														ARABSKI ŽREBEC	LESENA SILEDA KEM.ZN. ZA DUŠIK		NE BLIZU POLMER				
						REKA KI TEŽE SKORI LE- NINGRAD				MESTO NA CELEDESU SAMOG - LASNIK							VRSTA VRBE				
						IZDELER															

V VELESALOMU TOZD JEKLARNA IN SEO-TKR-NOVOGR.

Preteklo soboto, 21. aprila, smo se na smučiščih na Voglu med seboj pomerili smučarji iz naše železarnice. V lepem sončnem vremenu se nas je zbralo blizu 150. Tekmo v veleslalomu so organizirali časomerilci smučarskega kluba iz Stare Fužine. Ženske so nastopile na krajši in lažji progi, moški pa na daljši in nekoliko težji progi. Čeprav je bilo tekmovalstvo izvedeno iz objektivnih razlogov v nekoliko poznejšem terminu, pa je doseglo svoj namen, saj se je na njem zbralo lepo število tekmovalcev. Vsekakor pa bi bilo v bodoče potrebno tekmovalstvo organizirati prej in naj bi bilo to tudi izbirno tekmovalstvo za sestavo ekipe za občinska in medokrajna prvenstva. Tako pa je zaradi poznega termina na tekmi manjkalo marsikateri boljši tekmovalci in tekmovalka, saj je marsikdo smučil že spravljen za letošnjo sezono.

Ekipno zmago med moškimi si je med 17 ekipami takrat priborila ekipa TOZD Jeklarna v sestavi Stanko Smid, Tone Albreht in Franc Legat pred lankoletnimi zmagovalci iz SEO-TKR-NOV in vzdrževanjem. Ekipno se je pri moških uvrstilo osem ekip. Posamežno je pri moških nad 45 let premočno zmagal Marjan Kežar iz elektrodnega obrata, pri moških od 35 do 45 let je zmagal Cveto Pohar iz SEO-TKR-NOV, pri moških od 25 do 35 let Tone Albreht iz železarnice, pri najmlajši kategoriji pa Stanko Smid, ravno tako iz železarnice.

Pri ženskah so imele popolno ekipo le tekmovalke iz SEO-TKR-NOVogradenja v sestavi: Bogdana Aleš, Zdenka Manfreda in Mima Petrič. Posamežno je pri tekmovalkah nad 45 let zmagala Cveta Koblar, pri tekmovalkah od 35 do 45 let Mima Petrič, od 25 do 35 let Zdenka Manfreda, pri najmlajši pa Bogdana Aleš, vse pa so bile iz SEO-TKR-NOVogradenja. Nastopile pa so tekmovalke iz sedmih TOZD in delovnih skupnosti. Po končanem tekmovalstvu smo se zbrali na kosilu v gostišču Pristavec, kjer smo v prijetnem vzdušju podelili odličja, pokale in nagrade najboljše uvrščenim ekipam in tekmovalcem. Tekmovalce pa je pozdravil in jim čestital k uspehu vodja oddelka za družbeni standard in predsednik odbora za gospodarstvo v Železarni Božo Pančur.

REZULTATI:

Moški posamežno:
nad 45 let (uvrstili 18): 1. Kežar – TOZD Elektrode 39,8, 2. Legat – TOZD Jeklarna 40,0, 3. Hutar – TOZD Livarna 41,4, 4. Prestor – SEO-TKR-NOV 41,7, 5. Babič – TOZD Vzdrževanje 42,1, 6. Benedičič – SEO-TKR-NOV 42,9, 7. Vister – TOZD Strojne delavnice 45,2, 8. Mali – TOZD Transport 46,3, 9. Gregorič –

TOZD Valjarna žice in profilov 48,8, 10. Ferjan – TOZD Strojne delavnice 49,0.

35 do 45 let (uvrstilo 20): 1. Pohar – SEO-TKR-NOV 41,8, 2. Cesar – TOZD HV Bela 41,8, 3. Svetina – TOZD Strojne delavnice 42,1, 4. Bohinc – TOZD Valjarna bluming-štel 42,5, 5. Koblar – TOZD Strojne delavnice 43,0, 6. Klinar – SEO-TKR-NOV 44,4, 7. Košir – TOZD HV Bela 44,8, 8. Smid – TOZD Vzdrževanje 45,7, 9. Praprotnik – TOZD Remontne delavnice 45,8, 10. Horvat – TOZD Livarna 46,3.

25 do 35 let (uvrstilo 28): 1. Albreht – TOZD Jeklarna 37,0, 2. Babič – SEO-TKR-NOV 37,4, 3. Ravnikar – SEO-TKR-NOV 39,1, 4. Jekler – TOZD Remontne delavnice 39,7, 5. Šušteršič – TOZD Vzdrževanje 40,0, 6. Kero – TOZD Valjarna bluming-štel 40,0, 8. Rabič – TOZD Jeklarna 41,0, 9. Legat – TOZD Profilarna 42,4, 10. Pagon – TOZD Remontne delavnice 43,2.

do 25 let (uvrstilo 21): 1. Smid – TOZD Jeklarna 36,9, 2. Smolej – TOZD HV Bela 37,1, 3. Kristan – TOZD Strojne delavnice 38,5, 4. Kovac – SEO-TKR-NOV 38,6, 5. Pogačnik – TOZD Remontne delavnice 39,0, 6. Puc – TOZD Vzdrževanje 40,2, 7. Urbas – TOZD Strojne delavnice 41,0, 8. Košir – TOZD HV Bela 41,2, 9. Štefelin – TOZD Remontne delavnice 41,7, 10. Šlibar – TOZD Transport 42,0.

Moški ekipno: 1. TOZD Jeklarna 1:53,9, 2. SEO-TKR-NOV 1:57,6, 3. TOZD Vzdrževanje 2:02,3, 4. TOZD Hladna valjarna Bela 2:03,1, 5. TOZD Remontne delavnice 2:04,5, 6. TOZD Strojne delavnice 2:05,8, 7. TOZD Valjarna bluming-štel 2:09,9, 8. TOZD Plavž 3:41,9.

Ženske posamežno:

nad 45 let: 1. Koblar – SEO-TKR-NOV 39,8, 2. Babič – TOZD Vzdrževanje 47,6, 3. Jelovčan – TOZD Plavž 54,0.

35 do 45 let: 1. Petrič – SEO-TKR-NOV 37,5, 2. Bakovnik – TOZD Remontne delavnice 39,6.

25 do 35 let: 1. Manfreda – SEO-TKR-NOV 33,3, 2. Svetina – komercialna in finance 35,3, 2. Krauthaker – TOZD Plavž 35,4, 4. Karba – SEO-TKR-NOV 39,1, 5. Segar – SEO-TKR-NOV 39,9.

do 25 let: 1. Aleš – SEO-TKR-NOV 32,3, 2. Zupan – TOZD Elektrode 32,6, 3. Noč – TOZD Valjarna debele pločevine 34,0, 4. Pader – SEO-TKR-NOV 37,8.

Ekipno: 1. SEO-TKR-NOVGRADNJE 1:43,1.

Skupaj se je uvrstilo 87 tekmovalcev in 14 tekmovalk.

hef.



ŽELEZARNA TRINAJSTA

Potem, ko je v gorenjskem finalu zasedla ekipa Železarnice drugo mesto, pa je na republiškem finalu za pokal maršala Tita v Murski Soboti zasedla trinajsto mesto med šestnajstimi ekipami v finalu.

Tekmovalje, ki se je končalo v nedeljo, 22. aprila, je bilo letos eno najmočnejših v zadnjih letih, saj so ekipe na turnirju imele v svojih vrstah celo tako močne igralce kot je veleojster Albin Planinc (v ekipi Domžal), mednarodni mojster Vojko Mušil (v ekipi Maribor), mednarodni mojster Barle (v ekipi Iskre) itd. Jeseniška ekipa v tem finalu pa ni mogla pričakovati višje uvrstitve, lahko pa je računala s tem, da preseneti kakšno ekipo in s tem poseže po uvrstitvi med prvih deset.

V ekipi Jesenice so nastopali Alojz Železnik, Anton Krničar, Ivan Pavlin, Lado Krajnc, Janko Majtan in Primož Kosmač. V ekipi železarjev je samo železnik mojstrski kandidat, medtem ko so se druge ekipe ponašale celo z veleojstri.

Jesenška ekipa je zbrala 11,5 točke in osvojila deseto do trinajsto mesto, kar je povsem realna in dobra uvrstitev. Zmagala je ekipa Iskre (19 točk) pred Domžalami (18), Murko (17) itd., vse tri pa so se uvrstile tudi na zvezni finale, ki bo v Pulju.

TURNIR ZA APRIL

V torek, 17. aprila, je bil v šahovskem domu na Jesenicah četrti letošnji hitropotezni turnir za april. Na turnirju je sodelovalo štirinajst igralcev. Zmagal je spet Lado Krajnc in se približal vodečemu Kosmaču le na eno točko. Drugo in tretje mesto sta osvojila Ravnik in Rodman.

Po štirih letošnjih hitropoteznih turnirjih, ki se igrajo za celoletno prvenstvo Jesenice v hitropoteznem šahu, je vrstni red: 1. Kosmač 29,5, 2. Krajnc 28,5, 3. Soklič 20,5, 4. Čiuh 17,5, 5. Rodman 17, 6. Ravnik 16,5, 7. Jan 12, 8. Krničar 11, 9. Majtan 10, 10. Jenko 10 točk itd.

TK

Košarka

GOSTOL: JESENICE 88:60

Jeseničani so v soboto, 21. aprila, v zadnjem kolu lige v gosteh izgubili tekmo z Gostolom iz Nove Gorice. Za Jesenice so nastopili: Azman 25, Novak 4, Rizvanović 4, Lešnjak 2, Matučec 25, Grzetič, Jelovčan, Kržič, Mlinarič, Vauhnik.

Oslabljeni Jeseničani, ki so odpotovali v Novo Gorico brez svojega najboljšega strelca Smoleja, so se v prvem polčasu dobro upirali vodeči ekipi lige. Na odmor so odšli z razliko samo šestih košev v korist domačinov. V drugem delu igre so si Jeseničani nabrali precej osebnih napak, tako da sta tekmo morala zapustiti najuspešnejši igralci Matučec in Mlinarič. Sodnika sta bila naklonjena domačemu moštvu, kar pa ni vplivalo na zmagovalca srečanja.

S to tekmo je članska ekipa zaključila tekmovalstvo v republiški ligi zahod. Kvalifikacijski turnirji za ponoven nastop v ligi bodo odigrani med ekipami Lokainvesta, Radovljice in Jesenice 3., 10. in 17. junija. Prihodnji teden pričnejo s tekmovalji mladince, mladinci, kadetjine, kadeti v gorenjski ligi in članice v republiški ligi – zahod. Sredi maja pa se prično tudi pokalni tekmovalje, v katerih poleg ekipe Jesenice iz naše občine nastopata še ekipi Železar in Mojstrana.

V.

VETERANI NA VIŠEVNIKU

V soboto, 21. aprila, so se že enajstič zbrali naši smučarski veterani in se pomerili v smučskih tekih in veleslalomu. Srečanje je bilo tokrat na Viševniku nad Pokljuko, srečanja pa so se udeležili tudi številni naši sodelavci in sodelavke ter bivši tekmovalci iz naše občine. Na tekmi so beležili zelo lepe uspehe in bili med najbolj uspešnimi.

Med tekmovalkami v smučarskem teku je ponovno zmagala Mara Rekar iz Mojstrane, med tekači od 30 do 40 let je zmagal Koblica iz Gorij pred Amrožičem iz Zaspice, med tekači od 40 do 50 let pa je naš Franc Košir iz malo zaostal za odličnim Tonetom Fornezijem-Tofom, tretji pa je bil Andrija iz Radovljice. V skupini od 40 do 50 let je zmagal Fajfar iz Zaspice, v najstarejši skupini nad 60 let pa Matevž Kordež. Naša Tona Pogačnik in Jože Knifec pa sta se uvrstila takoj za njim na drugo in tretje mesto.

V veleslalomu je pri veterankah od 40 do 50 let zmagala naša Danica Benedik, v skupini nad 50 let pa Lojzka Praček pred Švigljem iz Bleda. Pri veteranih od 30 do 40 let je zmagal Franci Mrak iz Kranjske gore pred Andrejem Klinarjem iz Bleda in Jancom Šmitkom iz Jesenice, med starejšimi veterani pa je Gasperin iz Kranjske gore zasedel drugo mesto za Magušarjem.

Eno zadnjih tekmovalj v sezoni pa so imeli tudi naši pionirji na Kaninu. V veleslalomu se je malo zaostal za odličnim pionirjem iz Bleda, tretji pa je bil starejši pionirji je zmagal Matej Oblak pred Nagličem. Pogačnik pa je bil četrti. Med starejšimi pionirkami je ravno tako zmagala naša Verona Klinar, pri mlajših pionirjih pa Saša Robič.

Na tekmi je nastopilo 85 pionirjev in pionirk, programa pa je bila dolga 800 metrov.

hef.

OBČINSKO STRELSKO PRVENSTVO

Občinska strelska zveza Jesenice je prejšnji teden izvedla občinsko prvenstvo v streljanju s serijsko zračno puško. Nastopili so najboljši strelci, ki so si na predhodnih tekmovaljih v strelskih družinah zagotovili nastop na občinskem tekmovalju. Zmagal je Jezeršek, strelska družina Triglav Javornik-Koroška Bela, drugi je bil Bizjak, prav tako Triglav, tretji pa je bil Grebenšek, strelska družina Janez Mrak Dovoje-Mojstrana in četrti Rabič, prav tako strelska družina Janez Mrak. Vsi štirje tekmovalci so tudi dosegli normo za nastop na republiškem prvenstvu, ki bo 5. in 6. maja v Ptujju.

J.R.

15 LET JUDO SEKCIJE

Judoisti jeseniškega TVD Partizan so v soboto, 21. aprila, v telovadnici osnovne šole 16. december v Mojstrani, za mednarodnim turnirjem dostojno proslavili 15-letnico delovanja sekcije. Na turnirju so sodelovale ekipe: Treviso (Italija), Bischofshofen (Avstrija), Triglav (Kranj) in domača ekipa. Pokrovitelj tekmovalja je bila železarna Jesenice.

Turnir je v mojstransko telovadnico privabil lepo število gledalcev, predvsem mlajših, pogrešali pa smo nekatere povabljenke, predvsem iz matičnega društva in osrednjih športnih organizacij.

S prikazanimi boji smo lahko zadovoljni. Največ so pokazali gostje iz Trevisa, ki so se odlikovali z odlično tehniko. Jeseniški judoisti so se borili kot že tolikokrat do sedaj s srcem, pokazali veliko znanja, predvsem pa, da so zasluženo republiški prvaki.

Turnir je slovesno otvoril Vojko Kučina, član sekcije od vsega začetka, ki je orisal prve korake juda na Jesenicah, pa vse do danes, ko se člani sekcije lahko pohvalijo z lepimi uvrstitvami, z naslovi državnih in republiških prvakinj in prvakov, z zmagami na domačih in mednarodnih turnirjih s sodelovanjem v reprezentanci Jugoslavije in podobno. Kot čestitka ob jubileju je prišla tudi vest, da bo Stane Anderle v začetku maja nastopil na mednarodnem judo turnirju v Tuniziji, v kategoriji nad 95 kg, kot član jugoslovanske reprezentance.

Pa pogledajmo še rezultate mednarodnega turnirja.

Jesenice: Triglav – Kranj 60:10 (12:2), Markič: Hudovernik 10:0, Krehmič: Klemenčič 10:0, Jereb: Rekar 10:0, Čebulj: Omahen 0:10 (zaradi poškodbe Čebulja), Gatařić: Nežmah 10:0 in Anderle: Đurić 10:0.

Treviso: Bischofshofen 62:0 (14:0).

Treviso: Triglav 18:5 (12:2).

Jesenice: Bischofshofen 40:13 (9:5), Markič: Schmolzer 0:3, Lokar: Andrič 0:10, Jereb: Delago 10:0, Krehmič: Kreuzberger 10:0, Gatařić: Luger (4. dan) 0:0, Anderle: Keil 10:0.

Triglav: Bischofshofen 20:38 (4:10).

Jesenice: Treviso 17:37 (4:10), Markič: Piovesan 0:5, Krehmič: Valeso 0:7, Jereb: Pasini 0:5, Gatařić: Russo 7:0, Civieri 10:0 b.b., Anderle: Ricci 10:0.

Vrstni red: 1. Treviso, 2. Jesenice, 3. Bischofshofen, 4. Triglav.

Za najboljšega judoista na turnirju so sodniki Redžepović, Blažič in Ocvirk razglasili domačina Blaža Gatařića.

Prve tri ekipe so dobile pokale, najboljši bоре prav tako, vsi pa spominske diplome. Zvečer je bila za vse sodelujoče v hotelu Triglav v Mojstrani, prav tako pa za vse, ki so ponesli sloves jeseniškega juda po domovini in po svetu, za pionirje tega borilnega športa svečana večerja, kjer so bila podeljena priznanja najbolj zaslužnim.

-tok



Moški na startu (Foto F. Črv)



Ženske na startu (Foto F. Črv)

JESENIŠKI INVALIDI SO TEKMOVALI

V soboto, 21. aprila, je bilo na Jesenicah športno srečanje invalidov, ki ga je organiziralo društvo invalidov Jesenice v izvedbi aktivna zaposlenih invalidov železarnice Jesenice. Nastopili so invalidi športniki iz gorenjskih društev in z Raven na Koroskem. Pomerili so se v streljanju, šahu in kegljanju na asfaltu.

V streljanju je prvo mesto osvojila ekipa športnega društva Borec Kranj, drugi je bil aktiv zaposlenih invalidov železarnice, tretje pa društvo invalidov Ravne na Koroskem. Med posamezniki je bil najboljši Naglič, Borec Kranj.

V šahu je ekipno zmagalo društvo invalidov Jesenice pred športnim društvom Borec Kranj in športnim društvom Invalid Domžale. Med posamezniki pa je bil najboljši Zorko z Jesenice.

V kegljanju je zmagalo društvo invalidov Jesenice pred društvom invalidov Ravne na Koroskem in športnim društvom Invalid Domžale. Med posamezniki je bil najboljši Primčič z Raven na Koroskem, domačina Grošelj in Vahčić pa sta zasedla drugo oziroma tretje mesto.

J.R.

VZDRŽEVALCI ZMAGOVALCI ČETVERBOJA

V ponedeljek, 23. aprila, smo se vzdrževalci, jeklarji, livarji in delavci remontnih delavnic pomerili v kegljanju na asfaltu, na kegljišču športnega parka v Podmežaklju. Tekmovalje je bilo v počastitev dneva OF in praznika dela – 1. maja.

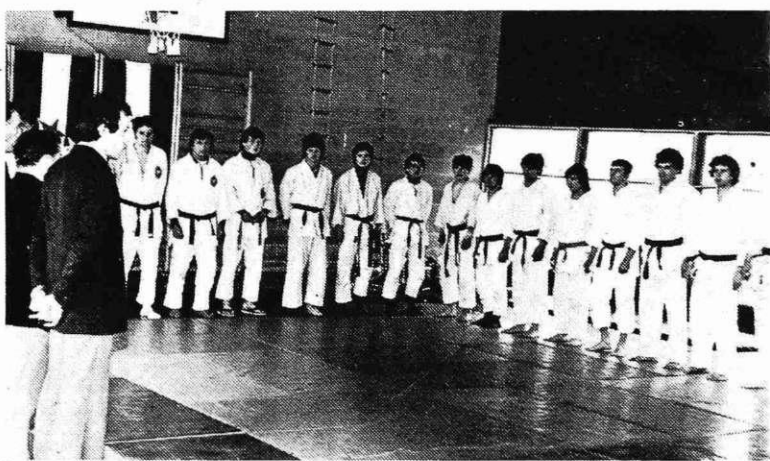
Pomerile so se trenutno najboljše ekipe železarnice v kegljanju na asfaltu. Vsaka ekipa TOZD je štela štiri člane. Vsak član ekipe je imel 50 lučajev, 25 polno, 25 čiščenje.

Najboljša ekipa je bila ekipa TOZD Vzdrževanje, v postavi Komel 220, Hadžič 213, Ličof 204, Glivar 201, skupaj 838; 2. TOZD Jeklarna – Legat 215, Velov 207, Solar 201, Soklič 192, skupaj 815; 3. TOZD Livarna: Auber 204, Demšar 196, Egert 179, Giraudon 177, skupaj 756; 4. TOZD Remontne delavnice: Solar 195, Benet 193, Rotar 182, Podlipnik 169, skupaj 739.

Dogovorili so se, da bo to tekmovalje vsako leto v počastitev dneva OF in praznika dela – 1. maja in da naj postane tradicionalno.

Organizacijo tekmovalja naj bi prevzela vsako leto druga TOZD. To tekmovalje so organizirali vzdrževalci in zaslužijo vso pohvalo.

M.L.



Z memorialnega turnirja Judite Pavlič-Novak (Foto J. Rabič)

OBČINSKI KROS V ZAVRŠNICI

V soboto, 21. aprila, je bil v Završnici občinski kros za učence od 1. do 7. razreda osnovnih šol. Organizator je bilo ŠSD OŠ Žirovnica. Tekmovali so učenci OŠ Karavanskih kurirjev, OŠ 16. december, OŠ Polde Stražar, OŠ Prežihov Voranc in OŠ Žirovnica. Tekmovalci so tekli na različnih progah, najboljših pet pa je po končanem tekmovalju prejel diplome.

NEKAJ NAJBOLJŠIH REZULTATOV:

CICIBANKE – letnik 1970 in mlajše (200 m): 1. Joži Žvan (43,14), 2. Saša Žuljan (44,30), 3. Marjetka Kočila (45,00) vse OŠ Žirovnica.

CICIBANKE – letnik 1968 in 1969 (350 m): 1. Polona Bester (58,45), 2. Mateja Erman (1:00,5) obe OŠ Žirovnica, 3. Natalija Bilek (1:03,0) OŠ Karavanskih kurirjev.

CICIBANI – letnik 1970 in mlajši (200 m): 1. Goran Jovanović (40,50), 2. Samo Koselj (42,10) obo OŠ Žirovnica, 3. Primož Samar (44,40) OŠ Prežihov Voranc.

CICIBANI – letnik 1968 – 1969 (350 m): 1. Tonček Novak (57,38) OŠ Žirovnica, 2. Joško Šmit (59,57) OŠ 16. december, 3. Marko Baloh (1:00,4) OŠ Žirovnica.

MLAJŠE PIONIRKE – letnik 1966 in 1967 (500 m): 1. Sandra Tušar (1:28,50), 2. Barbara Malenšek (1:29,59), 3. Barbara Ravnik (1:33,20) vse OŠ Karavanskih kurirjev.

MLAJŠI PIONIRJI – letnik 1966 – 1967 (600 m): 1. Dževad Džervala (2:10,31), 2.

IZENAČENA BORBA ZA PRVAKA

Tudi pretekli teden so bile v osnovni šoli Prežihov Voranc zanimiva tekmovalja. Tokrat so se pomerili za prvenstvo šole učenci osmih razredov v odbojki. V izredno izenačeni borbi, v kateri je v vsakem razredu uspelo dobiti po eno borbo, so na razliko v setih zmagali učenci 8. c razreda, ki so tako postali prvaki osnovne šole Prežihov Voranc v odbojki.

Nedavno od tega so ta naslov osvojili tudi v košarki in tako postali najbolj uspešni razred v športu na naši šoli. Drugo mesto je ravno tako na razliko v setih osvojil 8. b razred, pred 8. a razredom.

Zmagovalna ekipa 8. c razreda je nastopila v naslednji postavi: Noč, Tusek, Šlivan, Straus, Martinčič, Berlišk, Skubic.

Rezultati: 8. a : 8. b 2:0 (15:9, 15:7), 8. b : 8. c 2:0 (15:8, 15:11), 8. a : 8. c 0:2 (10:15, 4:15).

Vrstni red: 1. 8. c (49:44), 2. 8. b (46:49), 3. 8. a (44:56).

Barbara

Vojko Kučina, Branetu Dvoršaku in Eku Bečiroviču, za ves trud v teh 15 letih, za uspešno tekmovalsko in sedaj trenersko delo. Simonu Čebulju kot najuspešnejšemu tekmovalcu v teh letih. Ne smemo pa pozabiti na Črnologarjevo, Severjevo, Harapi-novo, Lah-Ivnikovo, Razmana, Krajzlja, Ferbežarja, Polanca, Hermana in druge, ki so se uspešno borili na domačih in tujih blazinah, prispevali, da se je ta šport do-bra zasedel na železarskih Jesenicah in tako dokazali, da se z resnim, marljivim, trdim delom da veliko doseči in da bi moral kot tak imeti več podpore, finančne in moralne pri jeseniški športni javnosti, šolah in organizacijah.

Turnir je dobro uspel. Vsa zahvala gre marljivim članom judo sekcije TVD Partizan Jesenice. Jeseniškim judoistom želimo, da bi tudi naprej korakali po poti navgor, pa čeprav bi vsajih trnava in spolzka, toda z vztrajnostjo in resnim de-lom se da vse premagati. In to so doslej že nekolikokrat dokazali!

-tok

PRVI LETOŠNJI ŽENSKI POZIVNI TURNIR

V Postojni je bil 22. aprila ženski pozivni turnir, na katerem so sodelovale tudi tri članice judo sekcije TVD Partizan Jesenice, Merima Dizdarevič, Tatjana Zalec in Marina Maričič.

Na turnirju so sodelovale vse najboljše slovenske judoistke, zato lahko rečemo, da so jeseniške judoistke uspešno startale v letošnjo sezono. V kategoriji do 48 kg se je Dizdarevičeva uvrstila na prvo mesto s štiri-mi zmagami, med njimi tudi nad lankole-tno republiško prvakinjo, Zalteva je bila tudi prva s tremi zmagami. Maričičeva pa je prvič tekmovala in lahko od nje vidnejše rezultate pričakujemo na naslednjih tur-nirjih v Mariboru in Ljubotmeru.

To je še en uspeh v jubilejnem letu, 15-letnici sekcije in 75-letnici društva TVD Partizan. Od vseh treh lahko pričakujemo še več, saj vestno trenirajo in želijo na-dajevati pot svojih uspešnih predhodnic.

5. in 6. maja bo v Novi Gorici turnir v po-častitev dneva mladosti. Turnirja se bodo udeležili tudi člani jeseniške judo sekcije. Jovan in Zlebir bosta 12. maja nastopila na republiškem prvenstvu za starejše mladi-ince, ki bo v Murski Soboti.

Anderle bo z državno člansko reprezen-tanco v začetku maja sodeloval na medna-rodnom turnirju v Tuniziji.

-tok

Gospodinjica sinica

Ste jo slišali sinico,
gospodinjico sinico?
Rano davi te novice
žurgolela, pol resnice:
Da pozna bratranca vrbca,
ki trebuhu je za hlapca,
venomer pa dela zgago,
kamor prileti z bisago;
prvi je med postopači,
kjer se krade in prosjači,
čivka, živka in živčavka
bolj kot kakšna sitna kavka
in berači brez potrebe
suknje, kot da ga na soncu zebe,
čevlje, češ, da rod je bosih
nemaničev še pri kosih.
Z drobnogledom pa preišče
v vasi sleherni dvorišče,
čivka vmes, da s srečo spal
tisti bo, ki več bo dal.

Tam na oni strani

Tam na oni strani hriba
je vasica na livadi,
tam doma je punčka Biba,
stara komaj pet pomladi.
Tam je češenj, hrusk in sliv
vse okoli žitnih njiv,
sočna travica tam rase,
da se janjček z njo napase,
da skaklja po nji kozliček
in s kozličkom bo teliček.

To povem vam na uho;
da nam vsem bo prelepo:
Biba nam poslala bo
janjčka dva in tri kozličke,
a najpridnejšim teličke,
češenj koš in hrusk in sliv —
vsem porednim pa kopriv!

Pes — sultan

Sultan naš je vzor čuvaja:
ne boji se tolovaja,
prepožrešneža dihurja;
varna je družina kurja
pred tatico, da, lisico,
ki na svetlem in o mraku
rada pride h kokošnjaku,
da bi kradla in morila,
kurje se krvi napila.

Da bo strah še tolovaju,
dajmo sultanu čuvaju
vse najboljše do klobas!
Saj tedaj bo srečna vas,
srečna bo družina kurja,
ko ne bo lisic, dihurja,
ko ne bo nihče se skril
v ovčjo kožo in moril.

Polž na potovanju

»Polžek, polžek, kam pa, kam
danes nosiš hišo sam?
Na gostijo — pa z rogmi —
ej, si smešen, polžek, ti!
Nebogljencek si, da veš,
vse posliniš, koder greš!
Na rogeh imaš oči,
pa ne vidiš tri pedi,
tri pedi naprej, nazaj,
da bi šel lahko na raj.«

»Stran, otroci, stran s poti,
meni se mudi, mudi
na gostijo sred poljan
vabi polže star goban.
Jedli, pili, se mastili
bomo tam in prenočili:
a če več ne bo gobana,
vrnem jutri se zarana
in pobodem vse z rogmi —
tekla bo v potokih kri.«

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Tonca

Tonce danes ni zbudila
srečnosa kukavica,
Tonco danes je zbudila
ptica prepelica.

»Spi, le spi še petpedi!
Tonca pa je spala,
v sanjah je, ko v barčici,
k soncu se peljala.

Nič ni slišala, da račke
k vodi so racale,
da so umivale se mačke,
vse se počesale.

Da peteljčin jutranjico,
je odpel na lesi,
da je škorec dolgo klical:
»Tonca, kje si, kje si?

In utihne prepelica —
Tonca pa zazeha;
sonca polna je gorica,
škorec pa ne neha:

»Tonca, glej se v ogledalu!
drobno ji zapoje.
Regajo ji žabe v kalu
pesmico po svoje:

»Rega-rega! — za dva lonca
vode še imamo
in zaspancem, kot je Tonca,
piskerček jo damo!«

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka Železar — glasila delovnega
kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA
JESENICE. Ureja kulturno umet-
niški klub DPD Svoboda
Tone Čufar Jesenice, glavni in
odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

MIHA KLINAR

(Roparska ptica)

Evropa-roparska ptica
seje smrt.
Evropa-roparska ptica
neti požar.

Kdor seje veter,
žanje vihar,
kdor ljudstvo zatira,
nekoč bo strit.

To so samo besede besed,
ti pa si na verigo oblasti pripet,
na verigo oblasti si prikovan,
na žrtveniku oblasti boš žrtvovan.

Zlatnike kovali
bodo iz tvoje krvi.
Roparska ptica
že nate preži.
Za roparsko ptico
kletke ni.

Proti roparski ptici
si brez moči.

Pravica in mir... vse dim je besed:
ti si na verigo oblasti pripet,
na verigo oblasti si prikovan,
na žrtveniku oblasti boš žrtvovan.

(Zvezda vodnica)

Pa se tema je
nad stepo leđeno
z rdečimi bliski
v požaru razklala.

Svet
kot da v dvojce se je
planetov razlomil
V RDEČEM OKTOBRU

in zarja svobode
se je v tebi prižgala
sirotnik-upornik.

In že si korakal
vojak delavske vojske
z rdečo pesmijo v duši
svetlobi naproti —

svetlobi, ki mora
prižgati na svetu
novo življenje
delavcu, kmetu,

vsem, ki skele jih
krivice okovi,
vsem, ki nasilje
jih biča še z biči,
naj bi se zvezda
rdeča prižgala,

ZVEZDA VODNICA.

(Koračnica sužnjev)

Trdno verjel si,
da so tvoji vodniki,
saj so prisegli
na delavsko čast,
pa so bili samo
lažniki, zvodniki,
izdali so mir
in proletariat.
Grob izkopali
so Internacionali
kot da brat-delavec
ni več tvoj brat,
v črni slepoti
so na čelo ti vžgali
bratomorilski
Kajnov pečat.

In ti si korakal
pod generali-krvniki
v bitke in smrt
za gosposko oblast.

Krvavel si na Ceru,
krvavel si na Drini,
v gorah karpatskih
in v Soški dolini
v strelskih si jarkih
umiral.

Tvoji koraki
kot bobni mrtvaški
so bobneli ob Soči
in bobneli na Krasu,
bobneli doma so
in v daljni tujini.

Kje vse si korakal?
Kje vse si umiral?
Kamenje kraško
je v tvoji krvi cvetelo
in sneg
v zimah ruskih.

Čemu si korakal?
Za kaj si umiral?
Za kaj
in za koga?

ujetnik na Ruskem
si z gnevom razmišljal
v Vjckem močvirju,
v gozdovih sibirskih
in v srcu preklinjal
večni sirotnik brez domovine
vse domovine na svetu.

Doma pa so žene,
otroci in starci
ob delu in gladu
moral mreti.

Za koga?
Za koga?
Te gnev je sežigal
in v žgočem sovraštvu
najraje
ves svet bi zadavil.

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 41/IX

Jesenice, 26. aprila 1979

PROMETEJEVA PESEM

(V rdečem viharju)

V rdečem viharju
Evropa-roparska ptica
v strahu predsmrtnem
je vztrepetala.

Oktoberka bakla
je upanje rdeče
v srca vsem bednim,
teptanim, trpečim
na svetu prižgala.

Upori in stavke —
kot da udaril za vselej boš
po črni krivici,
s pestjo stisnjeno v duši
slovenski upornik
ustavil si stroje
v jeseniški dolini,
zahumele so ulice
po miru in kruhu,

in v Ljubljani,
v Zasavju
si se potisočiril
in v Miljah
in v Trstu.

V mornarski obleki si v Boki
prapor upora razvil.
Pred ženami
z rdečo zastavo
si korakal v Ljubljani.

Vojak v Judenburgu
s svinčenkami križan si bil.
In v Muravu, v Radgoni
krvavel si pod streli.

Vrelci krvi
pa kot bakle ognjene
so nove plamene prižgali:
v Trbovljah si stavkal,
v Mežici in Črni.

V Idriji si živemu srebru
cinobrase žile zaprl.
V Mariboru na črte si tračnic
note koračnice rdeče zapisal
in zakorakal

po ulicah mesta ob Dravi.
Množic krvaveči protest
povsod si korakal:
republik kmečki
si v Vinici

zvestobo prisegel
in v Šmihelu
in Stopičah.

V ravnem Prekmurju
si zvezdo sovjetsko prižgal:
Čast delu
in delu oblast!

Povsod plamenel si
v rdečem uporu:
gospodi po robu
si se postavil vojak.

K rdeči svobodi
bi narod hlapcev korakal,
k rdeči svobodi
korakal bi proletariat,

pa so ga krotili
vodniki-zvodniki,
pri jaslih ministrskih
sluge pijavk.

Ti pa, sirotnik,
krvavel si pod streli:
na Zaloški cesti
vrtnica rdeča
med trni svinčenk
ti zacvetela je
na prsih uporniških.

V Trbovljah razklali
svobodo so bajoneti.
V jeseniški dolini
ob ploščah oklopnega vlaka
se v kri je razbil
uporniški rdeči vihar.

Jočite, žene,
jočite, matere,
bratje in sestre,
otroci in starci,
za vlakom krst črnih
z Zaloške ceste.

Vse lokomotive, zatulite žalost,
žalost zatulite, mrtve sirene,
nad črnimi krstami
rdeče svobode
zatulite žalost.

(Prometejska balada)

S kopiti, sirotnik,
so na tla te pobili,
v jeklene okove
so te vkovali,
nogé so prebili ti
z rapalskimi žebli,
deanico ti zvili
ob Dravi in Zili
in jo pribili
vrh Karavank,

levico zlomili ti
v prekmurski ravnini —
žebli, o žebli
so kamni meja.

Z žico bodečo
so nago telo
ti prepredli,
Z biči

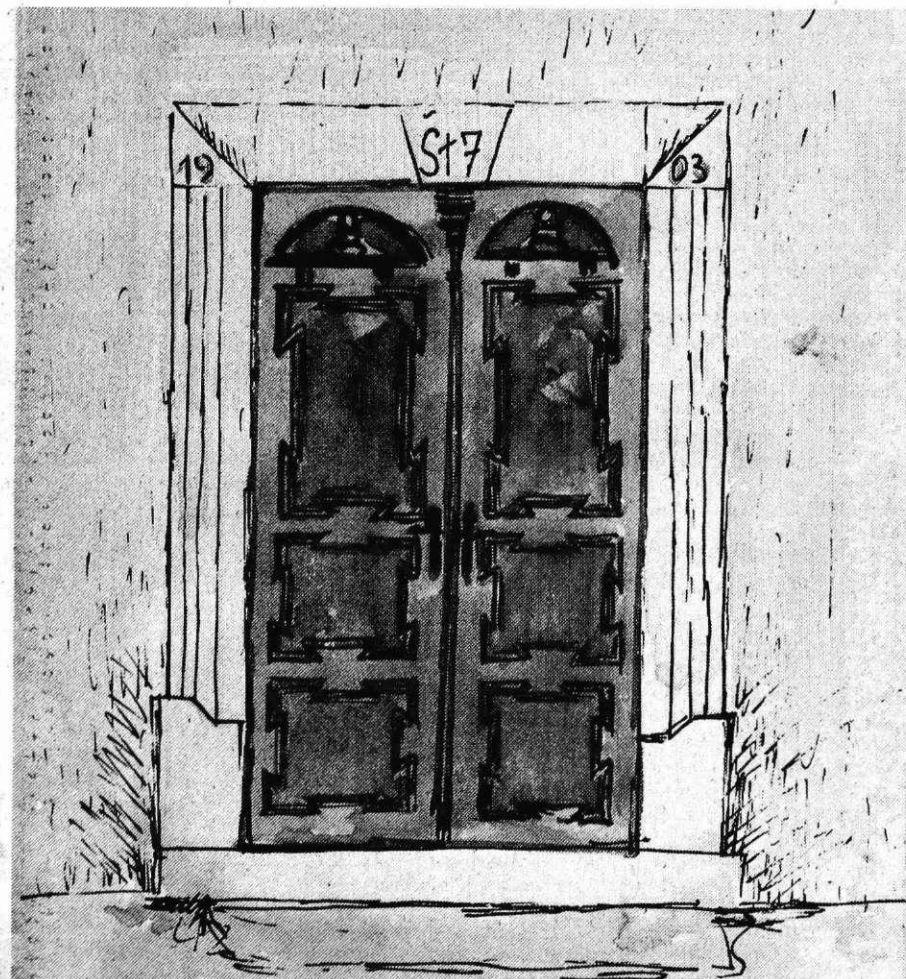
kot v bajki
Prometeju ptice
s kljuni jeklenimi
so ti hoteli
Prometejev ogenj
iz prsi izključavati.

V ječe si romal
med bajoneti,
v prisilna izgnanstva
pregnanec med brati.

Umiral pod streli si
in v rabljevih zankah,
pod noži Orjune
in v mukah Glavnjače,

umiral si
z ognjem prometejskim v duši,
pa kakor Prometej
nisi mogel umreti.

(Iz »Rapsodije o splavarjih
na ognjeni reki«)



Vhodna vrata pri Jurčku na Koroški Beli — skica Branko Čušin

MIHA KLINAR

ZAČETEK ORGANIZIRANEGA KOMUNISTIČNEGA GIBANJA NA JESENICAH

PRODOR SOCIALISTIČNE ZAVESTI MED JESENIŠKO DELAVSTVO

V Predzgodovini razrednega kovinarkega gibanja na Jesenicah sem opisal, s kakšnimi težavami in razmeroma dokaj pozno (v primerjavi z zasavskimi revirji, Trstom in Idrijo) je prodirala razredna delavska misel med jeseniško delavstvo. Seleta jeseni 1906 je marksistični Zvezi metalurških delavcev Avstrije uspelo zasidrati svoje prve korenine med jeseniški proletarijat, a še takrat samo s trinajstimi člani, kakor se je leta 1928 spominjal Stefan Weiss, s katerim se bomo v tem sestavku še srečali. Zato naj že sedaj navedem, da je tega slovenskega koroškega socialista usoda prinesla na Jesenice jeseni 1904, potem ko je odslužil vojaško službo. Takrat je bilo socialistično gibanje v jeseniški dolini, še na šibkih nogah, delavstvo pa je bilo ali pod vplivom Krekovih krščanskih socialcev ali pa pod narodnjaškim. »Le mala peščica, po večini tujcev (v glavnem Korošcev), nas je bilo socialističnega mišljenja...«; leta 1906 se nam je posrečilo ustanoviti organizacijo kovinarjev. Bilo nas je spočetka le 13 članov. »Nekaj spominov jeseniškemu proletariatu, Enotnost, št. 32, 31. avgusta 1928).

Tako se je prvih socialističnih korenin spominjal Stefan Weiss. Letnico te ustanovitve navaja tudi »Poročilo jugoslovanskega strokovnega tajništva v Trstu, ko poroča o novih strokovnih (sindikalnih) skupinah tudi to, da sta bili na Jesenicah ustanovljeni strokovna organizacija za železničarje in ena vplačilnica za kovinarje« (Naši zapiski, V, št. 2, februar 1907, str. 28). Število članstva v podružnici zveze kovinarjev je v dveh letih naraslo na 44 članov. Seleta takrat 16. aprila 1908 je centrala Zveze kovinarjev na Dunaju prijavila ustanovitev svoje podružnice na Jesenicah kranjskemu deželnemu predsedstvu v Ljubljani. Ta številka članstva je nizka v primerjavi z zaposlenim delavstvom Kranjske industrijske družbe na Jesenicah (oziroma takrat na Savi) in Javorniku, saj je na primer stalež delavstva v obeh tovarnah znašal leta 1905 1516 delavcev, leta 1910 pa je naraslo na 1811 delavcev. (Miha Klinar, Prišpevek k zgodovini jeseniškega delavstva, 1954–56, rokopis str. 20, hrani Tehnični muzej Železarne Jesenice). Tudi organizacija Krekovih socialcev – Jugoslovanska strokovna zveza, ki je v tem času imela vodilni vpliv na jeseniško delavstvo, je imela komaj nekaj več kakor sto organiziranih članov. Ostalo delavstvo pa je bilo neorganizirano. To seveda po svoje izraža nezavidljivo širino in globino delavske zavesti takratnega jeseniškega delavstva, kar je delničarjem KID omogočalo toliko večje in toliko bolj brezobzirno izžemanje zaposlenega delavstva, ki je zlasti v začetku leta 1914 zašlo v izredno težke socialne razmere. Kljub temu pa se je v tem obdobju (1908–1914) vpliv na neorganizirano delavstvo v tovarnah KID na Jesenicah in Javorniku začel nagibati v prid socialistične kovinarske organizacije, o čemer pričajo volitve delegatov v Bratovsko skladnico, pri katerih so socialistično organizirani delavci dobili 70-odstotno večino, (Slov. narod, 25. julija 1914), naslednje leto – spomladi 1915 – pa je ta odstotek pri istih volitvah narasel že na 84 % v korist marksistično organiziranega delavstva. To je bil že čas prve svetovne vojne, poloma II. socialistične Internacionalne, ko so se njene stranke razen boljševiške in arbske socialno demokratične stranke spre-

menile v priveske svojih buržoazij in se ob izbruhu prve svetovne vojne pri »patriotiskem« navdušenju ljudstva za vojno niso prav v ničemer razlikovale od meščanskih strank. Tako je bila tudi nemško-avstrijska socialno demokratična stranka, pri čemer pa je treba poudariti, da ji Jugoslovanska socialno demokratična stranka kot sestavni del avstrijske socialne demokracije ni sledila v razpihovanju sovraštva do Srbije, Francije in drugih antantnih sil. Zato se je tudi na kratkem Kranjskem in drugih slovenskih pokrajinah razlikovala od slovenskih meščanskih strank – klerikalne in narodnjaške. Tivde sta ob izbruhu vojne obe podžigali avstrijski »patriotizem« in pozivali na sveto vojno proti Srbiji, ki so jo s prižnec razlašali za »krivoversko«. Tako je na primer ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič pridigal avgusta 1914 vojakom pred odhodom na fronto, da je »krščanska ljubezen cesarja naravnost prisilila, da sovražnikom svojim, našim in božjim, napove pravično vojno« in da »cesar kliče vojake, da v imenu božjem z orožjem v roki kaznujejo hudodelstvo umorstva našega prestolonaslednika in njegove soproge« 28. junija 1914 v Sarajevu. Pozival je vojaške, naj z orožjem v roki maščujejo prizadevanja razkosati, uničiti našo Avstrijo in da naj z orožjem v roki branijo katoliško Avstrijo, katoliško cesarsko rodovino zoper zaklete sovražnike samega Jezusa, pričujočega v zakramentu ljubezni: »Možje! Kako vzvišen, kako svet, kako Bogu dopadljiv je boj, v katerega ste poklicani...« (Slovenec, 11. avgusta 1914). Teh besed seveda slovenski ljudje, zlasti delavci niso pozabili, čeprav bi si po štirih letih želeli to škof Jeglič.

V nasprotju s tem se slovenski socialisti niso omadeževali z vojnimi hujskaštvom in avstrijskim »patriotizmom«, kakor se je omadeževala centralna socialistična avstrijska »Arbeiter-Zeitung« (Delavski časopis, glasilo avstrijske socialne demokracije), ki je 5. septembra 1914 zapadla pravemu izbruhu nemškega nacionalizma v svojem uvodniku »Nach Paris« (V Pariz) (Miha Klinar, Utrinki iz zgodovine jeseniškega delavstva, Železar, jubilejna številka ob 40-letnici ZKJ, str. 237) (Slovenski socialistični tisk se ni vdal »patriotičnemu navdušenju« avstrijskih, pa tudi slovenskih meščanskih strank. »Zarjo« in »Rudarja« je ob izbruhu prve svetovne vojne oblast prepovedala, oziroma njuno izhajanje ustavila (27. julija 1914), septembra 1914 pa je začel izhajati »Rudniški delavec« kot »glasilo slovenskih rudarjev in fužinarskih delavcev«, a je že oktobra njegovo izhajanje oblast preprečila. Vseeno pa je delavcem ostalo stališče tega socialističnega slovenskega glasila do vojne v spominu – stališče, kakor ga je izrazila v uvodnem oklicu, ki je bil hkrati tudi navodilo za delovanje socialno-demokratskih strokovnih organizacij v novih vojnih razmerah.

Oklic je izražal željo, da bi se vpoklicani sodrugi skoraj srečno vrnili v delavske vrste in da bi s sodrugi, ki so ostali v rudnikih in tovarnah nadaljevali boj za osvoboditev delavskega razreda. Soderugom, ki so ostali doma, je polagal na srce, naj se prizadevajo, da bi ohranili trdno svoje organizacije, da bi ob koncu vojne in po njej ne bili izročeni našemu gospodarskemu in političnemu sovražniku na milost in nemilost, čeprav delovanje le-teh, izjemno stanje...

znatno omejuje. Svaril je zaupnike strokovnih organizacij, naj se izogibajo vsega, kar bi oblastem dalo povoda za nastopanje proti organizacijam. Soderugi naj bi se zato izogibali »vsaki nepremišljeni besedi, da ne bo nepotrebnih žrtvev«, svaril pred vohlači in denuncianti, pred »pogovori z neznanimi ljudmi«. Spodbujal je sodruge, naj ostanejo zvesti in požrtvovalni in da pokažejo, da jim je »beg iz naših (socialističnih) vrst izpod naših (rdečih) zastav nepoznana stvar in da tudi možje razrednega boja zvesto vztrajajo pod svojim praporom do zadnjega izdihljaja.

»Ostanite zvesti pošteni delavski stvari!« Tudi tega mnogi delavci niso pozabili in organizirano strokovno gibanje jeseniške podružnice Zveze kovinarskih delavcev se je v vojnih letih po svojem vplivu na neorganizirano delavstvo, pa tudi številčno nenehno krepilo. Junija 1916 so jeseniški socialisti že poročali, da je bil njihov »drštveni shod zelo dobro obiskan«, septembra 1916 pa o tem, da je njihova podružnica na Jesenicah »narasla že na sto članov«, oktobra istega leta o tem, da se v podružnico včlanjajo, oziroma »pristopajo tudi delavke, novembra 1916, da se je »njihovega shoda udeležilo prav lepo število delavk in mladostnih delavcev«. To je bil čas, ko je stalež zaposlenega delavstva pri KID začel zopet naraščati od 1225 delavcev, na kolikor je padel ob izbruhu prve svetovne vojne, na 1625 delavcev in delavk. (Miha Klinar, že cit. rokopis, str. 38)

V tem obdobju so bile Jesenice že pol drugo leto v območju vojne cone (od pomladi 1915, ko je Italija napovedala vojno habsburški monarhiji). Kazali so se že prvi večji znaki splošnega pomanjkanja. Delavci – v bojazni, da bi jih ne vpoklicali – so pomanjkanje voljno prenašali. Da bi delavsko pomanjkanje omilili, se je podružnica Zveze kovinarjev vztrajno prizadevala, da bi vsaj nekoliko izboljšala delavski položaj na Jesenicah. Vložila je resolucijo po vojnih dokladah, a brez uspeha. Oblast je prepovedala shode in zborovanja, obenem pa poostрила vohlaško službo. (Utrinki iz zgod. jes. del. Železar 1959, str. 237) Tedaj pa je habsburško monarhijo pretresel atentat avstrijskega socialista dr. Viktorja Adlerja za grofa Stürgkha kot protest proti medvojnemu obnašanju vodstva avstrijske socialne demokracije, obenem pa sta ta atentat, kateremu je kmalu sledila smrt cesarja Franca Jožefa, še bolj pa marca 1917 ruska februarjska revolucija, zopet odprla vrata avstrijskemu parlamentu.

Ti dogodki so prav tako kakor na splošno družbenopolitično življenje v habsburški monarhiji vplivali tudi na porast vpliva socialistično organiziranega delavstva na ostalo delavstvo, zaposleno pri KID na Jesenicah in Javorniku. Novembra 1916 se je shoda podružnice Zveze kovinarjev udeležilo prav lepo število delavk in mladostnih delavcev. Novi monarh cesar Karl bi rad ohranil monarhijo in je iskal tajno stikov z antanto, da bi sklenil z njo separatni mir, kar pa se mu ni posrečilo. Tako je dopuščal tudi v monarhiji manifestacije za mirovno gibanje, v katerem so prednjačili socialisti. Tudi to je številčno krepilo socialistične organizacije v monarhiji in seveda tudi na Jesenicah, kjer je JSDS 1. maja 1917 priredila praznovanje, organizirano kot mirovni shod. Na njem je govorila znana slovenska socialistka Alojzija Stebi. Udeležilo se ga je več kakor sedemsto delavcev, ki so sprejeli naslednjo resolucijo:

VALENTIN POLANŠEK

Iz slikanice oči

Začelo se je ob primerjanju:
Komu si podoben,
očetu – materi?
Veke so odprli prvi smehljaji,
tistih, ki so že na svetu
in so tebe srečni.
Pozneje se je zapovrstilo:
v sladkosti detinstva
so se oči odprle,
v intimne poglede
ste brez zadržka zrle,
v domišljiji
bujno zagorele,
v spoznanju
zažvele,
v čustvovanju
se zmehčale,
se v ljubkosti
zableščale

in ste do danes
nekaj – nekaj
obvarovale.

Voznikov zapitek

Sproščeni so belci
njegovih fantovskih let
v šegavih očeh:
Na zdravje,
tako smo prevozarili svet!

Izpreženi so lisci
njegovih možatih let
v izžetih prsih:
Na zdravje,
tako smo preciganili svet!

Osedlani so vranici
njegovih starih let
v izuženih prsih.
Na zdravje,
zanič je brez nas ta svet!

Ponočni sprehod

Tema krog mene
je gosta kot medica,
ta vam skozi molčanje
spečih trav;
nekje so zvezde
pretople in drobne
kot nepozabnih ljudi
posebne oči.
Noč je širna
in opojna,
da je duša dvojna
kakor pesem neizmerna.

ZA MLADE BRALCE — ZA MLADE BRALCE — ZA

ČRTOMIR ŠINKOVEC

MIŠJA ŠOLA

Mišja šola je bila na podstrešju neke stare hiše. To je bila zares čudna šola. Učiteljica, teta Mišulja, je poučevala štiri učence. Dve tihi in poslušni deklici Cico in Mico, in dva navihana, nemirna dečka Micka in Gricka. Vsi štirje so bili, kot vsi učenci na svetu, vedno pripravljeni razdreti kakšno tako za šalo in smeh.

Ko je učiteljica Mišulja vsako jutro vstopila v učilnico, je najprej pozdravila: »Dobro jutro, otroci!« Potem je nadaljevala: »Pazljivo poslušajte, nekaj lepega vam bom danes pripovedovala.«

Tako so v tej nenavadni šoli vsak dan začeli s poukom. Učili pa so se na neki stari, odprti in pocpani knjigi. Učenci seveda še niso znali prebrati niti ene same črke, vendar so sedeli na knjigi, ker bi se sicer lahko prehladili na mrzlih tleh. Na eni strani odprte knjige je sedela učiteljica Mišulja z drobno bilko v roki, ki je služila za palico. Palica je bila vsekakor potrebna – otroci, nič ne vprašajte zakaj. Kakor sta bili Cica in Mica pri učenju marljivi in poslušni, tako sta bila Micko in Gricko nemirna in nagajiva. Učiteljica, teta Mišulja, ju je često presenetila z vprašanjem:

»Kaj pa delaš, Micko?«

»Nič, prav nič ne delam,« se je potuhnil Micko.

Res, nič ni delal, le Gricka je opazoval, ki ga sploh ni bilo več na knjigi.

»Kje je Gricko?« je zdaj vprašala učiteljica.

»Doli. Komaj je načel v knjigo novo luknjo.«

»Presneti paglavec!« se je razhudila učiteljica in stopila s knjige. Zagledala je, kar je najmanj pričakovala. Gricko je bil medtem izdolbel v knjigo, na kateri so se učili, že precejšnjo luknjo. Luknja je bila tako velika, da se je Gricko, razen repka, ves zavlekel vanjo, pred njo pa je bil velik kup izgrizenih koščakov papirja. Teta Mišulja ob tem prizoru ni pomišljala, temveč je Gricka zagrabila za repek ter ga povlekla iz luknje.

»Kdo bi si mislil,« je rekla, »da si tako velik prijatelj knjig!«

»Hi-hi-hi!« sta se zahihitali Mica in Cica. Micko pa je rekel:

Teta Mišulja, Gricko je marljiv in vztrajen, koder gre za dobro knjigo. Sploh jo ne da iz zob, dokler ne pride do konca.«

Ob tej domislici so vsi prhnili v smeh; učiteljica Mišulja je bila še posebej vesela, ker njeni učenci tako ljubijo dobre knjige.

Razen drugih predmetov je učiteljica Mišulja poučevala tudi zemljepis. Učencem je pripovedovala o velikem svetu skrivališč in lukenj od podstrešja do kleti. Pouk zgodovine je poln velikih dogodkov, dejanj in doživljajev slavnih prednikov teh mladih učencev, pa tudi žalostnih tragedij, ko je ta ali oni slavn prednik končal življenje v strašnih mačjih zobeh ali v zanki zahrbtnje mišolovke. Ura prirotopisa je bila v glavnem posvečena nazornemu pouku o sovražnikih mišjega rodu. Teta Mišulja je svoje učence še posebej opominjala na previdnost, zakaj ostrji zobje sovražnikov in nevarne pasti jim utegnajo, lahkomišelnim, skrajšati že itak kratko življenje.

Po pouku so Micko, Gricko, Mica in Cica veselo odhiteli domov. Da so potolažili lačne želodčke so najprej pojedli po tri pšenična in po eno koruzno zrno, nato so se zlekli v luknji na topla ležišča in sladko zaspali. Počitka so bili Mišuljni učenci potrebni, saj so se morali v šoli pošteno učiti. Odpočitki so se morali za naslednji dan, zakaj v šolo so hodili redno vse do velikih počitnic. Le-narili niso niti o počitnicah, temveč so si pripravljali ozimnico – čim več pšenice in koruze za zimo. Ob novem šolskem letu pa se bodo zopet odpravili v šolo, seveda, če se ta ali oni ne bo poprej srečal s strašnimi mačjimi zobmi ali zahrbtno mišolovko.



Hišna številka v fresko tehniki na fasadi Mostarjeve hiše – take hišne številke so imele vse hiše na Koroški Beli – skica Branko Čušin

Oče je brez besed strmel v to grozljivo zmedo in me stiskal za roko, kakor da ga je strah. Nato se je sklonil in mi dejal:

»Nič se ne boj, udarili so naši in zdaj se bo odločilo. Pregnati bodo sovražnika!«

Vračala sva se pomirjena in oče samozavestnejših korakov. Orkan na zahodu je bil prebudil na seniku tudi ostalo družino. Radovedno so upirali oči v očeta, on pa jih je pomiril: »Nič se ne bojte, vse bo dobro.« Tistega jutra so bili odšli tudi vojaki z nove obrambne črte. Zavladala je nenavadna tišina. Ljudje so ugibali, oprezovali in šušljali, če mar groza, ki se je tako potuhnila, ne bo pridrvela od druge strani, še strašnejša in krvoločnejša.

Zloveščo tišino za zahodu so si ljudje kmalu pojasnili s sprebojem pri Kobariču. Pripovedovali so si, da sovražnik ni imel niti toliko časa, da bi se obul in oblekel. Brezglavo da je bežal in se reševal iz krempljev smrti. Še več pa da jih je za večno zaspalo v strupenih meglicah v podzemnih kavernah.

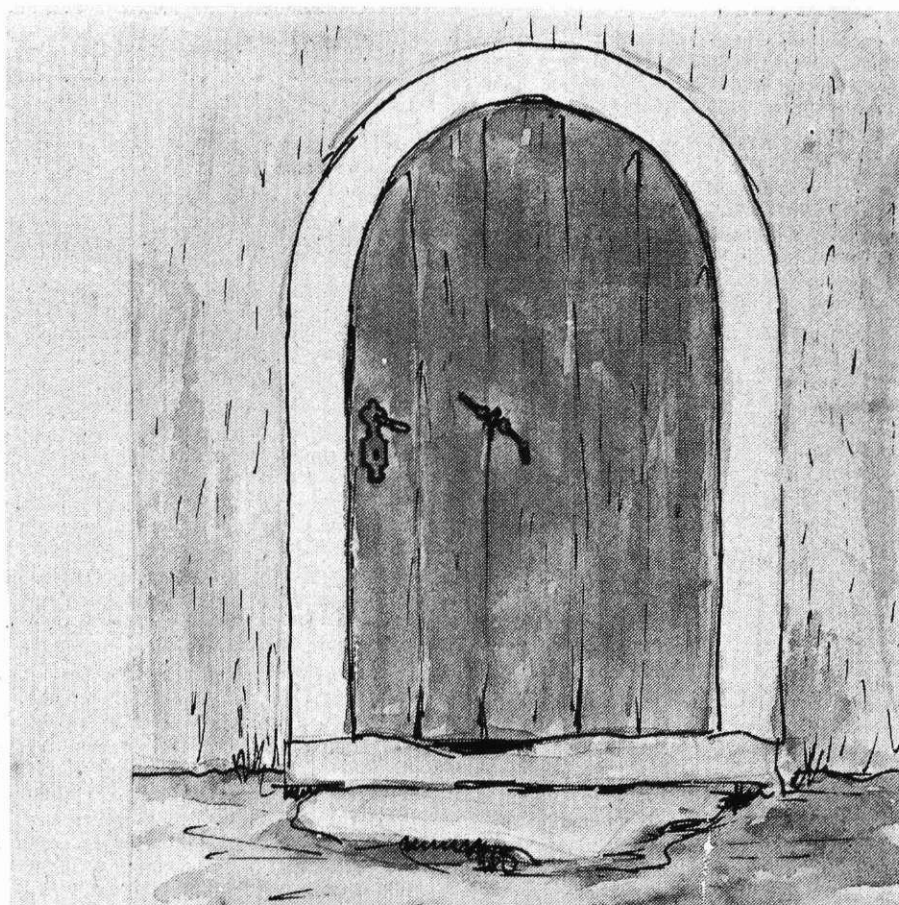
»Tega sovražnika smo za vedno odfešeni!« so govorili.

Ljudje, ki so se že odpravljali v begunstvo, so se zadovoljni oddahnili. Tudi begunci so pobrali svojo revščino in se odpravili na svoje razdejane domove. Odšli so tudi begunski otroci in med nami je ostala prava pravcata praznina. Ostali smo le domači: Peter, Stanko, Radko, Fanči in jaz.

K Piavi odmaknjeno bojišče je vzbujalo v ljudeh občutek varnosti. Tembolj jih je vznemirjalo bivše bojišče ob Soči, kamor so se odpravili, kdor je mogel, moški in ženske, da so brskali med mrtvimi vojaki po zapuščenih kavernah in napol izpraznjenih skladiščih, ki jih je sovražnik moral iznehati zapustiti. Brskali so kot mrhovinarji za vsem, kar je utegnilo biti vredno in koristno. Spričo množice teh iskalcev je bilo kma' v vse pregledano in obrano. Preostalo je le razno orodje, žica in orožje. Ker je primanjkovalo odevi, obleke in obutve, so nazadnje slačili celo mrtve vojake.

Zdaj je z vsemi močmi poprijel tudi oče. Garal je od jutra do večera. Od nekod je pripeljal celo dva odseljena vojaška konja. Vranec je bil pravi lepotni oficirski konj, ki je bil pripravljen za ježo kakor pa za vprego. Z njima je oče v kratkem času navlekel iz gozda lesa za ostrešje, ki ga je sproti obtesal stari Lokvar. Čeprav že star, se je trudil pomagati v nesreči. Očetu se je z obnovo zelo mudilo, kakaj zima je bil že pred durmi. Na pomoč so priskočili še gozdni delavci in v nekaj dneh postavili ostrešje. Zdaj požganina ni več tako obupno strmela v nebo.

Na pomoč so prišli tudi zidarji Matiček, Balant in Karli. Ker je bilo najnujnejše, so najprej sezidali ognjišče, kamor je mati pristavila lonec. Nato so postavili veliko krušno peč. V njej smo zakurili in nanjo smo v poznem in mrzlem jesenskem večeru že lahko zlezli srečni otroci. Vsake novosti in pridobitve, ki je blažila našo nesrečo in nas uvajala v znosnejše in normalnejše življenje, smo se vsi otroško radovali. To je očeta spodbujalo k neugo-



Vhodna vrata pri Petrovcu na Koroški Beli — skica Branko Čušin

nobljivi in neutrudni delavnosti. Za zidarje, ki so jim pomagali tudi starejši otroci, je imel vedno pri roki dovolj kamenja in malte. Trudil se je tudi z lesom za zapažanje oken in vrat. Treba je bilo hiteti, saj bi brez opažev zimska burja križem krazem razsajala pod golim ostrešjem. Prav ti delavci, stari zidarji in mizarji, so vnašali med nas obilico prijetnih, pravljicnih jesenskih večerov. Pravljičice o strahovih, polne groze in duhov, je najlepše, najbolj prepričljivo in tekoče pripovedoval zidar Matiček. Pripovedoval je tako zbrano, kakor da je bilo vse, kar je povedal, docela resnično in nemara celo sam doživel. Navajal je tudi kraje in prizorišča pravljic iz naše okolice, kot na primer v pravljici o zakladu pod Abnim čelom, ki ga je čuval sam hudič... Vrh grozljivosti pa je bila pripovedka o Špehovi Neži, ki je, lepa in prevzetna, izpila samega hudiča.

Tudi te pravljice so mi ostale v spominu do današnjih dni. Še danes se spominjam, kako smo poslušali s sluhom in vidom ter drhteli od groze in strahu še pozneje, ko smo brez spanca ždeli na skromnih slamnatih ležiščih in je okrog voglov in v ostrešju zavijala prav tako huda pravljica burja.

Tako se je zadnja vojna zima polagoma prevesila v pomlad, ki je postregla lačnim z regratom, pa v poletje in jesen, ko je dogajanje na zahodni fronti začelo ponovno vznemirjati ljudi. Slabe novice so prinašali tudi vračajoči se vojaki. Čeprav je bilo vojne konec, je bila v njih besedah grenkoba... K nam, so govorili, bo prišla italijanska vojska. S tem pa se nihče ni mogel spri-

jazniti. Zavladala je splošna mržnja do tujcev, ki smo se je nalezli tudi otroci. Ljudje so se tolažili, da bodo Italijani prišli le začasno, kakaj o meji bo odločala narodna samoodločba.

Nekega jesenskega večera je planoto vznemiril tuji živžav, ki je natihoma prišel v vas z belo zastavo. S tujimi vojaki je prispel tudi riž, makaroni in južno sadje. Otroke so vabili na menažo in jim nasipali v skodelo makaronov in riža. Že so nekateri rekli, da hudič ni tako črn, kakor smo si ga slikali... Prvi dnevi miru so res prinesli sprostitev, veselje in razvrat, saj so tuji vojaki s kijantijem in kitarami lazili po hišah in s starimi ženskami plesali argentinski tango. Otroci, še polni vojnega strahu, smo z začudenjem v očeh opazovali to nenavadno lahkoživost, saj je od zahoda, s fronte, južni veter še vedno prinašal duh po mrličih. Ampak kdo bi zdaj po vojni mislil na mrtve vojake.

Stari ljudje so imeli navado reči, da nesreča ne pride sama, da se ji rada pridruži še druga. In res se je prikazala v obliki hude bolezni, ki so ji dejali »španska« in je razsajala s smrtjo zlasti med otroki. Prvi ji je podlegel Peter, nato je pokosila Branka, za katerim me še danes stisne pri srcu... Fanči in Radko sta ležala hkrati na parah... Vsakega posebej smo spremili do jame, mene pa je žgala nepojmljiva žalost. Zasovražil sem starega župnika, ki je z razglašenim glasom pel misere... Le kako more peti, ko meni umirajo tovariši! Počutil sem se neskončno samega... Tako sem stopil v deška leta.



Stefan Weiss, rojen 22. 12. 1880 v Podjurbelju na Koroškem

»Ob praznovanju prvega maja zbrani možje in žene delovnega ljudstva izjavljajo:

Zvesti sklepom mednarodnih socialističnih kongresov, zlasti kongresa v Baslu (izredni kongres II. internacionale v Baslu leta 1912)

in v zavesti popolnega soglasja z vsem delovnim ljudstvom Avstrije in Ogrske

svečano izreka shod svojo odločno pripravljenost za takojšnji mir brez osvojitvev in ponižanja katerekoli vojskujoče se države in nasprotuje vsakemu podaljševanju prelivanja krvi, uničevanja človeških življenj in ljudskega blagostanja;

z zadovoljstvom sprejema na znanje obvezne izjave skupne vlade avstroogrške, da vodi ta država vojno le za obrambo in da je pripravljena za časten mir brez osvojitvev in zahteva neomajno vztrajanje na tej izjavi, ki je potreben predpogoj za mirovna pogajanja... (Delavec, IV, št. 18, 5. maja 1917)

Iz zadnjega citiranega odstavka resolucije je čutiti novo stališče avstrijske socialne demokracije do prizadevanj cesarja Karla za sklenitev miru z antanto z namenom, da bi ohranil celovitost cesarstva in preprečil njegov razpad, obenem pa je že moč slutiti, da se bo za tako ohranitev prizadevala tudi avstrijska socialna demokracija in pri tem pozabila na možnost revolucionarnih sprememb v smislu marksistično socialističnih načel prav tako, kakor je skupaj z drugimi strankami II. internacionale leta 1914 pozabila na vse protivojne razprave in sklepe le-te na kongresih v Amsterdamu 1904, v Stuttgartu 1907 in na izrednem kongresu v Baslu leta 1912 ob izbruhu balkanskih vojn.

Sicer pa so o vprašanih vojni in militarizmu razpravljali na skoro vseh kongresih II. internacionale, saj je bilo v obdobju, ko je kapitalizem prešel v imperializem, to vprašanje za delavstvo in vse delovne sloje najbolj pereče vprašanje. Že ob ustanovitvi kongresa leta 1889 so stranke II. Internacionale sprejele v svoje programe zahtevo po ukinitvi stalnih armad, ki so proti koncu prejšnjega stoletja postajale številčno vedno večje v evropskih imperialističnih državah in seveda tudi vedno bolj oborožene, kar je terjalo nova ogromna sredstva, ki so jih vlade teh držav zvalile zlasti na delavska ramena. II. internacionala je terjala, naj bi stalne armade nadomestila demokratično organizirana milica na podlagi splošne oborožitve ljudstva in še to le za obrambne namene. Engels je to

zamisel odobral in tudi Lenin je pozneje menil, da je demokratično organizirana milica lahko eno izmed uspešnih jamstev zoper agresivno vojno.

Stališče II. internacionale je svojčas tudi bilo, da boja proti vojni in militarizmu ni mogoče ločiti od razrednega boja. Proletariatu niso sovražni delavci drugih dežel, marveč buržoazija lastne dežele. Leta 1900 je II. internacionala izglasovala resolucijo, ki je delavske predstavnike v parlamentih obvezovala, da glasujejo proti kreditom za kolonialne ekspedicije, kakršna je na primer, bila angleška vojna ekspedicija proti Burum v Južni Afriki. Toda že takrat se je pokazalo, da samo resolucije ne zaležejo, saj so angleški laburisti ostali do vojne med Anglijo in Buri pasivni. Po letu 1905, ko je nastala revolucionarna situacija v času japonsko-ruske vojne v Rusiji, ko se je v letih 1905 in 1906 zaradi tako imenovane maroške krize zaostril položaj med Nemčijo in Francijo, in v času naraščajoče napetosti med imperialističnimi velesilami je II. internacionala na svojem kongresu v Stuttgartu leta 1907 z resolucijo obsodila militarizem kot orodje, ki služi buržoaziji za tlačenje delavskega razreda in zatiranih narodov.

Na tem kongresu so obširno pretresali vprašanja o vojni. Francoski socialisti in eden izmed voditeljev francoske socialistične stranke je zavračal nemške socialne demokrate, ki so odklanjali radikalne antimilitaristične predloge francoskega delegata Hervéja o splošni stavki, vojaški stavki in vstaji v primeru vojne kot neizvedljive in škodljive, čeprav se Jaurés sam ni strinjal v celoti s Hervéjevimi idejami. Vseeno pa je v soglasno sprejeti resoluciji prevladalo stališče nemške socialne demokracije. Resolucija je potrdila sklepe prejšnjih kongresov proti militarizmu in imperializmu, ugotovila, da so vojne v bistvu kapitalizma in da bodo prenehale šele, ko bo kapitalistični družbeni red odstranjen. Delavski razred je naravni nasprotnik vojne in se mora zato, z vsemi sredstvi boriti proti oboroževanju in odklanjati sredstva zanj, ter da mora vzgajati svojo mladino v duhu bratstva narodov. Resolucija je določila tudi taktiko boja proti vojni z naslednjo formulacijo:

»Internacionala ne more utesnjevati akcije delavskega razreda proti vojni v toge oblike; ta akcija je v raznih državah naravno različna ustrezno času in kraju. Dolžna pa je, da čim bolj okrepi in poveže težnje delavskega razreda proti militarizmu in vojni.«

V primeru vojne nevarnosti morajo socialistične stranke storiti vse, da bi izbruh vojne preprečile z uporabo sredstev, ki jih imajo za najbolj učinkovite in ki se naravno spreminjajo s poostritvijo razrednega boja in s splošno politično situacijo. Spričo okolnosti, da je v imenu nemške socialne demokracije njen prvi voditelj Avgust Bebel ponovno odkrito izjavljal, da bo njegova stranka domovino branila v primeru napada ruskega carizma, carska Rusija in Francija pa sta bili zaveznici, tako formulirane obveznosti niso mogle pomiriti bojzorni dalekovidnejši francoski socialistov glede stališča nemške socialne demokracije v primeru izbruha vojne, čeprav so predstavniki levega krila na pobudo Lenina, ki je takrat prvič sodeloval na kongresu II. internacionale kot delegat Ruske socialno demokratične delavske partije, in Roze Luxemburgove vnesli v stuttgartsko resolucijo naslednji zaključek:

»Če pa bi vojna kljub temu izbruhnila, so socialistične stranke dolžne storiti vse, da se čimprej konča, in z vsemi silami težiti za tem, da z vojno nastalo gospodarsko in politično krizo izkoristijo za zdravljenje ljudstva in tako pospešijo odstranitev kapitalističnega gospodarstva. (Zgod. arhiv KPJ, Tom V, str. 482, 483)

Ta zaključek pa je v bistvu pomenil, da je treba imperialistično vojno spremeniti v državljansko. Baselski izredni kongres II.

internacionale, ki ga omenja citirana prvomajska resolucija JSDS na prvomajskem zborovanju na Jesenicah (in seveda tudi po drugih delavskih središčih v Sloveniji) 1. maja 1917, je vnovič potrdil že sprejeta, pravilna stališča o obnašanju proletariata v primeru imperialistične vojne. Soglasno sprejeti baselski manifest je celo v podrobnosti pravilno predvideval, kako se bo razvijal svetovni imperialistični konflikt. Ugotovil je, da se bo imperialistična vojna nujno spremenila v revolucionarno krizo, stvarno opredelil taktiko proletariata in priporočil ukrepe, ki naj bi jih posamezne socialnodemokratske stranke podvzele v svojih deželah v primeru vojnega spopada.

Stranke II. internacionale so se torej, predvsem pa njene leve in centralistične skupine, jasno zavedale, da bi imperialistična vojna, če bi jo proletariati dopustil brez revolucionarnih protiukrepe, pomenila katastrofo za mednarodno delavsko gibanje. Stranke II. internacionale so v času izrednega baselskega kongresa štele okrog 3 milijone 300 tisoč članov, sindikati ali strokovne organizacije, kakor so takrat imenovali sindikate pri nas, pa so šteli več kakor 10 milijonov organiziranih delavcev. Mimo tega je v evropskih državah v tem času za socialnodemokratske stranke okrog 12 milijonov volivcev. To je bila vsekakor številčno mogočna sila, ki je odražala ogromen vpliv in moč II. internacionale in vzbujala pri milijonih razredno zavednih, discipliniranih in protivojno razpoloženih delavcih neomajno zaupanje vanjo. Toda vse — razen pri Leninovi boljševiški partiji — je ostalo samo pri abstraktnem razglašanju revolucionarnih protivojnih stališč. Baselski manifest II. internacionale je ostal v zgodovini kot dokument obtožbe proti večini voditeljev II. internacionale, kajti uspravajoči duh lagodnega parlamentarnega praktizma se je zajedal celo v vrste poštenih socialnodemokratskih pravkov in jih onesposobil za premagovanje ovir in težav revolucionarnega boja. Bili so se revolucije in se pri sebi nadejali, da revolucionarni ukrepi ne bodo potrebni. Raznašali so se, da je strah vladajočega razreda pred revolucijo, ki bo neogibno sledila vojni, tako velik, da je sam po sebi zadostna garancija miru.

To iluzijo pa je julija 1914 razbil avstroogrski ultimat Srbiji in nato vojna napoved: Avstro-Ogrska je napadla Srbijo, torej je bila njena vojna napadalna in ne »obrambna«, kakor jo je razglašala citirana resolucija, da vlada Avstro-Ogrske vodi »vojno le za obrambo«. Ta odstavek citirane resolucije je bil hudo sumljiv in v nasprotju s sklepi mednarodnih (predvojnih) socialističnih kongresov, zlasti kongresa v Baslu, ki je v primeru vojne terjal revolucionarne protiukrepe proletariata. Zato so se tudi naslednji odstavki na prvomajskih zborovanjih na Jesenicah in drugih slovenskih delavskih krajih, izkazali pred zgodovino kot prazne besede:

»... shod pozdravlja za navdušenim pritrjevanjem pričeta pogajanja (soc. dem.) strank Nemčije, Avstrije in Ogrske z bratskimi strankami tujine, ki imajo namen, da znova dokažejo bratsko solidarnost proletariata vseh dežel, da zgradi novo internacionalo na širši podlagi in v poglobljeni obliki, da postavi v službo umetno zadrževano mirovno voljo delovnega ljudstva vseh držav in narodov sveta za doseg trajnega miru;

pričakuje, da sodeluje na novo zbujena internacionala pri vzpostavitvi novega evropskega mednarodnega prava in nove evropske državne skupnosti, temelječe na svobodi in bratski solidarnosti vseh narodov.

S strastnim sočustvovanjem pozdravlja shod ruski proletariati, ki s svojim junaškim bojem ni rešil le samega sebe, temveč vso

(Nadaljevanje s 3. strani)



Franjo Gabrijel, rojen 3. 11. 1887 v Rožu na Korškem

Evropo jarma in biča carizma in je tako napravil svobodno pot za nov politični in socialni razvoj.

Shod obljublja, da zastavijo vsak posameznik in vsi skupaj vse svoje sile, da pomagajo potrebi po splošnem miru k najhitrejšemu uresničenju. (Delavec, IV. št. 18, 5. maja 1917)

O teh delavskih shodih je poročal tudi meščanski tisk. Že pred shodi je o tem pisal »Slovenski narod« 28. in 20. aprila 1917. V prvi številki je bil tudi stavek:

»Ves slovenski narod bo na majski praznik solidaren s slovenskim delavstvom...«

V naslednji — 30. aprila 1917 pa lahko beremo med drugim:

»Za mir in svobodo — v tem znamenju sme letos avstro-ogrski proletarijat praznovati svoj prvi maj. Ni čuda, da se mu pridružuje tudi vse ostalo prebivalstvo države in da postaja letošnji delavski praznik — praznik trpečega človeštva sploh... Uživati hočemo mir, deležni hočemo biti miru v znamenju demokratične in narodne misli. Tej zahtevi zmagovite ruske revolucije je veselo pritrdila monarhija na usta svojih odgovornih državnikov...«

Brez dvoma je ruska februarjska revolucija bila opozorilo tudi habsburškemu cesarskemu dvoru, ki je za svojo rešitev in rešitev monarhije odprl vrata dunajskega parlamenta, obenem pa poizkušal v svoj voz vpreči tudi avstrijsko socialno demokracijo, kar se mu je prav tako posrečilo, kakor se je posrečilo ruski buržoaziji in veleposestnikom vpreči v svoj voz ruske socialne demokrate — menjševike in eserje. Ne glede na to pa je prav socialistična akcija za mir povzročila nov in vedno množičnejši dotok delavstva v socialnodemokratske strokovne organizacije.

Tako je bilo tudi na Jesenicah, ko je v jeseniški podružnici Zveze kovinarskih delavcev junija 1917 naraslo število članstva na ca. 400 članov, kar je pomenilo, da je bila v tem času v socialistični strokovni organizaciji organizirana četrtina vsega delavstva v tovarnah Kranjske industrijske družbe na Jesenicah, Javorniku in na Blejski Dobravi, kjer so ruski ujetniki gradili tovarno elektrod. (»Delavec«, 9. junija 1917) Tako so v jeseniški dolini socialistično organizirani delavci že postali ne samo vodilna, marveč tudi najbolj trdna sila jeseniškega delavstva.

VZPOSTAVITEV DELAJSKIH ZAUPNIKOV

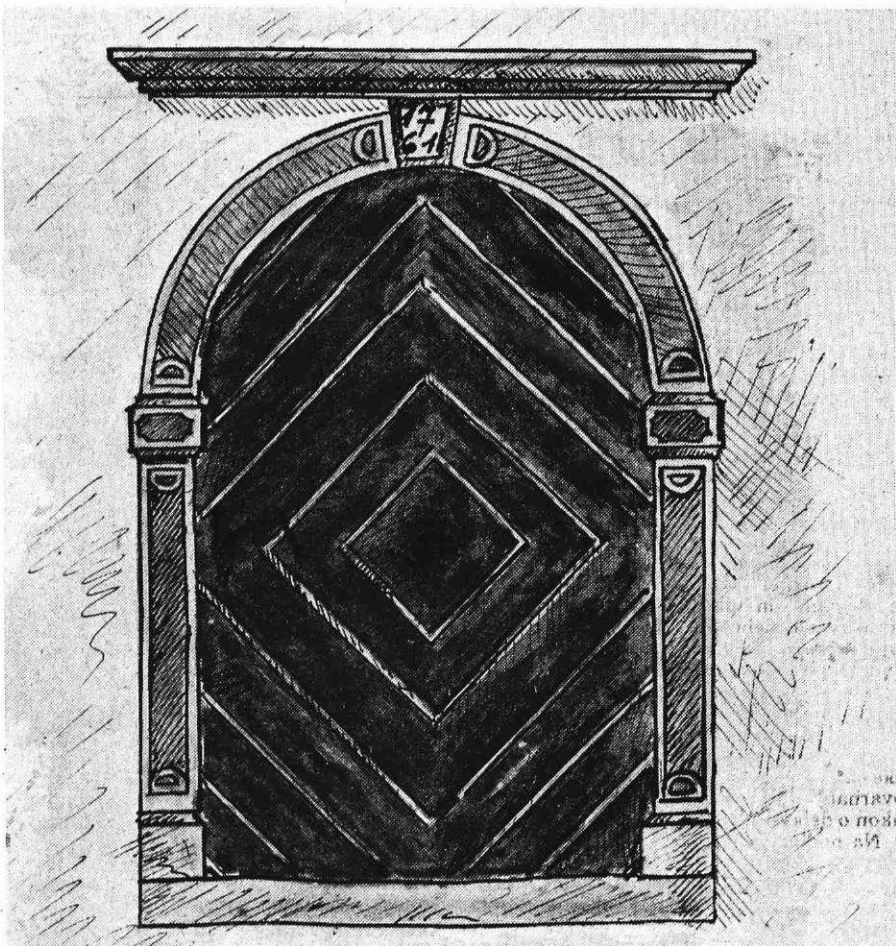
Samo devet dni po zmagi februarjske revolucije v Rusiji je avstrijska vlada dne 21. marca 1917 izdala naredbi o uvedbi mezdnih in pritožbenih komisij v vojni industriji in v tovarnah, oziroma obratih, ki so ob izbruhu vojne prišli pod vojno upravo. To je sprožilo mezdna gibanja pa tudi stavke, v katerih ni prišlo samo do mezdnih zahtev, pač pa tudi do zahtev po končanju vojne in po izpustu političnih jetnikov, med katerimi je bil tudi dr. Friedrich Adler, sin dr. Viktorja Adlerja, prvega voditelja avstrijske socialne demokracije, in tajnik avstrijske socialnodemokratske stranke, ki je 1. oktobra 1916 ustrelil avstrijskega ministrskega predsednika grofa Stürgkha.

Ta atentat, ki sem ga že prej omenil, je bil izredno pomemben dogodek v avstrijski notranji politiki, saj je bil s tem atentatom odstranjen nosilec vojnega absolutističnega režima, ki so se ga naveličale tudi meščanske avstrijske stranke in bile vnovič za obnovo ustavnega stanja in sklicanje avstrijskega parlamenta, do katerega je po smrti Franca Jožefa pod novim cesarjem Karlom tudi prišlo.

Adlerjev atentat pa ni bil samo pomemben za sprostitev notranjega življenja v Avstriji, pač pa nam prav proces proti njemu osvetljuje nekatere stvari v avstrijski socialni demokraciji, ki je takoj po atentatu na Stürgkha v nemških socialnodemokratskih glasilih v Avstriji in Nemčiji razglasila Adlerjevo dejanje za »dejanje blazneža«, osrednje glasilo avstrijske socialne demokracije »Arbeiter-Zeitung«, pa je izjavilo, da se je »atentator s svojim dejanjem sam izključil iz stranke«. Zate-

kanje k individualnemu terorju je nasprotovalo načelom hainfeldskega programa avstrijske socialne demokracije, prav tako kakor še vedno nasprotuje načelom vseh marksističnih delavskih strank. Pa ne samo zaradi tega, saj je bilo v tistem času, ko se je avstrijska socialna demokracija v celoti prilagodila Stürgkhovemu absolutizmu, Adlerjevo dejanje kot dejanje enega izmed najbolj vidnih članov stranke nekaj nezaslišanega.

Dr. Friedrich Adler, kakor je sam pojasnil vzrok svojega dejanja, je posegel po tem sredstvu boja zato, ker sta mu »cenzura vojnega absolutizma in z njim zvezana lastna stranka onemogočila, da bi se v svetu slišal tudi glas avstrijske internacionalistične opozicije, kateri je sam stopil na čelo — glas proti vojni in proti vojni politiki njegove stranke. V svojem zagovoru pred izjemnim sodiščem 18. maja 1917 je predstavil svoj atentat kot »demonstracijo za mir brez aneksij in kontribucij in predvsem kot protest proti lastni stranki, ki se je ob izbruhu vojne začela ravnavati po tujih načelih, bodisi nemško-nacilnalnih (ki so jih zastopali Leuthner, Pernerstorfer in Hartmann) ali pod vplivom dr. Karla Remnerja, ki je »svoje notranje prepričanje avstrijske demokracije vtihtotalil v stranko kot pristno internacionalno načelo«. V svojem zagovoru je poudaril, da je »hotel svoje sodruge privedi privedi k morali internacionale«, k »morali demokracije, ki jo je medtem (po atentatu, a pred zagovorom) dvignila zopet ruska revolucija, ki načelu roparskega osvajanja dežel postavlja nasproti načelo enakopravnosti narodov, ko zahteva mir



Koroška Bela — vhodna vrata Brancev — skica Branko Čušin

Pripomogla je sestra stiske — iznajdljivost. Njekje je dobila golido in v hlevu namolzla nekaj mleka, da smo se ga vsi zapovrstjo napili. To je bilo kosilo in večerja. Iznajdljivi so se izkazali tudi begunci, ki so nekje staknili steklenico krompirjevega žganja. Sedli so pod lipo in povabili tudi očeta. Žganje mu je zlezlo v glavo. Pil je iz obupa, jokal, stiskal pesti in klel pod nebo. Naposled se je umiril in dejal: »Grem spat v seno!« Tudi begunci so se stisnili v senik.

Zdajci se je znašla tudi mati. Zbrala je vse otroke in nas odpeljala v bližnjo bajto, ki je služila za kaščo, kovačijo in za domovanje preužitkarjev. V njej se je šopiril naduti gozdni čuvaj Anže, ki mu je med vojno zrasel greben. Nas, prišleke, je sprejel z veliko nejevoljo, vendar tega nismo hoteli opaziti. Vsakdo si je uredil ležišče na snopu slame in molče smo legli po tleh. Kmalu smo začutili, da nam je bolj od Anžeta sovražna množica bolh, ki je zagrizeno delila z nami našo revščino. Te bolhe so mi ostale globoko v spominu, saj smo med njimi prespali samo eno noč, zarana pa smo zbežali pred njimi v jutranji mrak. Poslej smo hodili spat na senik, saj so nas bili zapustili tudi begunci. Na senu je bilo mnogo prijetneje kakor med bolhami, čeprav nam je ogenj požrl tudi obleke in oode.

Tako smo v prvem mraku z materjo sedeli v rosi travi in se tiščali kot zbežani piščanci. Tedaj je vstal tudi oče. Z mrakom v očeh se je oziral po pogorišču, vzel iz šupe žago in sekiro ter se brez besed odpravil v gozd. Mati je rekla: »Nasekal bo lesa za ostrežje!« Nam vsem se je to zdelo strašno navkljub. Kako bo sam sekal in žagal? Zato smo se potem zelo razveselili, ko so mu ob sobotah in nedeljah prihajali na pomoč nekdanji tovariši, gozdni delavci. Čeprav so bili stari, sestradani in razmajani, saj jih ni niti vojska poklicala pod orožje, so zdaj očetu prišli kot božji blagoslov.

Medtem se je polagoma in grozljivo približevala fronta. Italijani so bili pririnili že na Banjško planoto, in če bi bili dosegli Lokovške griče, bi se vaščani morali umakniti, a tega smo se zelo bali. To bi za nas pomenilo še eno nesrečo. V vas se je natrpalo vojaštvo, ki je gradilo novo obrambno črto. Na delo so morale tudi ženske in otroci in zapletati jarke z bodečo žico. Da se nekaj dogaja, je opozarjalo sovražno topništvo, ki je s šrapneli sejalo na nas jekleni dež. Nepojmljiv strah pa je širilo sovražno letalstvo, ki je spuščalo bombe na kraje, ki so bili sumljivi, da imajo kakšno zvezo z vojno. Našo požgano hišo z visokim dimnikom so imeli še posebej na piki, saj se je v dolini pod njo čez dan pasla domača živina z vojaškimi konji. Bombe so že bile ubile nekaj ljudi.

Nekega ranega jutra je mati v škafu pripravljala krmo za prašiče. Ko je z rokami dobro premešala, je škaf dvignila na glavo in se odpravila v hlev. Prijel sem se je za krilo in komaj sva stopila na prosto, se je izza hriba oglasilo brnenje letala, ki se je bližalo z veliko hirostjo naravnost nad naju. Že je zavistela bomba in treščila z velikim pokom nedaleč od naju ter dvignila slap gruč, kamenja in griv. Pritisk naju je vrgel po tleh, kjer se je škaf razletel,

naju pa je zalila tista brozga. Mati me je zaščitila z lastnim telesom. Nisva se, vsa tresoča se od strahu, še dobro pobrala, že je iz gozda ves v skrbeh pridrl oče. Ko je opazil, da sva ostala živa, mu je srečen nasmeh preplaval obraz: »Da sta le ušla smrti.« Bila sva smešna ob razbitem škafu in vsa zamazana od prašičje krme. A oče se nama ni smejal. »Prekleta vojna,« je stisnil pest in se podviral nazaj proti gozdu.

To je bil res peklenski čas. Skozi vas se je vlekla nova obrambna črta, opletena z bodečo žico in električnim tokom. Če bo sovražnik napredoval z juga, se bo fronta pomikala na Planoto. Tega pa smo se strašno bali. Kam naj se umaknemo, saj je bila vojna z grozo in strahom prisotna povsod. Tu smo imeli na njivi vsaj repo in nekaj krompirčkov, kar niso odnesli vojaki, drugod pa še tega ne bo več, družina pa je bila številna in lačna.

Poslej sem se najbolj bal drdranja na nebu, kar trepetal sem od groze in strahu. In ker so vojaki v bližini našega doma gradili sprejemno in oddajno radijsko postajo, so letala to opazila in vse pogostejše preletavala naše nebo. Tudi glede pogorišča si niso bili na jasnem, kaj naj pomeni, zato smo se tembolj bali, kdaj nas bodo spet zasuli z bombami.

Toda bolj ko se vraga bojiš, raje pride. To pot je priropotalo z druge, severne strani. Kar iznenada se je znašlo letalo nizko nad nami in krožilo, krožilo kot preteča ujeđa. Ob tem sem občutil tako grozo, da bi se najraje ugreznil v zemljo. Jokal sem in se tresel od groze.

Priskočila je mati in me stisnila v naročje. Pošast pa je še vedno krožila nizko nad nami. Očitno je bilo, da bi rado pristalo v dolini pod hišo. Naposled je s krilom zadelo ob vrh najvišje bukke in treščilo med skale. Tedaj me je oče dvignil v naročje in hitel z drugimi na kraj ponesrečenega letala. Šele ko sem videl letalo od blizu, sem se pomiril, saj pošast na tleh ni bila več tako strašna. Iz ruševin so vojaki izlekli dva ranjena pilota, ju naložili na voz in odpeljali v bližnjo vojaško bolnišnico. Povedali so tudi, da je bilo letalo obstreljeno na Krnu in da so bile tedaj okrnjene njegove krmilne naprave.

V zraku je viselo nekaj grozljivega. Regimenti so noč in dan korakali proti zahodu na bojišče. Tam je bil pekel sumljivo pritišan, in če je zarjavelo, je čedalje bolj odmevalo v naših gričih, vedno bolj je bil med nami živ strah pred begunstvom. Spričo tega tudi oče ni vedel, kaj napraviti s pogoriščem. Ni maral tvegati, kajti če se fronta približa, bo zopet uničen ves trud. Bližajočo se nevarnost so oznanjale tudi noči, ki so bile na zahodu osvetljene z zeleno svetlobo. Tam je v presledkih grmelo, tulilo in rjavelo od topov in bomb.

Neke oktobrske noči me je na seniku prebudil oče. Na zahodu se je bil odprl pekel, zemlja je drhtela in se tresla. Očitno je bila groza zajela tudi očeta, zato me je hotel imeti v bližini. Z roko v roki sva se še v jutranjem mraku napotila na bližnje senožeti, odkoder se je odpiral razgled proti zahodu in severu. Tam je jezdila Apokalipsa. Gore so bruhale jekleno lavo, ogenj in smrt.

(Nadaljevanje na 30. strani)

BENJAMIN GRACER

Razredna družina

Razred,
ki ima ata
pa teto,
strice
in mamo:
»kopico otrok —
in še fino dāmo
(dragi moji!)
je razred,
ki živi
brez nadlog...

V njem vsi
use vedo
in v šoli so samo zato,
da jim ne bi kaj
z glave ušlo...
UČENOST:
televizije,
filmov,
stripov
in česte
po cele dneve
(če še ne veste!)
spravljajo v red,
da bi bil manj
zmeden svet.

Učitelji
je njihov
RAZREDNI GOST,
ki tu pa tam
(morda?)
kakšno pametno zine,
da se poglobi
vsesplošna modrost
in hitreje čas mine.
Pa uči se. (seveda!):
31 glav: 1!
Kje je modrijan:
dolglas in bós,
ki bi bil tolikim
glavam kós?

In če je kje
kakšen Tomaž,
ki misli,
da je v pesmi
vse noró
in laž,
naj pride
v Kranjsko goró:
V RAZREDNI DRUŽINI je móč,
ki te napravi učenega —
kar čez nóč.



Koroška Bela — okno na »Glažarjevi hiši« — skica Branko Čušin

ČRTOMIR ŠINKOVEC

VOJNA IN OTROŠTVO

V mislih se rad vračam v otroštvo, v rojstni dom na Vojskem, kjer sem se rodil in odrasčal v družini trinajstih otrok. Večkrat se sprašujem, kdaj in kaj se mi je kot prvo in najmočnejše vtisnilo v zavest, do kam zdaj sega moj spomin? Je bil to trenutek nejasnega nagonskega pričakovanja pomladi, ko smo otroci, še vsi premrazeni od zime, na prvih kopnih lisah neučakano čakali sonce? Je bilo to ob prvi trobentici in telohu, ob petju ptic? Ob kukanju kukanje, ko smo s tem dvozložnim in otožnim petjem merili leta svojega življenja?

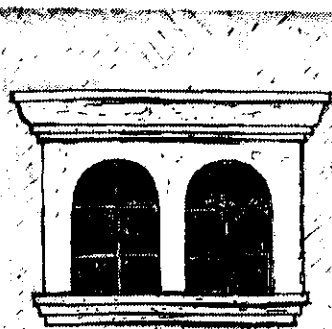
Ali je v mojem prvem spominu mati, ki je bila izredno lepa ženska. Imela je črne oči in lase kakor kakšna Italijanka. Do nas, svojih otrok, je bila nenavadno dobra in prizanesljiva, nikoli nas ni udarila, še glasu ni povzdignila, le grenkoba je bila na njenem bledem obrazu, v njenem nasmehu, kadar smo jo ujezili. Dobro pa se spominjam tistega trenutka nekoč, ko je bila zelo potrta in je imela objokane oči. Tedaj mi je zaupala: »Bolje bi bilo, da bi se bila tedaj obesila na prvo drevo, kakor da sem se poročila z njim.« Otrpnil sem in ostrmel ob tej materini črni žalosti, ki je dotlej nisem ne slutil in ne poznal. Ta »z njim« je bil vendar moj oče, ki sem ga imel rad in on je imel mene najrajši od vseh številnih otrok. Imel sem ga rad, čeprav sem se ga hkrati bal, zakaj bil je godrnjav in jezljiv, vendar izredno delaven, pravi garač. Doma je bil iz zelo revne bajte. Ker je njegov oče polovico svojih najboljših let zapravil kot vojak in se je iz vojske vrnil kot invalid, je moral oče še kot otrok zgrabit za delo. Ves dan od ranega jutra do pozne noči je v črni kovačiji koval žeblje, spotoma si je spekel nekaj krompirjev in s tem preživel. To je bilo veliko garanje za majhen, beraški zaslužek. Ko je polagoma odrasel v dečka, je dal kovačiji slovo. Vzel je sekuro in žago ter se odpravil v Trnovski gozd, kjer se je pridružil gozdnim delavcem. Tudi zdaj je garal od zore do mraka, varčeval in skopalil ter živel v sanjah o lastnem domu. Priložnost se mu je ponudila, ko so trgovci pognali na boben neko manjšo kmetijo. Oče je bil edini kupec, zakaj vse je bilo ocepáno in zapuščeno. Rekli so, da je pogumen in da bo zdaj sam zlezal v grapo. Pa ni. Zgrabil je za delo in se srečno izkopal iz dolgov ter kmetijo rešil propadanja. Dom je bil kmalu urejen in pobeljen, hlev poln živine. Vse mu je šlo po sreči. Dom, ki je stal na holmu, je bil ves mogočen: bel je sijal v daljino, zakaj imel je izredno lepo, razgledno lego. Proti jugu ga je varovala pred viharji gozdnata vzpetina, proti severu, vzhodu in zahodu pa se je odpiral veličasten razgled na gore, vse od Karnijskih Alp do Savinjskih planin.

Toda vse to, kar sem povedal doslej, se je ohranilo v meni le kot meglen privid, iz katerega kriči grozljiva podoba vojne in požara, po katerem je od tega ponosnega doma in očetovih žuljev ostal le kup ogorkov in pepela.

Imel sem tri leta in bila je druga septembrska nedelja v tretjem letu prve velike vojne.

Na zahodu in jugu, od Krasa do Krna in Rombona je nenehno noč in dan grozljivo rjavelo. Zemlja se je tresla, otroci smo se stiskali kakor piščeta pred jastrebov in iz besed starejših smo slišali, da je tam doli velika strahota, kjer vladata brezumje in smrt. Starejši so tudi rekli, da se zaradi nenehnega topovskega grmenja ne morejo zbrati niti oblaki, iz katerih naj bi porosil blagodejni dež. Vladala je namreč velika suša. Polja so porjavela, studenci so usahnili, le Gačnik, potok v dolini, se je ves skromen vil po izsušeni strugi.

Bila je vojna nedelja in ženske so z odraslejšimi dečki odšle v cerkev. Doma smo ostali le Stanko, Radko, Peter, Fanci in jaz z otroki beguncev. Večina še ni bila dorasla do hlač. Bil je še oče, ki se je bil kot nesposoben za vojsko vrnil iz Galicije. Le za las da je manjkalo, pa bi ga Rusi zajeli v Przemislu. Bil je še stari čevljar Kašper, ki je živim popravljal čevlje padlih vojakov: prinašali so jih s seboj s fronte ob Soči. Tretji je bil stari Petelin, invalid in begunec, doma nekeje z Banjske planote ali Lokovških gričev. Vsi trije so se lagodno gredli na soncu in oprezali za živino, ki se je pasla na travniku pod hišo. Kot vsako nedeljsko dopoldne je tudi to pot vladal mir. Le iz pritličja naše hiše, kjer so stanovali gosti, so ropotale ponve in lonci. Od vseh je ostala tam le starejša ženska, ki se je



DVOJNO BAROČNO OKNO PRI

ZGORNJEM ČOPU NA KOR. BELI

22/10. 78

na hitro omožila z nekim vojakom — dopustnikom. Nevesta je veselo in brezskrbno nalagala suhljad na ogenj v peči, cvrla, pekla in kuhala ženitovanjsko kosilo. Ogenj je veselo plapolal, in ker tedaj tudi dimnikarjev ni bilo, so zublji planili v dimnik.

Otroci, ki smo živeli kakor majhne živali, zajčki ali janjčki, smo se igrali na trati nad hišo. Tedaj je zahrumelo in bušnilo. Iz dimnika je bruhnil silovit plamen in zakrilil kakor škopnik, da smo otroci od veličastnega prizora kar onemeli in obstali kot vkopani. Kaj takega pa še nismo videli! Tak mogočen ogenj vrh strehe, ki se je čedalje bolj razraščal in sejal ogorka na slamnato streho. V hipu je bilo vse v objemu uničujočih zubljev.

Oče, Kašper in Petelin so za hip otrpili od presenečenja, nato so poskočili in stekli po dolgo lestev. Trudili so se in naprezali, vendar niso zbrali toliko moči, da bi jo postavili na streho in ogenj pogasili. Omagali so pod lestvijo in jo pustili na tleh. Medtem je ogenj zavladal že na vsej strehi, ki je vidno kopnela v plamenih. Nato so s škafi tekli k vodnjaku, da bi jih napolnili z vodo, pa tudi vode ni bilo niti za požirek. Tedaj je oče planil v notranjost goreče hiše in prinesel ven neke malenkosti. Ogenj je divjal že tudi tam notri.

Tedaj se je oglašil v sunkih edini zvon, ki mu je prizanesla vojna. Ljudje, ženske in dečki, ki so bili v cerkvi, so šele zdaj opazili požar in zdrveli na pomoč, a hiši ni bilo več pomoči, domala skopnela je bila v ognju.

Prihitela je tudi mati. Vsa zadihana me je dvignila v naročje in jokala. Šele zdaj sem doumel veliko nesrečo, ki nas je zadela s požarom. Mati se je z mano v naročju sesedla v travo in hlipala v pretresljivi žalosti. »Glej, zdaj pa nimamo več doma.«

»Ali so zgorele tudi jaslvice,« sem ji gledal v oči.

»Zgorele so tudi jaslvice.« Čez trenutek si je v obupu spet opomogla: »Nič za to, imeli bom nove, še lepše!«

Vdani v usodo smo otroci z materjo obsedeli v travi nad hišo in molče pestovali svojo nesrečo. Ogenj je polagoma usihal v ogorkih. Popoldanski veter je še vedno raznašal iskro, ki so ogrožale slamnato streho na hlevu. Na njegovo sleme so z mokrimi rjuhami splezali dečki in ga zavarovali pred ognjem. Prizadevno so se kobacali po višini, da nas rešijo še večje nesreče. To je toplilo naše duše kakor dobra tolažba. Med zadnjimi gasilci se je pojavil Šoštar z Vrh bajte, mož, ki ga je krasila veličastna tolstojevska brada. Od drugih se je razlikoval po tem, da ni hodil v cerkev in je veljal za brezverca. Zato so ga vaščani kot garjavo ovco izobčili iz svoje srenje. Toda zdaj se je izkazal. Kljub nevarnosti je s cepinom iz spodnjih prostorov izlekel debele in dolge podnice. Zaradi tega mi je ostal ta mož vse življenje v dobrem spominu.

Ko je hiša dogorela do tal in ni razen črnega zidovja in osamelega visokega dimnika ostalo ničesar več od nje, smo ostali sami, praznih rok. V materinih očeh je lebdelo vprašanje: kam pod streho in s čim bo nasitila družino.

brez aneksij in kontribucij. Njegovo dejanje, je izjavljaj, je mogoče umeti le v okviru velike zgodovinske tragedije, ki se je zgodila s socialno demokracijo, ki naj bi bila nositeljica ideje človeštva, a je postala sopotnica vlade, ker je birokratski aparat delavskega gibanja prevladal nad interesi bodočnosti proletariata. V avstrijski socialni demokraciji si ni po dolgi dobi miru nihče več predstavljal, kako bi v določenih pogojih bilo mogoče preiti k uporabi sile, marveč so mislili zgolj na preprečevanje nemirov. Dr. Renner je s posebno umetnostjo skušal zastrti okolnost, da v Avstriji kakor tudi v Rusiji sploh ne gre v prvi vrsti za socialno revolucijo, marveč za meščansko revolucijo, za obračun z absolutizmom. Nasproti vodstvu stranke, ki je vse bolj postajala protirevolucionarna institucija, je Adler vedno bolj prihajal do prepričanja, da se bo revolucija v Avstriji mogla izvršiti le proti strankinemu vodstvu, in je s svojim atentatom hotel ustvariti psiho-loške pogoje za bodočo množično akcijo, kajti po njegovem dejanju, si noben Renner, noben Seitz ne bo več upal pred delavci v Avstriji reči, da je nasilna akcija v Avstriji nemogoča.

Adler je opisoval neprodornost svoje agitacije:

»Ko smo (opozicija v stranki) na konferenci (nemške avstrijske soc. dem. stranke) marca 1916 zahtevali, naj bi strankino vodstvo z največjim poudarkom zahtevalo od vlade, naj centralne sile (Nemčija, Avstrija in Turčija) javno nastopijo za mir in se odrečejo aneksijam in kontribucijam, so se norčevali iz nas in sem jih med sto delegati imel le šestnajst na svoji strani. S svojim predlogom bi morda dobil nekaj glasov več, toda drugi bi ta predlog strnjeno preglašovali. Zato mu ni preostajalo drugega, da se je zatekel k atentatu in je njegovo dejanje tudi učinkovalo tako, kakor naj bi učinkovalo, zato ga ni obžaloval, ker je premaknil položaj z mrtve točke, a za premik položaja z mrtve točke se mu je zdelo vredno, da je zaustavil svoje življenje in da bi tako pripravil avstrijske socialnodemokratske voditelje, da bi spremenili svoje ravnanje. Dne 19. maja 1917 je bil pred izrednim sodiščem na Dunaju obsojen na smrt, vendar je cesar — ne brez namena — to obsodbo spremenil na osemnajst let ječe, ki pa je trajala samo do razsula Avstrije. (Zgod. arhiv KPJ, Tom V, str. 481, 482)

Cesar je v strahu pred revolucijo postal mehak že prej, ko se je skušal prikupiti delavstvu v vojni industriji in v tovarnah pod vojno upravo. Mezdno gibanje, ki je po 21. marcu 1917 zajelo štajerske kovinarje v Gracu in okolici in se končalo z rozsodbo, mezdne in pritožne komisije je našlo svoj odmev tudi med jeseniškim delavstvom, ki se je na shodu jeseniške podružnice Zveze kovinarskih delavcev v začetku junija 1917 pritoževalo nad poslabšanjem razmer in delavskega položaja v jeseniški dolini. (Delavec, 9. jun. 1917, št. 23)

Na tem shodu je predsednik jeseniške podružnice Zveze kovinarskih delavcev Franc Gabrijel vnovič opozoril zborovalce na mezdne in pritožbene komisije, pri katerih ima sleherni delavec podjetij pod vojno upravo pravico do pritožbe. V zvezi s tem zasledimo že 2. junija 1917 v »Delavcu« pritožbe jeseniških delavcev nad premajhnim zaslužkom, pa tudi nad slabimi higienskimi razmerami v tovarni, ki bi morala poskrbeti za potrebne umivalnike in kopeli, kakršne imajo po drugih tovarnah in ki jih pravzaprav zahteva zakon o delavski zaščiti.

Na podlagi takih opozoril se je vodstvo jeseniške podružnice Zveze kovinarskih delavcev Avstrije, v katerem so bili predsednik Franc Gabrijel, tajnik Tof in blagajnik Josip Moretti (Jesenice, str. 24), borilo za vzpostavitev delavskih zapnikov v tovarni, ki naj bi urejali v



Jože Moretti, rojen 28. 4. 1893

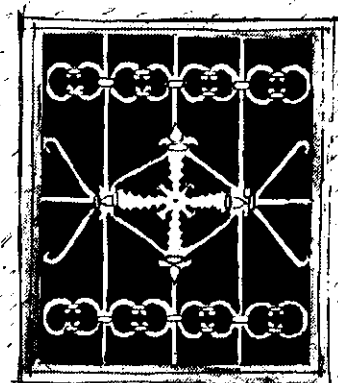
interesu delavstva razmere med delavci in podjetjem.

Toda vodstvo Kranjske industrijske družbe je imelo kaj čudne nazore o pravicah delavstva, je ugotavljal delavski shod 8. julija 1917. Ni se hotelo sprijazniti z mislijo, da je potrebno v vsakem podjetju delavsko zastopstvo, sestavljeno iz zapnikov delavstva, ki naj bi v interesu delavcev urejalo odnose s podjetjem.

»Tozadevno vlogo je tovarna kratko malo zavrnila.« sta o tem poročala »Napreje« v svoji prvi številki 15. julija 1917 (takrat je ta socialnodemokratski list začel izhajati) in »Delavec« 20. julija 1917. Prav tako je KID zavrnila delavsko zahtevo, po izvolitvi aprovizacijskega odbora, ki naj bi urejal oskrbo delavstva z živili, ki ga je vedno bolj primanjlovalo in je delavstvo s svojimi družinami ob delu in gladi moralo mreti, kakor sem to obdobje izrazil v verzih v Rapsodiji o splavarjih na ognjeni reki.

Glavni referent Josip Kopač, ki ga je centrala poslala 8. julija 1917 na jeseniški shod in ki je na shodu razlagal določbe uredbe, glede razmerja delavcev, ki so bili zaposleni v podjetjih pod vojnim zakonom, napram podjetnikom, je ob omenjeni zavrnitvi delavskih zahtev opozarjal Kranjsko industrijsko družbo, da postopa skrajno neprevidno, ko odgovarja na zahteve delavstva s pretnjo, da pošlje nezadovoljneže v strelske järke.

Tako je zapisal »Napreje« v prej navedeni številki in zaradi groženj s strelskimi jarki zapisal še naslednje:



Kovana okenska mreža v Smokuču — skica Branko Cušin

»Namesto da bi (podjetje) upoštevalo neizmerne težave delavstva in mu lajšalo nezno bremena, poskuša vzbujati nezadovoljnost. Krajšati zaslužek... pač ne privede do složnega delovanja med podjetnikom in delavstvom. Jeseniško delavstvo silno težko pričakuje začetek poslovanja pritožbene komisije. Delavstvo se je obrnilo tudi na nadzorstvo prehranjevalnega urada v Ljubljani, naj napravi konec samovoljnemu postopanju tovarniške aprovizacije.«

Mimo tega je »Napreje« v poročilu o tem shodu zapisal, da je kovinarska organizacija pridobila zopet lepo število novih članov.

Dne 4. avgusta 1917 je »Delavec« vabil jeseniške delavce na ponoven shod in opozarjal na »jako važno zadevo«, o kateri bodo na shodu 5. avgusta 1917 razpravljali. Centrala je poslala na ta shod Melhiorja Cobala in Viktorja Zoreta. Prvi je govoril o škandalu, ki ga je s poneverbo povzročil eden izmed starih jeseniških veljakov Pongratz pri Bratovski skladnici, v tem času že pokojnik, a za življenja petoliznik in hlapec KID, in ki je brez dvoma privabil marsikoga na shod, vendar je za naš zapis pomembnejša druga točka, ki je bila na shodu 5. avgusta 1917 na dnevnem redu pod naslovom »Delavske zahteve« in o kateri je poročal strokovni funkcionar Viktor Zore. Delavci KID v jeseniški dolini so namreč na tem shodu zahtevali dvakratno zvišanje plač in draginskih doklad, zvišanje prejemkov delavkam in mladim delavcem, azbestne obleke za tiste, ki delajo pri ognju, primerno obutev za tiste, ki delajo v vodi, za vse druge pa delovne predpasnike, kakor je o tem poročal »Delavec« dne 11. avgusta 1917. Govornik je obljubil, da bo organizacija (Zveze kovinarskih delavcev) storila vse, kar je v njeni moči, seveda pa je pri tem poudaril, da bo uspeh tega gibanja odvisen predvsem od delavcev samih. O namenu shoda pa je že pred tem — dne 7. avgusta — poročal tudi »Napreje«, češ da je shod formuliral delavske zahteve za ureditev mezd, prehrane in drugih potreb, in napovedal, da se bo delavstvo obrnilo na pritožbeno komisijo v primeru, da bi KID teh zahtev ne ustrelega.

Iz iste številke vzemo, da so popoldne 5. avgusta 1914 sklicali svoj shod tudi krščanski socialisti in da je na njem govoril glavni pobudnik in voditelj takratnega deklaracijskega gibanja dr. Janez Evangelist Krek. Le da je bil krščansosocialni shod v tem času za delavsko zgodovino Jesenic že drugotnega pomena, saj so organizirane vrste krščanskega delavstva v tem času upadle že na manjšino in so še nadalje upadale. To kar je Krekovo krščansko-socialno gibanje pomenilo za Jesenice leta 1904, je leta 1917 pomenilo marksistično organizirano delavstvo. Vlogi pri vplivu na neorganizirano delavstvo sta se zamenjali. Sam dr. Krek je potem, ko je na krščansko-socialnem shodu socialni demokrat Melhior Cobal obrazložil sklepe marksističnega kovinarskega shoda, pozval svojo jeseniško četo, naj brez obotavljanja podpre akcijo jeseniških marksistično organiziranih delavcev, katerih organizirano članstvo je prav v teh treh mesecih naraslo za več kakor 500 novih članov, kakor navaja tudi brošura »Jesenice« (str. 24).

Šest dni po omenjenem shodu dne 14. avgusta 1917 je jeseniška dolina, ki je bila že od pomladi 1915 zaradi nove italijanske fronte v ožjem vojnem operativnem področju, doživela prvi letalski napad. Italijanska letala so ta dan napadla v prvem naletu Savo — železarski predel Jesenic, toda od vseh bomb je zadela samo ena rovarniško skladišča za premog in delno porušila bližnjo tovarniško stanovanjsko zgradbo, druge bombe pa so padle na gozdno pobočje Jelenkamna in zanetile požar. Popoldan

(Nadaljevanje na 6. strani)

(Nadaljevanje s 5. strani)

so italijanska letala skušala zadeti tovarniške obrate na Javorniku z zažigalnimi bombami, te pa so padle na Koroško Belo in jo zažgale.

Vojna je torej tudi s te strani opozorila prebivalstvo, da je Soška fronta pravzaprav zelo blizu in ne samo v Rusiji in Flandriji. Centralne sile so po zlomu poletne ruske ofenzive osvajale Bukovino. Sredi avgusta so vojna poročila večkrat imenovala reko Sereth in naštevale poraze ruskih in romunskih vojakov. Istočasno se je razplamtevala druga bitka za Flandrijo. Angličani so se prizadevali, da bi uničili oporišča nemških podmornic in si ta oporišča priborili zase. Dne 17. avgusta 1917 je bilo vnoči slišati odmev topniških bitk s Soške fronte celo na Jesenice, kakor so se mnogokrat spominjali tistih časov naši starši. Takrat se je namreč začela že enajsta italijanska ofenziva na soški fronti. Naslednje dni so tudi avstrijski časopisi poročali, da je začasna ruska vlada internirala odstavljene carja in njegovo družino v Tobolsk. Ruska carica je namreč bila nemškega rodu, nekdanja knežinja Hessenska. Medsebojni zločinski pokol ljudi se je nadaljeval. Februarska ruska revolucija ni likvidirala vojne, to pa je dajalo verjetnost besedam dr. Karla Rennerja, ki je trdil ob Adlerjevem procesu, da v Rusiji ne gre v prvi vrsti za socialno revolucijo, marveč za meščansko revolucijo, za obračun z absolutizmom in da v Avstriji ne more biti drugače, kar je po svoje dokazovala, da se avstrijska socialna demokracija ne bo spuščala v globlji razredni prevrat. Časopisi so pisali o nepreglednih množicah ruskih vojakov, ki so padli ali bili ujeti med 19. julijem in 17. avgustom 1917. Pisali so o sabotazi, ki je v Solunu zanetila ogromen požar, ki se je iz vojnih sovražnikovih zaklonišč razplamtel po vsem grškem makedonskem pristaniškem mestu. Na tirolski fronti so Italijani izpraznili ozemlje severno od Asiaga v širini petnajstih kilometrov in se umaknili iz doline Sugan, ki je bila staro ime že od maja 1915.

Dne 20. avgusta 1917 je enajsta velika soška bitka bila v polnem razmahu in se bližala samemu višku. Naslednji dan je na tem bojišču kosila smrt s pet tisoč topovi, seveda pa avstrijskega cesarja Karla, ki je ta dan 'obiskal' soško fronto, ni ubila, ker je opazoval pekel, v katerem so umirale njegove vojaške človeške lutke, iz varne razdalje, avstrijski časopisi pa so pisali: Pod cesarjevim očesom so vojaki z velikim navdušenjem odbijali izdajalske Italijane! V resnici pa so vojaki preklinjali vojno, ranjenci so pravili, da se raje ubijejo sami, kakor da bi šli še enkrat v tak pekel, kakršnega jim je v enajsti soški bitki pripravil cesar. Tako je na primer Štefaniji Federl pisala na Bavarsko njena tržaška prijateljica Bajberlova, ki je imela svojega moža med kotorskimi mornarji. Doma pa je bil glad, ob katerem so hirali in umirali tudi jeseniški delavci in njihove družine. In vendar so jim tisti delavci, ki so bili na fronti, prav gotovo zavidali in bi se jim 'mezdní' boj, ki so ga na Jesenicah takrat bili za svoj obstoj, zdel majhen in komaj razmišljanja vreden.

In vendar je bilo tisto 'majhno', za kar so se poletne mesece leta 1917 bili jeseniški delavci in tudi doslegi, nekaj velikega, čeprav se tega sami niso niti zavedali. To je bila ustanovitev delavskih zaupnikov. Kranjska industrijska družba je morala popustiti: ... delavstvo je izvolilo zaupnike v posameznih oddelkih.

»Ti zaupniki imajo dolžnost posredovati med delavstvom in tovarno,« je 18. avgusta 1917 poročal »Delavec«.

Vloga te ustanove se je dve desetletji kasneje izkazala kot najbolj pomembna pridobitev jeseniškega delavstva, saj je postala kasneje pod vodstvom komunistov

glavna združevalna sila jeseniškega delavstva in organizatorka revolucije prav na predvečer najbolj usodnega časa v naši zgodovini.

Zato sem moral omeniti začetek jeseniške ustanove delavskih zaupnikov tudi v tem zapisu, čeprav v tem času ni pomenila tisto, kar je pomenila v obdobju 1935–41. Bila pa je že v tem obdobju plod boja socialistično organiziranega delavstva še pred izbruhom prvega revolucionarnega vala, ki je zajel delavstvo po izbruhu oktobrske revolucije.

Ko je tovarna priznala delavske zaupnike, sta rdeča kovinarska organizacija in delavski tisk (Delavec, 18. avgusta 1917) lahko delavstvo KID prepričala, da so delavski zaupniki postali tudi napram tovarni vaši zaupniki in 'opravičeni vaši zastopniki'.

Da pa bi ti zaupniki ne ostali samo prazna imena na papirju, so začeli takoj pogovor o delavskih zahtevah z vodstvom tovarne. Ta je nekaterim zahtevam ugodila, toda ne za vse delavstvo. Zaupniki se s tako rešitvijo niso hoteli sprijazniti in so na shodu 9. septembra 1917 sklenili, da delavstvo izroči svoje zahteve pritožbeni in mezdní komisiji v Ljubljani (»Delavec, 8. septembra in 15. septembra 1917«).

Dne 25. oktobra 1917 je ta komisija v glavnem ugodila delavskim zahtevam glede povišanja zasluzka in skrajšanja delovnega časa. To seveda še ni bil osemurnik, pač pa še vedno nekoliko omiljen dvanajsturnik, oziroma v nekaterih obratih enajsturnik (od sedme do osemnajste ure z enournim odmorom za obed), v martinarni in valjarnah pa je še vedno veljal dvanajsturnik v dveh izmenah, čeprav so se delavski zaupniki prizadevali, da bi prav v teh obratih prišlo do sprememb – do osemurnika v trojni izmeni.

Tudi glede nedeljskega in prazničnega počitka, ki ju je vojna v celoti odpravila, zaupniki niso uspeli. Marsikaj je ostalo s strani komisije samo pri obljubah, naj se zahteve po možnosti izpolnijo. Toda znatno povišanje mezd in draginskih doklad, določitev povišanja minimalnih mezd za delavke in mladoletne delavce in nadzor s strani delavskih zaupnikov pri delitvi aprovizacije (živil) v tovarni so vendarle bile pridobitve vztrajnega boja zaupnikov in rdeče kovinarske organizacije, ki se je prav zaradi tega boja številčno krepila in še bolj utrjevala vodilno vlogo v življenju jeseniškega delavstva, tedaj že hudo izročenega lakoti in drugim stiskam, ki jih je prinesla vojna.

Tako se je vsaj zdelo, da bo razsodbo pritožbene in mezdní komisije upoštevala tudi Kranjska industrijska družba. Ta pa je, kakor je poročal »Naprejek« 22. novembra 1917, vztrajala pri delavniku od šeste zjutraj do osemnajste zvečer. Ni se menila za plačevanje višjih delavskih mezd, mlade delavce pa je plačevala, kakor se ji je zljubilo.

O tem 'nelepem postopanju podjetnikov in o žalostnih razmerah aprovizacije' so razpravljali na shodu, ki so ga priredili jeseniški socialistično organizirani delavci 18. novembra 1917, in opozorili delavce, naj 'vsako pomanjkljivost takoj naznanijo svojim zaupnikom', sam shod pa so zaključili s pozdravi 'na mednarodno delavsko solidarnost'. V tem času je namreč že odjeknila v svet Leninova oktobrska revolucija v Rusiji in postala 'nov faktor v človeškem razvoju' (Fr. Klopčič, Zaton slovenske socialnodemokratske stranke 1919-1920, Prispevki za zgod. del. gib. 1960, št. 1, str. 53).

»Tam v daljni Rusiji je vzplamtel plamen. Mir med narodi – mir brez aneksij in odškodnin. Delavstva Nemčije in Avstrije, delavstva vse Evrope, vsega sveta je z navdušenjem pozdravilo klic ruskega proletariata,« je 23. novembra 1917 pisal »Naprejek« in napovedoval za 2. december 1917 shode v Ljubljani in slovenskih delavskih središčih, med njimi tudi na Jesenicah.

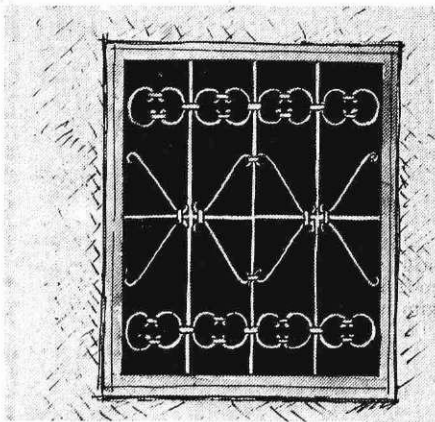
V resoluciji je na shodu 2. decembra 1917 jeseniško delavstvo poslalo 'tople pozdrave petrograškemu delavstvu', ki je skupaj z vojaki 'iztrgalo oblast izdajalski buržoaziji', prevzelo vlado in 'predložilo svetu mirovno ponudbo ruskega ljudstva'.

»Zmago ruskega delavstva pozdravljamo kot začetek nove dobe v osvobodilnem boju mednarodnega proletariata. Zmaga proletarske mirovne volje nam daje upanje, da se bo skupnemu stremljenju delavcev vseh dežel končno posrečilo napraviti konec krvavi moritvi.«

Tako je o resoluciji Jugoslovanskega proletariata zapisal 3. decembra 1917 »Naprejek«.

Prav tako so jeseniški kovinarji poleg vprašanj o strokovni organizaciji razpravljali na shodu 16. decembra 1917 tudi o mednarodnem položaju, oziroma o 'mednarodnih razmerah', kakor je bilo zapisano 19. decembra 1917 v »Naprejeku«. O vsem tem je obširno razpravljal tudi X. zbor (kongres) Jugoslovanske socialne demokratične stranke 25. in 26. decembra 1917 v Ljubljani.

nadaljevanje prihodnjic



Kovana okenska mreža v Smokuču – skica Branka Čušin

WALTHER NOWOTNY

Priznanje

pavianov
sem
dolgo
nosil v sebi
Danes
ga šepetam
v
telefon
Ostanite
na zvezi
Človek
ne izvira
iz opice
Sicer
vam bi
narava
že zdavnaj
odklonila
banane
Tudi
sorodstvo
ne obstoja
in tudi
vsako
svaštvo
je izključeno

Banane
na Dunaju
Berlinu in v Parizu
niso
dokaz

Opicam
ne moreš
podtakniti
odgovornosti
če človek
pleza
po
drevesih
svojega
sosedu
in

njegove otroke
v kali
duši

Prosim
ostanite
še na zvezi

Opice
še vedno
mečejo le
kokosove orehe
Človek
se poslužuje
bomb
Njegova hotenja
govorijo v mnogih
jezikih
Razumevanja
pa ne
najde

Opice svoje prve besede
še niso
spregovorile
a imajo veliko
občutka

Vendar so
mesto
v OZN
odklonile

prevedel Andrej Kokot

VALENTIN POLANŠEK

Samota

Blagodejna prostornost
izven hrupne mase,
središče postajam zatišju,
ko tonem vate in vase;
okrove družbene navlake
strem z gležnjev, s temena –
z novimi navdih sejem
boljša semena;
duša se tihoti
kot cvet svetlobi odpira,
iz pričakovanja
prekvasi se jasnejša vera;
Velike ideje samota
je duhu spočela,
se bistvo in smisel pobota –
se bo sreča začela!

Ponočno vračanje

Vračam se
ponoči
iz prekipujoče radosti
minilega dne.
Potišam
ponorelo srce.
Z vsemi čutili
se meni
po razumevanju
zahoče.
Rad bi povedal:
Zdaj vem,
zakaj se kdo
od sreče razjoče!

Tihožitje

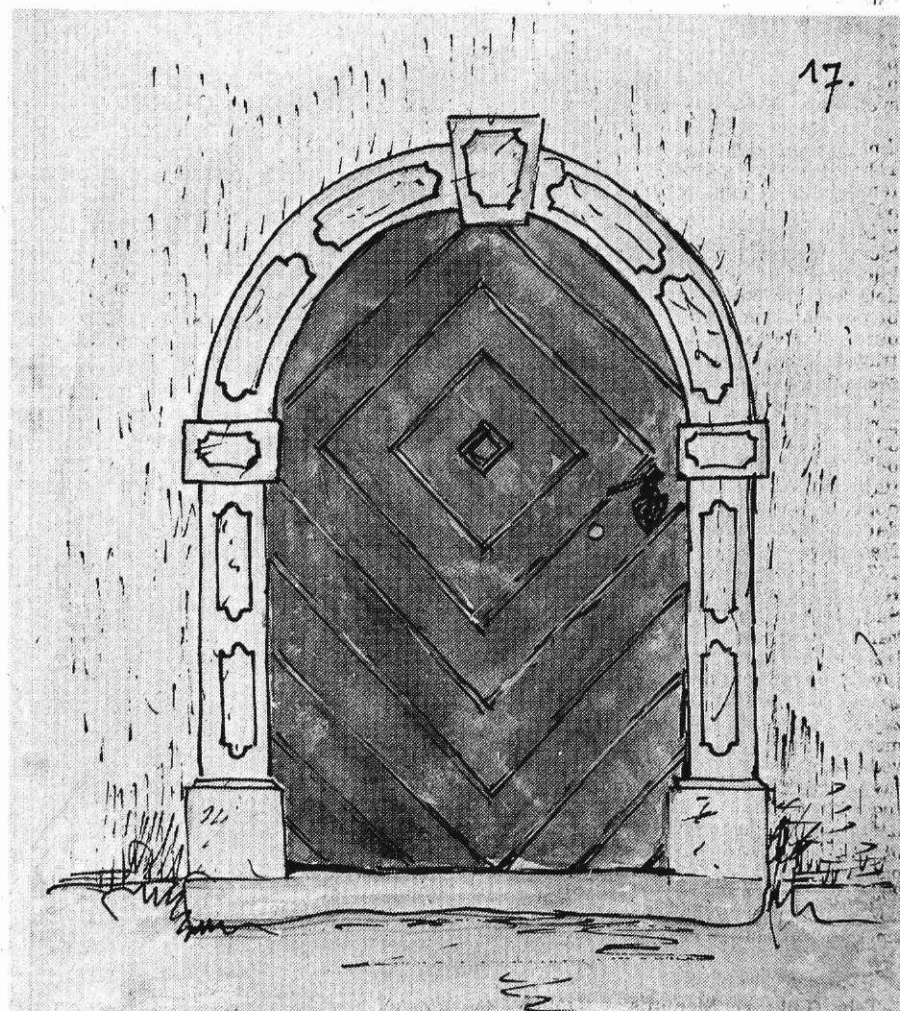
Sonce topleje
zemljičo greje,
dekle se smeje,
rožice seje
in poje
svoje
napeve...

Ko sonce zaide,
zopet se snide
s fantom veselim,
z obrazom zardelim.

Lunica mlada,
ponočnojake ima rada,
šo fantje veseli
z deklíči pripeli,
se avte poseli
in romantiko vzeli.

Počitniška potovalka

Počakala bom
v mestni garderobi
ali v prtljažniku,
da boš preplezal vse vrhove
svojih prezimljenih sanj
in strmoglavil vse oblake
neskončnih načrtov,
saj imava letos na razprodajo
na drobno in (veliko) debelo
najnovejše želje
in ognjemete neugnanosti.
Zato bova menjala kraje,
da uloviva vse tisto,
kar nihče ni izgubil.



Vhodna vrata pri Blažanu na Koroški Beli – skica Branka Čušin

(Nadaljevanje s 25. strani)

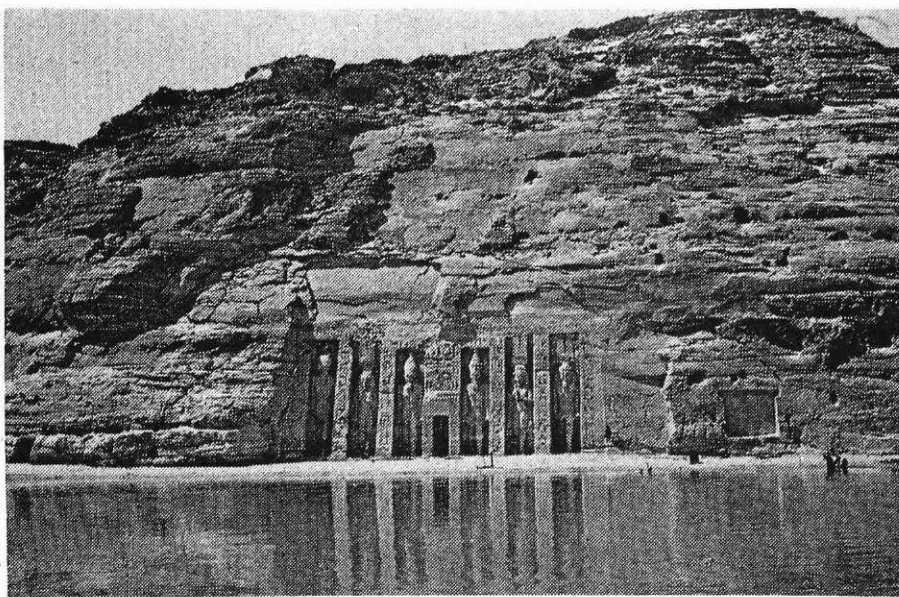
sočpetstoletnega konca nekoč tako slavne- ga cesarstva, ki je nekoč gospodaril tudi v Nilovi dolini.

Videli smo, kako je obstoj Egipta odvisen od edine njegove reke. Populacija dežele pa tako hitro narašča in prehranitev prebivalstva postaja problem, ki je sedanje gospodarstvo ne more zadovoljivo rešiti. Obljube sosednjih bogatih »magnatov« iz obal Perzijskega zaliva so sicer lepi in nikakor ne nepomembni. Iz pogovorov sem tudi razbral, da je obljuba eno, dejstvo pa drugo. Zato se je Egipt lotil izgradnje industrije, da bi svoji vse številnejši naciji dal čisto, česar »Večna reka« ne zmora v zadovoljivi meri več. Toda tovarn brez energije ni! Tako je nastala ideja o orjaškem Aswanskem jezui, ki je danes stvarnost. Ogromni daljnovodi pa dovažajo prepotrebno električno energijo vse do Aleksandrije in napajajo številna mesta v nad 1000 km dolgi oazi. Jez so zgradili leta 1971 s pomočjo raznih kreditov, dohodkov iz Sueškega prekopa. Pomembno so bili udeleženi Sovjeti (samo inženirjev jih je bilo 2000), pa vendar je njihov vpliv po oktobrski vojni ostal samo še formalen. Njihov spomenik na jezui bo ostal večna priča, kot kameniti kipi faraonov. V njihovih stavbah stanujejo danes egiptovski delavci, mi smo se vozili v avtobusu sovjetske izdelave in otroci so nam stegovali roke in prosili za »karandaš« (svinčnik). V tisočletni zgodovini Egipta so se menjali vplivi in zavojvalci. Danes so prisotni iz popolnoma druge strani. Ali se bo pri tem igra zgodovine ponovila? Napačno bi bilo, če bi kulturno podoba starega Egipta primerjali z današnjo stvarnostjo. Toda drži: Minevala so ljudstva, kulture, vladavine in vplivi — ostal pa je Nil — Večna reka. V svoji pesmi se mu je poklonil celo Anton Askerc: »... Jaz Egipta oče sem na večni čas! Jaz pravir sem bujni vsega mu življenja. Če usahnem jaz, pa vse ugasne... Jaz sem sveti Nil — in kdo je več kot jaz?«

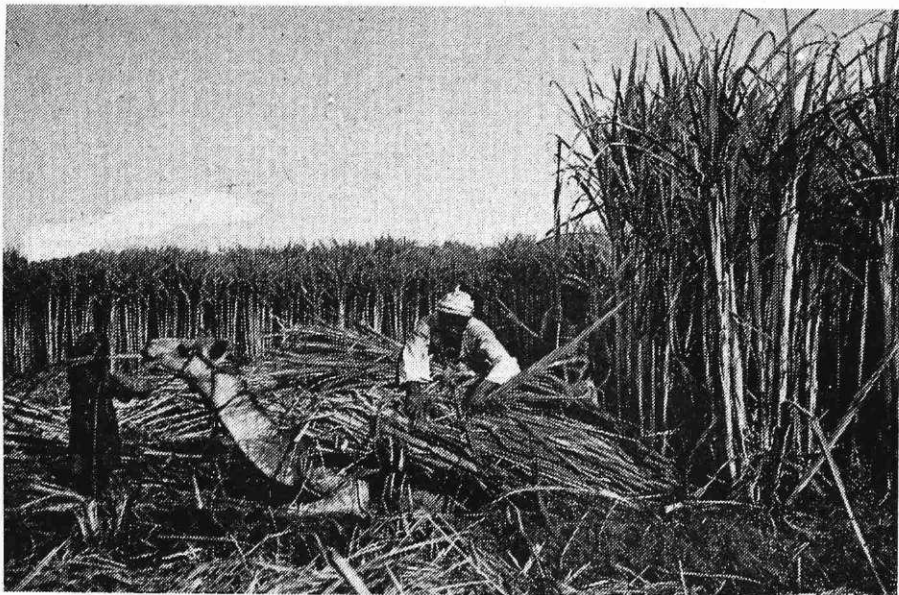
Ko takole stojim na vrhu, skoraj v sredini 3,6 km dolgega jezui, visokega nad 111 m in pri vrhu širokega nad 40 m ne morem doumeti, da je pred nami skoraj 500 km dolgo jezero, ki sega nad 2000 km v sosednji Sudan. Vodna moč 80 mrd kubičnih metrov naj bi letno dajale 1,2 mrd kilovatnih ur električne energije (danes dela le polovična moč). Novi rezervoar naj bi povečal obdelovalno površino dežele za okrog 30 % (800.000 ha). Ko bo nova elektrarna delala s polno močjo, bo največja na svetu. Ne morem dojeti, da stojim na gradnji, ki vsebuje prostornino 17 Keopsovih piramid. S sodobnimi stroji je jez gradilo 30.000 delavcev. Jez je verjetno med najbolj zastraženimi na svetu. Kar predstavljajte si, kaj bi bilo z dolino Nila, če bi popustil kot pred leti pri Longarone (podatki o dimenzijah so navedeni spredaj). Naserjevo jezero vsebuje namreč kar 157.000 milijonov kubičnih metrov vode. Ko so jez gradili, je bilo gradbišče v puščavi. Sadd-el-Aali največje na svetu; merilo je kar 15 kvadratnih kilometrov. Stari jez, ki leži kakih 7 km južno od nas, je v primerjavi z novim pravi pritlikavec, zgradili so ga Angleži 1902. Le-ta je po večkratnih zavezitvah zajel le 9000 milijonov kubičnih metrov vode (5,7 % sedanjega). Jez pa je seveda tudi negativno posegel v naravno ravnovesje reke. Omenili smo, da je manj rodovitnega blata, pa tudi rib je manj ob izlivu delte. Obeta pa se nadomestek v ribolovu in turizmu, obe gospodarski panogi pa sta šele v začetni fazi razvoja. Do 295 km oddaljenega Abu Simbla poleg letal vozijo tudi hidrogliserji in nedaleč od jezui smo videli že tudi prvo ribiško flotiljo.

V naslednji številki:

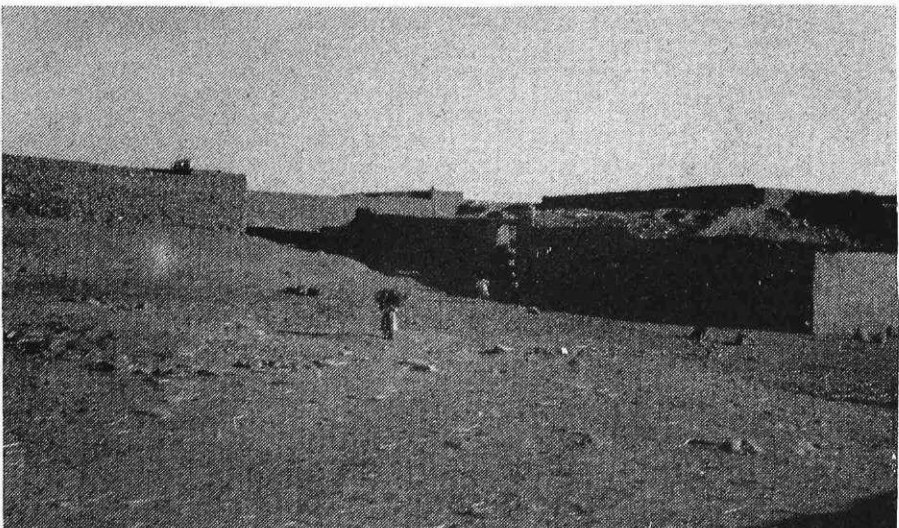
Tebe (Lukso), Memphis — Dolina kraljev in piramide.



295 km oddaljena od Aswana je slovito skalno svetišče Abu Simbel. Do tja se potuje s hidrogliserjem ali letalom. Ko je bilo ob graditvi novega jezui odločeno, da bo sloviti tempelj poplavljen, je UNESCO s klicem »Bogovi tonejo« pozval na pomoč vse kulturne narode sveta. Kipe in notranje strani so razrezali in jih kos za kosom sestavili višje za 64 m. Na sliki manjše svetišče, posvečeno boginji Hather.



Zetev sladkornega trsa v Nilovi dolini. Felahu pri tem pomaga kamela in vsa družina. Zanimivo je, da smo kasneje videli ljudi jesti stržen stebel.



Pogled z vlaka na skromno naselje v puščavi v Zg. Egiptu že blizu Aswana. Vas je obdana z glinastim zidom, da bi bila varna pred puščavskimi roparji. (Foto R. Kočevar)

JOŠT ROLC

Ob letošnji jubilejni 60-letnici ustanovitve ZKJ, ki jo proslavljamo širom po naši socialistični domovini, spominjajoč se dogodkov tega obdobja neizčrpnih virov življenjskih moči borečega se ljudstva, nam je ponovno predočena pravilnost in resničnost spoznanj, usodnih za vse nas, našo sedanost in tudi prihodnost.

Ko se ob poglabljanju v dogodke preteklosti, zlasti v tiste pred osvobodilno borbo, spominjamo vseh znanih in neznanih prvorcev revolucionarnega delavskega gibanja, se nam vedno znova razodevajo nove, že davno pozabljene slike usod ljudi — komunistov, o katerih širši javnosti ni bilo dosti znanega; čas je brezobzirno brisal sledove za njimi. Bilo jih je veliko, ki so bili neločljivo povezani z bojem in zmago našega naroda, a vendar ne vemo skoraj ničesar o njih.

Zahvaljujoč preživelim pričam tistega časa, starim komunistom, ki jih zdaj že krepko bremenijo leta pozne starosti, se tu in tam utrne zbledeli spomin na katerega od tistih pozabljenih pionirjev revolucije. Prav je, da se spomnimo tudi teh.

Med bohinjskimi komunisti, ki so bili med najborbenějšími in najuspešnejšimi na Gorenjskem in v Sloveniji, se je že od samega začetka revolucionarnega delavskega gibanja, se pravi od ustanovitve KP uveljavila cela vrsta zaslužnih mož in fantov. Poleg znanega organizatorja in revolucionarja Jožeta Azmana iz Nornja, o katerem je bilo v zadnjih letih že nekaj napisanega, je bil posebno zaslužen za razvoj delavskega gibanja tudi njegov najtesnejši sodelavec in osebni prijatelj sovaščan Janez Zupan, po domače Pintar, človek, ki je zvesto in požrtvovalno vtiral pot revoluciji od prvega dne, ko se je vrnil iz Rusije po oktobrski revoluciji, do svoje junaške smrti 28. avgusta 1941, ko je padel kot talec. Njegove zadnje besede, predno so ga ugonobile nacistične krogle: »Zmagoslavno gremo v smrt«, je prepričljiv izraz globoke vere v zmago partije in ljudstva, visoke zavesti svoje pripadnosti in pravega patriotizma. To ni bil klic na pomoč na koncu poti, marveč poziv na prihodnost prihajajočim rodovom in spodbuda vsem, ki so se borili. Prav takšen, kakršen se nam je razodel ob smrti, je bil skozi vse svoje težko življenje. Anton Preželj, eden od preživelih starih bohinjskih komunistov, sodobnik Zupana, Azmana in drugih revolucionarjev, ki uživa zaslužen mir kot upokojenec v nedavno pridobljenem novem stanovanju v Radovljici, je bil osebni prijatelj in sodelavec Janeza Zupana. Kljub razmeroma visoki starosti z vsem razumevanjem, predvsem pa s presenetljivim spominom rad načne pogovor o tistih časih in ljudeh, ko so začeli z naprednim gibanjem, med katerimi se posebno dobro spominja Janeza Zupana. Njegova pripoved odkriva vrsto podrobnosti iz življenja in dela ne samo Zupana, pač pa tudi zanimive dogodke, ki kažejo globokoumnost, spretnost, požrtvovalnost komunistov in metode političnega dela v takratnih težkih razmerah.

Z Janezom sta se prvič spoznala v Bohinjski Bistrici. Bilo je neko nedeljsko dopoldne l. 1919, kmalu po povratku iz Rusije. Janez je bil takrat že zrel tridesetletni možak, Prežlju pa je bilo komaj 19 let, kljub temu pa je bil celo leto vojak na avstrijsko-italijanski fronti na Plavi. V gostilni pri Becu se je zbralo po maši precej mož in fantov, ki so ob kozarcu med drugim načeli pogovor tudi o Rusiji in revoluciji, ki je še vedno pretresala svet. Vsi so z zanimanjem poslušali Janeza, ki je govoril o Leninu, boljševikih, belogardistih in o svojih doživetjih, ko se je boril v vrstah Rdeče armade.

Nekateri so mu s prikimavanjem sledili, drugi se spet podcenjevalno nasmihali. Ja-

nez ni dosti maral za očitke nevernežev, čeprav je bil očitno pripravljen še in še dokazovati resničnost svojih besed. Preželj, ki je podobne pripovedi slišal že od svojega starejšega brata, prav tako udeleženca revolucije v Rusiji, je bil med najvernejšimi poslušalci. Tako se je postavil v bran Zupanu, kar je bilo dovolj, da se je vnel prepir. Izza sosednjega omizja je naenkrat priletel kozarec, nato drugi in tretji. K sreči ni bil poškodovan nihče iz Zupanovega omizja. Raje so se umaknili pred razgrajači, ki so bili takrat še v veliki večini.

Odsihmal so se prvi maloštevilni komunisti in njihovi privrženci med katerimi je bil tudi Preželj, začeli vse pogostejše sestajati. Zbirali so se v Bistrici, največkrat v prvem nadstropju hiše Janeza Iskre, v Kamenjah pri Francu Maleju ali pa v Nornju pri Jožetu Azmanu in Janezu Zupanu. Iz teh skupin, ki so jo sestavljali v Bistrici Franc Rozman-Mlinarjev, Janez Znidaršušnikov, Matevž Polajnar, Franc Vojvoda in še danes živeči Franc Kenda iz Nemškega rova ter skupine iz Kamenj, Polj in Savice, v kateri so bili najaktivnejši: poznejši kurir CK KPJ in španski borec Jože Repinc, brata Franc in Janez Malej, Peter Rozman, Janez in Jernej Iskra, le-ti so ustanovili prve celice že leta 1920 v Nornju, v Bistrici in Polju. Glavni organizator je bil Jože Azman, njemu pa sta še od vsega začetka pomagala Jože Repinc in Janez Zupan. Le-tem so se kmalu pridružili še drugi mlajši delavci in kmetje iz vseh bohinjskih vasi, predvsem iz vrst najrevnejših in izkoriščanih. Precej teh je bilo nezaposlenih ali pa so se ukvarjali s priložnostnim delom na bornih kmetijah, drvarili v gozdovih, vihteli kramp na progi in le redki so imeli srečo da so dobili zaslužek v jeseniški železnici, kjer je imela partija že dokaj močno organizacijo in velik politični vpliv med delavstvom. Bližina Jesenic in Kranja je odločilno vplivala na načrten razvoj in organiziranje revolucionarnega gibanja zlasti v Bohinju, ki je kmalu postal trdnjava komunistične partije in žarišče naprednih v tem koncu Gorenjske. Življenje preprostih ljudi je bilo negotovo, bedno in neperspektivno. Pomanjkanje, brezposelnost in brezizgledna bodočnost je hromilo samozavest nekoč klenih rodoljubov, ki so se porajali v vrtincu nacionalizma in klerikalizma, pa so se sprico nenarodne monarhistične tvorbe, ki je nasledila Avstroogrsko razočarali, opustili sleherni možnost za politično aktivnost, če se že niso opredelili za režim. Iz slednih so vznikli vaški politikanti, najhujši nasprotniki komunistov, ponižne ovčice božjih pastirjev, ki so vse težave in krivice pripisovali usodi, še najraje pa kar komunistom. Za razliko od takrat že vsestransko organiziranih in dokaj podrobno politično in ideološko razgledanih članov partije, ki so se na svojih sestankih teoretično usposabljali za boj proti izkoriščevalcem in nenarodnemu režimu ter imeli pred sabo jasno orientacijo, program KP, medtem ko nasprotniki niso imeli nobenega cilja. Komunisti so bili disciplinirani, vztrajni in načrtni v izvajanju svojih agitatorskih nalog, ki so dosledno prilagajali metode dela sredinam v katerih so živeli. Z vsi revolucionarno ognjevitostjo in razumom so zastavljali vse svoje moči krepitvi vloge partije, ne glede na vse težje pogoje, preganjanja in zaničevanja. Koliko odrekovanja in celo zanemarjanja lastnih življenjskih potreb je bilo tudi na škodo svojih družin, vedno le tisti, ki so bili najtesneje povezani z njimi. Bili so idealisti v pravem pomenu besede. Za pojasnjevanje naprednih idej, za agitacijo, kakor so to imenovali, so izkoristili sleherni priložnost, v gostilni, na delu v gozdu, med vožnjo z vlakom in celo med malicami na deloviščih. Tako so počasi, toda zanes-

ljivo pridobivali vedno več somišljenikov in prijateljev, poznejših komunistov in v očiščilnih trenutkih v osvobodilni borbi, najboljših borec.

Kot rečeno, je bil Janez Zupan že od ustanovitve KP eden od najvidnejših komunistov. Po naravi tih, skoraj nezapažen, pa vendar poln neusahljivih moči, trezne odločnosti in bistrega duha, je bil s svojo visoko in krepko postavbo pravo nasprotje blagemu značaju po katerem se je odlikoval med ljudmi. Njegovo življenje je bilo takorekoč že od rojstva prežeto z bedo, pomanjkanjem in trpljenjem in prav to ga je izoblikovalo v osebnost revolucionarja, sicer res brez blestečega vzpona, pa tudi brez nihanj.

Rodil se je leta 1889 v revni kajžarski družini v Stari Fužini. S prvimi koraki, še predno je dopolnil dve leti je izgubil mater, ki mu razen revščine ni mogla ničesar zapustiti. Ostrosto brez ljubezni staršev mu je minilo prejš predno se je tega zavedel, na paši s tujimi čredami krav, po skopih njihvah, v rovtah, gozdovih. Njegov svet pastirčka, hlapčka in nazadnje dinarja se je raztezal do tam, kjer se mu je med bohinjskimi hribi ustavljal pogled. Ta svet iz katerega je nastal in zrastel, mu je bil tuj, ograjen kot pašnik, tesen kot kašča in temen kot klet — to je bilo njegovo prvo spoznanje. Življenje z delom nemočnih rok, poslušnost ljudem za kos črne kruha ali koruznega močnika, so bila vsa njegova mladostna doživetja. Temu se je podrejal v zgodnjih letih vdano in ponižno, ker v svoji zasoplosti ni utegnil razmišljati o čem drugem. Delo ga je utrjevalo v močnega fanta. Med drvarji se je v poključkih gozdovih uril s težko sekuro — plankočo obdelovati les. V teh gozdovih se je počutil svobodnejši in to ga je sprostil. Najbrž je prav tam ob tabornem ognju v letnih nočeh prvič kanila v njegovo dušo nova misel, ko je prisluhnil pogovoru njegovih starejših tovarišev — drvarjev. In tako z dneva v dan, iz meseca v mesec in iz leta v leto, vzporedno s spretnostjo rok, se je razvijalo in bistriilo njegovo obzorje. Tudi sam je posegal v te razgovore in vrtal v nejasne globine in tako slučajno odkrival vzroke težav svojega delavskega stanu, neenakosti, krivic in trpljenja. Takrat se je že zavedel razlik med ljudmi in razredi, izkoriščanih in izkoriščevalcev. V globini njegove duše je tlel odpor proti takšnemu krivičnemu življenju in kmalu si je z vso resnostjo začel postavljati nešteto vprašanj na katera ni našel odgovora. Druženje z delavci, ki razen žuljavih rok in lastne moči, niso imeli ničesar, ga je osveščalo in postavljalo v enakovreden položaj. Tu je bil enak med enakimi v tesnem tovariškem odnosu, in medsebojni odvisnosti, ki je terjala solidarnost in smisel za skupnost. Pri delu ali v redkih urah počitka so si vzajemno pomagali, delili hrano, tobak in tudi krvavo prigrane krajcarje.

Z 22 leti je oblekel vojaško suknjo, tri leta je služil rok in 1914 šel na rusko fronto. Še preden se je oddolžil cesarju, ga je pri koncu vojaškega roka presenetila vest o sarajevskem atentatu. Gavrilu Princip je junija 1914 ubil nadvojvodo Ferdinanda in Avstro-Ogrska je napadla malo, junaško Srbijo. Začela se je prva svetovna vojna. Zupan je bil v prvih pohodnih enotah pehotnega polka, ki so krenile na vzhod. Po dveh letih v Galiciji, kjer je potekala najokrutnejša morija med avstroogrsko in carsko rusko vojsko, mu je po večkratnih poskusih končno uspelo, kakor številnim drugim vojakom slovenske in drugih slovanskih narodnosti, pobegniti k Rusom. V ruskem ujetništvu se je seznanil z novimi to-

(Nadaljevanje na 8. strani)

(Nadaljevanje s 7. strani)

variši, ki so bili enakega mišljenja kot on, ki so oboje krivavo obračunavanje med narodi, uničevanje milijonov nedolžnih ljudi in njihova imetja in nesmiselno sovraštvo, katerega žrtev so bili vojaki, delavci in kmetje — proletarci.

Kot ujetnik je prihajal v stik z domačim ruskim prebivalstvom, ljudem široke slovanske gostoljubnosti, katere je hitro vzljubil in brez pomišljanja leta 1917 povezal svojo usodo z njihovo. Pridružil se je boljševikom, postal rdečarmejec in se dve leti boril kot prostovoljec proti belim polkom in intervencionističnim četam, ki so hotele uničiti mlado sovjetsko republiko. V ruski revoluciji so se uresničevale njegove želje in misli, zato ji je bil do konca privržen ne le kot borec, temveč je bil vsak hip pripravljen žrtvovati svoje življenje za ideale oktohrske revolucije.

Spricho okoliščin ob koncu vojne, je konec leta 1919 zapustil Rusijo in se odpravil domov, kjer se je porajala nova država — kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Skupaj s številnimi povratniki iz Rusije, ki so tavalj po evropskih cestah in železnicah je bil med prvimi nosilci novic in vesti o oktohrske revoluciji in med prvimi, ki so želeli pridobiti nove privrženice socialistične misli tudi v svoji domovini. Vrnil se je v Bohinj, kamor ga je gnalo srce, spomini in želja za svojim krajem in ljudmi.

Obogaten z marksističnimi idejami in hogatimi izkušnjami iz oktohrske revolucije je najprej našel somišljenika in zvestega tovariša v Ažmanu, domačinu, ki je prehodil podobno pot in doživljal slični razvoj kot sam. Po nekaterih virih, ki še niso dokončno potrjeni, je bil tudi Ažman udeleženec revolucije v Rusiji. Oba sta se najprej zaposlila pri železnici, kjer je bila delovna moč najpotrebnejša glede na močno povečan železniški promet, ki je po vojni predstavljal edini transport v tem delu Slovenije. V novem okolju, med železničarji in progovnimi delavci, sta se Ažman in Zupan hitro uveljavila kot komunistična agitatorja. Vztrajno sta širila revolucionarne ideje in brez posebnih težav pridobivala številne privrženice. Oba sta bila v začetku vezana s partijsko organizacijo na Jesenicah, kjer je bilo tudi sindikalno vodstvo.

Kot prekaljenega revolucionarja s solidno ideološko osnovo sta Ažman, izreden govornik in sposoben organizator in Zupan, ki sicer ni bil govornik, pač pa prefinjeni praktik z bogatimi izkušnjami, idealist, ki mu nobena naloga ni bila pretežka, zastavila vse svoje sposobnosti v pripravi in organizaciji generalne stavke železničarjev leta 1920. Že pred tem sta ustanovila partijsko celico v svoji vasi Nomenj, ki je bila prvi zarodek KP v Bohinju. Tako sta začela družno orati ledino in sejati seme marksistične misli v dotakrat politično neobdelanem, zaostalem bohinjskem kotu. Njuna prva naloga, ki sta se je uspešno lotila je bila vzgoja revolucionarnega kadra.

Kot organizatorja in udeleženca železničarske stavke so poleg Ažmana oblasti takoj prijele tudi Zupana in ga pod obtožbo organiziranja in sodelovanja v predvratniški dejavnosti, zaprli v radovljanske zapore. Posledica tega pa je bila tudi odpustitev z dela.

Brezposelnost ni omajala njegove volje in pripravljenosti za nadaljnjo brezkompromisno revolucionarno delo. Zahvaljujoč solidarnosti svojih političnih tovarišev in somišljenikov, je po nekaj mesecih potikarja po kmetijah, kjer je s priložnostnim delom služil za hrano, se je zaposlil kot gozdni delavec. Spet je začel vihteti svojo plenkačo, od katere se ni več ločil takorekoč do napada nacistične Nemčije na Jugoslavijo. Po vsem Bohinju je zaslovel po svoji teatarski veščini, izredni pridnosti in poštenosti. Kadar ni bilo dela v gozdu, je našel zažulček pri lesnih trgovcih ali pri gradnji hiš.

Bekanntmachung

In der Nacht vom 25. zum 26. August 1941 wurde der in Untergröschl wohnhafte Schmiedemeister

Florian Učar

in seiner Wohnung ermordet.

Zur Sühne für dieses Verbrechen wurden heute früh am Totort

1. der 38 Jahre alte Schlosser
Franz Soklić, in Krnica, Oberegörschitz.

2. der 42 Jahre alte Öllner
Gottfried Repe, in Öllrich.

3. der 44 Jahre alte Gärtner
Karl Repe, in Öllrich.

4. der 52 Jahre alte Arbeiter
Johann Supan, in Neumünz.

5. der 47 Jahre alte Fabrikarbeiter
Josef Pikon, in Öllrich.

Die nachweislich an kommunistischen Verbrechen beteiligt waren, erschossen.

Verlesen, den 26. August 1941

Der Chef der Zivilverwaltung:
Kutschera

Plakat o streljanju talcev v Gorjah med katerimi je bil tudi komunist Janez Zupan.

senikov ali drugih gospodarskih poslopij. Tako je pri opravljanju svojega dela, zahvaljujoč plenkači, prekrizal po dolgem in po čez ves Bohinj, vsako vas in planino, spoznavajoč ljudi in razmere, kar mu je precej bolj omogočalo tudi politično dejavnost. Čez dan je delal, pri tem ni izpustil nobene možnosti za agitacijo, zvečer pa je sam ali pa skupaj z Ažmanom organiziral sestanke, ki so trajali pozno v noč. Za začetek sta ocenila za najprimernejši teren v Polju, Ribčevem laz in Stari Fužini, kjer je bilo že nekaj komunistov in kandidatov. V polju sta bili ustanovljeni dve celici, vendar se člani ene in druge niso poznali med seboj. Na sestankih so v največji tajnosti proučevali direktive partijskega vodstva z Jesenic, čitali komunistično literaturo in si razporejali konkretne naloge. Vsak član partije v celici je imel določeno področje, kjer je agitiral, razpečeval letake ali brošure, spremljal politične pogovore in zasledoval morebitne ukrepe žandarjev. Vsak komunist je moral delovati na vsakem mestu in izkoristiti sleherno priložnost, zlasti tam kjer se je zbiralo največ ljudi.

Kot zanimivost v razporejanju nalog velja omeniti strogo prepoved pitja alkoholnih pijač v gostilnah, na veselicah ali drugih javnih prireditvah, kjer je bilo najhvaležnejše področje za pridobivanje ljudi, delavcev in kmetov. Navodila za delo v lokalnih so strogo opozarjala člane partije na dostojno obnašanje in reagiranje v primeru izzivanja, sporov ali fizičnega napada. Nemalokrat so bili posamezni agitatorji v nezavidnem položaju, ali celo žrtve pijanih objestnežev. Zupan, ki je bil pravi orjak, je bil častna izjema, ker je še tako bojaželjnimu vročevrtnu s svojo postavbo vzbujal spoštovanje. Marsikdo od njegovih tovarišev pa se je v njegovi navzočnosti čutil veliko bolj varnega.

Z ozirom na izreden vpliv duhovščine, ki je imela vselej in povsod glavno in odločilno besedo in se vtikala v sleherno stvar in odnose med ljudmi so morali komunisti vedno trezno in pametno računati na njeno prisotnost. Duhovniki so izkoriščali verska nagnjenja preprostih ljudi in javno hujskali proti KP in komunistom kot sovražnikom človeštva, naroda in družine. Skoraj ni bilo pridige kjer ne bi sramotili komunistov in vernikom prepovedali sodelovanje z njimi. Zaradi uspešnejše akcije proti komunistom so preko svojih poslušnih ljudi širili mrežo lastnih agitatorjev in neredko s prižnice delili nauke, kako se je treba upirati in boriti proti »brezbožnemu antikristu, ki je iz Rusije prišel razsajati tudi po naših svetih tleh«. Za neuke

Obvestilo

V noči od 25. na 26. avgusta je bil umorjen v svojem stanovanju

Učar Florian, kovčev v Untergröschl-u.

V nočilo tega zločina so bili danes zjutraj ustreljeni na tem mestu

1. 38 letni **Franz Soklić**,
kovačev v Krnici, Oberegörschitz.

2. 42 letni **Gottfried Repe**,
oljnar v Öllrichu.

3. 44 letni **Karl Repe**,
oljnar v Öllrichu.

4. 52 letni **Ivan Supan**,
delavec v Neumünz.

5. 47 letni **Josef Pikon**,
kovniški delavec v Öllrichu.

Kateri so se dokazano udeležili komunističnih nedolžnih dejanj,

Verlesen, dne 26. avgusta 1941.

Nachrichte der Zivilverwaltung:
Kutschera

je bilo to dovolj, da so si komuniste in boljševike zamišljali v najgrozljivejših podobah. Pobožne mame so z njimi strašile neposlušne otroke, očetje pa so sinovom, ki jim ni dišalo delo, prerokovali kot najslabšo možnost, da bodo plen komunistov, ki so razbojniki, sovražniki kmetov, razbijali družin, malone volkodlaki.

Bohinjski komunisti so razsodno, gibko in iznajdljivo reagirali na laži in klevete. V celicah so se dogovarjali za najustreznejše metode pobijanja laži in sklenili, da se bodo tudi sami udeleževali mašč, kjer bodo neposredno poslušali pridige in se seznanjali z dejstvi, s katerimi so morali računati v svoji dejavnosti. Tako je bil vsako nedeljo zadolžen po en član, včasih tudi dva, da sta šla v cerkev. Razumljivo, to so bili tisti, ki še niso bili kompromitirani, predvsem mlajši člani partije. Lahko si je predstavljati kako težavno delo so morali imeti potem, ko so se med znanici pojavili v svoji pravi vlogi, katera jim je bila zaupana v celici, če se niso hoteli kompromitirati.

Prežlel se spominja tistih časov za katere ga poleg težkih spominov veže cela vrsta, včasih kar komičnih pripetljajev.

Ob nekem cerkvenem praznične dopoldnevu sta se spet kot navadno srečala z Zupanom v Bistrici.

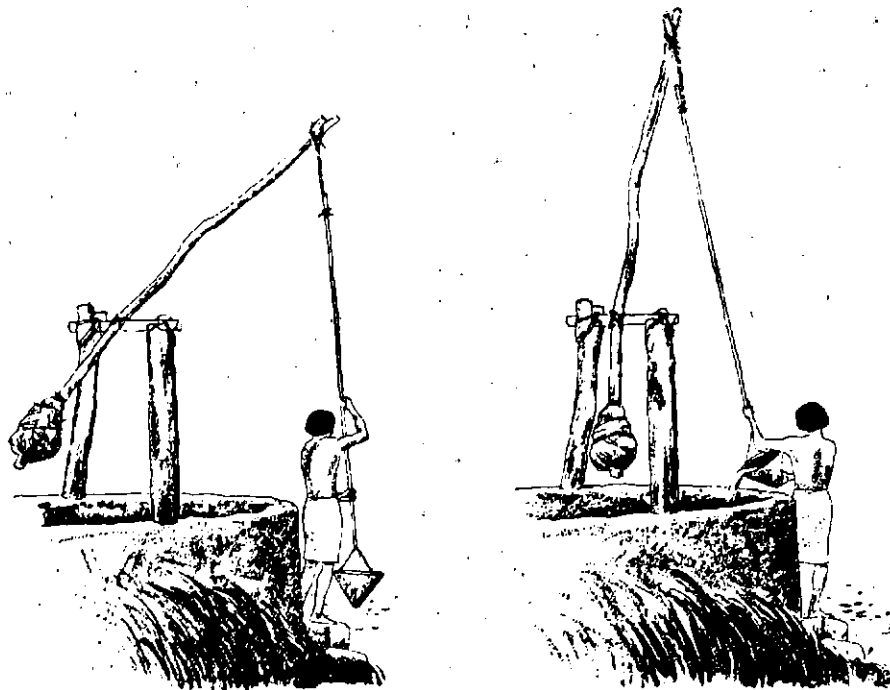
»Si že bil pri maši?« ga pobara Zupan kar se da resno.

»Bil, saj sem bil vendar določen,« mu odgovori Prežlel.

»Prav. Upam, da si dobro poslušal pridigo. Zda je greva k Ogrinu (gostilno), kjer je gotovo že precej zbranih pivcev, da se malo pogovorimo,« je velel in oba sta šla na »dva decia«.

Na videz nezainteresirano sta se usedla za mizo, med možake, ki so tešili žejo po maši. Gostilniška soba je bila nabito polna kmetov in dninarjev, ki so živahno razpravljali o letini, o poslih, davkih, davkarjih in težavah, ki so pritiskale slehernega med njimi. Zupan in Prežlel sta sprva samo odobravajoče prikimalava prizadetim besednikom, ko pa sta občutila, da je pogovor zrel za njuno »zadevo« sta posegla v razpravo. »Ti znaš bolj govoriti, kar začni, tako kot sva se zmenila,« je dregnil Zupan v tovariša, ki ni mogel oklevati.

In tako se je začel pogovor počasi, prousmerjati v zaželeno smer. Prežlel je pametno in razsodno nakazoval vzroke težav takšnih negotovih razmer in edino možno pot za izhod. Nezadovoljni kmetje so sprva kar mirno in na trenutke z glasnim pritjevanjem poslušali mladega Prežleja, ne vedoč da je član partije, še manj pa, da je prebival

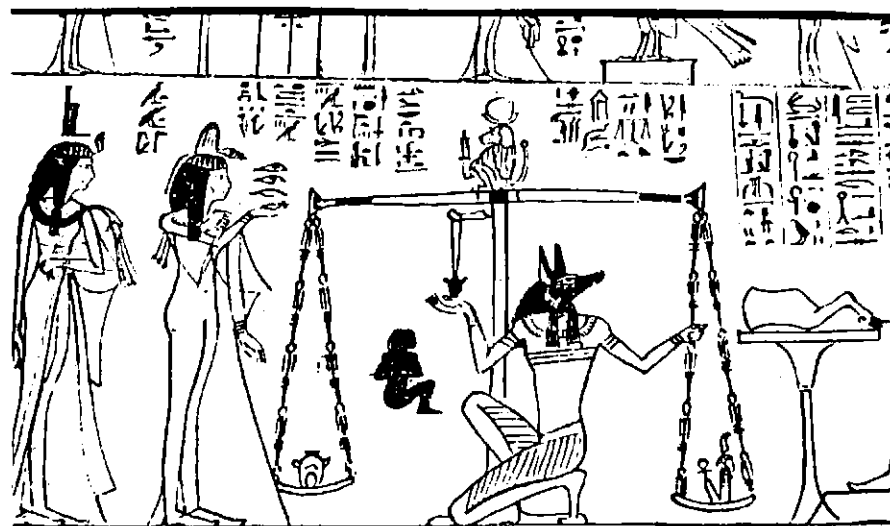


Kakor nekoč v dobi faraonov, tako še danes zajema egiptovski kmet felah vodo s posebno napravo, ki ji pravijo »šaduf«. To je preprosta naprava: vzvod z vedrom in kamnom na drugi strani, ki je pritrjen na preprosto ogrodje. Usnjeno vedro potegne z vrvo navzdol in ga v reki napolni. Utež ga dvigne do višine jarka, v katerega vodo izlije. Od tu teče po posebnih razdelilnikih in namaka polja. Če je teren višji, ponovijo iz zbiralnega bazena postopek.

znani po izdelovalcih znamenitih vrčev iz nežgane ilovice, kateri je primešan pepel. Od tu do Rdečega morja je le 164 km. Nikjer drugje ni Nil tako blizu. Po asfaltirani cesti do Port Safage se v glavnem prevažajo romarji, ki hodijo obiskovat sveto mesto Meko. Na drugi strani reke je slovito svetišče v Denderi — boginji Hathor (bogiinja ljubezni in veselja). Ustanovili so ga zadnji Ptolomejci za časa cesarja Augustusa. Kmalu opazimo, da se naš Kompasov vodič obleče v arabsko haljo. Uganem tudi praktičnost te obleke. Zunaj je temperatura kakih 25 stopinj Celzija. Sicer pa se ob vlaku ponavljajo prizori: revščina, tropi otrok, palme, sladkorni trst, na poljih pa garajo felahi. V Luxorju se ne ustavimo, obiskali ga bomo čez dva dni.

Po 22 urah vožnje z vlakom in razgledovanju končno dosežemo naš cilj — Aswan. Avtobus nas že čaka na postaji in odpelje v sodoben hotel Kalabsha. Mesto samo ima četr milijona prebivalcev in je videti bolj urejeno in čisto. Na široki aleji ob Nilu je velika slika predsednika Sadata, ki ima med tukajšnjimi prebivalci precej prištev. Dva dni pred našim prihodom je gostil bivšega iranskega šaha Reza Pahlavija, ki je ravno tu čez potoval v Maroko. V hotelu ima vsaka soba svoj televizor. Žal komentatorja ne razumem. Takrat še slutiti ni, da bo že čez dobra dva meseca proglašena iranska muslimanska republika. In ravno tu v Aswanu smo bili po svoje priče dvati-

(Nadaljevanje na 26. strani)



Bog Anubis s šakaljo glavo tehta po smrti srce. Utež je figura, ki predstavlja resnico. Bog Thot v podobi pavijana sedi na tehtnici in pazi, kam se bo nagnila. Na desni je dar bogovom — goveje stegno. Zgoraj je napis s hieroglifi. Francoz Champollion jih je leta 1822 razvozlat. Podobne skice krasijo domala vsa egiptovska svetišča.

WALTHER NOWOTNY

Blizu

vedolja
vendar
s trhlimi kostmi
ki marširajo
še v
preteklosti
vojaška knjižica
v nočni omari
s številko regimenta
v možganih
sedijo
pred
televizorjem
popivajo
na sprejemih
kritizirajo
NATO
pomilujejo
OZN
in njihove hčerke
plešejo
Twist

A
stari marširarji
ne dohitijo
časa

Vendar
živijo
z nami
in večinoma
niti slabo
in kadar mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Sedijo
v vlaku
v avtobusu
v kavarni

Civilisti
v uniformi
minule ideje

Vpijejo
na igrišču
in to zveni
kot
Sieg-Heil
in kadar
mislijo
se spomnijo
številke regimenta
Njihove
hčerke
hodijo
gledat filme
prepovedane
mladoletnikom
hodijo gledat filme
za mladino
in kadar mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Sanjajo
o Maasi
Memel
o Etisch
in o Beltu
čitajo knjige
včerajšnjih dni
in pojejo pesmi
o Renu
in kadar mislijo
se spomnijo
številke regimenta
Kajti
stari marširarji
ne dohitijo
časa

RADO KOČEVAR

2

NIL – VEČNA REKA, REKA ŽIVLJENJA

ALEKSANDRIJA – ASWAN

Poleg katakomb običajno še sloviti Pompejev steber, 26 m visok granitni steber (iz Aswana), ki ga je leta 297 dal zgraditi cesar Dioklecijan v znak hvaležnosti, ko so mu prebivalci Aleksandrije dali pomoč v živilih. Bilo je sušno leto in lakota je pestila številna področja velikega imperija. Misleč, da je na griču, kjer steber stoji, pokopan Pompej, se steber poimenovali po njem.

Pred nami je 1100 km dolga pot. Z avtobusom (221 km) po rodovitni delti do Kaira, ostalo z vlakom do Aswana. »Cesta življenja« (nilska cesta) je prava štiripasovnica. Promet je gost, saj je razumljivo, ker povezuje dve največji mesti Afrike. Pravzaprav pomeni okno v svet za ves Egipt. Sistem vožnje je tipično orientalski in že po nekaj kilometrih sem mimogrede naštel cel ducat prekrškov. Sicer pa je voznik našega avtobusa spreten in vedno vsako v ustrezen pas skorajda do centimetra natanko. Med vozili vseh vrst in kategorij prehitimo tudi nekaj čred kamel. Videti je, kot bi vsa pisana množica neobičajnih porabnikov nilske ceste sklenila med seboj dogovor. Železnica poteka skoraj paralelno s cesto. Nekje blizu Kafrel Dawa švigne mimo nas potniški vlak, brez oken in vrat s kupom zastojkarjev na strehah. Vedno prečkamo številne večje in manjše namakalne prekope. Polja so polna felahov (kmetov), ki ponekod še s šadufi namakajo orno zemljo. Riža je večinoma dovolj, le zemljiška razdelitev ni pravična. Večina felahov je dninarjev. Dobijo 20 % pridelka, ostalo pospravi gospodar. Zato Sadat forsira industrijo. Tekstilna je bila zaradi bombaža že prej razvita. Prisotni sta že predelovalna in kemična. Več si obetajo po sklenitvi mirovnega sporazuma in pritoku tujega (predvsem zahodnega) kapitala. V deželi je 40 milijonov večidel lačnih ust. To opazimo na vsakem koraku. Kjer koli se ustavimo, je pred nami množica prosiščih iztegnjenih rok. Že v Kairu mi je mlad inteligent omenil, da je Egipt sit vojne, ki že tri desetletja le siromaši že tako revnega kmeta. V daljavi jih vidim, kako sadijo riž. Pred mesecem so poželi zadnjo žetev (decembra). Nekje pred Tan-

to (eno največjih mest delte) se ustavimo in običajno bivališča iz posušene gline. Na strehah je slama – odlično izolacijsko sredstvo. Tu namreč redko kdaj dežuje.

Za časa faraonov je bilo v delti sedem velikih rokavov. Danes sta dva. Tu sta že leta 1835 za časa vladavine Mohammed Alija nastala jezova in sodobni namakalni sistemi, ki dajejo vodo področju, ki je velik kakor vsa Slovenija.

Ce odštejemo Mississippi z Missourijem, je Nil s 6000 km najdaljša reka na svetu. Pri Kartumu (glavnem mestu sosednjega Sudana) se Beli in Modri Nil združita. Beli Nil hranijo izdatna tropeska deževja, Modrega pa spomladi taleči se sneg iz Etiopskih gora. Kljub izhlapevanju in vroči puščavi, se reka prebije do Sredozemlja. Tisočletja je poleg namakanja opravljal še drugo naravno poslanstvo. Prinašal je rodovitno blato. Slavni grški zgodovinar Herodot (peto stoletje) je zapisal tudi tole: »Gledajo samo mesta iz vode, do malega tako, kakor otoki v Egejskem morju. Kajti tedaj je – izvzemši mesta – ves Egipt ena sam vodna površina. V tem času se ljudje ne prevažajo po rečni strugi, temveč kar po sredi polja. Tako ploveš iz Naukratisa do Memfisa tik mimo piramid.« Zaradi rodovitnega blata so oazo ob reki imenovali tudi »Črna dežela«. Medtem pa je »rdeča dežela« – puščava, ki obdaja »dar Nila« (Herodotovo ime za Egipt) vsa ta tisočletja varoval deželo pred zavojevalci.

Danes se je zaradi novega Aswanskega jezusa marsikaj spremenilo, predvsem je manj rodovitnega blata, ki ostaja v Naserjevem jezeru.

Skozi vsa dolga tisočletja se gladina Nila ni spremenila. Stari Egipčani so znali preučevati višino reke in že pred 5000 leti so poznali letne čase. Določala jih je večna reka: 1. Čas naraslega Nila, 2. Čas, ko polja pogledajo iz vode in 3. Suhi čas. Iz grafikonov ni težko razbrati omenjene tri letne čase. Na osnovi šestih dnevov od ene do druge poplave so določili tudi koledar, ki se danes le malo razlikuje od današnjega. Na levi strani grafikonov je višina vode v metrih, na desni meseri (meritev pri Vadi Haifa).

Zemljo je potrebno gnojiti umetno. To pa je za felaha pretežno breme. Otroci najemnikov običajno ne hodijo v šolo. Le-ta je »uradno« obvezna štiri leta. Če delajo na polju, dobijo v družini večji delež pridelka. Zanimivo je, da celo natakari nimajo osnovnošolske izobrazbe. To se pozna v računanju, zaradi katerega moraš pogosto biti oprezen. Kmalu za Tanto se izza palmovega nasada skrije sonce. Blizamo se Kairu, novi etapi poti nasproti – vožnji z vlakom po Nilovi dolini.

Na železniški postaji je pravi orientalski vrvež. Vstopimo v spalnice in kmalu ugotovimo, da ima vlak »uradno« klimatske naprave in vso opremo sodobnega vlaka, ki so ga kupili na Madžarskem. Že kmalu pa ugotovimo, da bi kompozicija morala biti v servisni delavnici. Na vlak so večinoma tuji in le redki domačini. Morda je na strehi tudi kakšen zastojkar, kar pa zaradi teme ni mogoče ugotoviti. Vožnja je sunkovita in še danes ne vem, kako smo se prebili do jedilnega voza. Kar čudno se nam zdi, da med večerjo vlak miruje. Toda še tri ure po večerji se nikamor ne premaknemo. Verjetno večerjajo še drugi, pa iz obzirnosti ne vozijo. Naposled ugotovimo, da so v Kairu pozabili priklopiti vagon s Francozi in tako je strojevodja moral nazaj po »pozabljeni« voz, mi pa smo že tu dobili pet ur zamude. Prvič se soočimo z dejstvom, da čas v orientu ne igra nobene vloge.

Zunaj je jasen lep dan. Vlak se ustavi na zanemarjeni železniški postaji. Poleg arabščine preberem Assiut. Pravzaprav je to eno največjih mest v dolini Nila. Za razdaljo 375 km smo »rabili« vso noč. Pred nami je do Aswana še toliko kot iz Ljubljane do Beograda. Vitki minareti se med belimi hišami dvigajo kot rakete, vmes lepe aleje palm in vrtov. Tik nam nami so kakih 250 m visoke pečine, ki jih je izdolbel Nil še v pradavnini. Stene so strme in marsikateri alpinist bi tu našel impozanten plezalni vrtec. Sicer pa mora biti pogled z vrha enkrat. Bele hiše in minareti, zelena vegetacija, zeleno-modri Nil, na obeh straneh rdečkasto-rumena puščava! Obeta se nam celodnevna vožnja. Ilovinate hiše z ravnimi slamatnimi strehami in mlinom podobnimi kupolami, brez vetrnic se vrstijo med palmami in nasadi sladkornega trsa. Kmalu ugotovimo, da so bele kupole golobnjaki, da je to cenjeno golobje meso, še posebej pa golobji gnoj na poljih. Pri Girgehu (505 km od Kaira) se v daljavi za hip pokaže obris najstarejšega katoliškega samostana v Egiptu. Kmalu pri Nag-Hamadiju »prekoračimo« Nil. Se le sedaj razumem tudi drugo prednost Nila. Že v faraonovih časih so bele jadrnice koristile veter, ki piha od Sredozemskega morja navzgor, navzdol pa je ladje nosil tok. Jadrnice »feluke« so bile grajene tako, da so lahko izkoristile tudi najmanjši veter. Še danes so jadra izredno visoka. Tako so bili stari Egipčani pionirji rečnega prometa; ker je ta poceni, se je na široko razmahnila trgovina.

Papirus, ki je znan predvsem v pisavi, je dobro služil tudi za vrvi in manjše ladje. Snop papirusa smo videli že pri vstopu v egiptovski muzej v Kairu in je nekakšen sinonim kulture starega sveta, saj so ga s pridom uporabljali še Rimljani v začetku naše ere. Nil smo prešli ob 11. uri po lokalnem času. Čez pol ure se ustavimo v Keni

celo kopico literature s katero si je pridobil potrebna znanja in smernice za delo na terenu. Ko pa je začel omenjati primere iz Rusije in boljševizma, so se jeli oglašati posamezniki izza omizij imovitnejših kmetov, ki so najprej začutili kam meri agitator s svojim pripovedovanjem.

»Kaj boš gobeždal o boljševikih, pa o revoluciji in ruskih kmetih, če še kmet nisi, ampak navaden revež. In ne trobi nam o Rusiji, ko sploh ne veš ne kje je, ne kakšna je,« ga je osorno zavrnil eden od samozavestnih vaščanov, kmet, ki je vedno imel največ besede v debatah, vnet klerikalec in politikant.

Zupanu je bržčas bilo dovolj. Počasi, mirno, kot je znal le on, se je ozrl proti zivalcu in posegel v besedo.

»Veš, Tonček res ne ve prida o Rusiji, ker ni še nikoli bil tam. Toda, ali si bil ti, da si tako trdno prepričan, da je vse res, kar se pri nas govori o tamkajšnjih razmerah? Kar slišiš s prižnice in kar prebereš v Domoljubu in Bogoljubu to prodaš za sveti resnico. Vidiš, tudi ti ne moreš trditi, da kaj veš. Jaz sem bil več kot dve leti tam. Rusijo sem prehodil po dolgem in po čez in na lastne oči videl in na lastna ušesa slišal vse kar se tam dogaja in zato tudi vem kaj je bilo in kaj je zdaj tam.«

Pozornost vseh nazvočih je na mah prešla na Zupanovo omizje. S preprosto kmečko besedo, prepričljivo in slikovito je pripovedoval svoje vtise in doživetja v revoluciji, boljševiku, Leninu, o zmagovitem pohodu delavcev in kmetov. Brez olepšavanja je našteval ogromne napore in žrtve, ki jih je preiskusil ruski narod, da je dosegel to kar ima.

Nihče, tudi najzakernejši klerikalci, mu ni vpadal v besedo, da bi mu oporekal resnico, ker je bil Zupan poznan povsod kot poštnjak in priden delavec. Njegova pripovedovanja so z zanimanjem poslušali naprej po vasi. Resnica, ki jo je razodeval je imela velik odmev med preprostimi ljudmi. Začeli so vse bolj razpravljati in razmišljati o teh stvareh, to pa je bil glavni namen Zupanovih pripovedovanj.

Seveda ni vedno potekalo tako gladko. Politični nasprotniki, ki so imeli oporo pri oblasti in kleru, so velikokrat povzročali nered in s pomočjo žandarjev preprečevali takšna in podobna shajanja na javnih mestih. Težko je danes zanesljivo ugotoviti kolikokrat je bil Zupan in njegovi sodruzi, kakor so se takrat imenovali med sabo, aretirani, zasilani in zaprti. Kljub temu ni nikoli odnehal. Po zloglasnem zakonu o zaščiti države in Obznani je bilo skoraj nemogoče javno agitirati in se spuščati v politične razprave. Komunisti so v najtežjih ilegalnih pogojih, ko takorekoč niso vedeli eden za drugega, izvrševali naloge partijskega vodstva, ki je večkrat pošiljalo svoje predstavnike na razne sestanke in konference. Imena teh tovarišev nikomur niso bila znana. Zupan je bil eden od tistih, ki ga je Ažman največkrat zadolžil za sprejem in spremstvo članov pokrajinskega in centralnega komiteja. Vodil jih je ponoči po skrivnih stezah na določena mesta. Po končanih konferencah pa jih je zopet spremljal nazaj.

Prva konferenca je bila l. 1924 v gozdu nad Nomnjem na nekem rovtu v Zalostni gori, kmalu po razpustu NZDPJ. Prisotni so bili delegati tudi iz drugih krajev. Na drugi pokrajinski konferenci, ki je bila pri Maleju v vasi Polje sta bila prisotna dva delegata iz CK KPJ iz Beograda in en delegat iz Ljubljane. Tretja konferenca je sklicana pod imenom »Izlet Svoboda« na Blejski Dobravi. Na vseh in še številnih drugih konferencah in posvetovanjih sta bila vedno navzoča Ažman in Zupan. Hodila sta kot delegata bohinjske partijske organizacije, prenašala literaturo, poročala o položaju na svojem področju in skrbela za varnost članov CK kadar so bili v Bohinju.

Ker je bila Zupanova hiša precej odmaknjena od »središča« vasi Nomenj v po-

bočju gozdnega hriba, je bila najprimernejša za javko in nočna sestajališča komunistov in funkcionarjev iz vodstvenih forumov. S svojo družino je nudil varno zatočišče in hrano vsem, ki so imeli opravke po partijski liniji v tem koncu Gorenjske. Tu so se oglašali tudi prostovoljci za Španijo, kurirji in organizatorji raznih akcij za pomoč zaprtim komunistom, rdeče pomoči in zbiralci podpisov za Društvo prijateljev Sovjetske zveze.

Pozneje, ko je bil Zupan, kakor tudi Ažman, na policijskem seznamu zaradi svoje komunistične aktivnosti preveč izpostavljen, so naloge spremljevalcev članov CK prevzeli mlajši, manj znani komunisti. Preželj je bil eden od tistih, ki ga je Ažman večkrat zadolžil za varnost posameznih delegatov. Nikoli ni vedel imena človeka, ki ga je spremljal. Šele po vojni je tako zvedel, da je bil neke noči odrejen v spremstvo za Staneta Žagarja. Aktivko z literaturo in drugimi listinami je nosil Preželj, Žagar pa je brez prtljage hodil kakih 100 metrov pred njim. V vlakcu sta sedela vsak v drugem koncu vagona, izbrala sta takšnega, ki je bil brez kupejev, da sta se lahko preko nizkih klopi videla. Peljala sta se iz Nomenja preko Jesenic do Radovljice. Izstopila sta na drugi strani postajališča in se v primerni razdalji, kljub trdi temi, napotila čez njive in travnike proti Kamni gorici. Šele ko sta bila več kilometrov daleč na samoti, je Žagar prevzel aktivko, se zahvalil in odšel v noč, kam, to takrat Preželj ni vedel.

V prikazovanju aktivnosti bohinjskih komunistov, njihovih zaslug in žrtve, ne bomo nikoli dovolj zvedeli. To je razumljivo, če upoštevamo takratne pogoje ilegalnosti, ki so za vedno zbrisali številne dokaze. Prav tako pa kljub še nekaterim živim pričam, sorodnikom in znancem, ni bilo mogoče razjasniti posamezne življenjske usode takratnih komunistov, spričo različnih, včasih kar nasprotujočih podatkov.

Pri vsem tem se samo po sebi postavlja kopica vprašanj predvsem pa kako so komunisti sploh lahko, spričo svoje, za takrat protizakonite politične in revolucionarne dejavnosti, ostali v svojem kraju?

Za Zupana je znano, da ni nikoli imel miru pred žandarji. Živel je pod stalnim nadzorom oblasti in policije, bil velikokrat v zaporu in preстал številne pretrese v hiši. Podobno je bilo tudi z Ažmanom in drugimi. Repinc, ki je bil kurir CK, pa se je vsled pritiska moral umakniti celo v emigracijo. V Rusiji je iskovo politično šolo in se od tam odpravil kot prostovoljec v Španijo. Zupan je bil zaprt zadnjikrat dober mesec pred razpadom stare Jugoslavije, ker je bil prestar za internacijo v Ivanjico in Bilečo, kamor je bilo poslanih precej njegovih tovarišev iz Bohinja in drugih krajev, pod izgovorom, da morajo na orožne vaje.

Takoj po prihodu okupatorja je Zupan skupaj z Ažmanom in Tomažem Godcem odšel v ilegalo. Z vsem svojim revolucionarnim zanosom se je še bolj posvetil političnemu delu, organiziral sestanke in pripravljali ljudi na osvobodilno borbo. Toda v delu so ga preprečili izdajalci, 24. junija 1941 ponoči so prišli gestapovci na domove vseh bohinjskih komunistov, da bi jih aretirali. Zadnji trenutek je uspelo njemu, Ažmanu, Godcu in Alojzu Zupanu pobegniti v gozd. Od tu, kjer so si uredili v Strani nad Nomnjem taborišče, so vsi hodili v akcije in na sestanke, organizirali prva partizanske skupine in pripravljali vstajo.

8. avgusta se je končala življenjska pot nerazdvojnih soborcev, velikih tovarišev, plemenitih ljudi. V spopadu z nadmočnim sovražnikom je bil ubit njegov najboljši tovariš Jože Ažman, sampa je bil težko ranjen ujet. Po tritedenskem zverinskem mučenju na Golniku in v begunjskih zaporih so ga 28. avgusta 1941 ustrelili kot talca v Spodnjih Gorjah. Tako je ugasnilo življenje dveh največjih bohinjskih revolucionarjev.

ANDREJ KOKOT

Moje življenje

Moje življenje je kakor košček spomina, obešen nad ugaslim zapečkom.

Sive živali parajo pajčevine zavetja in glodajo zrnja storžev moje pozabe.

Celovec

Kolikokrat premagamo zimo in mine maj? A usak dan hodimo tod mimo. Pred nami je zmaj in Herkul s svojim pogumom. Mi pa smo mravlje s prav slabim razumom.

Balada

Vabili so, da se pobratimo, pokopljemo čas groze, ki nam še vedno žre zatilje.

Sti smo z razumom in odprto roko. Vse smo stavili na ta večer! Naš up je bil na pragu nove zarje. Besede bratstva črtale so čudo toplih src...

Pa se je oglasila resnica vinskih čas. Iz oči dobrih obrazov je zasikal prezir nekdanjih časov.

In spet smo šli v noč ledenih smerokazov...

JOŠT ROLC

PORTRET JOŽETA REPINCA



Jože Repinc kot španski borec v letih 1937 do 1939

Med Kamnjami in Poljem, idiličnim bohinjskima vasicama — tam, kjer srebrnozeleni Sava Bohinjka napravi veliko koleno, stoji poleg starega mlina skromna enonadstropna hiša. Z rdečo strešno opeko pokrita, se prvi hip zdi kar malo pregizdava za tiho okolje poleg starih domačij in vsili na travnati obali.

V dvosobnem podstrešnem stanovanju, kamor se pride po strmih lesenih stopnicah — živi z ženo Ano in štirimi otroki Jože Repinc. Čeprav asfaltirana cesta, vedno polna avtomobilov, ki povezuje Bistrico z Bohinjskim jezerom, ni dlje kot 200 metrov — je ta dom dovolj oddaljen od turističnega hrupa, da se zdi bolj osamljen, kot je v resnici. Še bolj osamljen, da ne rečem zapuščen, pa je osemindesetletni Repinc, eden od najstarejših revolucionarjev in komunistov v bohinjskem kotu. Vsaj prvi vtis je takšen.

Ce bi ga primerjal z likom na fotografiji, ko se je v Barceloni slikal v uniformi poročnika španske republikanske vojske, bi težko potrdil, da je to on. Ta stari mršavi možak je danes le senca tega. Leta, boleznij, trpljenje, krivice so obraz nekdanjega postavnega častnika.

Že prve besede gostoljubja, ki mi jih je izrekel ob prihodu v njegov skromni dom, so mi dale slutiti, da stoji pred menoj klana in odločna osebnost. Čvrst stisk roke in sprva zadržana vljudnost, je še bolj utrdilo moje mnenje.

Pogovor sva hitro speljala na pravi tir. Govorila sva o njegovi preteklosti. Vse bolj se je mehčal. Čutil sem, da sem mu dobrodošel. Njegov pogled je vse bolj izžareval zaupljivost in dobrohotnost. To me je opogumilo, da sem postal vedno bolj radoveden. Pripovedoval je, kot bi bral knjigo — zanimivo knjigo o njegovi predvojni revolucionarni dejavnosti, o borbah v Španiji, o taboriščih, o partizanovanju v Srbiji in o marsičem, česar doslej nisem vedel. Toda ni govoril zgolj o sebi. Nizal je dogodke burnih pooktobrskih dni v Bohinju, pripovedoval o ljudeh, ki so takrat snovali današnji čas, o režimskih mahinacijah čaršijskih oblastnikov in taktiki partije, ki je vodila boj za pravico.

Nikoli mu ne bi prisodil toliko znanja, izkušenj in spomina. Še težje pa bi si mogel zamisliti, da je zaradi tega moral toliko trpeti in prenašati krivice ... in ponižanj, ce-

lo posmehov. Bil je pač Repinc, ne pa kdo drugi z bolj prožno hrbtenico in številko telefona. Prislulnil sem zanimivi izpovedi, ki mi jo je razgrnil, kot bi položil na mizo fotografije iz starega albuma.

Stirinajst otrok je bilo pri hiši. Revščina, zaostalost, lakota. Trinajsti je bil Jože. Še kot bosonog pastirček — imel je devet let, si je za prisluzene groše kupil prve čevlje. Za šolo ni bilo časa. Tri razrede je naredil, toliko, da se je naučil pisati in brati. Če ni bil na paši, je našel drugo delo. Kruh si je služil s priložnostnimi opravili v bohinjskih hotelih, ki so že pred vojno privabljali veliko turistov.

Skopa bohinjska zemlja ni mogla prikleniti živahnega fantiča. Želel je stalnega zaslužka, da bi se odtrgal revščini, ki je razjedala njegov dom v Stari Fužini. S petnajstimi leti je zavezal culo in odrinil na Koroško. Delo je našel v rabeljskem rudniku. Tri leta je kot rudar ril pod zemljo in še bi ril, da cesar Franc Jožef ni tako krvavo potreboval mladih vojakov. 1916. leta so ga vpoklicali in takoj poslali v Tirole. V Dolomitih so po najhujšem mrazu odbijali napade laških alpincev, dokler se je dalo. Jože je imel srečo. Zmrznili so mu samo prsti na nogah, a glava se ga je še vedno dobro držala. Njegovi tovariši so imeli, vsaj večina njih, še večjo smolo. Mnogo jih je takrat zmrznilo.

Zdravil se je na Krasu in ostal lahki invalid. Potlej so ga premestili v Judenburg. Pridružil se je uporu in za las ušel smrti, ker je pravočasno pobegnil.

Rdeč nagelj si je pripel prvič v Rablju v prvomajskem sprevodu. Že takrat se je kot član socialdemokratskih sindikatov opredelil za napredno misel.

Ko se je po vojni vrnil v Bohinj, je ostal zopet brez posla. Moral je spet v svet. Služil je za hlapca v okolici Ljubljane in na Hrvaškem. Toliko, da se je preživljal. V novi državi, kraljevini SHS, ni bilo dosti boljše kot v črnožolti, ki je propadla. Iz Rusije so se vračali domov bivši vojaki, med njimi tudi nekaj Bohinjcev. Prišel je tudi Jožetov brat Valentin. Ideje oktobrske revolucije, ki so jih prinašali s seboj, so naletele na plodna tla. Vzpodbujale so ljudi, posebno delavce in revne kmete v Bohinju. Leta 1921 se je Jože vrnil zopet v Bohinj. Edino v gozdovih je bilo dobiti delo. Sekal je drevesa po Pokljuki, kot veliko drugih. Med delavci je vršalo. Dogovarjali so se o osnovanju revolucionarne organizacije. Osemindeset zaupnih Bohinjcev je bilo za to. Jože je že takrat dobil prvo zaupno nalogo. Dva revolucionarja, nekakšna funkcionarja iz Kominterne, sta prišla v Bohinj z namenom, da bi se prethotapila v Italijo, kjer je fašizem že prevzel oblast. Jože je dobro poznal hribe na meji. Vedel je za skrivne poti, kjer se graničarjem lahko izmakne čez mejo. Varo je oba pripeljal v Italijo. Od takrat je redno tihotapil revolucionarno literaturo v slovenskem in italijanskem jeziku na drugo stran meje.

V vasi Polje je bila že osnovana partijska celica. Leta 1926 so v KPJ sprejeli tudi Jožeta Repinca. Dobival je še težje naloge. Organiziral je celici v Stari Fužini in v Srednji vasi. V matični celici je ostalo še 16 komunistov. Za sekretarja so izbrali Jožeta Ažmana iz Nomnja, znanega komunisto, ki so ga leta 1941 ubili nacisti.

Komunisti v Bohinju so imeli velik vpliv na razvoj dogodkov tistega časa. Veliko jih je bilo zaposlenih v jeseniški železarni in tako prispevalo k čvrstim zvezam z jeseniško organizacijo. Že na prvih občinskih volitvah v Bohinju je bilo izvoljeno kar devet komunistov za odbornike, razmeroma največ v Sloveniji.

Režim je vedno bolj pritiskal. Žandarji so nenehno nadzorovali gibanje in sestaja-

nje domnevnih revolucionarjev, uprizarjali preiskave in zaslišanja in skušali zatreti vse, kar je bilo naprednega. Leta 1928 so zahrbtno ubili komunističnega odbornika Jerneja Iskro. Delodajalcem je bilo strogo zabranjeno, da ne smejo zaposliti nobenega delavca, ki je osumljen kot član KP. Jože se je preživljal pri kmetih s priložnostnimi dnevnimi opravili na polju, v gozdu ali okoli kmetij.

Posebno hudo je bilo v času šestojanuarske diktature. Bohinjski komunisti so spričo poostrenih ukrepov ostali osamljeni. Šele dve leti pozneje so nekako upostavili zvezo s KP prek učitelja Janeza Pereniča z Jesenic. Takrat je Repinc dobil novo nalogo. Postal je kurir centra partijske organizacije na Jesenicah s centralnim komitejem na Dunaju. Tri leta je hodil prek Karavank in vzdrževal zvezo z vodstvom KPJ. Tam se je sestajal s Prežihovim Vrancem, ki mu je dal gradivo in direktive za tovariše v domovini. Kljub njegovi iznajdljivosti in vztrajnosti je vsako pot na Dunaj tvegala. Toda vse naloge je uspešno izvrševal. Leta 1933 je bil center na Jesenicah izdan. Aretirali so Alojza Tišova in nekaj drugih komunistov, Repinc pa je srečno ušel. S tem je bilo konec njegovih kurirskih poti. Stirinajst dni se je skrival po Bohinju, zasledovan od celega bataljona žandarjev. Za njim je bila razpisana tiralica in nagrada 60.000 dinarjev za tistega, ki ga izda, oziroma privede živega ali mrtvega. Preganjanci so prečesali vso Pokljuko in Mežakljo, postavili zasedo od Bohinja do Kranjske gore, vendar jim ni uspelo zalotiti Repinca, ki se je skrival v Studoru. Srečno se je prebil čez zasnežene planine v Trento in od tam čez Jalovec na Koroško. V razdrapani obleki, brez slehernega denarja, se je znašel v Avstriji. Natanko prvega maja 1933 je prispel v Celovec. S posredovanjem znancev je takoj odšel na Dunaj in tako začel svoje dolgoletno emigracijsko življenje.

Centralni komite na Dunaju ga je napotil v Sovjetsko zvezo. V Moskvi je obiskoval prvi tečaj Kumsa (Komunistična univerza nacionalnosti zapada). Poslušal je predavanja Ivana Regenta, Dragotina Gostinčiča in še nekaterih znanih revolucionarnih osebnosti. Po osemmesečnem šolanju je bil postavljen za upravnika sanatorija za tehnično inteligenco v mestu Kungur na Uralu.

Ko je 1936. leta zvedel, da se je v Španiji začela državljanska vojna, je takoj vložil pismeno zahtevo, da mu sovjetske oblasti dovolijo odhod na špansko bojišče. Nekaj dni pozneje je dobil brzogovno sporočilo, da lahko takoj krene na pot. V Moskvi je prejel ustrezna priporočila in razmeroma ugodno, brez težav, kakršne so imeli prostovoljci iz drugih držav, prispel v Pariz. Na dolgo potovanje prek Finske, Švedske in Francije se je podal s ponarejenim potnim listom na ime Otto Barsak. Od takrat naprej, skozi vso špansko vojno, je nosil le to ime. Nihče ga ni poznal pod pravim imenom in priimkom.

Iz Barcelone, kamor je prispel naravnost iz Pariza, so ga takoj odredili v bazo Albacete, kjer je bil nekaj časa v štabu brigade. Od tu je odšel v oficirsko šolo, kjer se je spoznal s Francem Rozmanom-Stanetom. Po uspešno opravljeni šoli je bil dodeljen V. komunističnemu udarnemu korpusu za vojaškega inštruktorja. Borce je vadal v rokovanju s sovjetskimi orožjem in se udeleževal vseh borb te enote. V tem času je prevedel ruski priročnik za uporabo orožja in opreme v slovenski tekst. V neprestanih bojih na madridski fronti in ostalih bojiščih se je odlikoval kot sposoben borec in tako dobil čin poročnika španske republikanske vojske. Leta 1938 je v bojih pri Falcetu na Ebri dobil pretes možganov od udarca granate, ki je padla v neposredni bližini. V bolnici, kjer se je zdravil, se je

česa odreči, se h komu ponižati, se komu odpri. In ker se ne znamo odpri enemu (ali eni), sedemo za pisalni stroj in pišemo zgodbe, da bi se tako odpri vsem. Priznati je treba, da je za tovrstno podjetje poleg drugih »kvalitet« treba imeti tudi precejšnjo mero vasezaljubljenosti in nesramežljivosti; — in nekateri te kvalitete očitno premoremo.

Že trda noč je zunaj, spodaj na cesti pod mojim oknom v Vipavi pijani vojaki prepevajo »U gori raste zelen borec« in v njihov napev se meša bučanje burje, ki se zaganja dol z Nanosa. Hrbet imam že ves razbolel od sedanja, lačen sem, še malo, pa bom šel v gostilno na makarone in pivo. Na travniku za bencinsko črpalko so zjutraj začeli postavljati luna-park. Pojdimo gledat, mogoče so ga zdaj že do kraja postavili. — In res so ga! Iz zvočnikov že hrešči muzika, tudi flipperji že cingljajo in vrtiljak se tudi že vrti. Tri mlade in lepe Ciganke poplesujejo na travniku pred šotorom, ena v tesno opri, tih kavbojkah, dve v pisanih ciganskih krilih. Okoli njih stojijo vojaki in požirajo slino, ko jih gledajo,

kako migajo z boki in stresajo s prsmi. Cigantice, zanešene od poželjivih pogledov, ki se pasejo po njih, plešejo še bolj divje, še bolj zanosno. Potem se primejo za roke in z veselimi smehom stečejo k vrtiljaku; veter jim dvigne krila, lasje jim zavirajo, oči jim poblisnejo, ko se vrtiljak zavrti. Vrtiljak se vrti zmeraj hitreje; med vrtenjem vojaki lovijo dekleta, se lovijo za njihove sedeže in jih pritiskajo k svojim, pa jih spet spuščajo in podajajo naprej; spuščajo se nadnje kot jastrebi z višin in dekleta vreščijo kot putke, trdno oprijemajoč se svojih sedežev. Potem se vrtiljak ustavi, Ciganke poskačejo na travo, pijane od smeha, vrtoglavo in vročih soldaških pogledov, ki jih čutijo vsepovsod po telesu. Zvočnik kar naprej hrešči aktualne popevke z domačih in tujih top lestvic, flipperji cingljajo, otroci se vozijo z električnimi avtomobilčki ... Potem pa se spet zavrti vrtiljak, vrvi se napegnajo, sedeži se pod vplivom centrifugalne sile dvigujejo v zrak — kot krila pri kakšni veliki ptici, ki se preteguje pred vzletom.

Kar prav je, da nisem prinesel sem v Vipavo nobene knjige od doma, tudi s pisanjem ne bom več zapravljjal časa. Jutri se bom ves večer posvečal vrtiljaku, flipperjem in juke-boxu.

WALTHER NOWOTNY

Po
cestah
mesta
mojih sanj
se valijo
glave
politikov
ki so
že brezglavi
zastopali
svoje
volivce

Po cestah
mesta
mojih sanj
hodijo
vodenoglavci
jutrišnjih dni

V pasji azil
je zablodila
kura

Papiga
skozi svoj
kljun
volilna
gesla ropota

Po cestah
mesta
mojih sanj
hodijo
dimnikarji
oblečeni
kot pismošojci
in čistijo
zareze
poštne nabiralnikov

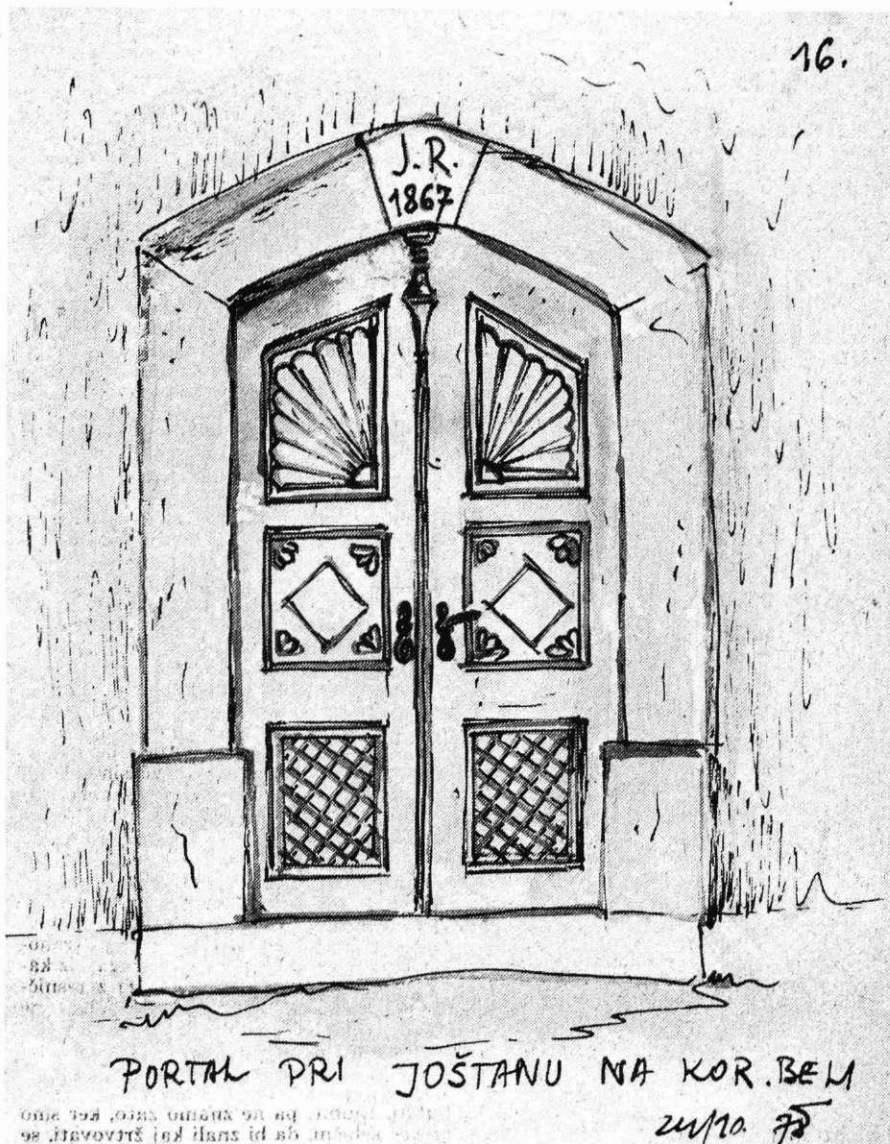
Na
tržnici
učitelj
ponuja
svoj
ABC

Po
cestah
mesta
mojih sanj
vlečejo
težke rakete
in luna
ima
svojo hrbtino
stran pripravljeno

Nacionalno
prepričani kmetje
grahov riž
gojijo
v konzervah

Mlad
igralec
pije mleko
in čaka
na aplavz
a kritiki
sedijo
v bordelu
in igrajo
skat

Po
cestah
mesta
mojih sanj
hodi
tisoče policajev
in prepovedujejo
moj
sen



v resničnosti. In zato mi nihče drug ne more pokazati poti do tistega, kar iščem in kar hočem s svojim pisanjem, literarni kritiki in teoretiki še najmanj. Jurčič je imel svojega Levstika, slovenski literarni avantgardisti šestdesetih in začetka sedemdesetih let so imeli svojega Tarasa Kermaunerja, meni pa ne preostane drugega kot da iščem sam. Nihče ne more namesto mene v to borbo — in nihče ne more v tej borbi namesto mene dobiti ali izgubiti.

Zakaj pišem? Odgovor je preprost: veselje me brati knjige o sebi. In ker si ne domišljam, da bi jih kdaj pisali o meni drugi, se pač moram truditi sam. Kaj ni to kratkoma obupno — na tisoče pisateljev je že razpredalo svoje zgodbe, na tisoče oseb nastopa v teh zgodbah, na tisoče lepih in manj lepih žensk, na tisoče junaških in manj junaških junakov, iz tisoč in tisoč ustnic vrejo besede, v tisočih spečih glavah se porajajo sanje — a vendar v vseh teh metrih knjig, v vseh teh tisoč in tisoč zgodbah, nikjer ne najdemo NAŠE zgodbe, ne naših dejanj, besed, misli in sanj. Nihče ni živel mojega življenja, še nihče pred menoj ni sanjal mojih sanj — in ker so moje izkušnje nekaj prav posebnega (kot tudi izkušnje vsakega drugega človeka) in se mi zdi neizmerno škoda, da bi vse kar tako izhlapelo v nič, kot da nikoli nič ni bilo, mi ne ostane drugega, kot da vsem tem skladovnicam knjig dodam še nekaj svojih.

BENJAMIN GRACER

Padec

... njegovi ženi ...

O divji krik obupa,
ki pretrgaš nebo milosti,
o neskončna noč groze,
ki drobiš v prah sanje,
ko smo doumeli bolečino drugega ...
Udarjajte strele v gluha brezna,
zdanite noč neponovljivega:
da se posuše solze,
umirijo roke
in vzravna vdanost ...
zakaj vsi smo samo privid nekega trenutka.

Seveda je to samo eden izmed razlogov za moje literarno udejstvovanje, in niti ne poglavitni. Najmočnejši razlog pa je pač ta, da sem preveč nagnjen k lenobi in potepuštvi, da bi hodil v službo ali v šolo, in ker je nekaj pač treba početi, ker se je treba izučiti nekakšne obrti in si z njo zaslužiti kak dinar, da ti ni treba krasti ali beračiti ali v nedogled živeti na račun staršev, sem se jaz pač odločil za pisanje.

Toda, kako naj zdaj iz tega svojega pisateljstva, iz te svoje »lenobe«, napravim delo — ali vsaj nekaj, kar bodo drugi imeli za delo. — Kako naj iz tega svojega igranja s samim seboj in rožljanja z besedami ustvarim zase nek družbeni in socialni status?

Dobrohotni prijatelji mi svetujejo: Umiri se fant, skoncentriraj svoje moči, discipliniraj svoj talent, zriši se h kakšnemu časniku, priključi se h kakšnemu literarnemu krožku, vpiši se v društvo pisateljev, najdi si kakšno sinekurno službico, če ne gre drugače, poišči si kakšne vplivne prijatelje; — zgleduj se torej pri drugih slovenskih pisateljih, in si najdi kakšno zavetje, ker se ti bo drugače prav lahko zgodilo, da boš imel sicer zunaj nekaj knjig in literarno »ime«, zraven pa boš kopal jarke ali prekladal staro železo na DINOSU — tako kot si to počel že dosedaj.

Mogoče imajo ti moji prijatelji prav; res ne vem, če je moja življenjska ambicija prekladati staro železo na DINOSU. — Po drugi strani pa tudi ne vem, če je moja življenjska ambicija pisati knjige in polniti časopisne stolpce. — Zakaj včasih se tudi moj, drugače tako lahкотen in neproblematičen odnos do literature in pisanja skrha, in v možgane se mi zaključva vprašanje: Kaj se pravzaprav pravi — pisati? Ali kot v mojem primeru: na papirju obujati spomine na ljubezen z žensko, ki sem si jo v resničnosti napravil, pisati o pustolovčinah, v katerih sem se izkazal kot strahopetec, na papirju se reševati iz zagat, iz katerih se v življenju, iz oči v oči z resničnostjo, nisem znal rešiti. Pišem, ker ne znam živeti. Učim se pisati, ker vem, da se ne bom nikdar naučil živeti, kakor bi hotel in kakor bi rad. Pišem, ker ne znam živeti, prav tako, kot onaniramo, ker ne znamo ljubiti. Ljubiti pa ne znamo zato, ker smo preveč sebični, da bi znali kaj žrtvovati, se

spoznal z revolucionarjem Veljkom Vlahovičem, ki je bil težko ranjen v nogo.

Potlej je preživljal usodo vseh španskih prostovoljcev, borcev internacionalnih brigad. Taborišča, prisilno delo, maltretiranje. Tri mesece pred nemškim vdorom v Francijo je bil iz taborišča Gurs odveden na utrjevalna dela ob francosko-belgijski meji. Kakor vedno v kritičnih trenutkih, se je tudi tokrat srečno izmazal iz nemškega ujetništva. Skrbno prekrivajoč svojo preteklost in v želji, da bi se čimprej prebil domov v Jugoslavijo, se je javil na delo v Nemčiji. Ne vedoč, s kom imajo opravka, so mu Nemci dovolili nekajdnevni dopust na Koroškem. Izkoristil je priložnost in jo iz Vrbe popihal prek Karavank v Bohinjsko. Toda še preden se je dobro znašel, so ga 6. maja 1941. leta nemški žandarji aretirali in odgnali v Begunje. Naključje je hotelo, da se je v kaznilnici seznanil z nekim duhovnikom, ki je delal v pisarni. Z njegovim posredovanjem je le-ta ob izdatni podkupnini v seznamu zapornikov nekaj spremeni, tako da je bil Repinc namesto v taborišče, odpeljan z izseljenškim transportom v Srbijo. V mestu Valjevo, kamor je prispel, je bilo dosti slovenskih pregnancev in močna ilegalna organizacija. Navezal je stike in se pridružil Valjevskemu partizanskemu odredu. Po srditih bojih z Nemci in četniki se je 17. marca 1942. leta odred popolnoma razbil. Med redkimi, ki so preživeli je bil tudi Repinc. S štirimi soborci je taval naokoli in iskal zveze. Namesto tega pa so vseh pet v bližini Čačka ujeli četniki. Vešče je zamolčal svoje osebne podatke in si izmislil druge, češ, da je slovenski izseljenec, ki je po kmetih iskal hrano. Četniki so ga predali kvislinškim srbskim oblastem, ki so ga nato odgnale na prisilno delo v borski rudnik bakra.

Januarja 1943, ko sta strupena košava in sneg največja, se je odločil za beg v želji, da se priključi partizanom. Prek brezpotnih Homoljskih planin, izogibajoč se slehernega naselja, se je po večdnem tavanju znašel v bližini Arandjelovca. Naletel je na dobrega srbskega kmeta, ki ga je vzel k sebi. Pri njem je delal skoraj polno leto, dokler ga ni nekdo zopet izdal četnikom. In spet je moral bežati. Tokrat se je odločil za Beograd. Računal je, da bo tam še najprej naletel na zvezo z odporniškim gibanjem in se laže izmaknil jetništvu.

Po napornih in nevarnih dnevih pešačenja je le uspel doseči cilj. Trenutek nepazljivosti je bil dovolj, da so ga aretirali agenti Nedičeve policije. Zopet zaslivanja in izmišljeni odgovori. Predstavil se je kot brezposleni bolehen rudar, ki si kljub vsemu želi dela. Prosil je, da bi ga poslali na delo v Nemčijo. S transportom prisilnih delavcev so ga odpeljali v Eisenerz na Avstrijsko. Važno je bilo, da se mu je nudila vsaj majhna priložnost, da ostane živ in da v danem trenutku lahko pobegne k partizanom. Živ je sicer ostal, vendar pobegniti ni mogel vse do pomladi leta 1945, ko so prišli v Avstrijo Angleži.

Po dolgih letih emigracije, borb, trpljenja in potikanja po Evropi se je končno vrnil v osvobojeno domovino. Bolehen in izmučen je imel edino željo, da jesen svojega življenja preživi v domačem kraju. Toda nemiren duh in vztrajna volja mu nista dala miru. Komaj si je malo opomogel, že je začel z delom. Iz majhnega obrata v Bohinju je organiziral podjetje »Kreda« in ga tri leta vodil kot upravnik. Leta 1948 je spričo tedanjih razmer moral to zaposlitev pustiti. Spričo dejstev, da ni mogel živeti brez dela, je prevzel sezonsko delo v hotelu na Komni, nabiral zdravilna zelišča in tako komaj spravljal kraj s krajem, da se je nekako preživel z družino. Zaradi hudih let, ki jih je imel za seboj, se mu je tudi zdravje obrnilo na slabše. Živci, srce in kdo ve kakšne težave vse so prišle nadenj. Celo spomin ga je začel zapuščati, da je moral ostajati doma. Sedemkrat se je moral seliti iz stanovanj v stanovanje, dokler si z ženo,

ki se je sezonsko zaposlila v Mladinskem domu ob jezeru, nista zbrala toliko sredstev, da sta si lahko najela posojilo za stanovanje, v katerem živita. Zdaj je življenje za starega Repinca malo lažje kot pred leti. Dobil je skromno pokojnino in priznavalnino, otroci rastejo in tudi stanovanje bo kmalu odplačal.

Kljub temu, da je eden od najstarejših komunistov, še do danes ni urejeno vprašanje njegovega staža v ZK. To ga precej prizadeva. Vse krivice in vse težave pa niso mogle izpodkopati njegovega značaja. Še vedno je dosleden in prav nič ni razočaran. Če bi bilo potrebno, bi zopet šel po poti, ki jo ima za seboj.

Le človeški nevednosti in ravnodušnosti, kot pravi, se ne more načuditi.

Stari Jože Repinc, nekdanji poročnik španske republikanske vojske Barsak Otto, taboriščnik, jetnik, partizan, rudar in človek, je še vedno trdno prepričan, da njegovih štirideset let pripadništva Leninovemu nauku ni bilo zaman.

ANDREJ KOKOT

Kje beseda si

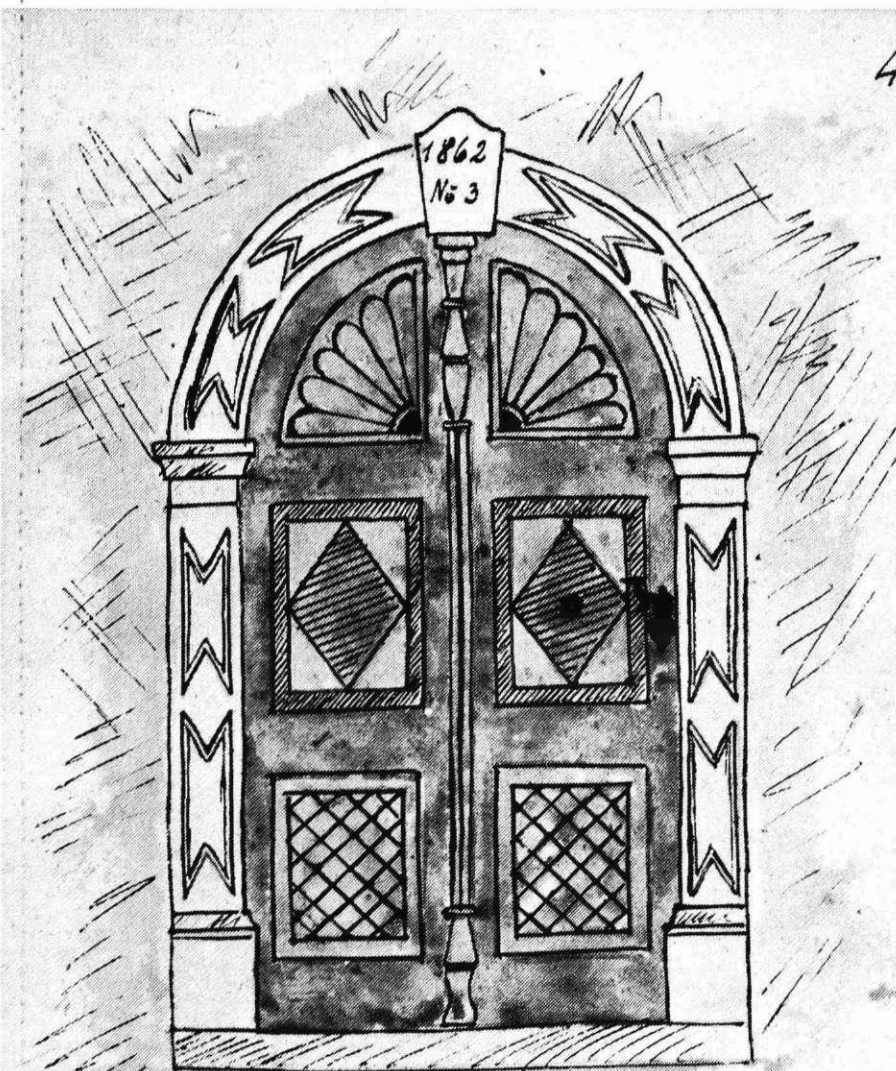
Kje beseda si,
ki kakor gazela
križem šla si prek polja
in se izgubila
v mraku divjih vej?

Ne iščem te,
ker vem,
da vsak trud bi bil zaman.
Vseeno rad bi videl
kraj,
kjer bil zaustavljen je tvoj zanos
in kjer je zamrl tvoj zvok
v bran dobrote.

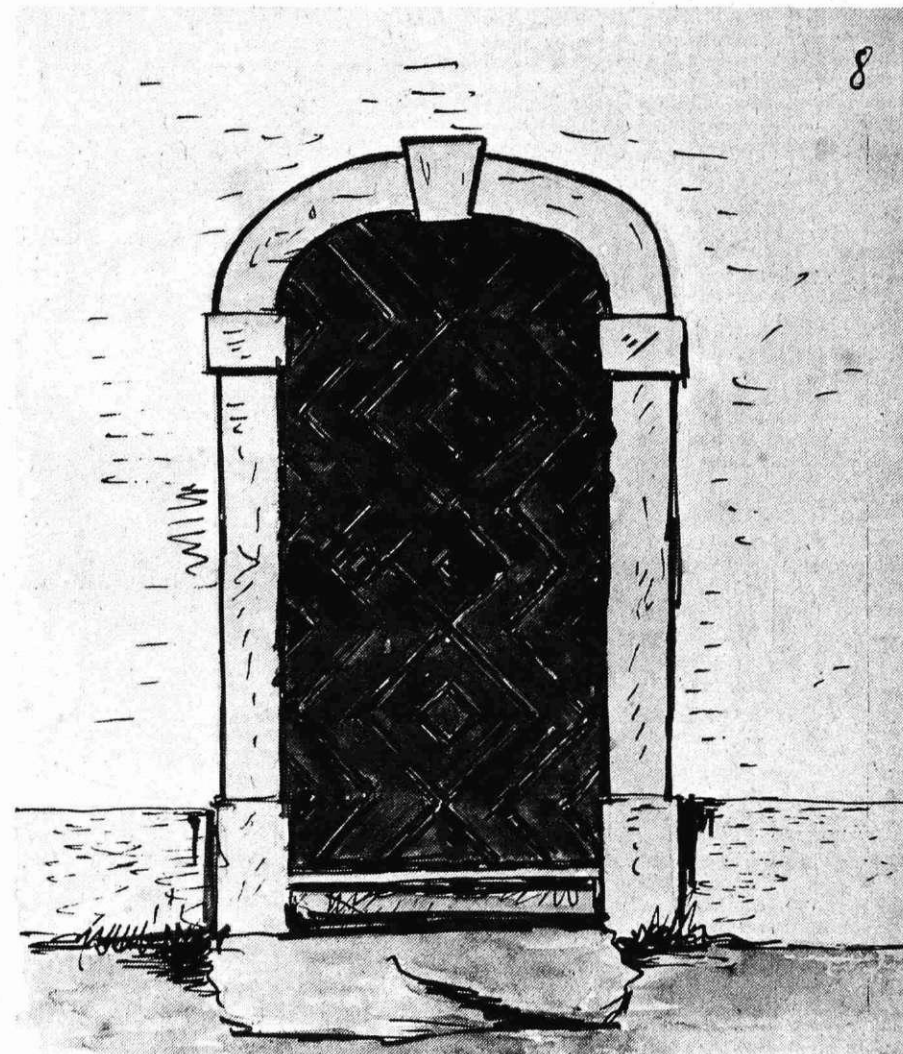
Pogum

Stopam v samoto zime,
s pogledom v praznino vej,
mimo kašipotov v smer doline,
tja, kjer poti več ni naprej,

kjer vsak korak je tuj
in misel temna pogubljenja.
Tam poiščem težo svojih nuj,
da vidim kakšna bitka je izgubljena.



Koroška Bela — vhodna vrata Glažer — skica Branko Čušin



Vhodna vrata pri Maričnek na Koroški Beli — skica Branko Čušin

FRANCE ŽVAN

TOMAŽ GODEC ŠPORTNIK,
GOSPODARSTVENIK, MISLEC,
REVOLUCIONAR, ČLOVEKOLJUB ...

Če se zavedaš svoje majhnosti, ti je težko pisati o velikih ljudeh. Potem zavržeš prenekateri popisani list in potem je razumljivo, da v tridesetih letih nisi zapisal o Njem nič, pa te je vendar neprestano gnalo, da bi mu posvetil primerno besedo.

Besedo, ki bi že zdavnaj morala na plan. Ne zato, ker čutiš dolžnost do svoje doline, ki jo je Tomaž najdostojneje posebej, pač pa zato, ker bi rad povedal sedanjim ljudem, kakšni velikani so v tistih dneh živeli med bohinjskimi gorami. Velikani, ki so po čudnem naključju ostali skoraj anonimni. In da so ostali anonimni, je nemara eden izmed razlogov tudi ta, da smo se prenekateri čutili premajhne, da bi zastavili besedo o njihovem življenju in delu.

Nemara bi nas še zdaj ne spodbodlo, da ni pred nami velikega dogodka, štiridesete obletnice ustanovnega sestanka centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, ki je bila v neki marčevski noči leta 1939 v Tomaževi hiši, v Bohinjski Bistrici. In tudi za to sejo nemara ne bi nikoli zvedeli, da nam ni največji sin jugoslovanskih narodov, eden največjih preoblikovalcev družbenih razmer dvajsetega stoletja v svojih zapisih zapisal opozorila na ta veliki dogodek v Bohinju pred štiridesetimi leti. Tomaž nam tega pričevanja ni zapustil, čeprav se je v letu 1941 v partizanih lotil zapisovanja dogodkov svojega življenja. In če bi po vojni tega zapisa ne našli pod podom kamre v tisti kažji v Jereki, kjer je do aretacije ilegalno živel njegovo dekle, Tončka Demšarjeva, bi nam ne ostala ena sama beseda, ki bi pričala o bogatem življenju velikega človeka.

Kadarkoli je Tomaž govoril o sebi, je govoril o Bohinju, o bohinjskem človeku. In vselej je njegova misel uhajala iz njega v naravo, na sneg, v gore, h gospodarskemu napredku, razvoju kmetijstva, obrti, turizma, planinstva, športa, h gradnji cest, planinskih postojank ... Ni znal govoriti o sebi, pač pa je govoril o kotlini razpeti med Triglav in Črno prst, med Bogatin in Ratitovec. Govoril je o kotlini, v kateri je tistih dni živel v šestindvajsetih vaseh in zaselkih nekaj manj kot štiri tisoč ljudi. Med njimi je bilo več kot tri tisoč kajzarjev in bajtarjev, ljudi, ki so predstavljali živ vaški proletarijat. Prav ta vaški proletarijat pa je v tridesetih in štiridesetih letih našega stoletja živel znatno slabše od industrijskega delavstva na bližnjih Jesenicah. Pravih kmetov, ki bi lahko živeli od svoje zemlje vsaj za silo spodobno, je bilo okrog 150, tistih, ki so imeli redno zaposlitev, pa prav toliko.

Zemlja je bila preskopa in bilo je je premalo, da bi mogla nahraniti bohinjske ljudi, zato so iskali priložnostnih zaposlitev pri podiranju in spravilu lesa, po žagah in drugod.

V Bohinju Tomaževega časa so bila ugodna tla za rojitev revolucionarnih hopenj. Pa ne šele v Tomaževem času. Že davno prej. V prejšnjih stoletjih so bili plavžarstvo, oglarjenje, rudarjenje, spravilo rude in oglja, kovaštvo pa tovarništvo tisto, kar je družno s skrbnim obdelovanjem skope zemlje prehranilo in preživljalo bohinjskega človeka. Ko pa so fužine zamrle in so konec devetdesetih let prejšnjega stoletja ugasnili zaradi velikega požara

tudi kovaški ognji na Bistrici, je štiristo bohinjskih družin ostalo čez noč brez kruha. Začela se je velika selitev na Jesenice. Pod rokami tistih, ki so po silni razmeri ostali, pa je bohinjska zemlja drhtela, da bi jih za silo nahranila.

Šele gradnja železnice na začetku novega, našega stoletja, je prinesla kratkotrajno olajšanje. Železnica je odprla vrata turizmu, ki je tistih pičlih osem let, kolikor jih je ostalo do prve svetovne vojne, začel bujno gnati na Bistrici in ob jezeru. V obdobju prvega svetovnega klanja je bil Bohinj neposredno zaledje fronte. Z bojišč na Krnu in okrog njega so prinašali v Bohinj ranjene in mrtve, čez Krmino in bogatinsko sedlo pa so odhajale gor nove in nove »marškompanije«. Na tiste čase spominjajo velika vojaška pokopališča razsejana po Bohinju. In vse to: kužne bolezni, lakota in smrt je tedaj najbolj neposredno doživljal bohinjski človek.

Iz takih razmer, iz te zapuščine so se rojevali novi in novi ljudje in kdaj pa kdaj se je rodil kakšen takšen, kakršen je bil Tomaž. Vsak dan so se gledali čisto od blizu revščina, lakota in skrb z razoranimi obrazov bohinjskega kajzarja, še prej kovača in davno v srednjem veku tistega puntarja, ki je povedel Bohinje čez Gorjuše na Bled požgat grajsko pristavo in zanetil gorenjski kmečki punt.

Razlika med tistim anonimnim netilcem kmečkega punta in Tomažem je nemara edinole ta, da se oni tedaj v sivi preteklosti ni zavedal daljnosežnih posledic svojega dejanja, Tomaž pa je natanko vedel, kaj hoče in kaj mora storiti.

Nikoli v preteklosti se človek pod vzožjem Triglava ni dal pritisniti k tlom, nikoli ni obupal in nikdar nikomur ni dal tistega, kar je bilo njegovo; skope, a zato prečudno lepe bohinjske zemlje.

Od nekdanj so živeli tod puntarji, ljudje klenih teles in še bolj klenih značajev, ki se niso dali ovijati okrog prsta. In ker se niso dali, so zanje rekli, da so samosvoji, čudaški, trmasti ...

Naj je bila potreba še večja, naj so bili otroci bosi, pa je že sneg silil v dolino, naj je bila bajta zadolžena in ji je grozilo, da bo šla na boben, naj je zmanjkalo denarja za najosnovnejše, za petroleje in vžgalice, Bohinjci svoje zemlje niso prodali. Tista samosvojost je pravi vzrok, da je bohinjsko jezero očuvano do današnjih dni in da na njegovih obalah ni ne takšnih ne drugačnih zgradb.

Med obema vojnama je bilo Tomažev in Tomažu enakih v Bohinju za znatno gručo. Ko so prihajali ujetniki iz Rusije, med njimi Janez Zupan in še nekateri, ki so se udeležili rdeče revolucije, so našli v svoji rodni dolini zorano njivo, kamor so začeli sejati nova spoznanja in ideje o pravičnejšem svetu.

Socialistična delavska stranka Jugoslavije (komunistov), ki so jo ustanovili pri Kosu, je imela ob svojem nastanku 70 članov. Po Obznani in še bolj po šestojanuarski strahovladi se je to število močno osulo, vendar revolucionarno dogajanje v Bohinju ni nikoli ugasnilo. Jože Ažman, idejni vodja bohinjskih komunistov, je trdno držal vajeti in če se je kdaj pa kdaj krušilo na obrobju, jedra režim ni mogel nikoli zlomiti. Iz tega obdobja, iz obdobja med obema vojnama je zaradi revolucionarnega delovanja utrpel Bohinj kopico žrtv razrednega nasilja. Vodja stavkovnega odbora v veliki stavki železničarjev, ki so ga leta 1920 vrgli iz službe in mu nikdar več ni uspelo dobiti zaposlitve, Jurgec z Nomnja, ni zdržal lačnih pogledov svojih otrok in si je v obupu vzel življenje. Leta 1928 so našli na bregu Save mrtvega Jerneja Iskro z vidnimi telesnimi poškodbami, vendar žandarmerija ob njegovi smrti ni ugotovila nič sumljivega in ni uvedla preiskave. Pa je Jernej Iskra veljal ne le za enega najbolj neugnanih, pač pa tudi za enega takšnih, ki so bili že tisti čas pripravljeni žrtvovati vse

nikoli kot raziskovalec. In če mi je knjiga všeč, če jo berem z veseljem, je največ, kar lahko rečem, to: »Lepa si, rad te imam, v tebi je nekaj več!« — Ampak kaj ko je takih knjig tako obupno malo. Zadnja taka, ki sem jo imel v rokah, je bila menda »Kri in zlato« — pesniška zbirka Madžara Endre Adyja.

No, pred leti nisem bil tako izbirljiv. Bral in »poglabljal« sem se v vse po vrsti, celo v filozofe. Pri osemnajstih, devetnajstih letih, ko sem hodil še v šolo, sem se namreč resno navduševal nad Sartrom, Camusom in filozofijo absurda. Preštudiral sem vse njune spise, ki so mi bili dostopni v slovenščini in srbohrvaščini. — No, ko sem šel iz šole in sem se moral resno spoprijeti z življenjem, je bilo z mojim »filozofiranjem« konec. Le kaj mi bo vsa filozofija po osmih urah garanja v fabriki; po šihu sem se najedel in šel ležat, zvečer pa sem s prijatelji v gostilni igral biljard, hodil v kino in se smukal okoli deklet. Preden sem zaspal, sem poslušal popevke po radiu, jutru pa spet na šit in spet »jovo na novo«. Dve leti sem prebil tako; delal sem v fabriki, počival, jedel in pil in se zabaval po svojih najboljših močeh — bral pa nič, razen Sportskih novosti in ljubezenskih zgodbic v Anteni. In kakor si vsak lenuh za svojo lenobo zna poiskati bolj ali manj globokoumno opravičilo, sem si ga našel tudi jaz za svojo: »Branje knjig ima svoj pomen (če ga sploh ima!) samo v dobi človekovega dozorevanja, ko človek še išče svojo stezo med nešteto potmi tega sveta. Brž pa, ko si jo izbere, ko si začrta traso in ogradi zemljišče, ko si zgradi svoj pogled na svet in na stvari v njem, postane branje knjig (še posebej pa filozofskih), nepotrebno, oz. potrebno samo še za preganjanje dolgčasa.«

Po dveh letih pa sem spet začel brati knjige. To se je zgodilo precej nenadoma in na precej nenavaden način. Ko sem se po kosilu vračal iz menze domov, sem mimogrede zavil v mestni park. Na neki samotni klopi je sedelo zelo lepo dekle, s psičkom ob nogah in — s knjigo v roki; bili so Lawrencejevi »Sinovi in ljubimci«, kakor sem mogel razbrati s ščitnega ovitka. Park je bil že ves jesenski, veter je pihal, sivi oblaki so se vlekli čez nebo, na igrišču čez cesto so se veselo podili otroci, dekle pa je bilo videti tako resna in zamišljena in vsa zatopljena v branje, da me je komaj opazila. Še celo kužek ob njenih nogah je bil videti nekam slovesno-otožen s svojim spodvitim repom in poklapanimi uheljkami. (V katerem filmu smo že nekoč videli ta idilični prizor, kateri klasični pisatelj nam je že pričaral njegovo melanholično idiličnost. — Nemara Čehov v kateri izmed svojih zdraviliških novel?)

Gledal sem in se vprašal: Kdaj sem JAZ zadnjič tako spokojno sedel v parku in tako zbrano bral knjigo, kot tole dekle pred menoj? Nenadoma sem se zavedel revščine svojega življenja, tako nabuhlo praznega, po površini in vsakdanosti plazečega življenja, v katerem sem zmeraj tako zlahka vse poimenoval in razvrstil po predalčkih, ne da bi spoznal in občutil resnično težo in pomen. Zdelo se mi je, da se z mojo navzočnostjo v njem svet spreminja v gluho lozo; moral bi umreti, da bi svet okoli mene mogel zaživeti, se mi je zazdelo. Zaželel sem si, da bi se mogel znebiti svojega imena in svoje podobe in svoje vloge, ki jo igram v tem svetu. Moral bi biti kot tole dekle, sem si mislil, z gladko kožo in gladkimi lasmi, tiho ždeti na samotni klopi v parku in brati knjigo; izseliti se iz sebe, zaročiti svoje življenje z življenjem knjige in kdaj pa kdaj dvigniti pogled v zaveso jesenskega lista in kdaj pa kdaj pobožati psička ob svojih nogah. Še tisto popoldne sem se vpišal v mestno knjižnico in si izposodil »Sinove in ljubimce«. Knjiga mi je bila všeč in v teku naslednjih dveh mesecev sem prebral še »Mavrico«, »Ljubimca lado Chat-terley«, »Zeno«, ki je odjezdila« in še vse druge Lawrencejeve knjige, ki sem jih mogel dobiti v slovenskem prevodu.

To svoje pisanje sem na začetku označil kot avtobiografski esej. S tem učenim in nejasnim podnaslovom ne mislim zavajati bralcev, pač pa le urednika, da bo prej objavil. Kar se tiče mene, bi namesto izraza »esej« raje uporabil »prosti spis«. Spominjam se: ko sem pred sedmimi, osmimi leti še drgnil šolske klopi v jeseniškem ŽIC, so mi v to muko mojega štiriletnega poklicnega usposabljanja svetile le redke lučice: kadar nam je pri urah telovadbe prof. Oblak dovolil po mili volji brcati žogo, in tiste štiri ure na leto, ko je prof. Šrančeva prišla v razred s svežnjem zelenih zvezkov za slovenske šolske naloge pod roko, in smo pisali — prosti spis.

Zraven pa še nek drug, še bolj oddaljen spomin, že malo obledel od starosti: ko sem bil še kratkohladek in sem hodil v štirirazrednico v Hudajužni na Tolminskem (šola je zdaj že dolga leta zaprta, zgradbo pa je temeljito razmaja potres), me je učila učiteljica Božena Čufarjeva, ki je včasih, kadar je začutila, da smo že trudni in naveščani učenja, imela navado reči: »No, otroci, zdaj se bomo pa še malo igrali!«

Prof. Šrančeva nam je za šolsko nalogo ponavadi zmeraj dala kakšen zelo konkreten in suhoparen naslov, na katerega se pri najboljši volji ni dalo nič kaj pametnega

napisati, in nam zraven tega ni nikoli pozabila zabiti, naj se nikar preveč ne oddaljujemo od teme, jaz pa sem se s persom v ustih zastrmel skozi okno, in hkrati z oblaki na nebu nad dolino, hkrati z valovanjem dreves na Mežakliji, hkrati z dimom iz fabriških dimnikov, z utripom prometa spodaj na Cesti železarjev, je prišlo nazaj moje otroštvo, priplaval je glas Božene Čufarjeve, ko je rekla: »No, otroci, zdaj se bomo pa igrali!«

No, pa se igrjmo. Zabrišmo čitanke in računice pod klop, odložimo peresa, zrav, najmo od dolgočasnega sedenja ukrivljene hrbte. Stecimo na dvorišče, preskočimo plot, zapodimo se za žogo, vrzimo kamen v vodo. Naj pride veter v lase, naj se očj obarvajo z barvami neba. Naj bo vse tako in še bolj razigrano — in naj se ta igra nikoli ne konča. Drugi naj kar grejo nazaj v razred, ko bo zazvonil zvonec, kar naj še spet zabuljijo v svoje zvezke in knjige, naj se jim kar sesirijo mozgani od tega nenehnega ponavljanja tujih modrosti. — Ti pa se skrij, potuhni se za skladovnico drv ob šolskem zidu, in ko bojo odšli vsi, z učiteljico vred, se sam igrj naprej. Še enkrat preskoči plot, ob katerem si se prej spotaknil, še enkrat vrzi kamen dlje in više, kot si ga vrgel prej.

Seveda, nihče od tistih »resnih« in »odraslih« ne bo nikoli pohvalil teh tvojih samotnih iger. Božena Čufarjeva te bo zaprla po pouku in te zatočila staršem, in deset let pozneje ti bo prof. Šrančeva dala slabo oceno za šolsko nalogo, ker se boš preveč oddaljil od predpisane teme. Ampak ti veš samo za eno: da se moraš naučiti hitro teči, močno udariti in visoko skočiti. Velja pač samo tisto, do česar se dokoplješ sam; kar te naučijo v šoli, ni piškavega oreha vredno. Igrati se, izuriti se v igri, do čimvečje mere si olajšati borbo z drugimi in hraniti moči za borbo s seboj.

In tako se igrj še sedaj. Že zdavnaj nisem več otrok, in tudi ta igra, ki jo igram, že zdavnaj ni več nedolžna in otroška. Ni več Božene Čufarjeve, da bi me zaprla po pouku in tudi prof. Šrančeva ni več, da bi mi dajala slabe ali dobre ocene v redovalnico. Vse drugo pa je še zmeraj tako kot je bilo in pravila igre se iz dneva v dan zastrujejo: hitreje! više! močnejše! Eno samo možnost imamo na tem svetu. Zastavimo, vse in igrjmo zmeraj na najvišji dobitki. Zakaj, če bomo tvegali veliko, bomo dobili vsaj malo, če pa bomo tvegali malo, ne bomo dobili nič.

In tako je ta igra zame zmeraj manj igra in zmeraj bolj borba. Ne toliko borba z drugimi, kot borba s samim seboj — borba z mojo lastno lenobo, otopelostjo, malodušjem in dvomom. Če bi si izbral svoj življenjski motto, bi si izbral takole: Ostati zvest svojim koreninam in svoji krvi, ne glede na to, kam trenutno pihajo vetrovi. Zaupati vas — v ostrino svojih zob in v moč svojih mišic in v močni tok svoje krvi — tako v življenju, kot tudi v pisanju.

O svojih zgodbah, povestih in reportajah slišim najrazličnejše sodbje: eni me na vsa usta hvalijo, drugi me dolžijo patetičnosti, bizarnosti, primitivnosti, konvencionalnosti, narcisoidnosti in še vseh mogočih drugih naglavnih grehov. Nečesa pa v mojem pisanju prav gotovo ni niti za trohico: izumetničenosti in poverstva. Moja poetika je za marsikoga že kar preveč preprosta: čimmanj »stila« in čimveč zgodbe, čimmanj »idej« in čimveč zaresnega, krvavega življenja. Ena sama stvar je, ki me na tem svetu zanima in pisateljsko vznemirja: moje življenje in življenja tistih, ki so z mano povezani; naši medsebojni odnosi, razpeti med pripadnostjo in odtujenostjo, med ljubeznijo, ravnodušnostjo in sovraštvom. In moja edina pisateljska dilema je, kako pisati o tem življenju, da bo na papirju zvenelo ravno tako polno, kot je zvenelo



Izlet v Bohinju leta 1938 — v ozadju levi Tomaž Godec, desni Vencelj Perko

(Nadaljevanje z 19. strani)

»Lira planinskega Hrvata«, ki je izšla 1908 v Zagrebu. Istega leta je Dane prvič po petih desetletjih obiskal rojstni kraj: pa tudi zadnjič, saj je kmalu nato umrl. V podnaslovu zbirke je pripisal: »spjeval za narod Dane Kroparski«. Čeprav pesmi nimajo večje literarne vrednosti, pa so za Kropo zanimive že zato, ker vsaj malo pomagajo obnavljati njeno nekdanjo podobnost.

Sem 'z Kroe doma

Sem rojen bliz' jeza,
sem 'z Kroe doma,
prinesla me' Jera,
ko je 'z Kotla prišla

Gorenje sem s planine
iz Kroparskega dna,
bliz' Zgornje fužine
je hiša mi b'la.

Tam kjer sem se zibal,
grob neče moj stat,
bom daleč počival
Planinski Hrvat.

Stara Kropa 1856

Kaj pa je to
tam pod goro?
Vse se svetli
kot da gori.

Jaz pa to vem
in ti povem:
Tam, kjer gori,
Kropa stoji.

Čudno je to,
dan še ne bo!
Men' se pa zdi:
tam se ne spi!

Bajerji polni,
spodnji in zgornji!
Plajerji vdali so
zdaj že vodo!

Le glej, iz ješ že ogenj šviga,
blesteč sijaj po dričah miga —
in goni mrak čez nočno plan,
v Kropi se dela noč in dan!

Z drobnimi verzi je ohranil tudi spomin na učitelja Simona Mačka:

I' red šolo sem hodil,
k' sem fantič še bil,
sem šolarje motil
me' Maček podil!

V desetletjih, ki jih obravnavamo, so tudi iz bližnjih krajev izšli pomembni možje. Ni treba posebej omenjati Matevža Langusa in dr. Lovra Tomana, oba iz Kamne gorice. Manj je znano, da je bil slikar Mihael Stroj iz Ljubnega, njegov oče pa Dobravčan. Skoraj pozabljen je plodovit skladatelj cerkvenih pesmi Ivan Pogačnik, ki se je leta 1853 rodil na Posavcu, kot organist deloval v Kamni gorici, Ljubnem in drugod. Umrl je 1934 v Ljubljani. V pozabi se je izgubil tudi Peter Rojc (1811 do 1894), ki je v rodni Podbrezjah imel delavnico orgel. To niso vsi, a vsaj naštetih naj pomagajo pokazati, da je to področje naše dežele sledilo kulturnemu razvoju ter s svojimi ustvarjalci oziroma njihovimi deli pomagalo oblikovati podobo slovenske kulture, in to prav v času, ko se je narod osamosvojil. Vse skupaj naj ne zveni neskomno. V slovenskem merilu so to drobci, a brez njih bi mozaik slovenske kulture ne bil popoln. Za manjše kraje so bili ljudje kot Kovčica, Zupan, Pogačnik, Rojc, Kapus itd. kot odrešilna bilka, ob kateri se je hranila in ohranjala preprosta ljudska kultura.

(Se nadaljuje)

EDO TORKAR

KO NA VIPAVSKEM GROZDJE DOZORI

(AVTOBIOGRAFSKI ESEJ O BRANJU, PISANJU, PISATELJSTVU IN ŠE O ČEM)

Danes (2. X. 1978) je že šesti dan, odkar sem tu v Vipavi na trgatvi, kjer si v potu svojega obraza služim en stari milijon, da mi bo za preživet zimo, da mi ne bo za crknit od lakote in mraza. Podnevi premetavam čebre z grozdem, zvečer pa nimam kaj početi, ker je — verjemite mi — Vipava neizmerno dolgočasno podeželsko gnezdo; ampak zares neizmerno, saj ves večer ne vidiš nobene mlade punce na cesti, pa na vsakem koraku pet na balin ostrizenih soldatov. In mi ni za metat dinarjev v džuboks v domu JLA; ker so v njem same take srhljive plošče, kot je »Ubiču te, draga«, od Čobija, in »Ko te ljubi, dok sam ja na strazi«, prav tako od Čobija. In mi ni za iti v kino, ker vrtijo same ameriške melodrame in francoske kriminalke — še poštene kavbojke ne nobene. In mi ni za iti v luna park, ker so ga šele danes popoldne začeli postavljati in bo bržkone nared šele jutri. Pa še nobene knjige nisem prinesel s seboj od doma; le kdo bi si mislil, da se utegne trgatve na Vipavskem sprevreči v takšno dolgočasno sranje, da bi se moral vleči ven z branjem knjig. Sploh pa zadnje čase red-

kokatero knjigo preberem do kraja, še zlasti pa ne, če je debela. Pesmi, zgodbe, to ja. Od »debelih« romanov pa sem se letos menda pretolkel samo skozi dva: skozi »Belega kita« Hermana Melvilla in skozi Mannovo »Čarobno goro«. Tudi seznam prejšnjih let ni kaj dosti bolj obsežen. Balzacovih »Izgubljenih iluzij« sem se lotil kar trikrat — in nikoli nisem prišel dlje kot do prve polovice prvega dela. Tudi nad Joycevim »Ulikom« sem obupal, še preden sem dobro začel. »Veš, Joyce je težak pisec, v Joyceu se je treba poglobiti, če ga hočeš razumeti,« mi je zadnjič položila na srce neka jeseniška znanka, ki se menda med drugim spozna tudi na moderno literaturo — vsaj toliko, kolikor je neizogibno potrebno, da se obdrži v krogu lokalnih polintelektualcev, ki se zbira v petkih in sobotah zvečer v kolodvorski restavraciji. —

»Naj kar bo težak,« sem se razburil. »Samo potem naj teži druge, in ne mene. Kam pa bi prišel, če bi se šel poglabljati v vsako zoprno knjigo, ki mi pride v roke?!

S knjigo lahko grem zvečer v posteljo samo tako kakor z žensko: kot ljubimec.

za svoje prepričanje. Leta 1933 se je zmešalo Mruževemu Petru iz Srednje vasi zaradi udarcev žandarskih kopit, ki so mu jih zadali, ko so ga gnali čez Senožeta iz Srednje vasi na Bistrico. Pozneje so ga s pretvezo odvedli s seboj in pobili ob prihodu na Studenec. Leta 1934 je padel na Litvanski meji na begu proti Sovjetski zvezi Janez Malej z Laškega Rovta.

In ko se je dogajalo vse to, je zorel Tomaž in v tem času je tudi dozorel. In kakšen je pravzaprav bil?

Z majhne kmetije so se njegovi dva rodova pred Tomažem odcepili in se lotili strojenja kože. Tudi Tomaž je postal strojar. Med petnajstim in devetnajstim letom se je izučil doma pri očetu Juriju prav tako kakor starejši brat Blaž. In ker je Blaž ostal na domu, je Tomaž moral po svetu.

Rojen je bil 25. decembra 1905. leta. Od desetih otrok so ostali živi le trije in Tomaž je bil najmlajši.

Prvo njegovo veliko navdušenje je bil sneg. Sam pravi, da sta ga doktor Jesenko in Badjura, ki sta tisti čas zahajala v Bohinj, vzgojila v tekmovalca. Šestnajstletni je začel in pri sedemnajstih je med mladinci že zavzel prvo mesto. Že to leto je bil v smučkem teku na državnem prvenstvu v Planici tretji. Ko so 1922. leta ustanovili turistični klub Skalo, se mu je takoj priključil.

Med štiriindvajsetim in šestindvajsetim letom si je služil kruh kot strojar v Kranju, šestindvajseto in del sedemindvajsetega leta pa je služil vojaščino v Ljubljani. V vsem tem času je tekmoval manj, kjer pa se je pojavil, je bil med prvimi. Tako je bilo tudi na državnem prvenstvu na Rakeku leta 1924, ko je bil drugi med udeleženi tekmovalci.

Ko je bil v Kranju, je le ob nedeljah lahko vzel nahrbtnik, pozimi tudi smuč. Takrat so ga bili polni vsi hribi, največkrat pa je prečil pobočja triglavskih parobkov in jahal sedla južnega obronka Julijskih Alp med Črno prstjo, Raskovcem, Rodico, Sijo, Voglom, Podrto goro in Bogatinom.

Bil je srednje visok, vitek fant, močnih mišic, ki jih je utrdilo trdo strojarsko delo in bil je lepo oblikovanega obraza, takšnega, da se je dekleško oko težko poslovalo od njegovih mehkih potez. Njegove ustnice so kar naprej uhajale navzkriž. Že v tistih letih mu je začelo legati v globino oči nekaj, kar je vse bolj vabilo in privezovalo. Če si se zazrl v njegov obraz, v njegova nasmejana usta in v njegove iskre oči, si obvisel na njem. V trenutku si postal njegov. Ko pa je spregovoril, si čakal, da bo govoril kar naprej, da ga boš poslušal, čeprav brez konca.

Tak je bil, ko se je vrnil od vojakov in vsa poznejša leta. Po prenekateri prečuti noči je ležalo v njegovem izrazu tudi nekaj trpkosti, vendar je bilo to le tedaj, kadar je bil sam in ga ni nihče videl.

Oče mu je umrl, ko je bil v Kranju, ko pa je služil vojaščino, je zvedel, da bo zaradi bratovega slabega gospodarjenja njegov dom prodan na javni dražbi. Z materinimi in svojimi prihranki ter tako, da se je zadolžil za dolgo vrsto let, je uspel kupiti očetovo hišo, kamor sta se z materjo vrnila takoj, ko je bila vojaščina za njim.

Potem je bil zgolj optimizem, ki je bil pri Tomažu tolikšen, da je bil v stanju premagati vsakršno ujmo, tisto, kar je pomagalo Tomažu, da ni obupal. Strastno veselje do življenja in lepota bohinjske narave sta ga spodbujala, da se je smejal tudi, ko mu je bilo najtežje. Podnevi je hodil delat po žagah, mati pa je plela po kmečkih in bajtarskih njivah, da sta se preživljala. Ponoči pa je nakladal vagon česla na bistrski postaji. Ko so začeli prvi kmečki ljudje nositi strojit kože svojih živinčet, je vnaprej vedel, da mu ne bodo imeli s čim plačati. Veder je bil tudi pozneje, ko je začel že po malem prodajati usnje pa so čevljarji od Bohinja do Jesenic po vrsti postajali njegovi dolžniki. Dolžniki tistemu, ki je bil

sam največ dolžan radovljiški in bistrski hranilnici in posojilnici. Tja do 1934. leta je bilo tako, da je prenekatero noč pretuhtal ali bo zmogel naslednji obrok, vsenaokoli pa so drugi postajali njegovi dolžniki.

Takrat je življenje proletarca in proletarec je po svojem prepričanju ostal, čeprav mu je šlo po letu 1934 na bolje. Sam proletarec je dobro razumel in čutil, kako preživlja bohinjski bajtar svojo številno družino. Dobro je vedel, kako krivično je, da jedo bajtarski otroci kruh le ob največjih praznikih. Trdo življenje, težka spoznanja, bister um in globoko vsajen občutek za pravico so se v njem izbistrili v hotenje vseh pradednih rodov in ga zaznamovali z iskanjem sveta in razmer, ki naj bi bile boljše, pravičnejše.

1928. leta, ko je prišel nazaj v Bohinj, star triindvajset let, je ob vsem naporu delu še našel dovolj časa za smučarijo.

Leta 1928 je bil prvi v smučskih tekih na državnem prvenstvu, ki je bilo na domačih tleh — v Bohinju. Zato so ga poslali na mednarodno tekmovanje v Davos v Švico. Tu se je prvič srečal s svetom.

Na tekmovanju je bil štirinajsti. A razen organizacije velikega tekmovanja, ki jo je skrbno proučil, se je srečal z življenjem kmetov in videl, kakšen revež je bohinjski bajtar proti trdnemu kmetu v švicarskih dolinah. Občudoval je planinske postojanke in razvoj na področju zimskega turizma. Srečal se je s sodobno urejenimi mlekararnami in sirarnami in vse to ga je globoko dojmilo, da je dolžan tudi v rodnem Bohinju ustvariti pogoje za boljše in naprednejše razmere. Srečal se je tudi z bliščem razkošja in ko ga je primerjal z revščino domače doline, ga je bolelo še bolj.

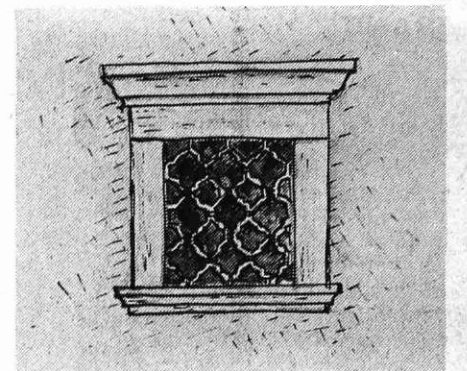
Leto pozneje so ga poslali tekmovat v Zakopane. Takrat je tekel tudi na 50 kilometrov. Govoril je z delavci v nekem kamnolomu, govoril je s kmeti in spoznal, da žive še slabše kakor pri nas. Istočasno pa se je na banketih srečal z razkošjem, ki ga ni mogel razumeti. Sam pravi: »Na banketu Pisuškega smo jedli jedi, ki jim nisem vedel ne imena, ne iz česa so. V tisti noči sem videl, kaj počno bogataši, ko jim šampanjec in godba zmešata glavo...«

Potem je potoval prek vse Evrope v Pireneje na francosko državno prvenstvo. Dve leti po vrsti v tistih najhujših časih, ko se je reševal iz dolgov, je doživel dve tako pomembni srečanju s svetom, to sta bila dva svetla sončna žarka v tisti mrki čas. Bila sta tudi žarka obilnih spoznanj in takrat je Tomažovo zvedavo oko temeljito pogledalo za kulise meščanske družbe, saj se je preprost bohinjski fant znenada znašel v tujem svetu, v svetu gospode, ministrov, prominence, sprejemov in banketov. Kratak bliskajoč pogled za kulise je bil dovolj, da se je v Tomažu nekaj uprlo in da so se vanj naselila spoznanja, ki so ga spremljala vse njegove dni.

Ko se je vrnil s poti, s sprejemov, na katerih je jedel jedi, ki jim ni vedel imena, mu je nad vsemi tistimi jedmi teknila skleda žgancev in latvica mleka, ki mu jo je ponudila mati. Tako piše v svojih spominih.

Poslej je bil še dvakrat po svetu, sicer pa preživel svoje dni v rojstni dolini. 1933 je odšel na svetovno prvenstvo v Oberhof v Nemčijo. Pri 28 letih je bil 19. na petdesetkilometrski progi in 22. na osemnajstkilometrski. Na tem prvenstvu pa je Tomaž doživel tisto, kar je dotlej iskal. Neko noč so ga povabili medse tekmovalci iz enajstih evropskih držav. Tisto noč, ki so jo prebedeli, so po vrsti ugotavljali, da so proletarci, ki tekmujejo za slavo svojih držav in narodov. Nekateri med njimi so pripadali neki mednarodni organizaciji, mednarodni borci so se imenovali, in Tomaž se je pridružil njihovim idejam z vsem, kar je bilo najlahtnejšega v njem.

Leto dni za tem, ko je bil na tekmah v Innsbrucku, je našel le še malo prijateljev iz prejšnjega leta. Vendar so si ponovno



Okno v Mostarjevi hiši na Koroški Beli

obljubili, da se bodo bojevali za tisto, kar so nosili v sebi, za spremembo, ki bo prinesla izboljšanje revnim, lačnim, zatiranim...

Ni in nikoli ne bo mogoče dognati, ali je postal Tomaž organiziran komunist tisto noč v Oberhofu, ali pa ga je kmalu potem sprejel v komunistično partijo Jože Ažman. Ni bilo lahko postati komunist in svoje prepričanje, svojo revolucionarnost, klenost in pripravljenost na tveganje je bilo treba temeljito izpričati, potrditi... Dotlej pa si bi lahko simpatizer, sodelavec. Da je bil triindvajsetega leta Tomaž simpatizer partije, je moč zanesljivo izpričati. Za novo leto je nesel železarjem na Jesenice 200 lepakov, ki so jih natisnili pri Vojvodu in jih oddal tam, kjer mu je bilo naročeno. V tem času so se takšne in podobne naloge vrstile druga za drugo, saj še ni bil sumljiv in je prenekatero zaupno in tvegano opravilo opravil laže, kot tisti, ki so jih imeli žandarji neprestano na očesu: Ažman, Zupan, Vojvoda, Repinc, Malej in drugi.

Ažman je kmalu dognal, da so Tomaževa iskriva misel, nepriljen pristop, s katerim je našel pot do vsakega človeka, vedrost in nepreračunljiva korajžja lastnosti, ki obetajo velikega organizatorja. To, kar je Ažman ocenil, da bi se utegnili zgoditi, je kmalu postalo res. Še vrsto let je bil Joža z Nomnja njegov učitelj in usmerjevalec, potem pa je učenec učitelja dorasel.

Ker so kili stiki povsod, kjer se je Tomaž pojavil, ker je poznal vse ljudi in ker so ga vsi imeli radi in mu zaupali, mu je Ažman namenil v tistem času po letu 1933 zlasti delovanje med množicami. Usmerjal ga je tja, kjer je partija lahko delovala legalno ali na pol legalno. Preustroj društva kmečkih fantov in deklet je bil pretežno plod Tomaževih dela. Od tistega začetnega, še dokaj skromnega kmečkega praznika leta 1934 v Jereki, pa tistega leto pozneje v Češnjici, do mogočne manifestacije na Poljih leta 1939 je moč slediti veliko preobrazbo, ki jo je spremljal razvoj zavesti vaškega bajtarstva. Od tod so rasli novi simpatizerji partije, po letu 1939 pa tudi novi člani in nove partijske celice (Češnjica, Stara Fužina, Polje). Razen v delu z vaškimi množicami je Tomaž deloval kot organizator v Sokolu, ves čas je bil organizator in vodja smučarskega kluba Bohinj, nekaj let tudi predsednik Gorenjske smučarske podzveze s sedežem na Jesenicah, razen tega pa je bil funkcionar v planinskem društvu, v turističnem društvu Skala in v jugoslovanski smučarski zvezi. Povsod, kjer je deloval, je bilo čutiti njegovo izrazito prizadevanje, da bi v rodni Bohinjski posvetil gospodarski napredek. Po letu 1934 pa je prišlo močno do izraza njegovo prepričanje, prepričanje je komunista.

(Nadaljevanje na 14. strani)

Portal pri Jošanu na Koroški Beli — skica na Koroški Beli — skica Branko Čušin

Oblasti so po letu 1935 spoznale, da je v Bohinju na delu tribun, katerega vpliv postaja tolikšen, da mu bo treba na silo pristriči peruti.

To je bilo obdobje, ko je Tomaž že uspel popraviti skakalnice v Cengletovem listniku, na kateri so bila prva državna prvenstva, ko je zgradil takrat največjo smučarsko skakalnico v Jugoslaviji — Hansenovo — na Poljeh, na kateri je organiziral nekaj velikih mednarodnih tekmovanj, obdobje, ko so se v Bohinju vrstila klubska in meddruštvena tekmovanja, državna prvenstva in mednarodna tekmovanja v smučarskih tehnik, ko je snoval gradnjo planinske kočice na Kraju, Skalaškega doma na Voglu in doma na Komni. Čas, ko nam je pripovedoval o žičnicah, za nas takrat še čisto tujih napravah in ko je ob njih omenjal Komno, Kobljo, Govnač...

Pa je bil to tudi čas, ko so začeli zbirati rdečo pomoč, ki je imela v Bohinju kopico stalnih in nekaj sto občasnih darovalcev. Tistih, ki sami niso imeli nič, pa so si še nekaj pritrkali. Pa tudi čas, ko so skrivaj zbirali podpise na listi prijateljev Sovjetske zveze. Čas, ko so začeli k Tomažu prihajati Tone Čufar, Edi Giorgioni, Tine Vister, ko je bil Ažman kar naprej pri njem, ko je začel Tomaž zahajati na partijske konference in posvete daleč ven iz Bohinja in čas, ko se je v nočeh pod streho Godčeve hiše dogajalo marsikaj skrivnega, med drugim tudi tako pomembne seje, kakor je bila tista, ko se je konstituiral Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije leta 1939.

Na občinskih volitvah leta 1936 pravi Tomaž, da je žreb zadel prav njega in da je tako postal nosilec opozicijske liste. Kako nevarno se je zdelo režimu, če bi lista, katere nosilec je bil Tomaž, nemara na volitvah zmaga, pove tudi to, da je prišel na volilni shod v Bohinj minister doktor Miha Krek in je zastavil svoj vpliv, da bi Tomaža vnaprej onemogočil.

»Simpatije ljudi so se obračale k nam,« pravi Tomaž v svojih zapisih. »Na volilnem shodu naših nasprotnikov, sem nastopil proti Kreku, vendar so mi nasilno vzeli besedo.« Ali: »Na dan volitev so jih nasilno gonili na volišče. Šimnovec in kaplan Miha Burja sta izvajala obupno gonjo proti meni. Ljudem so pripovedovali, da nisem veren človek, da ne znam gospodariti ter znam le smučati in uganjati turizem. Neuke ljudi so strašili s tem, da smo komunisti...«

Opozicijska lista je bila poražena. V resnici je bila komunistična in režim se je ni zastonj bal. Po volitvah pa se je zgodilo prav tisto, kar je volilna propaganda trdila o Tomažu. Novi občinski odbor ni dosegel nikakršnih gospodarskih uspehov. Pač pa je še naprej držal vajeti in pobudo v svojih rokah Tomaž.

Takrat je zasnoval cestno povezavo čez Rudno polje na Uskovnico in od tod skozi dolino Voje v Staro Fužino. Za svojo zamisel je pridobil celo vrsto režimskih ljudi, med njimi doktor Puca, poznejšega bana. Posredoval jim je nakup parcel v Uskovnici, sklenil že kar oprijemljive dogovore za gradnjo hotela na Uskovnici in izkoristil vsako najmanjšo priložnost, da je svojo zamisel podžgal.

Klerikalni režim se je zavedel šele, ko je že kazalo, da jim bo komunist, ki so ga skušali pri ljudeh očrniti, da ne zna gospodariti, pokazal, kakšna je pot do gospodarskega napredka.

Na hitro so zasnovali cesto iz Srednje vasi na Uskovnico in jo začeli graditi, vendar je niso dogradili nikoli. V tem času je bil doktor Puc strmoglavljen z banskega mesta in režimu je sicer stežka, a vendarle uspelo zaustaviti Tomaža.

Tako je dobival kľofuto za kľofuto, a nobena ga ni mogla ustaviti na njegovi poti. Vrstili so se pozivi na orožne vaje.

Zandarji so se začeli vse pogostje oglašati na njegovem domu in hišne preiskave so postajale vse pogostejše.

Vojna vihra se je vse bolj približevala. Leta 1940 je bil na orožnih vajah trikrat po mesec dni. Januarja 1941 pa so ga odgnali v Medžurečje — v konfinacijo v Ivanjico. Sam pravi, da je šele tod opravil visoko šolo svojega marksističnega prepričanja. Pred tem pa je v združenju obrtnikov vodil boje proti preobdavljenju in s svojimi dejavnostmi v boju proti režimu povzročil sodni proces, na katerem je bil obsojen na trimesečno pogojno kazen. Bil je podpisnik letaka »Kaj hočemo«, govoril je na zborih na Jesenicah, udeležil se je partijske konference v Zagrebu in ob vseh tem je našel čas za delo, za to, da je reševal svoj dom iz dolgov in ga nazadnje rešil.

Iz Ivanjice se je vrnil tik pred vojno, a ne domov. Med tem ga je že čakal poziv in tiste dni, ko je država propadala, je bil med postojankami na Rupnikovi liniji na Prtovcu.

Ko so se vračali ob razsulu domov, so pospravili orožje in opremo. Na njegov namig so odhajali po orožje tudi drugi in ga skrivali po senikih na obrobju Jelovice.

Po trinajst dnevi italijanski okupaciji so Bohinj zasedle nemške enote. Tomaž po šestem maju 1941 ni spal več v rojstni hiši. Domov se je vračal, po Bistrici je še hodil, tudi z vlakom se je še peljal na Jesenice, vendar je bil od dne do dne bolj ilegalec. Na dan napada na Sovjetsko zvezo je bil Tomaž že trdno v ilegali.

Maja in junija 1941 je vodil vrsto sestankov in pogosto je moral prepričevati ljudi, ki niso mogli razumeti, zakaj bi se bilo treba upirati proti Nemcem, če pa sta vendar Hitler in Stalin prijatelja in ju veže nenapadalna prijateljska pogodba. Saj bi pomenilo upirati se proti Nemcem, postaviti se proti prijateljski socialistični Rusiji. Tomaž jim je govoril, da je vse to le navidezno in da je pogodba zgolj začasna. Ob napadu na Sovjetsko zvezo so mu ljudje še bolj verjeli, saj jim je še prej pripovedoval, da bo do tega prišlo.

Poslej so ga polne vse senožit in ponoči vse vasi. Ni bilo bohinjske vasi, v kateri Tomaž ne bi imel svojih ljudi. Že poleti ustanavljajo pod njegovim vodstvom odbore osvobodilne fronte, Tomaž in Ažman sprejemata nove ljudi v Partijo in krepita partijske celice. 8. avgusta 1941, ko pade Ažman in ujamejo Zupana, jo Tomaž in Alojz Pintar uneseta po igri slučajja. Odsli sta na posvetovanje na Jelovico in ob vrnitvi je legla nanju senca žalosti, ko sta ugotovila, da obeh začetnikov marksistične misli in komunističnega delovanja ni več. Vendar Tomaža to dejstvo potre le za kratek čas. Še bolj je njegov ves Bohinj, še več tvega, še več je med ljudmi.

Tako rasejo pogoji za decembrske dogodke 1941. Po sklepu posvetovanja v Slamnkih naj bi se Zgornja Gorenjska dvignila v splošno vstajo 16. decembra prvega vojnega leta. Tomaž se po vrnitvi s Slamnkih oglaš pri vseh komunistih in odbornikih osvobodilne fronte. 13. decembra 1941 pa vodi posvetovanje v sirarci na Bistrici in naslednji dan v kleti Šturmove gostilne. Aktivisti vsega Bohinja so si enotni, da bodo povedli svojo dolino v vstajo proti zavojevalcu. Izdelajo vojaške načrte, postavijo enote in njihove poveljnike, sestavijo sezname orožja. Decembrska vstaja je zadnje veliko Tomaževo dejanje. Nemci so vstajo vojaško porazili, poraz pa je bil posledica kopice okoliščin, med katere kaže šteti predvsem vojaško neizkušenost upornikov, dasiravno jih je bilo več ko štiristo, podcenjevanje nemške vojaške moči, presenečenje in izdajo.

Tomaž se je z Nomnja, kjer so uporniki doživeli svoj vojaški poraz, vračal v Bohinjske gore. S štirimi najožjimi sodelavci je bil v Planinah triglavskih gora, čez čas pa so se premaknili na Ventije v južne obronke Julijskih Alp. Oseka, ki je nasto-

pila po porazu, požigi, streljanja, množične aretacije in vse divjanje okupatorja, so težko legli na organizatorja vstaje.

V januarjskih in februarjskih dneh leta 1942 je prihajal Tomaž iz zasneženih gora bolj bodrit in tolažit, bolj reševal s pogorišča še zadnje ostanke decembrskega požara, kot dvigat ponovni upor. Nanj je legla z vso težo zavest lastne odgovornosti za življenja, ki so padala vsak dan v Begunjah, ob kolih križem po Gorenjski, v taboriščih...

Pomlad in poletje dvainštiridesetega leta sta minila v okupatorjevem divjanju in v njegovih navideznih uspehih, s katerimi je pokoril prej tako uporni Bohinj. Vendar je iz korenin, ki so bile davno med vojnama vsajane v Bohinjske ljudi rasel nov odpor, ki je že v drugi polovici dvainštiridesetega in zlasti pozimi in spomladi triinštiridesetega buhnil kot nov požar, katerega poslej ni mogel nihče več pogasiti.

Vendar Tomaž ni dočakal pravega razpleta dogodkov, krvavega in zmagovitega pohoda proti svobodi. Ujeli so ga v spanju 13. marca 1942 v Čučkovem stanu na Vojah.

Ko sta se tisto noč okrog polnoči od Avgustom Gašperinom poslovila od gozdarja Klemenca in zavila na Voje, ju je videl izdajalec, ki je obvestil nemške granicarje v postojanki ob jezeru. Vso pozornost so namenili Tomažu, zato je Gustl še utegnil zgrabiti puško in nekajkrat ustreliti. Vendar je obležal za vedno le nekaj deset metrov od stanu. Tomaža so telesno obvladali in ga zvezali, preden se je utegnil zbuditi.

Zadnje dejanje njegovega življenja se je odigralo v Begunjah. Po kratkem zaslišanju v Prinčevi vili ob Bohinjskem jezeru, pa na gestapu na Bledu in po grozovitih mučenjih v Begunjah se je njegovo življenje zaključilo. Tomaž ni spregovoril in nemški zasliševalci so se trudili zaman. Kolikokrat so se rablji utrudili z mučenjem njegovega telesa, vedo le oni. Že v Prinčevi vili ob jezeru je odkimal in tako povedal kuharici slovenskega porekla, naj se nihče ne boji, da bi spregovoril. V Begunjah pa je že ves podplut, ko so ga morali najprej oživiti k zavesti, da so ga lahko odvedli nazaj v samico, povedal rabljem, da je njihov trud zaman, da ne bodo od njega zvedeli ničesar. Dejal jim je tudi, da je ponosen na to, ker se je boril proti njim in bi se boril še in spet, če bi mu bilo dano.

Kako je umrl, ne bomo zvedeli nikoli. Kot enega izmed petdesetih, so ga zapisali med talce za kaznovanega jeseniškega občinskega komisarja Luckmana. Ali so ga z drugimi vred peljali v Mauthausen, kjer so jih takoj po prihodu postrelili in sežgali, ali pa je pokopan nekje za begunjskim zidom, ker je že prej podlegel mučenju, lahko le ugibamo.

Kako težko je bilo doumeti bohinjskim ljudem, da Tomaža ni več, pa nam pove, da se je že za svojega življenja spremenil v legendo in da je legenda ostal do današnjih dni. Bohinjski ljudje niso mogli verjeti, da ga ni več in še dolgo po vojni so se utrinjale pripovedi, da je živ. Da se mu je omračil um, da so mu iztrgali jezik, da je gluhomem, da ne more in zna povedati, kdo je, vendar pa je nekje... živ...

cijev vredno, da ga ohranimo. S tem, da večina rojakov prav ničesar ne ve o njih, se jim godi krivica, znanje o društvenem in kulturnem življenju Kroke pa je zelo osiromašeno.

GODCI IN PESNIKI

Kroparska pihalna godba je po Podobnikovem odhodu kmalu razpadla, posamezni njeni člani pa so še več desetletij uporabljali pridobljeno znanje in so kot godci na svatbah nastopali še okrog leta 1880. V Zmitek se jih je spominjal po imenih: »Martin, vulgo Buček je igral bombardon, Nande krilni rog, vulgo Paca trobento, Francon Finžgar, stari Murn in Markon so bili klarinetisti.« Zelo priljubljen je bil Murnov Jur. Bil je drvar, kupal je oglje, pozimi hlode razvažal, ljudi pa je razveseljeval s svojo harmoniko. Kakor je pogost običaj, so tudi v Kropi marsikomu dali vzdevek, ki posredno priča o njegovi povezanosti z glasbo. Če so nekomu pravili »Intrada«, pomeni, da so pri godbi tudi igrali in poznali skladbe s takim naslovom (intrada je bila krajša uvodna instrumentalna skladba). Med pevci je bil posebno znan tenorist »vulgo Švert«. To ime je dobil po slovenskem skladatelju L. Schwerdtu, katerega skladbo so v Kropi izvajali, on je pa pri njej »imel posebno lepo partijo«.

Zmitek je ohranil spomin na muzikanta Bidca. Bil je znan »samski godec« — klarinetist. Dočakal je žalostno smrt, saj je — »pijanček« — zgorel v Zg. fužini.

Okrog leta 1890 so začeli hoditi v Kropo godci Bovčani. Naročali so jih za veselice in večje poroke, igrali pa so — kot pravi Konrad Ažman — na harmoniko, klarinet in bas. Menda so bili po priimku Žagarji, doma iz Žage pri Bovcu. Pred njimi in po njih pa so ob porokah in procesijah hodili igrati tudi Rovtarji iz Rovt in bližnje Češnjice. Prvič smo jih srečali že v času Čitalnice, ki jih je večkrat povabila k sodelovanju. Baje so se občasno pojavili tudi godci s klarinetom in harmoniko z Jamnika in Podblice, vendar o njih ni točnejših podatkov.

V društvenem notnem arhivu je nekaj prepisov lažjih salonskih skladb iz 2. pol. 19. stol. So brez datumov, imen in drugih podatkov, ki bi nam povedali, kdo in kdaj je to skladbo izvajal. To bi podoba o glasbenem življenju te dobe lepo dopolnilo. Morda so te valčke, polke, mazurke in kuplete uporabljali v »Čitalnici«, kjer so se menda bolj kot pri »Slogi« hoteli poveseliti po vzoru meščanskih družb. Kljub nepopolnim podatkom lahko rečemo, da je bilo kulturno življenje, še posebej glasbeno, v teh desetletjih dovolj razgibano — morda celo bolj kot bi v danih razmerah pričakovali.

Preden se z opisom posloavimo od med in počitalniške dejavnosti, naj se spomnimo še Kristine Suler in Danijela Pogačnika.

Kristina Suler (1866—1959) se je rodila v drugi največji kroparski fužinarski hiši. V domači šoli sta jo učila Zarnik in Kovšca. Kot razberemo iz slovensko pisane šolske Zlate knjige, je bila veskozi odličnjakinja. Naprej se je šolala v Škofji Loki. Tu so nastali njeni prvi pesniški poskusi, vendar še v nemščini. Ko je spoznala Prešernove pesmi, ki so jih ji poslali bratje, je začela pesnikovati v domačem jeziku. Prva objavljena pesmica »Bohinjski Savi« je nastala 1889 v Bohinju, kjer je Sulerjeva začela svojo pot učiteljice. Doživela je visoko starost. Rojaki so ji na rojstni hiši (današnja št. 66) dve leti po smrti vzdicali spominsko ploščo.

Leta 1834 se je Lovrencu Pogačniku in Mariji, roj. Zupan, rodil sin Danijel. Večino svojega življenja je prebil v Zagrebu, vendar njegove pesmi dokazujejo, da je ohranil živ spomin na Kropo. Izdal jih je v zbirki



V prvi in tretji hiši so bile Zupanove delavnice



Motiv iz stare Kroke — vigenjci v Kotlu

številne pohvale in nagrade, ki jih je prejel. Na mednarodni razstavi v Bruslju sta leta 1888 dobila bronasto medaljo, štiri leta pozneje na Dunaju pa celo zlato. Ignacij (1853–1915) se je še posebej posvetil problemu moderniziranja gradnje in je tudi uvedel nekaj novosti (npr. sapnice na stožce). Pisal je tudi strokovne članke o tej problematiki; tako je leta 1882 za revijo cecilijanskega društva spisal članek »Sostava orgelj.« Ista revija je večkrat poročala o delu naših mojstrov. 1887 prvič zasledimo podatek, da sta Zupana iz Kamne gorice. Za označitev mest, ki sta ga imela v stroki, se poslužimo nekaj kratkih citatov in podatkov iz omenjene revije. Leta 1897 je Leopold Gostič s Homca pri Kamniku zapisal: »Končno naj omenim, da sta nam brata Zupana naše po potresu zelo poškodovane orgle dobro popravila in prenovila...« Ko je leta 1900 Ivan umrl, je Ignac sam nadaljeval z delom. 1904 je postavil orgle v Storijski hiši v Krasu. H. Sattner je hvalil mehaniko, register, lepo oblikovano omaro in nadaljeval: »na vsak način so orgle strokovno delo, ki kaže, da se je v Zupanovi delavnici ustanovila solidna stalnost.« O orglah iz istega leta v Otlaci pa je V. Vodopivec dejal: »Zato lahko potrdimo, da je za nas Slovence najboljši mojster orgel g. Ignac Zupan.« Ob naslednjih orglah v Gorjah, je zapisal A. Foerster: »Domača trdka »Brata Zupana« smelo tekmuje s tujimi trdkami.« Zadnje orgle, ki jih je Ignac dokončal, so bile 1915 v Višnji gori. Je takrat že zastajal za sodobnimi izvedbami, mu je v vojnem času primanjlovalo materiala, sta se poznala bolezen in starost? Pri kolavdaciji (pregledu, odobritvi) H. Sattner ni bil več tako zadovoljen in je pristavil, da izdelek »nima fines modernih orgel.« Ignac se je lotil še enih in sicer v Breznici, vendar jih ni izdelal do kraja. 7. nov. 1915 ga je prehitela smrt. To je bil konec delavnice, ki je izdelala 127 orgel v Sloveniji in drugod. Med drugimi so bile ali so še v Boh. Bistrici, Mošnjah, Naklem, Kranju, Mavčičah, Igu, Poljanah nad Škofjo Loko, Sori, Litiji, Bovcu, Medani, Vranji peči, v Istri (Volovska, Pazin, Lovran), Slavoniji, Bosni (Livno), Dalmaciji (Šibenik, Metković). Njihovi izdelki so seveda najboljši dokument dela Zupanovih, vendar pogrešamo drugo dokumentacijo, ki bi lahko še bolje osvetlila dejavnost mojstrov te z umetnostjo povezane obrti. Ker so izhajali iz Kroke, tu tudi začeli z zahtevnim izdelovanjem dragih glasbil, bi bilo toliko bolj zanimivo ohraniti kaj več o njihovem delu. Žal menda niti v Kropi niti v Kamni gorici ni tako rekoč nobenega gradiva, dokumentov, slik, orodja itd...

Po smrti Ignaca je večino orodja, kot pravi Joža Solar ga je bilo zelo veliko, dobila željarska zadruga, a se je vse porazgubilo. Če bo in kadar bo Kovaški muzej obdelal nekdanjo zanimivo in bogato kropsko razvitost različnih obrti, bo med njimi za Zupanovo hišo in delo kar častno mesto.

Povemo naj še, da so v tej delavnici naredili tudi precej harmonijev. Nekaj so jih tudi v Kropi imeli – npr. France Gašperšič in Tone oziroma Lenart Varl. Ta, Cokpov, harmonij so pred leti odpeljali v Ljubljano in je najbrž eden zadnjih ohranjenih Zupanovih harmonijev. Posebno zanimivo je, da so v delavnici poskusili tudi s klavirjem. Leta 1936 je Rudi Solar (Gregec) kupil v nekdanji Zupanovi hiši v Kamni gorici že precej zanemarjen klavir in ga odpeljal v Rovte. Z bratom sta ga poskušala malo urediti, a brez posebnega uspeha. Lahko, da je bil to edini Zupanov poskus s klavirjem, ki pa je bil bolj za domačo rabo.

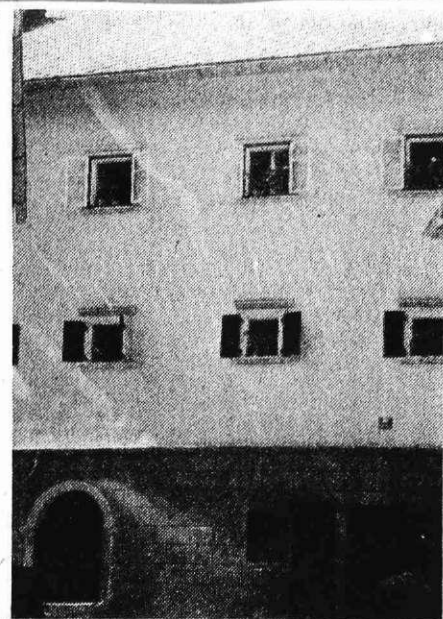
Ivan Zupan (1857–1900) je vse življenje bolehal. Najbrž zato ni toliko delal na terenu. Bolj se je posvetil glasbenemu ustvarjanju in izvajanju. Srečali smo ga že

kot organista v Kropi, zborovodjo in godbenika v »Čitalnici« ter dirigenta, ki je prevzel zbor »Odmev«, ko je zbolel Kovšca. Zdi se, da na začetku te poti zaradi mladosti in pomanjkljive glasbene izobrazbe ni mogel z zborom »Čitalnice« uspešno tekmovali s Kovšco. Bržčas so pri njegovem društvu zato vabili godbo iz Rovt, da je povzdignila značaj prireditelj. Skladateljski opus pa dokazuje, da je bil Ivan talentiran glasbenik, ki bi s primerno glasbeno izobrazbo v Ljubljani ali kje drugje prav gotovo dosegel več, kakor je. Kot skladatelj je bil v bistvu samouk in tako pridobljeno skromno znanje mu je postavljalo ovire, preko katerih ni mogel. Prerana smrt mu je kmalu preprečila nadaljnji napredek. Njegovi potomci živijo v Ljubljani in na Dunaju.

Ob njegovem skladateljevanju ne moremo mimo cecilijanstva – gibanja za reformo cerkvene glasbe. Spoznali smo že, da je vso prvo polovico 19. stol. in še dlje po cerkvah prevladovala lahkotnejša glasba. O tem in novem gibanju je v spominski knjižici cecilijanskega društva leta 1902 dr. Andrej Karlin napisal: »Zato pa je kakor po drugod tako tudi pri nas ljudstvo zahtevalo, naj se v cerkvi tako orgla in poje, kakor je bilo vajeno peti in svirati na plesišču in v koncertih.« Okrog 1865 so se iz Nemčije začeli širiti zamisli o reformi cerkvene glasbe. Ustanavljati so začeli posebna društva, ki so se kar preveč vneto lotila odpravljanja dotedanje »revno in propalo cerkveno glasbo«. Povzročili so marsikatero krivico in škodo, pri čemer je bila med hujšimi zahteva, naj latinščina prevlada nad domačim jezikom! K sreči tega določila niso – posebno na deželi – preveč dosledno izvajali, marveč so reformirali le bolj glasbo samo. V isti knjižici lahko preberemo, da je tudi Kropa »po vplivu orglavca Zupana kmalu začela gojiti resnobno glasbo«. Cerkevni glasbenik je večkrat poročal o kornem petju v Kropi in okolici. Daljši sestavek ima leta 1882: »Na Dobravi, kjer je bila prej muzikalna puščava..., so dobili nove orgle, zbor je pel lažje pesmi večglasno, težje pa unisono ob spremljavi... Narveči napredek je najti v Kamni gorici in Kropi.« V Kamni gorici so bili že nekaj časa brez organista in se je kovač Janko Kapus povzdignil do pevovodje in učil šest do sedem pevcev peti po notah. Peli so tudi Gallusovo pesem »Ecce«. Iz nič in z neznatnimi pripomočki je dospel na tolikšno stopinjo pripravnosti, da kar na prvi pogled težke skladbe iz not poje. Nekaj tu nekaj tam je ujel pouka, drugo pri njem so storiili njegovi lastni faktorji: nadarjenost, neumorno veselje in vaja. J. Aljaž pa je čez dve leti poročal, da »lepo pojo v Kropi, Kamni gorici... in deloma tudi na Dobravi«.

Več desetletij so zbori v Kropi, Kamni gorici in drugje pogosto posegli po Zupanovih skladbah. Posvetnih ni pisal veliko, pač pa je bil – po V. Žmitemu – »spoštovan skladatelj cerkvenih pesmi«. Jurij Legat je zapustil cele kupe lastnorочно prepisanih not, med katerimi je veliko Zupanovih. Čeprav so brez letnic nastanka ni pa tudi drugih pomožnih virov, je razmeroma lahko slediti skladateljskemu razvoju in zorenju avtorja. V začetnih pesmih je še veliko kompozicijskih napak in nerodnosti, ki izdajajo samouka. Ritmično in harmonsko so enostavne, več izpovednosti je v melodiki.

Ena zgodnjih pesmi je ohranjena v njegovem rokopisu. Zapisal je, da jo je »harmoniziral po starem kropskem napevu«. Pod oznako »št. 16« je nekdo s svinčnikom pripisal »Dario g. I. Zupana«. Kmalu pa je svojo tehniko toliko dodelal, da je skladbe začel izdajati v tisku. Enega od zvezkov teh pesmi je leta 1893 v »Slovenec« zelo priporočal skladatelj D. Fajgelj. A. Foerster pa je napisal: »Poznamo nekaj pesmic, ki jih je naredil g. skladatelj pred več leti, in po teh bi komaj verjeli, da so pesmi, katere



Nekdanja Zupanova hiša – sedež Čitalnice – 1878–1884

ravno presojamo, njegovo lastno delo... Zato čestitamo g. skladatelju na tem napredku... Naprej govori o posameznih skladbah, nazadnje pa zborovodjem priporoča nakup teh in pravi: »Mnogo zvezkov ste si že kupili, med njimi tudi nekaj manj dobrih, kakor je ta najnovejši zvezek.« Leta 1897 je »organist in orglar v Kamni gorici« izdal zvezek novih pesmi, ki so bile »prejete takole: Kljub temu, da so pesmice večinoma jako trezno zložene, bodo se prikupile tudi razvajenim ušesom, ker so melodijozne...« Po teh skromnih podatkih vidimo, da se je Ivan kot skladatelj lepo razvijal in tudi primerno uveljavljal. Se zmeraj je bila melodika tista, ki mu je bila najbolj pri srcu, vendar so skladbe tudi harmonsko postale bogatejše. So pa pesmi še naprej zgolj kiticne, oblikovno preproste, pozivlja jih izmenjavanje zborovskih in solističnih odstavkov. V. Žmitem se je spominjal srečanja z Ivanom Zupanom leta 1897, ko se je ta prišel zdraviti v Dolenjske Toplice kjer je Žmitem vodil moški zbor. Zupan je to seveda vedel in mu je prinesel nekaj pesmi. Pesmi »Vrli Slovenec«, »Veseli se sešel naš zbor« in »Mornar« so bile žive saj je bil tudi avtor »bolj živahnega temperamenta«. Zupan se je ukvarjal tudi s harmonizacijo narodnih pesmi. Žmitem je navajal tri priredbe: »Vasovalec«, »Srečno« in »Moja dekle m' je pošto poslala« – zadnjo so v Kropi precej prepevali. V krogu Poznikovih zapisovalcev ni bil, pač zaradi mladosti, pozneje pa je Zupan tudi zabeležil nekaj domačih pesmi in jih posredoval J. Aljažu. Vmes je bila tudi »Preč je zdej«. V notnem arhivu kropskih društev so nekatere njegove pesmi in podatki, ki kažejo, da je imel zbor leta 1924 na sporedu dve Zupanovi skladbi: »Pozdrav« in »Lahko noč«. Zbor Consortium musicum iz Ljubljane je za ploščo izdalo 1975 izbral tudi dve Zupanovi pesmi.

Prav v zadnjem času so v Kamni gorici čisto slučajno našli oziroma tik pred nameranim uničenjem rešili zbirko Zupanovih skladb, ki jih je z lepim notnim rokopisom prepisal sam. Pripisane letnice povedo, da jih je ustvarjal od 1873 do 1899.

Vse povedano ne zadošča in tudi nima namena govoriti o našem rojaku kot o pomembnem skladatelju. Bil je talentiran, imel pa je premalo teoretičnega znanja in tehničnih možnosti za razvoj, v katerem sta ga ustavila bolezen in zgodnja smrt. Prav gotovo pa je delo Ivana in obeh Ign-

KLADIVO JIM V ROKI PLEŠE, PESMI POJE, ISKRE KREŠE

2

Domnevno godba ta čas ni delovala organizirano. Podobnik se je že precej pred tem poslovil, šel drugam in se celo javil na razpis za učitelja v ljubljanski javni glasbeni šoli. Najbolj vneti godbeniki pa so s svojimi pihali in trobili še naprej poživljali praznovanja. Po mnogih podatkih so bile za večji del slovenskih pokrajin značilne muzikantske skupine z dvema violinama, klarinetom, enim ali več trobili in z velikim kontrabasom. Zdi se, da je bilo v Kropi nekoliko drugače. Domnevamo, da so bili pred več desetletji med godci tudi taki z godali, sredi 19. stol. pa so odločno prevladovali pihalci in trobilci. Povedali smo že, da so nastopali predvsem ob številnih praznikih, na ženitovanjih in plesih. V. Žmitem je pisal, da so se pridružili tudi pevcom ob koledovanju. To je bil že star običaj. Po Žmitemovih navedbah so koledniki med prazniki obiskovali kropske hiše, šele potem so šli po bližnjih vaseh. Običaj trikrakljevskih kolednikov se je še najbolj ohranil do današnjega časa. Včasih so koledovali tudi cerkveni pevci. Po »boljših« fužinarskih hišah in gostilnah so šli skupaj z godci, naprej pa pevci sami. Zadnji dan tega leta so koledovali tudi otroci. V skupinah so hodili od hiše do hiše in za orehe, rožice, fige, suhe hruške in krhlje, redkeje za kak krajcar, prepevali stare kolednice.

Družine Zupanov so v srednjih desetletjih 19. stol. v marsičem dajale pečat dogajanju na različnih področjih. Matija Zupan je bil nadarjen in zelo iznajdljiv. Pravili so, da zmeraj kaj novega »študira«. Tako se je lotil tudi izdelovanja orgel. Delavnico si je naredil na podstrešju pri Polcu (št. 84). Imel pa je težave s sluhom in polagoma je toliko oglušel, da ni več mogel uglaševati piščali. Za pomoč je pridobil nečaka Ignacija Zupana (1825–1880), ki je potem sam nadaljeval to delo. Med prvimi njegovimi izdelki so bile kapeliške orgle postavljene leta 1869. V časopisu je povabil ljubljanske mojstre, naj si jih pridejo ogledat. Oglasil se je le Goršič, ki ga strokovnjaki uvrščajo med naše najboljše proizvajalce teh glasbil. Njegova ocena ni bila taka, da bi se Zupan z njo lahko postavil. Kmalu sta mu začela pomagati sinova, Ignacij ml. in Ivan. Njuna glasbena izobrazba je obrti precej koristila in »Tvrška Zupan« je kmalu postala znana, v Sloveniji pa tudi drugod priznana delavnica.

SLOGA IN ČITALNICA

Ideje slovanstva, ki smo jih spoznali ob Pozniku in sodelavcih, so postale še bolj stvarne, ko je nova skupina študentov, med njimi so bili Benjamin Šuler ml., Lovro Magušar ml. in Jurij Jelenc, leta 1876 ustanovila moški zbor. Za dirigenta so pridobili Marka Kovšca (1838–1894), ki je prišel učiteljevat v Kropo dve leti pred tem. Ko je 1873 odšel Zarnik, je bila šola eno leto brez učitelja. Videli bomo, da se je Kovšca, ki je izhajal iz idrijske okolice (Podvelb) in je v Kropi ostal do smrti, poleg dela v šoli hitro vključil tudi v prosvetno dejavnost. Na obeh področjih je dosegel rezultate, ki so ga uvrstili med najbolj zaslužne može. Za časa njegovega učiteljevanja, leta 1884, so šoli končno namenili boljše prostore in

sicer v hiši, ki jo je med 1620 in 1642 zgradila fužinarska družina Mazolla (Macola). Hišo je šoli 1882 podaril prof. Janez Solar, o katerem je že bilo govora. Za pouk pa je bila pripravljena šele leta 1888. Šola je postala dvorazrednica. Čeprav je bil Kovšca strog in zahteven, so ga ljudje imeli radi in ga spoštovali. Tudi stanovski tovariši so poznali njegove odlike. To so pokazali tudi s tem, da so mu leto dni po smrti v šoli vzdali in odkrili spominsko ploščo. Slavnostni govor je imel deželni šolski nadzornik, slavist in književni zgodovinar Fran Levoc.

Ob prihodu Kovšce je obiskoval šole – še v mežnariji – tudi že parkrat omenjeni V. Žmitem. V spominih je opisal konec šolskega leta, ko je Kovšca učencem pripravil prijetno praznovanje s kosilom, raznimi otroškimi igrami (slepe miši, hoja v vreči, tek za nagrado, zbiranje lonca z zavezanimi očmi itd.) ter z deklaracijami in seveda s petjem. Kot je bilo v navadi, bi moral Kovšca prevzeti tudi mesto organista. Tu ni uspel. Po V. Žmitemu naj bi ne bil posebno izurjen orglavec: »Ni igral novih, le bolj stare pesmi in melodije, ki so bile bolj na okroglo. Predhodniki so Kroparje v tem oziru razvabili, zlasti Podobnik. Zupanovi in prijatelji so se mu odkrito posmehovali, zato je Kovšca ta posel opustil.« Naj je bilo tako ali drugače, dejstvo je, da organist ni bil in je imel še več časa za delo z mladim moškim zborom, pri orglah pa sta ostala Ivan in Ignacij ml. Zupan.

Leta 1876 smatramo za mejnik v delovanju kropskih pevskih zborov. Organizirana društvena oblika je bila pogoj za sistematično delo in trajnost. Po kratkem iskanju najbolj primerne oblike je Kovšca s pomočjo drugih začel snovati ustanovitev bralnega društva. Sprva so sodelovali tudi Zupanovi. Zataknilo se je pri tem, kje naj ima društvo prostore. Predlog in tudi možnost, da jih dobi sredi trga pri »Matevžku« (št. 27), ni bil pogodu Zupanovim. Ti so hoteli spraviti društvo v hišo strica Janeza Zupana (št. 81), saj so si tako obetali večji vpliv. Ker se niso zedinili, sta obe strani osnovali vsaka svoje društvo. Tako je Kropa 1878 dobila dve društvi – »Slogo« in »Čitalnico«; prvo je vodil Kovšca, drugo Zupanovi. Za ustanovitev »Čitalnice« si je zelo prizadeval poštni kontrolor Matija

Kokalj, ki smo ga spoznali kot zbiralca ljudskih pesmi. Ni živel v Kropi, je pa pogosto prihajal domov. Zanimivo je, da je bil njegov brat Joža na Kovščin strani. Matija (umrl je med prvo svetovno vojno v Gradcu) je bil torej med ustanovitelji »Čitalnice«, v kateri so za predsednika izvolili Ignaca Zupana ml., podpredsednik in tajnik sta bila Tomaž Šušteršič in Ivan pl. Kapus, oba iz Kamne gorice. Vidimo, da so v društvo, kjer so bili imenitnejši in premožnejši, pristopali tudi nekateri iz sednje Kamne gorice. Naročili so več časopisov: »Slovenski Narod«, »Slovenec«, »Novice«, »Danica«, »Zvon«, »Edinost«, »Brenčelj«, »Vaterland« in »Laibacher Zeitung«. Drobne zanimivosti o ustanovitvi obeh društev beremo v pismu, ki ga je fužinar in željarski trgovec F. Warl pisal sinu Tomažu, študentu. Zvemo, da je bila med ustanovitvijo »Sloge« tudi Mira Solar. Ko govori o »Čitalnici«, posebno poudarja visoko pristopnino (50 krajcarjev) in mesečno članarino (25 krajcarjev). Včlanil se je tudi R. Poznik in to kar s 5 goldinariji.

O teh dogodkih je posebno »Slovenski narod« veliko poročal. Tako je opisal večer 24. febr. 1878, ko so člani »Sloge« uprizorili »Starost – slabost«, razen tega so bile na sporedu deklaracije in pesmi »Slava Slovincem«, »Domovina, mili kraj«, »Moj dom« in »Pozdrav Gorenjski«. Vstopnino (po 10 krajcarjev) so namenili revnim šolarjem. Teden dni pozneje je priobčil vest o občnem zboru društva, ki je imelo 25 članov. Čez dva meseca je isti časopis pisal o napredku zbora, ki je na novi prireditvi pel pesmi »Slava Slovincem«, »Strunam«, »Kje moj je dom«, »Pod oknom« in »Domovini«. Posebno je vžgala zadnja pesem, ki so jo morali trikrat ponoviti. Očitno je z njo B. Ipavec dokazal svojo izredno izpovedno moč, saj je ista pesem še danes živa in priljubljena. Večer so popestrili z deklaracijami in igro »Mute«, ki je »vzbudila veliko smeha«. Po kulturnem programu je bila veselica, vse skupaj v Potočnikovi hiši (št. 56).

Štiri dni za tem, 26. aprila 78., so v »Čitalnici« zaigrali »Vdovo in vdovca« in zapeli »Ilirijo oživljeno«. Lizika Zupanova in Micika Petrova sta nastopili z duetom »Šablenka brušena«.

14. junija je »Narod« opisal piknik Sloginih članov. Najprej so na trgu zapeli ilirsko himno »Slavska reč«. Potem so odšli v sprevedu »Za dolgo njivo«, kjer so imeli najprej strelsko tekmovanje. Najboljši strelec je bil Kovšca. Sledila je zabava, pri kateri »je lepo in pridno prepeval moški zbor«. Proti večeru so se vrnili v Kropo in tam spet prepevali navdušujoče pesmi.

Med društvoma je bilo čedalje več mržnje. 3. julija 1878 beremo o tem v »Slov. narod«, ki je ob koncu pristavil, da je v tako majhnem kraju strankarstvo nepotrebno in škodljivo za razvoj in narodno



Koledniki pred prvo svetovno vojno

(Nadaljevanje s 15. strani)

prosveto. Čez dva dni je bilo priobčeno poročilo o obnem zboru »Sloge«, na katerem je Kovšca pozval navzoče člane, naj bodo strpnost in slozni s »Čitalnico«. Podprli so ga tudi odborniki Benjamin Šuler st. in ml., Matevž Solar, Valentin Kliner, Lovro Magušar ml., Joža Gartner in Jurij Jelenc. Tudi »Sloga« je naročila več časopisov, v glavnem iste kot »Čitalnica«, le hrvaške »Pučke Novine« namesto nemških.

Takrat je Avstrija zasedla Bosno in Hercegovino. Tudi iz Kroke so vpoklicali več rezervistov. Za pomoč njihovim družinam je »Sloga« pripravila besedo. Po uvodni pesmi »Naprej zastava Slave«, za katero je »Slov. narod« 15. avg. 1878 zapisal, da so jo v Kropi prvič slišali in navdušeno sprejeli, sta deklamirala Kovšca in dijak Matija Solar. Pred tombolo je spet nastopil moški zbor, ki je imel že 18 članov. Poleg že znanih pesmi je zapel Maškovo »Soldaško« na Prešernovo besedilo.

Jeseni istega leta je imela najprej »Čitalnica« dve prireditvi. 13. oktobra so razvili društveno zastavo, ki so jo naredile članice iz Kamne gorice. Ob razviti je godba zaigrala Jenkovo koračnico »Naprej zastava Slave«. 20. novembra je imela občni zbor, na katerem so dr. Janeza Bleiweisa ob 70. letnici imenovali za prvega častnega člana. Pred Zupanovo (Bevčovo) hišo, ki je bila okrašena s 70 lučkami, je zbor zapel nekaj pesmi.

Kot je pisal »Slov. narod«, je »Sloga« tri dni pred tem tudi proslavila Bleiweisovo obletnico. Najprej je govoril Kovšca, po deklamaciji je sledila igra »Pravi Slovenec«. Več pesmi je potem zapel zbor »pod spretnim vodstvom učitelja g. Kovšce res prav izvrstno, tako da je vladalo splošno navdušenje. Za sklep je sledila še tombola in ples ob igranju pridne rovtarske godbe prav do jutra.« Zbor je pel tudi naslednji dan, ko so zagoreli kresovi, pokali možnarji in je bilo pred »lepo razsvetljenimi prostori« »Sloge« res slavno. Članek je bil navdušen nad tem, kako so v Kropi »originalno proslavili za narod delujoče in zaslužne može... in v tem oziru skoraj prekosili Ljubljano«.

Vidimo, da sta društvi kar tekmovali, kdo bo večkrat nastopil in si pridobil več pristašev. 12. dec. 1878 je »Slov. narod« spet pozival k složni oziroma združeni dejavnosti, češ, »naj skupno delata za izobrazbo in narodno preobrnjenost delavstva«. Ker Zupanovi niso imeli posebno veliko prijateljev, je razumljivo, da je imela »Čitalnica« manj članov. Na tretjem obnem zboru so ugotovili, da jih je precej izstopilo in je ostalo le še 41 zvestih. Nasprotno se je članstvo v »Slogi« povečalo na 140. Kmalu po tem obnem zboru se je »Čitalnica« predstavila z igro »Strup« in novimi pevskimi točkami.

Do edinega skupnega nastopa obeh društev je prišlo 29. aprila 1879, ko so proslavili 25-letnico poroke cesarja in cesarice. Združena zbor sta pela ob spremljavi godbe. To pot je tudi zupan v svojem govoru omenil potrebo po složnem delu obeh društev. Kot ob tej slovesnosti naj bi se stranki večkrat združili »v blagor naroda, za napredek in prosep Kroke in Kamne gorice.« Zdi se pa, da sta se društvi nekoliko utrudili in živahna dejavnost se je za nekaj časa umirila. »Čitalnica« je dalj časa popravljala svoje prostore in postavila nov oder. 3. avg. 1879 so na njem uprizorili »za podeželjske odre ne preveč lahko igro Ultra«, ki je pa vendar dobro izpadla, saj se je igralo izbornost. To je bil zadnji nastop, ki ga je vodil Ignac Zupan ml. Odšel je v tujino na strokovno izpopolnjevanje v izdelovanju orgel.

Joža Solar se spominja, da je še videl ostanke tega odra v Bevčevi hiši (št. 81); še dolgo so bili zabiti žebli, na katerih je visel zastor.



Hiša družine Macola — od leta 1888 do 1957 osnovna šola

Tudi za naslednje mesece nimamo podatkov o dejavnosti. Ni bilo prireditev ali sta društvi nabirali moči za nove? Šele 24. jan. 1880 spet beremo v »Slov. narodu«, da vabi »Sloga« za 1. febr. na proslavo rojstva pesnika V. Vodnika. 5. in 8. febr. je dnevnik poročal o tej proslavi in tudi o »veselici s kulturnim sporedom«, ki jo je z enakim namenom pripravila »Čitalnica«. Menda sta bili obe med najboljšimi, kar jih je bilo dotlej. Pri »Slogi« je imel najprej Kovšca govor, ki je bil sprejet z viharnimi klici. Pevci so zapeli veličastno Vodnikovo »Napoleon reče: Ilirija vstane«, godba pa zaigrala cesarsko himno. Sledila je veselo igra »Domači krog«, potem pa je čvrsti mladenič Simon Pogačnik prednašal »Ilirijo zveličano«. Z bučnim smehom so gledalci spremljali burko »Gluh mora biti«. Posebno pozornost so potem vzbudili pevci, ki so nastopili z igranjem na »mirilotinke«. To so bile kakih 18 cm dolge cevke z luknjicami. Vanje niso pihali, ampak brundali, s čimer so proizvajali tresoč zvok. Poslušalce so iznenadili, saj so prvič slišali ta zvočila, uvožena iz Češke. Menda jih pozneje ni bilo več slišati. V »Čitalnici« je o Vodniku govorila Eliza Zupan. Po igri »Bob iz Kranja« je zbor zapel več domoljubnih pesmi, sledila pa je tombola in po tej ples ob domači godbi.

Na občinskih volitvah so med odbornike izbrali predstavnike obeh društev, a tudi to ni preprečilo čedalje hujše strankarske nestrpnosti, ki je že začela hromiti živahno dejavnost in spodbujati tla obema stranema, najprej pa »Slogi«. Sledilo je še nekaj prireditev; na eni od teh so zaigrali komedijo »V Ljubljano jo dajmo«, ob koncu leta 1880 pa se je plodna, a žal prekratka, pot »Sloge« končala. Njeni igralci in pevci so nastopili pri »Matevžku«, obiskovalci so kot vedno do kraja napolnili pretesne prostore, tako da so spet morali podpreti strop z močnimi koli. Nekaj članov »Čitalnice« je namenoma izzvalo pretepo, brž so poklicali orožnika in ta je zadevo prijavil okrajnemu gospodarstvu v Radovljici. Tu so odločili, da je treba »Slogo« razpustiti. Ta se je pritožila v Ljubljani, a brez uspeha, saj je »Čitalnica« imela vplivnejše ljudi na svoji strani. Po tem neljubnem dogodku je bila skupina čitalničarjev še manj priljubljena in je bolj in bolj le še životala. Nastopi so bili redki. O enem, ko so 1881 praznovali god bratov Cirila in Metoda, je pisal Slov. narod: »Kakšen preobrat! Pred 50 in še manj leti pri vsaki maši nemško ali latinsko petje, danes pa v staroslovenskem! To je res pravo hladilo za slovenskega domoljuba srce!« Tudi podatki o številu članov v »Čitalnici« nazorno ka-

žejo, kako je začetna vnama hitro popuščala. Prvo leto obstoja je imela 74 članov, drugo 35, tretje pa 41, potem manj in manj, tako da jih je bilo v zadnjem šestem letu le še šest.

Tako se je končala kratka doba čitalniškega življenja v Kropi. Po trajanju je bila res kratka, vendar po vsem opisanem dogajanju lahko sklepamo, da je bila za društveno, narodno, kulturno in družabno življenje izrednega pomena. Govori, igralski, deklamacijski in pevski nastopi so povzdignili veljavo domačega jezika (prav od tega časa so zapisniki Spodnje fužine, ki jih je vodil Benjamin Šuler ml., pisani v slovensčini, ne več v nemščini), razen tega so bili razgibano kulturno in družabno dramilo, ki je postavilo temelje prihodnjemu razvoju. Program prireditev je bil seveda prilagojen domačim izvajalskim možnostim, vendar je bil izbran tako, da je širil napredne narodnostne ideje z deli slovenskih skladateljev, ki so jih poslušalci z navdušenjem spremljali. Brez smisla je ugotavljanje, kako bi se društveno in kulturno življenje oblikovalo ter razvijalo, če bi namesto dveh delovalo eno samo, a enotno društvo.

Prepoved »Sloge« ni mogla zadušiti želje po nadaljnjem kulturnem delovanju tistih, ki so bili v društvu najbolj vneta. To so bili pevci moškega zbora z učiteljem Kovšco. Ko se je začetno razburjenje poleglo in je bila prizadejana krivica preobleta, se je zbor spet sestel in nadaljeval delo. Ni težko razumeti, da je uspešno nastopanje prejšnjih let izzivalo in spodbujalo dirigenta ter pevce, da po prisilnem premoru znova zapojejo. Ustanovili so zbor »Odmev«. Večina pevcev je bila še od prej, pristopilo pa je nekaj mlajših, tako 1885 tudi mladi kvartet, ki je že nekaj časa prepeval samostojno. V njem so bili Valentin Žmitek, Jože Kralj (Čačmanov), France Zupan (Malevšev) in Fortunat Kliner (Jožov Nata). Zanimivo je, da so tudi starejši pevci imeli izbran kvartet: Gabrijel Eržen, Matija Koprivc, Janez Pernuš (ali Luka Kenda) in Tomo Koprivc.

Pevci zbora so bili: prvi tenoristi Gabrijel Eržen, Tone Gašperšič (Jajta), Jože Gartner (Vretenov), Jože Kokalj (Ferbarjev); drugi tenoristi Marko Kovšca, Matija Koprivc, Filip Petrač (Majcknov), Simon Pogačnik (Sokanov); prvi basisti Luka Kenda (Stritek), Janez Pernuš (Flajs), France Solar; drugi basisti Valentin Šolar (Balant), Tomaž Pernuš (Flajs) in Tomo Koprivc (Zolčkov). Skupaj s kvartetom mladih je »Odmev« štel 18 pevcev.

Leta 1885 je zbor pel ob odkritju spominske plošče dr. L. Tomanu v Kamni gorici. S Pisateljskim društvom Slovensko

Matico in Glasbeno Matico iz Ljubljane, društvom iz Kranja in drugod so se slovesnosti udeležile mnoge znane osebe. Pel je tudi zbor Glasbene Matice. Popoldne je zbor pripravil gostom nastop doma v Klinerjevi hiši (št. 10). Isto leto so ga povabili na 1000-letnico Cirila in Metoda, ki so jo proslavili v Selcih.

Naslednje leto je zbor gostoval v Železnikih, kjer so ustanovili bralno društvo. Prepeval je na prireditvi ob razviti prapora. Žebelj, ki ga je daroval »Odmev«, je za bil Kovšca. Ko so Železnikarji vrnili obisk, je zbor spet nastopil.

Za vse te nastope je bilo značilno navdušenje nad medsebojnimi prijateljskimi odnosi in pa odločno poudarjanje nacionalnega ponosa. Pesmi kot »Slava Slovenecem« in »Pobratimija« ter zanosni »patriotični« govori so bili neločljiv del sporeda takratnih prireditev.

Posebno so bili pevci veseli vabila v Kranj 1887. Obenem z vabilom so dobili tudi note za Gerbičovo pesem »Slovanski brode«, ki so jo morali znati za skupni nastop. V Kranj jih je z vozom peljal Jarmov Jaka. Med potjo so si v Naklem ogledali orgle, ki so jih nedavno tega postavili Zupanovi. V Kranju so pri predsedniku bralnega društva dr. Prevcu imeli skupno vajo s kranjskimi pevci, pri katerih je posebno izstopal operni tenorist Trtnik. Odmevaši so se dobro odrezali, tudi tokrat posebno s pesmijo »Domovini«.

Se enega dogodka iz tega leta se je V. Žmitek rad spominjal. V Slovenijo je prek Trbiža prispelo z vlakom več sto zavodnih Čehov. Zbor jih je pričakal na postaji v Podnartu in jim zapel »Hej Slovani, kje so vaše meje, hej Slovani, kje so vaši bratje...«. Čehi so bili navdušeni in ganjeni. Predno je vlak odpeljal, so jim zapeli še njihovo himno »Kje moj je dom«. S Tržičani, ki so z nadučiteljem Debeljakom tudi prišli na ta sprejem, so pevci ostali v Podnartu do večera. Dogodek jih je prežl z ne navadnim zanosom, da kar ni bilo kraja govorom in petju. Prav lahko to razumemo, saj je še vedno bil boj za narodno samostojnost. Istega dne so npr. jeseniški nemškutarji preprečili sprejem podobnih podnartovskemu.

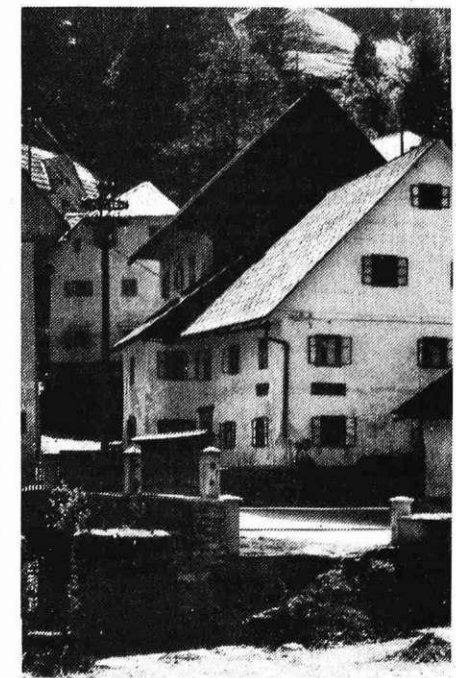
Pevci zbora Valentin Solar je svojemu sinu Viktorju večkrat pripovedoval o zboru in poudarjal, da je ta prebujal in utrjeval narodno zavest. Tako mu je dobro ostal v spominu obisk pisatelja in poznejšega ljubljanskega župana Ivana Tavčarja. Zbor ga je pričakal pri »kamniškem mostu« in zapel primerne pesmi, za kar ga je gost nagradil s petimi goldinarji. Petje se je potem »nadaljevalo« še cel dan.

Zbor je imel manjše nastope seveda tudi v Kropi. Večkrat je pel pri pogrebih in ob raznih priložnostih prirejal podoknice. Tako je npr. pel pri pokopu Lovra Magušarja ml., bivšega odbornika »Sloge«, in ob zlati poroki Lenke in Blaža Ažmana. Pevci so radi šli okrog (Bled, Brezje, St. Jošt), povsod so peli in s svojim »krepkim ter harmoničnim petjem« želi odobravanje. Podobno je bilo, ko so se odzvali vabilu župana iz Selc in peli na tamkajšnji proslavi 40-letnice vladanja cesarja Franca Jožefa I. Redne članarine v tem pevskega društvu ni bilo, so pa po dogovoru prispevali tedensko po 10 krajcarjev, kdor je mogel, pa več seveda. Zmenili so se, da bo tudi zamudo vaje treba plačati z 10 krajcarji, vendar se je prav malokrat primerilo, da je moral kdo plačati tak znesek. Žmitek je zapisal, da sta jim red in točnost, ki jih je od njih zahteval Kovšca, tudi pozneje v svetu prav prišla. Na vajah so imeli tudi resne pogovore o politiki, se vadili v govorništvu in imeli možnost prebirati tisk. Kadar so se hoteli malo pozabavati, so šli navadno h »Klinerju«. Ker so s petjem privabljal še druge goste, so preostali gostilničarji pevcem kar zamerili. Vadili so v stari šoli in sicer prvi tenor ob ponedeljkih, drugi ob torkih, prvi bas ob četrkih, drugi bas pa ob petkih. Skupne vaje so imeli ob sobotah in nedeljah; pred

kakšnim zahtevnejšim nastopom so število vaj še povečali. Očitno je Kovšca hotel s pridnim vadenjem zbor kar najbolj izuriti.

Zaradi vedno slabših razmer v Kropi pa vseh svojih načrtov ni mogel uresničiti. Tedanji čas je podrobneje opisan v različnih delih, zato naj bo tu prav na kratko označen. Nekako od 1883 so se v časopisih vrstili članki o pomanjkanju dela, bedi (in drugih težavah) Kroparjev, med katerimi je mnoge prisilila, da so se izselili. Število prebivalcev je od 1870 do 1894 padlo od 1400 na 894. Med tistimi, ki so se začeli ozirati za delom in zaslužkom drugje, so bili tudi posamezni pevci. Najprej je šel Matija Koprivc, ki ga je pot peljala na Koroško, Češko in Hrvaško; na stara leta je prihajal nazaj, popravljati si je hišo (št. 85), da bi se preselil, pa ga je smrt — menda v Karlovcu — prehitela. Konec 1887 je odšel Luka Kenda, ki je za seboj potegnil še Tomaža Koprivca in najboljšega tenorista Gabrijela Eržena. Po treh letih se je poslovil Valentin Žmitek. Kmalu za njim so s Kendovim posredovanjem šli v dacarsko službo Simon Pogačnik, Tomaž Pernuš in Fortunat Kliner. Trije pevci, Jože Gartner, Jože Kokalj in Joža Kralj, so umrli za jetiko. Ostalo je le še pet pevcev. Tudi Kovšca je hudo zbolel in pevskega društva je bilo praktično konec. Preostale pevce in še nekaj drugih, med njimi sta bila Miha Eržen in Vrančev Florjanček, je nekaj časa vodil Ivan Zupan, ki je bil tedaj v Kamni gorici. Odmevovi pevci, ki so šli iz Kroke, so se tudi drugod vključevali v društva in se uveljavili kot zborovski pevci. Tako je F. Kliner prepeval v Litiji, Starem trgu pri Poljanah, 50 let petja pa je proslavil leta 1932 v Ribnici. Posebno aktiven je bil pozneje V. Žmitek. Kenda se je vrnil v Kropo, v pevske zbore pa se menda ni več vključil.

Pričujoči opis delovanja »Sloge« in »Odmeva« je nakazal mesto, vlogo in pomen učitelja Marka Kovšca, ki je s svojim znanjem, voljo in vplivom v pravem času posegel v družbenokulturno dejavnost; v času namreč, ko je bilo še kako važno, da je bilo kulturno delo v društvu kvalitetno, če je hotelo koristiti ciljem gibanja. Hkrati je ta doba z zboroma obeh društev, ki sta bila vodena strokovno, postavila temelje in zahteve glede kakovosti za vse kasnejše zbore, godbe in tudi odrsko igralsko življe-



Solarjeva hiša — sedež Sloge — 1878 do 1980

nje. Ce letos, ko mineva 100 let od kar je Kovšca začel sejati na kropski kulturni njivi, hočemo na podlagi sporočil in poznejšega razvoja oceniti vrednost njegovega dela, moramo pibiti, da je bilo bogato, temeljito, angažirano v smislu narodnostne osamosvojitve in po vsem sodeč tudi kvalitetno.

IGNAC IN IVAN ZUPAN

V naslednjem poglavju bomo spoznali Zupane kot izdelovalce orgel in posebej še Ivana kot skladatelja. Po prvih skromnejših začetkih in izdelkih, med katere so spadale tudi orgle pri Kapelici (1914 jih je popravil Dornič iz Radovljice, tako da je od Zupanovih orgel ostala le omara), so se polagoma začeli uveljavljati in so imeli kar precej naročil. Se posebej se je to poznalo, ko se je z izpopolnjevanja iz Jägerndorfa v Šleziji vrnil Ignac ml. Oče in oba sinova so pridno sodelovali v »Čitalnici«, kjer so skrbeli predvsem za glasbeni del društvene dejavnosti. Dalj časa sta Ivan in Ignac ml. vodila tudi petje na koru, najprej pod Zarnikovim mentorstvom, pozneje samostojno. Kako sta dosegla, da se je Kovšca umaknil s kora, smo že spoznali. To je bil tudi trenutek, ki je pomenil konec dotedanje prakse, da je med učiteljeve obveznosti spadalo tudi cerkveno petje. Orglal je predvsem Ignac, Ivan pa se je začel ukvarjati s skladateljevanjem. France Gašperšič se iz pripovedovanja matere, ki je bila korna pevka, spominja, da sta ob večjih praznikih igrala tudi štiroročno. Tako sta seveda dosegla bogatejši, barvitejši in slovesnejši zvok. Po njuni zaslugi je »Čitalnica« s svojim zborom nekaj časa še kar uspešno konkurirala »Slogi«, a se je hitro utrudila, saj je bila pre malo povezana z večino prebivalstva. Za drobno ilustracijo življenja v »Čitalnici« lahko uporabimo spomine, ki jih je Alojziju Pesjaku pripovedovala njegova mati. V Bevčevi (sedaj Zaberletovi) hiši so imeli pevci vaje, po katerih jim je Ivan Zupan rad še dolgo v noč igral (na harmoniji), da so plesali.

Delavnico je že njun oče preselil s podstrešja pri Polcu (št. 84) v svoje kletne prostore (št. 86), manjšo pa so imeli tudi pri Bevcu. Hišo so pozneje ponudili in prodali Pesjakovim. V tej kleti so bili donedavno vidni ostanke nekdanje delavnice. Mnogi starejši Kroparji se še spominjajo, da je bil na hiši velik znak z liro in napisom »Brata Zupan, orglarja«.

Delavnica orgel je imela čedalje več naročil. Nevesti Ignaca in Ivana sta bili iz Kamne gorice, zato in zaradi večje delavnice sta se preselila tja, mati pa je ostala v Kropi. Posel jim je lepo uspeval. Ignac, ki je opravljal predvsem večja mizarska dela (omare in ogrinja za orgle), je imel delavnico pri Zajfarju, kjer je sedaj trgovina. Ivan je živel in delal v sedanji Šlibarjevi hiši (št. 19). Tudi ta hiša je imela polno reklamnih napisov in drobnih lesenih okraskov. Na mestu sedanjega Šlibarjevega hleva je bila delavnica, v kateri so cinčali pločevino za piščali, zraven pa še poseben prostor za montažo. Pri obeh je dobilo delo precej ljudi iz Kroke, Kamne gorice, Dobrave, Lipnice itd. Med njimi so bili: Franc in Anton Hrovat (Pisanc, Zg. Dobrava), Jože Kapus (Pintarčev Jožek), Franc Pogačnik (Muhovčev), Filip Bertoncelj (Kožarjev, Zg. Dobrava), Joža Šlibar (Jurjevčev, Zg. Dobrava), Ažman (Lipnica), Janez Spendal (Kosem, Zg. Dobrava), Tone Varl ter Bešter Lenart in France (Florjančnekova iz Kroke); omenjeni Lenart je od Zupana že okoli 1896 šel na enako delo v Zagreb, kjer je tudi umrl. Delavci, ki so bili pri Zupanu ob smrti 1915, so potem večinoma ostali doma na kmetih jah.

Da trditve o kakovosti orgel iz Zupanove delavnice niso iz trte izvite dokazujejo

(Nadaljevanje na 18. strani)